

DET NORSKE ARBEIDERPARTI

BERETNING 1937

UTARBEIDET VED PARTIKONTORET

OSLO 1938

ARBEIDERNES AKTIETRYKKERI

DET NORSKE ARBEIDERPARTI

BERETNING 1937

UTARBEIDET VED PARTIKONTORET

OSLO 1938
ARBEIDERNES AKTIETRYKKERI

Innholdsfortegnelse.

	Side
Innledning.	
Centralstyret og landsstyret	4
Partikontoret	5
Representasjon	5
Utvalg og komitéer	6
Organisasjonsoversikt	7
Agitasjon	9
1. maidagen	24
50-års jubileet	33
Partiets økonomiske og sociale politikk	34
Elektrisitetsutbyggingen og kraftforsyningen	44
Nordisk Samarbeide	46
Arbeiderbevegelsens monument	47
Arbeiderbladet	48
Arbeidernes Pressekontor	49
«Det 20. Århundre»	49
Partipressen	49
Conrad Mohrs legat	51
Kvinnesekretariatet	51
By- og herredslaget	56
Forskjellige saker	57
Agitasjonen i hær og flåte	59
Arbeidernes Aktietrykkeri	59
Socialistisk Skolelag	60
Fram-Fylkingen	61
Arbeidernes Justisfond	66
Arbeiderbevegelsens Arkiv	66
Kommunevalget	67
Stortingsgruppens beretning	96

1937.

Det norske Arbeiderparti som blev stiftet den 21. august 1887, kunde i 1937 feire sitt 50-årsjubileum. I jubileumsåret står Det norske Arbeiderparti som landets absolutt største og sterkeste parti, et parti i levende vekst og utvikling og med en stadig voksende politisk makt og innflytelse.

Den positive og byggende politikk som blev innledet ved Arbeiderregjeringens tiltreden i 1935, er fortsatt og videreført i løpet av 1937. Gjennom de retningslinjer for partiets økonomiske og sociale politikk som partiets landsstyre vedtok i juni, er boligspørsmålet og ernæringsspørsmålet bragt i forgrunnen som de mest aktuelle spørsmål, ved siden av en fortsatt økonomisk utbygging av landet. Retningslinjene kan tas som uttrykk for at partiet våkent følger den økonomiske utvikling og til enhver tid søker å aktualisere og videreføre sin politiske linje og virksomhet.

Partiets organisatoriske vekst er fortsatt i 1937. Medlemstallet er øket med 17 500 og det er i årets løp kommet til 340 nye foreninger, således at partiet ved utgangen av året hadde 160 000 medlemmer i 3 487 foreninger. Siden 1930, da partiet hadde et medlemstall på 80 000, er medlemstallet fordoblet. Partiet har nå organisasjoner i 725 av landets kommuner og mangler foreninger i bare 22 kommuner.

Kommunevalget som blev holdt i oktober, blev omfattet med mere enn almindelig stor interesse. Også kommunevalgene blir mere og mere utpreget politiske valg som kan være barometer for den politiske opfatning blandt velgerne. Partiet stillet denne gang lister i 701 av landets 747 kommuner og fikk valgt representanter i 698 kommuner. Til sammen fikk partiet 522 173 stemmer, hvilket svarer til 43.39 pet. av de avgitte stemmer. På partilistene blev det valgt ialt 5 776 representanter, en fremgang fra 1934 på 697. Partiet fikk mere enn halvparten av representantene i 173 kommuner og halvparten i 64. Det er valgt arbeiderordførere i 242 kommuner. Resultatet av kommunevalget blev således meget tilfredsstillende for partiet og innebar et tydelig tillitsvotum også til Arbeiderregjeringens og partiets almindelige politikk.

Samarbeidet mellom partiet og de øvrige arbeiderorganisasjonene har fortsatt vært godt og tillitsfullt. Den samlede arbeiderbevegelse i Norge har gjennomgått den samme sterke og rike vekst og norsk arbeiderbevegelse står idag sterkere og mere samlet enn nogen gang før.

Centralstyret og landsstyret.

Sammensetning.

Centralstyret valgt på landsmøtet 22.—24. mai 1936: Oscar Torp, formann, Magnus Nilssen, varaformann, Einar Gerhardsen, sekretær, Martin Tranmæl redaktør, Olav Hindahl, Eugen Johannessen, Trygve Lie, Eugen Pettersen, Osvald Johnsen, Ingvald Haugen. Valgt av Kvinnesekretariatet er Sigrid Syvertsen og Johanne Reutz. Gunnar Sand valgt av Ungdomsfylkingens centralstyre. Johan Nygaardsvold tiltrer centralstyret i den tid han opholder sig i Oslo.

Varamenn: Alfred Ljøner, Neimi Lagerstrøm, Halvard Manthey Lange, Arnfinn Vik, Birger Bergersen, Per Lie og Herman Stordalen. Suppleanter for Kvinnesekretariatets representanter er Rachel Grepp og Lilly Hervig og for Ungdomsfylkingens representant: Trygve Bratteli.

Landsstyrets øvrige medlemmer: Magnus Johansen, Østfold, Valdemar Nielsen, Akershus, Oscar Nilssen, Hedmark, Egil Hernæs, Opland, Karl Nedberg, Buskerud, Carl Gulbrandsen, Vestfold, Johan Magnusen, Telemark, Aani Rystad, Aust-Agder, Aasmund Kulien, Vest-Agder, G. Natvig Pedersen, Stavanger, I. K. Hognestad, Rogaland, Nils Langhelle, Bergen, Kr. Mugaas, Hordaland, Hans Kvam, Sogn- og Fjordane, M. Landstad, Møre og Romsdal, Johan Nygaardsvold, Sør-Trøndelag, Ole Øisang, Trondheim, Wilhelm Flotvik, Nord-Trøndelag, Andreas Moan, Nordland, Halvdan Vasshaug, Nordland, Gitta Jønsson, Troms, P. Rabbås, Finnmark.

Varamenn: Olav Watnebryn, Drammen, Ida Nordahl, Nord-Trøndelag, Albert Vang, Østfold, Jens Steffensen, Nordland, Martin Smeby, Opland, Kr. Fjeld, Hedmark, Bertrand Bakke, Rogaland, Harald Skutvik, Møre og Romsdal.

Møter.

Centralstyret har holdt 26 møter og behandlet 284 saker. Dessuten har centralstyret holdt 4 fellesmøter med stortingsgruppen, 2 møter sammen med regjeringens medlemmer, 1 fellesmøte med stortingsgruppen og Landsorganisasjonens sekretariat, 1 fellesmøte med regjeringens medlemmer og Landsorganisasjonens sekretariat. I disse fellesmøter er behandlet 9 saker.

Landsstyret har vært samlet til møte 1 gang og behandlet da 18 saker. Det er således holdt 35 møter og behandlet 311 saker.

Landsstyremøte holdtes 18. og 19. juni. Landsstyret behandlet beretningen, regnskaper, budjetter og instruks for revisjonen. Det blev vedtatt retningslinjer for partiets kommunepolitikk og organisatoriske

retningslinjer for kommunevalget. Videre blev vedtatt retningslinjer for partiets økonomiske og sociale politikk. Foranlediget av henvendelse fra et fellesmøte av representanter fra vårt fylkesparti i Telemark og Det kommunistiske Partis distriktsorganisasjon i fylket om å opta forhandling med Norges kommunistiske Parti om organisatorisk samling, blev vedtatt uttalelse i samsvar med beslutningen på landsmøtet 1936.

Partikontoret.

Partikontorets personale har vært partisekretær Einar Gerhardsen, Hjalmar Dyrendahl, organisasjonssekretær, Thina Thorleifsen og Aase Lionæs, kvinnesekretærer, Bjarne Borgan, kommunalsekretær. Det øvrige personale ved kontoret har vært kassererske felles for partiet og forlaget, 2 kontordamer, 1 centralbordklame felles med Oplysningsforbundet, og en visergutt.

Representasjon.

Partiet har vært representert på de nordiske arbeiderorganisasjoners samarbeidskomités 2 konferanser. På konferansen i Stockholm 18.—19. august møtte Oscar Torp, Magnus Nilssen og Johan Nygaardsvold. På konferansen i Kjøbenhavn 11.—12. desember møtte Oscar Torp, Magnus Nilssen og Halvdan Koht.

På Norsk Skog- og Landarbeiderforbunds landsmøte var partiet representert ved Einar Gerhardsen og på landsmøtet i Norsk kjemisk Industriarbeiderforbund ved Magnus Nilssen.

På landsmøtet i Arbeidernes Ungdomsfylking møtte Oscar Torp, Einar Gerhardsen og Martin Tranmæl.

På Arbeidernes Lytterforbunds årsmøte møtte Einar Gerhardsen.

I organisasjonen «Verdenssamlingen for fred (R. U. P.)» er partiet representert ved Aase Lionæs.

Centralstyret har vært representert på de fleste fylkes- og krets-partiers årsmøter.

På Østfold Fylkespartis årsmøte møtte Oscar Torp. Nordmøre: Sigrid Syvertsen. Hedmark: Trygve Lie. Vest-Opland: Einar Gerhardsen. Vest-Agder: Bjarne Borgan. Telemark: Einar Gerhardsen. Akershus: Johan Nygaardsvold. Vestfold: Martin Tranmæl. Rogaland: Hjalmar Dyrendahl. Sunnmøre og Romsdal: Bjarne Borgan. Namdal: Magnus Johansen. Hordaland: Bjarne Borgan. Aust-Agder: Einar Gerhardsen. Gudbrandsdalen: G. Natvig Pedersen. Inntrøndelag: Lars Moen. Sør-

Trøndelag: Johan Nygaardsvold. Nord-Troms: Hjalmar Dyrendahl. Sør-Troms: Hjalmar Dyrendahl. Nordre Helgeland: Hjalmar Dyrendahl. Sogn og Fjordane: Oskar Andersen. Søndre Helgeland: Ole Øisang. Nordre Salten: Andreas Moan.

Utvalg og komitéer.

Centralstyrets representanter i stortingsgruppen: Martin Tranmæl og Einar Gerhardsen. I Kvinnesekretariatet: Eugen Pettersen og Arnfinn Vik med Osvald Johnsen som varamann. I Ungdomsfylkingens centralstyre: Hjalmar Dyrendahl med Per Lie som varamann. I Framfylkingen: Per Lie, Dag Bryn og Georg Hagelien.

Revisjonsutvalg: Alfred Nilsen, formann, O. M. Orvoll og Nils Arvesen med Alf Torp og Olaf Kopperud som varamenn.

Agitasjonsutvalg: Einar Gerhardsen, formann, Oscar Torp, Martin Tranmæl, Arnfinn Vik, Thina Thorleifsen, Hjalmar Dyrendahl som sekretær.

Internasjonale utvalg: Oscar Torp, formann, Magnus Nilssen, Martin Tranmæl, Olav Hindahl, Håkon Meyer, Halvard Manthey Lange, Finn Moe, sekretær.

Kooperative utvalg: Jens Teigen, formann, Sven Svensson, Sigrid Syvertsen, Bjarne Jullum og Osvald Johnsen.

Kulturutvalg: Birger Bergersen, formann, Hans Amundsen, Aase Lionæs, Halvard Manthey Lange og Haakon Lie.

Landsutvalg for agitasjonen i hæren og flåten: Hjalmar Dyrendahl, formann, og Einar Gerhardsen valgt av partiets centralstyre, Gunnar Sand, sekretær, og Arne Hagen valgt av Fylkingens centralstyre.

Samarbeidskomitéen: Oscar Torp og Martin Tranmæl med Einar Gerhardsen som varamann. Landsorganisasjonens medlemmer av komitéen har vært Olav Hindahl og Torbjørn Henriksen med Konrad Nordahl som varamann. Lars Evensen har vært komitéens sekretær.

Justisfondet: Einar Gerhardsen og Arnfinn Vik med Hjalmar Dyrendahl som varamann. Landsorganisasjonens medlemmer av komitéen har vært Lars Evensen, formann, Albert Raaen og Hans Fladeby. Dagfinn Bech har vært komitéens sekretær.

Arbeiderbladets kontrollkomité: Oscar Torp, formann, Ingvald Haugen og Jens Teigen valgt av centralstyret. Arnfinn Vik med Anneth Pettersen som suppleant valgt av Oslo Arbeiderparti. Gunnar Disenaen

med Rolf Olsen som suppleant for Oslo og Akershus faglige Distriktsorganisasjon. Karl Andersen med Ole Hagen som varamann fra Akers Arbeiderparti. Alf Agnor for ekspedisjonspersonalet og Hans Amundsen for redaksjonspersonalet. O. Kirkvaag er komitéens sekretær.

Avisutvalg for den utenbys partipresse: Oscar Torp, Einar Gerhardsen, O. Kirkvaag, Arnold Wik og Hjalmar Dyrendahl.

Bibliotekutvalg: H. J. Hjartøy, formann, Halvard Manthey Lange, sekretær, Kolbjørn Fjeld og Håkon Meyer. Utenbys korresponderende medlemmer er Johan Johansen, Halden, Olav Steinnes, Kristiansand, Johs. Johnsen, Stavanger, John Barstad, Volda.

Forlagskomité: Oscar Torp, formann, Ole Colbjørnsen, Haakon Lie og Einar Gerhardsen. Kolbjørn Fjeld er komitéens sekretær.

Arbeidernes Aktietrykkeris styre: Valgt av trykkeriets generalforsamling: Oscar Torp, formann, Valdemar Nielsen, Jens Teigen, Olav Hindahl; Max Madle og Johs. Hulthin som personalets representanter. Disponent Øverlie, sekretær.

Organisasjons- og medlemsoversikt.

Sunnmøre og Romsdal Kretsparti er fra 1. juli delt i 2 kretspartier, et for Sunnmøre og et for Romsdal. I Møre og Romsdal fylke er det etter denne opdeling tre kretspartier, idet det også for Nordmøre er eget kretsparti. Stavanger Arbeiderparti som har stått tilmeldt landspartiet direkte er fra 1. april tilmeldt Rogaland fylkesparti. Haugesund Arbeiderparti står fremdeles direkte tilmeldt landspartiet, men skal i løpet av 1938 gå inn i Rogaland fylkesparti.

Ved utgangen av 1936 manglet vi organisasjoner i 37 kommuner. I løpet av 1937 er det stiftet foreninger i 14 av disse. Det var således ved utgangen av året 22 kommuner hvor vi er uten organisasjon. I årets løp er antallet av foreninger steget med 341 fra 3 146 til 3 487 foreninger. Medlemstallet er øket med 17 455 fra 142 790 til 160 245 medlemmer. Av det samlede medlemstall er 23 575 kvinner. Det er en økning på 1 287 fra forrige år.

Organisasjonsoversikt ved årsskiftet 1937—38.

Nr.	Organisasjon	Antall for- eninger	Antall med- lemmer	Derav kvinner
1	Østfold	227	9788	2006
2	Akershus	325	10257	1601
3	Hedmark	268	6152	801
4	Gudbrandsdal	107	2649	715
5	Vest-Opland	182	4610	590
6	Buskerud	273	7267	964
7	Vestfold	114	6500	720
8	Telemark	143	5850	586
9	Aust-Agder	74	2500	350
10	Vest-Agder	85	3158	250
11	Rogaland	66	4358	350
12	Hordaland	119	2211	196
13	Sogn og Fjordane	84	1500	101
14	Sunnmøre	51	2000	200
15	Romsdal	30	715	75
16	Nordmøre	90	2693	215
17	Sør-Trøndelag	168	3934	624
18	Inn-Trøndelag	132	2899	623
19	Namdal	93	1848	338
20	Sør-Helgeland	12	270	15
21	Nord-Helgeland	50	1030	45
22	Søndre Salten	79	2042	167
23	Nordre Salten	65	1670	100
24	Lofoten og Vesterålen	79	1677	76
25	Sør-Troms	42	975	190
26	Nord-Troms	118	2498	362
27	Vest-Finnmark	36	1196	185
28	Øst-Finnmark	53	1975	249
29	Oslo	162	55406	9604
30	Drammen	43	2164	156
31	Haugesund	15	1221	95
32	Bergen	52	3894	258
33	Trondheim	50	3338	768
Tilsammen		3487	160245	23575

Organisasjonsoversikt 10-årsperioden 1928—1937.

År:	Foreninger:	Medlemmer i alt:	Derav kvinner:
1928	1316	70 823	12 464
1929	1543	76 579	13 051
1930	1660	80 177	13 898
1931	1759	83 071	12 142
1932	1879	87 315	13 358
1933	2125	95 327	13 950
1934	2366	104 514	16 541
1935	2722	122 007	18 819
1936	3146	142 719	22 288
1937	3487	160 245	23 575

Agitasjonen.

Hovedvekten av agitasjonsvirksomheten fra årets begynnelse og frem til valgkampen blev lagt på Sør- og Vestlandsfylkene. Omtrent alle kommuner hvor organisasjonene var nye og de kommuner vi på forhånd ikke hadde foreninger i, blev besøkt, med sikte på å stabilisere foreningene og å danne nye. Også i de øvrige fylker blev det nedlagt et omfattende arbeide med å utbedre de svake punkter i organisasjonsnettet.

Kvinnesekretariatet arrangerte en landsomfattende agitasjonsmåned fra 15. februar—15. mars. Det blev en vellykket agitasjonsmåned. Partijubileet blev nyttet til en storstilet landsomfattende agitasjon. Og så kom valgkampen med offensiv kraft fra partiorganisasjonene.

Partikontoret har ikke opgaver til å kunne få en fullstendig oversikt over foredragsvirksomheten. Det er særlig under kommunevalgkamper partiavdelingenes egne medlemmer benyttes som foredragsholdere. Fra de fleste av disse mangler vi opgaver.

Den oversikt vi har med i beretningen viser at det var ialt arrangert 47 foredragsturnéer og på disse blev det holdt 928 foredrag, og antallet av enkeltforedrag som vi har med i oversikten er 2 918. Dertil kommer 601 foredrag holdt 1. mai. Oversikten omfatter således ialt 4447 foredrag.

Foredragsturnéer.

Eivind Reiersen i Valdres.

I dagene 27. februar til 8. mars reiste *Eivind Reiersen* i Valdres. Han holdt foredrag på disse steder: Vang (4), V. Slidre, Etnedal (3). Tilsammen 8 foredrag.

Gunnar Braathen i Østerdalen.

Under valgkampen reiste *Gunnar Braathen* på turné i Nordre Østerdalen. Han holdt foredrag på disse steder: Folldal, Kvikne (2), Os (2), Tolga (2), Tynset (2), Alvdal (3). Tilsammen 12 foredrag.

Thina Thorleifsen i Opland.

I april reiste *Thina Thorleifsen* i Opland. Hun holdt foredrag på følgende steder: Gjøvik (2), Biri, Snertingdal, Torpa, Dokka, Etnedal, S. Land, Kolbu, Raufoss, Kapp, Skreia, Eina, Vardal, Brandbu, Gran (2), Lunner, Grua, Harestua. Tilsammen 20 foredrag.

Bjarne Borgan i Gudbrandsdalen.

I september reiste *Bjarne Borgan* i Gudbrandsdal og holdt foredrag i disse bygder: Heidal, Sel (2), Vågå (2), Lom (2), Skjåk, Lesja. Tilsammen 9 foredrag.

Nils Steen i Buskerud.

I tiden 8.—17. oktober foretok *Nils Steen* en foredragsreise i Buskerud. Han holdt 14 foredrag på turen.

Fredrik Haslund i Telemark.

I oktober måned reiste *Fredrik Haslund* i Telemark. Han holdt foredrag i disse kommuner: Langesund, Kragerø, Drangedal (2), Notodden (2), Rjukan (2), Porsgrunn, Brevik. Tilsammen 10 foredrag.

Oskar Andersen i Telemark.

I januar—februar reiste *Oskar Andersen* på turné i Telemark. Han holdt foredrag på disse steder: Gjerpen (6), Skien (5), Eidanger (4), Solum (2), Porsgrunn (2), Tinn. Tilsammen 20 foredrag.

Elling Solheim i Telemark.

Elling Solheim reiste i Telemark under valgkampen og holdt 16 foredrag.

Thina Thorleifsen i Telemark.

I september reiste *Thina Thorleifsen* på turné i Telemark og holdt foredrag på følgende steder: Rjukan, Hovin, Notodden, Øvre Gjerpen, Skien, Langesund, Porsgrunn, Brevik, Stathelle, Kragerø, Hjuksebø, Borgestad (2). Tilsammen 13 foredrag.

Olav Vegheim i Aust-Agder.

I september—oktober reiste *Olav Vegheim* i Aust-Agder. Han holdt foredrag på disse steder: Søgneled, Vegårshei, Øyestad, Hisøy, Landvik, Birkenes, Eide, Østre Moland, Lillesand, Høvåg, Kjennheim, Skare, Brattekleiv, Fevik, Dybvåg, Saltrød. Tilsammen 16 foredrag.

Eivind Reiersen i Aust-Agder.

Eivind Reiersen har vært på 2 agitasjonsreiser i Aust-Agder. Fra 16. januar til 10. februar holdt han foredrag i følgende kommuner: Gjerstad (2), Søgneled (2), Tromøy (3), Vegårshei (2), Åmli (4), Gjøvdal, Tovdal, Ø. Moland (2), Hisøy, Landvik, Lillesand, Froland (5). Tilsammen 25 foredrag. I Setesdal reiste han i dagene 25. mai til 5. juni. Han holdt foredrag på disse steder: Bykle (2), Valle, Hyllestad, Bygland (2), Tveit, Byglandsfjord, Evje, Hornnes, Iveland, Vegusdal, Arendal. Tilsammen 13 foredrag. Ialt 38 foredrag.

Eivind Reiersen i Vest-Agder.

Eivind Reiersen har vært på 3 agitasjonsturneer i Vest-Agder. I tiden 16. mars—22. mai holdt han foredrag på disse steder: Søgne, Greipstad, Halse, Mandal (5), Sør-Audnedal (2), Lyngdal, Eiken (3), Hægebostad, Austad, Kristiansand, Herad (2), Kvinesdal (3), Nes (3),

Feda, Hidra, Knaben i Fjotland, Kvås, Korshamn, Farsund, Holum (2), Øyslebø, Laudal, Spind, Harkmark, Vigmostad, Konsmo (2), Grindheim (2), Åseral (2), Bjelland (2), Hægland, Ålefjær, Tovdal, Finsland. Tilsammen 50 foredrag.

I dagene 17. juli—7. august talte han på møter på følgende steder: Finsland (2), Søgne, Korshamn, Kvås, Herad, Knaben, Ana-Sira, Anabeløy, Kvanvik, Fjellså, Drangeid, Feda. Tilsammen 13 foredrag.

Fra 26. november—17. desember holdt han foredrag i disse kommuner: Finsland (2), Treit (2), Øvrebø (2), Randesund, Holum, Halse (2), Lyngdal, Kvås, Herad (2), Vanse. Tilsammen 15 foredrag. I alt 78 foredrag.

Eirik Gunnheim i Vest-Agder.

Under valgkampen reiste *Eirik Gunnheim* på agitasjonsturné i Vest-Agder. Han holdt foredrag på 13 møter.

Bergtor Strisland i Vest-Agder.

Under valgkampen reiste *Bergtor Strisland* på agitasjonstur i Vest-Agder. Han holdt 15 foredrag på turen.

Alfred Skar i Vest-Agder.

I oktober reiste *Alfred Skar* i Vest-Agder og holdt foredrag i disse bygder: Randesund, Lista (3), Austad, Spangereid, Sør-Audnedal, Feda, Gyland, Bakke, Nes (3), Hidra (3), Harkmark, Halse, Oddernes, Søgne. Tilsammen 20 foredrag.

Aase Lionæs i Vest-Agder.

Under valgkampen reiste *Aase Lionæs* i Vest-Agder og holdt foredrag på følgende steder: Flekkefjord, Bakke (2), Gyland, Kvinesdal, Kristiansand, Mandal, Vennesla, Vågsbygd, Ålefjær. Tilsammen 10 foredrag.

Trygve Lie på Sør- og Vestlandet.

Trygve Lie reiste i oktober på en turné på Sør- og Vestlandet. Han holdt foredrag på følgende steder: Bergen, Laksevåg, Haugesund, Sauda, Stavanger, Farsund, Vennesla, Kristiansand. Tilsammen 8 foredrag.

Eivind Reiersen i Rogaland.

Eivind Reiersen reiste på sammenhengende turné i Rogaland fra 10. august til 17. oktober. Han holdt foredrag på følgende steder: Hæskestad (2), Helleland, Varhaug, Høle (2), Helle, Sandnes, Sandeid (2), Vikedal, Imslund, Suldal (2), Nesflaten, Sand (2), Nedstrand (2), Hjelmeland, Sauda (2), Falkeid, Haugesund, Skudeneshavn, Skudeneshavn (2), Kopervik, Akra (2), Torvastad (2), Avaldsnes (3), Skåre (2), Tysvær, Vats, Forsand (2), Nærbø, Bjerkreim (2), Moi. Tilsammen 45 foredrag.

Lars Evensen på Vestlandet.

I oktober reiste *Lars Evensen* på Vestlandet og holdt foredrag i disse kommuner: Bergen (2), Fana, Stord, Haugesund, Stavanger, Odda-Tyssedal (2), Voss, Bruvik (2). Tilsammen 11 foredrag.

Isak Flatabø i Hordaland.

Isak Flatabø har foretatt 3 agitasjonsreiser i Hordaland. I tiden 4. mars—12. april reiste han i disse kommuner: Ullensvang (6), Kinsarvik (4), Eidfjord (3), Ulvik (2), Granvin (3), Vossestrand (3), og i dagene 8.—15. september holdt han foredrag i disse kommuner: Kvinherad (4), Varaldsøy (2), Strandebarm (2). På en turné i oktober talte han på møter i disse kommuner: Austrheim (2), Hjelma, Herdla, Manger, Sæbø, Alversund (2), Lindås (2), Hordabø, Mæland, Hamre, Hosanger, Haus (3). I alt 46 foredrag.

Johan Jensen i Hordaland.

Siste uke i september og første uke i oktober reisen *Johan Jensen* i Hordaland og talte på disse steder: Finse, Uppheim, Vinje, Norheim, Mønshaugen, Bulken, Evanger, Bolstadøyri, Bruvik, Gjerstad, Samnanger, Os, Holdhus, Strandvik, Sevareid, Updalseidet. Tilsammen 16 foredrag.

Gurid Almenningen i Hordaland.

Under valgkampen reiste *Gurid Almenningen* på turné i Hordaland. Hun holdt foredrag på følgende steder: Hordabø, Manger, Myking, Lindås, Hundvond, Sæbø, Austrheim, Bysheim, Valestrandfossen, Herdla, Ulvik. Tilsammen 11 foredrag.

Oskar Andersen i Hordaland.

Oskar Andersen har vært på 2 agitasjonsreiser i Hordaland. I tiden 21. mai—25. juni holdt han foredrag i disse kommuner: Stord (4), Fjell (3), Sund (2), Moster (2), Austevoll (2), Bruvik, Tysnes, Fitjar. Tilsammen 16 foredrag.

I tiden 20. juli til 26. oktober holdt han foredrag i disse kommuner: Stord (5), Odda (5), Jondal (4), Skånevik (4), Kvam (3), Ølen (3), Moster (2), Strandvik (2), Austrheim (2), Sæbø (2), Ullensvang (2). Kinsarvik (2), Sveio (2), Bømlo (2), Kvinherad (2), Fusa, Hålandsdal, Bremnes, Manger, Alversund, Hamre, Hosanger, Lindås, Askøy, Masfjorden, Hjelma, Tysnes, Laksevåg, Bergen, Røldal, Eidfjord, Ulvik, Strandebarm, Fjelberg, Bruvik. Tilsammen 62 foredrag.

Johan Jensen i Sogn og Fjordane.

I september foretok *Johan Jensen* en agitasjonsreise i Sogn og Fjordane. Han talte på møter på disse steder: Sande, Jølster, Førde, Dale,

Gjøllanger, Straumsnes, Flekke, Vassdalen, Guddal, Skor, Leirvik, Hyllestad, Davik, Vik, Sokndal, Aurland, Myrdal. Tilsammen 17 foredrag.

Oskar Andersen i Sogn og Fjordane.

I tiden 23. februar—15. mai reiste *Oskar Andersen* i Sogn og Fjordane. Han holdt foredrag på følgende steder: Kyrkjebø (11), Fjaler (8), Bremanger (4), Sogndal (4), Sør-Vågsøy (3), Gulen (3), Kinn (2), Florø (2), Hyllestad (2), Brekke (2), Selje, Nord-Vågsøy, Davik, Eid, Hornindal, Gloppen, Førde, Lavik, Leikanger. Tilsammen 50 foredrag.

Tor Grønnevik i Sogn og Fjordane.

Under valgkampen reiste *Tor Grønnevik* på agitastjonstur i Sogn og Fjordane. Han holdt foredrag på 15 møter.

Johs. Bøe på Møre.

I tiden 5. september til 17. oktober foretok *Johs. Bøe* en sammenhengende agitastjonsturné i Romsdal og Sunnmøre. Han holdt i alt 46 foredrag på turnéen.

Thina Thorleifsen i Møre.

I oktober reiste *Thina Thorleifsen* på en turné i Møre. Hun holdt foredrag på følgende steder: Sunndalsøra, Todalen, Tingvoll, Straumsnes, Engjan, Kristiansund, Bruhagen, Vågos, Dale, Langevåg, Ålesund. Tilsammen 11 foredrag.

Aase Lionæs i Møre.

I mars reiste *Aase Lionæs* i Romsdal og Sunnmøre. Hun talte på disse steder: Veblungsnes (2), Vågstranda, Molde (2), Vestnes, Åndalsnes, Bratvåg, Volda, Ørstavik (2), Ålesund (3), Langevåg, Vigra, Vatne, Spjelkavik. Tilsammen 18 foredrag.

Oskar Andersen i Sunnmøre.

I dagene 18. november—18. desember foretok *Oskar Andresen* en agitastjonsreise i Sunnmøre. Han talte på møter i følgende kommuner: Borgund (7), Haram (4), Hareid (3), Herøy (3), Syvde (2), Sykkylven (2), Vartdal (2), Skodje, Ørskog, Stordal, Vigra, Sande. Tilsammen 28 foredrag.

Gunnar Sand i Romsdal og Sunnmøre.

I dagene 25. september—10. oktober reiste *Gunnar Sand* på turné i Romsdal og Sunnmøre. Han holdt foredrag på disse steder: Molde, Grytten, Veøy, Bud, Hustad, Vestnes, Ålesund, Borgund, Sykkylven, Haram, Ørsta, Vannylven. Tilsammen 12 foredrag.

Konrad Knudsen i Nordmøre.

I oktober reiste *Konrad Knudsen* i Nordmøre. Han holdt foredrag på følgende steder: Rindal, Surnadal, Kvanne, Åsskard, Halså, Valsøyfjord, Aure, Stemshaug, Tustna, Kristiansund, Bruhagen, Torvikbukt, Straumsnes, Tingvoll, Ålvundeid, Sunndalsøra. Tilsammen 16 foredrag.

Bjarne Borgan i Trøndelag.

I oktober reiste *Bjarne Borgan* i Trøndelag og talte i disse bygder: Verdal, Levanger, Steinkjer, Verran, Snåsa, Strinda, Malvik, Klæbu, Melhus, Opdal. Tilsammen 10 foredrag.

Aase Lionæs i Trøndelag.

Aase Lionæs reiste i dagene 12.—19. september på agitasjonsturné i Trøndelag. Hun holdt foredrag på disse steder: Graftås (2), Glåmos, Selbu, Gudå, Stjørdal, Levanger, Sparbu, Snåsa, Malm. Tilsammen 10 foredrag.

Adolf Salbubæk i Fosen.

I oktober reiste *Adolf Salbubæk* i Fosen og holdt 20 foredrag.

Adolf Salbubæk i Namdal.

I september reiste *Adolf Salbubæk* på turné i Ytre Namdal og holdt 18 foredrag.

Konrad Knudsen i Namdal.

I september reiste *Konrad Knudsen* på agitasjonsturné i Namdal. Han holdt foredrag på disse steder: Fiskum, Bergsmoen, Godejord, Nordli, Grong (4), Høylandet (2), Ranumsletta, Øisletta, Mælen, Bangsund, Bangdal, Klinga, Vemundvik (2), Namsos. Tilsammen 19 foredrag.

H. O. Wika i Helgeland.

På en turné i Helgeland under valgkampen talte *H. O. Wika* på møter i disse kommuner: Alstahaug (2), Herøy (4), Nordvik (2), Dønnes (2), Lurøy (3), Tjøtta. Tilsammen 14 foredrag.

Johan Wiik i Lofoten og Vesterålen.

I september reiste *Johan Wiik* på turné i Lofoten og Vesterålen. Han holdt foredrag på disse steder i Lofoten: Røst, Værøy, Vinstad, Fredvang, Ramberg, Ure, Opdøl, Eggum, Bøstad, Gimsøysand, Henningsvær, Laupstad, Brettesnes, Kabelvåg, Svolvær. I Vesterålen: Hadsel (2), Bø (2), Øksnes, Dverberg, Andenes, Bjørnskin (2), Sortland, Kleiva. Tilsammen 26 foredrag.

Trygve Bratteli i Nordland.

I august reiste *Trygve Bratteli* i Nordland og holdt foredrag i disse kommuner: Bodø (3), Spildra, Balstad, Stamsund, Øvrebygd, Svolvær, Ankenes (2), Vik. Tilsammen 11 foredrag.

Olaf Johansen i Nordland.

I tiden 20. august til 27. september reiste *Olaf Johansen* på sammenhengende turné i Nordland. Han holdt foredrag på disse steder: Mosjøen (3), Elsfjorden, Hemnesberget, Utskarpen, Fineidfjord, Korgen, Nord-Rana (3), Mo, Saltdalen (3), Sørfold (2), Kjerstad (2), Fauske (2), Bodin (3), Bodø, Meløy (9), Gildeskål (8), Kjerringøy, Brønnøy (2), Velfjord (2), Vik (4). Tilsammen 51 foredrag.

Enkeltforedrag.

Oskar Andersen: Ålesund (6), Borgund (3), Gloppen (2), Vestnes. Tilsammen 12 foredrag. Dessuten 20 foredrag på en turné i Telemark, 50 på en turné i Sogn og Fjordane, 78 på to turnéer i Hordaland og 28 på en turné i Sunnmøre. Tilsammen 188 foredrag.

Eivind Reiersen: Eidsberg, Brandbu, Høksund. Dessuten har Reiersen holdt 38 foredrag på 2 turnéer i Aust-Agder, 78 foredrag på 3 turnéer i Vest-Agder, 45 foredrag på en turné i Rogaland og 8 foredrag på en turné i Valdres. I alt 172 foredrag.

Bjarne Borgan: Oslo (5), Aker (8), S. Land (6), Kvam (2), Sandefjord, Tønsberg (2), Nore (2), Stavanger, Egersund, Sandnes, Sauda, Haugesund, Bergen (3), Odda (2), Norderhov (2), Andalsnes, Vestnes, Nesset, Molde, Ørskog, Haram, Borgund, Volda, Ålesund, Ulstein (2), Drammen (2), Arendal (2), Kristiansand (3), Brandbu, Ø. Toten (2), N. Eiker (2), Modum, Straumsnes (2), Bodø (2), Tromsø (3), Svolvær (2), Vikna (3), Orkanger, Røros, Bø i Telemark (2), Torpa (2), Fluberg (3), Nordre Land (2), Skedsmo (2), Åmot (2), Trysil (3), Sørums, Eidsvoll, Bjugn (2). Tilsammen 96 foredrag. Dessuten på en turné i Gudbrandsdalen 9 foredrag og 10 foredrag på en turné i Trøndelag. I alt 115 foredrag.

Trygve Bratteli: Oslo (41), Trondheim (2), Lillehammer, Hamar, Aker (12), Fredrikstad (3), Borgestad, Flisa, Eidsvoll, Bergen (3), Notodden (2), Vestnes (4), Lørenskog, Skjeberg, Namsos (2), Mysen, Nesodden (2), Tønsberg, Nøtterøy, Sem, Brummunddal (2), Kongsberg, Ulefoss, Rjukan, Risør, Søndeled, Stokken, Arendal, Froland, Grimstad. Tilsammen 93 foredrag. Dessuten 11 foredrag på en turné i Nordland. I alt 104 foredrag.

Ole Øisang: Trondheim (43), Sør-Trøndelag (28), Nord-Trøndelag

(16), Nordland (3), Møre (6), Hedmark, Oslo (2). Tilsammen 99 foredrag.

Håkon Lie: Oslo (27), Aker (13), Nittedal, Brummunddal, Hammar, Lierstranda, Kongsberg, Jessheim, Kongsvinger, Sør-Odal, Mysen, Gjøvik, Trondheim, Stjørdal, Ytre Vinje (2), Askim, Skedsmo, Øyer, Lillehammer, Gol (2), Drøbak, Son, Aure (2), Sunndalsøra, Åsnes (2), Myrvoll, Halden, Idd, Østre Toten (2), Raufoss (2), Bjørkelangen, Setskog, Vang i Valdres, Skrautvål, Østre Slidre, Nord-Aurdal, Geilo, Ål, Hemsedal, Nesbyen (2), Rukkedal, Gulsvik, Flå, Lunner (4), Odda, Krokstadelva, Geithus, Åmot, Gran. Tilsammen 97 foredrag.

Thina Thorleifsen: Veme, Haugfoss, Krokstadelva, Lørenskog, Hakadal, Moss, Tofte, Neroiset, Brøttum, Moelv, Lillestrøm, Høvik, Aker (3), Lierstranden, Øvre Sandsvær, Rakkestad, Stabekk, Nedre Sigdal, Drammen, Asker, Rælingen, Trondheim, Strinda, Hommelvik, Folldal, Vågå (2), Skjeberg, Degernes, Mjøndalen, Fåberg (2), Østre Gausdal, Tune, Fredrikstad, Røyken, Oslo (15). Tilsammen 53 foredrag. Dessuten på en turné i Oppland 20 foredrag, 13 foredrag i Telemark og 11 på Nordmøre. I alt 97 foredrag.

Gunnar Sand: Oslo (25), Aker (11), Asker, Kråkstad, Eidsvoll, Lørenskog, Sarpsborg, Skjeberg (2), Halden, Drammen (2), Norderhov (2), Horten, Hoff, Gjerpen, Folldal (2), Eidsskog (2), Brandbu, Gjøvik, Kristiansand S. (2), Egersund (2), Stavanger (4), Nærbø (5), Haus, Kristiansund (2), Hurum, Kyrkjebø, Aurland, Vik, Leikanger. Tilsammen 78 foredrag. Dessuten på en turné i Møre og Romsdal 12 foredrag. I alt 90 foredrag.

Martin Tranmæl: Sarpsborg, Oslo (33), Hokksund, Lilleaker, Ski (2), Bryn, Drøbak, Hønefoss (3), Bergen (3), Sandvika (2), Strømmen (3), Sandefjord (2), Spikkestad, Bjørgeseter, Granholmen, Moss, Vestby, Trondheim, Rælingen, Tåsen (2), Jessheim, Halden, Arna, Laksevåg, Aker (6), Drangedal, Gvarv, Nordagutu, Våler (2), Flisa, Brandval (2), Nittedal, Drammen. Tilsammen 82 foredrag.

Aase Lionæs: Trondheim (3), Drammen, Aker (3), Sarpsborg, Drøbak, Borge, Aust-Agder (2), Kristiansand, Melhus (2), Moelv, Fredrikstad, Hokksund, Larvik, Høvik, Trondheim, Sandefjord, Bergen (3), Bestun, Oslo (16). Tilsammen 42 foredrag. Dessuten på en turné i Møre 18 foredrag, 10 foredrag på en turné i Trøndelag og 10 på en turné i Vest-Agder. I alt 80 foredrag.

Einar Gerhardsen: Strømmen, Askim, Drammen, Fluberg, Vardal, Glemmen, Haslum, Arendal (2), Borgestad, Stavern, Gjøvik, Ski, Nittedal, Hakadal, Rælingen, Aker (2), Heidai, Otta, Lom, Garmo, Oslo (55). Tilsammen 77 foredrag.

Johs. Bøe: Jevnaker (2), Brandbu, Drammen, Røros, Stange, Adal, Dombås, Norderhov, Bærum. Tilsammen 10 foredrag. Dessuten 46 foredrag på en turné i Møre. I alt 56 foredrag.

Johan Jensen: Gol (5), Kvinesdal (2), Ål (2), Geilo (2), Nore, Hemsedal (2), Hol (2), Torpa, Nesbyen, Hønefoss, Hole. Tilsammen 20 foredrag. Dessuten på en turné i Sogn og Fjordane 17 foredrag og på en turné i Hordaland 16. I alt 53 foredrag.

Olaf Johansen: Nannestad (2). Dessuten på en turné i Nordland 51 foredrag. I alt 53 foredrag.

Hans Sundrønning: Oslo (11), Aker (13), Ø. Eiker (2), Løkken, Trondheim, Strinda (2), Malvik, Kristiansund, Ålesund, Kristiansand, Kragerø, Bergen (2), Stavanger, Jørpeland, Kongsberg, Gjøvik, Lørenskog (3), Grue, Sørums, Asker (2), Strømmen, Raufoss, Gran, Skien, Bærum. Tilsammen 53 foredrag.

Isak Flatabø: Ulvik, Bysheim, Stamnes, Hordabø, Kvam, Jondal. Dessuten 46 foredrag på tre turnéer i Hordaland. I alt 52 foredrag.

Konrad Knudsen: Fellingfors (2), Hønefoss (2), Norderhov (4), Geithus, Flå, Oslo, Aker (2), Namdal, Strinda, Grong. Tilsammen 16 foredrag. Dessuten 16 foredrag på en turné i Nordmøre og 19 foredrag på en turné i Namdal. I alt 51 foredrag.

Johan Wiik: Grarv, Løkken Verk, Kolvereid (2), Grong, Lausnes, Harran, Bangsund, Fosnes, Otterøy, Statland, Salsbruket, Rørvik, Namsos (7). Tilsammen 20 foredrag. Dessuten på en turné i Lofoten og Vesterålen 26 foredrag. I alt 46 foredrag.

Nils Steen: Krokstadelva, Steinberg, Kongsberg, Hønefoss (3), Tofte, Kolbotn, Tønsberg, Oslo (3), Åmot (2), Sætre, Ski, Sandefjord (2), Drammen (3), Hokksund (2), Geilo, Røyken, Spydeberg, Åssiden. Tilsammen 27 foredrag. Dessuten 14 foredrag på en turné i Buskerud. I alt 41 foredrag.

Alfons Johansen: Oslo (4), Akershus, Buskerud, Vestfold, Tranøy (4), Tromsøysund (2), Bardu (2), Salangen (2), Dyrøy (5), Sandtorp (5), Bjarkøy, Skånland (2), Trondenes (2), Ibestad (3), Kvæfjord (2), Harstad (3), Tromsø, Kirkenes. Tilsammen 42 foredrag.

Peder Alsvik: Bremsnes (13), Hopen (6), Tingvoll (4), Kristiansund N. (7), Grip (2), Aure (3), Bratvær (3), Edøy (3). Tilsammen 41 foredrag.

Sigrid Syvertsen: Brandval (3), Kristiansund (2), Tjølling, Glemmen, Dikemark, Herøya, Stathelle, Rygge, Fredrikstad, Lillestrøm, Golia, Gran (2), Bærum, Røa, Hedmark (3), Oslo (19). Tilsammen 40 foredrag.

Arnfinn Vik: Oslo (34), Strømmen, Aker (3), Holmestrand, Dokka. Tilsammen 40 foredrag.

Fredrik Haslund: Ådal, Skjeberg, Greåker, Hundorp (3), Røyken (2), Lørenskog, Ski, Oslo (19). Dessuten på en turné i Telemark 10 foredrag. I alt 39 foredrag.

Olav Vegheim: Oslo (2), Skotfoss, Sauland, Skåtøy (2), Sannidal, Bø, Drangedal (3), Langesund, Lunde, Kviteseid, Lårdal, Dalen, Eidsborg, Veum, Vrådal, Nissedal (2), Porsgrunn, Skien (2). Tilsammen 24 foredrag. Dessuten på en turné i Aust-Agder 16 foredrag. I alt 40 foredrag.

Oscar Torp: Oslo (12), Bergen, Orkanger, Fredrikstad, Rakkestad, Moss, Askim, Oppedal (2), Sarpsborg, Lillehammer, Trondheim (2), Ski, Kongsberg, Notodden. Tilsammen 27 foredrag.

Thorbjørn Dahl: Indre og Øvre Østfold 37 foredrag.

Ivar Skjånes: Trondheim (23), Steinkjer, Verdal, Strinda (2), Skogn (3), Rennebu (3), Mekdal (2). Tilsammen 35 foredrag.

E. O. Solbakken: Oslo (16), Aker (4), Brandval (2), Asker (2), Ø. Toten (2), Røyken, Rakkestad, Tune, Gol, Ås, Vestby, Vardal, Bærum, Strømmen. Tilsammen 35 foredrag.

Olav Meisdalshagen: 35 foredrag i Opland fylke.

Paul Bentsen: Horten (16), Borre (5), Sandefjord (4), Holmestrand (2), Ramnes (2), Moss, Tønsberg, Sem, Sande, Sandar. Tilsammen 34 foredrag.

Marie Skau: Stokke (2), Agnes, Larvik, Strømsgodset (2), Sandefjord (2), Jeløy (2), Røyken (2), Lier, Nøtterøy (2), Borre (4), Horten, Stavern, Våle, Botne, Selvik, Tjølling, Tofte, Hønefoss, Sem, Tjømøy, Lunner, Rygge, Sande, Drammen. Tilsammen 33 foredrag.

Olav Sæter: Trysil (3), S. Odal (3), Løten, Våler, Åsnes (2), Vinger (2), Furnes, Elverum (19). Tilsammen 32 foredrag.

Bjarne Dietz: Halden (12), Berg (5), Idd (3), Hvaler, Rolvsøy, Borge (2), Sarpsborg (7). Tilsammen 31 foredrag.

Arne Drogseth: Horten (6), Oslo (4), Tønsberg (3), Sandefjord, Sandar (2), Kongsberg, Ringebu (3), Fåvang (2), Øyer (2), Tretten, Borre (2), Sande, Våle, Nøtterøy, Vivestad. Tilsammen 31 foredrag.

Gunnar Braathen: Tolga, Tynset (2), Alvdal (3), Furnes (2), Trysil, Stange, Ringsaker (2), Åsnes, Våler (3), Stor-Elvdal (3). Tilsammen 19 foredrag. Dessuten på en turné i Hedmark 12 foredrag. I alt 31 foredrag.

P. Moe Jakobsen: Måsøy (2), Alta (3), Kjelvik (2), Sørøysund, Hammerfest (3). Tilsammen 11 foredrag.

Olaf Kaarby: Sørøysund (5), Hasvik (5), Loppa (5), Måsøy (5). Tilsammen 20 foredrag.

Jonas Bruenvoll: Bærum (12), Oslo (8), Ås (2), Aker (3), Blaker, Eidsvoll (3), **Nes**. Tilsammen 30 foredrag.

Oscar Nilssen: Løten (9), Trysil (2), Engerdal (4), Tynset, Brandval (4), Stor-Elvdal (2), Åmot, Stange (2), Våler (2), Soleia, Tingvoll. Tilsammen 29 foredrag.

Hans Ystgaard: Levanger, Verdal, Sparbu (5), Inderøy (2), Frosta, Verran, Klæbu, Skedsmo, Rollag, Flesberg, Vinje, Flatdal, Lårdal, Svarstad, Borre, Mysen, **Nesodden**, Steinkjer (3), Spydeberg, Rendal, Brandbu, Oslo. Tilsammen 29 foredrag.

Martin Smeby: Søndre Land (9), Sør-Aurdal (4), Kolbu (4), **Snertingdal** (3), Fluberg (2), Etnedal (2), Gran, Nordre Land, Lunner, Eina. Tilsammen 28 foredrag.

P. Rumohr Aarvold: Tønsberg (2), **Sem**, Selvik, Berger, Drammen, Åssiden, Golia, Eidsvoll (2), Asker, Jeløy, Bærum (16). Tilsammen 28 foredrag.

Haakon Hoff: Stange (2), Romedal (5), Løten (2), Vang (3), Furnes (4), **Nes** (3), Ringsaker (6), Hamar (2). Tilsammen 27 foredrag.

Sigrid Bryn: Oslo (5), **Ringsaker**, Røyken (3), Jeløy, Høvik, Slagen, Sokna, Hokksund, Ski (2), Drøbak (2), Lørenskog, Nittedal, Drangedal, Hurdal, Eidsvoll, N. Eiker, Aker (3). Tilsammen 27 foredrag.

Jens Steffensen: 26 foredrag i Nordland.

Olav Oksvik: Oslo (8), Ski, Bærum, Idd, Vinstra, Elverum (2), Sunndal, Vågstranda, Fræna, Tingvoll, Tresfjord, Molde, Ringeby (2), Bolsøy (3), Østre Gausdal. Tilsammen 26 foredrag.

Aksel Zachariassen: Vinger (2), Kongsvinger (2), Sør-Odal (4), **Åsnes** (3), Brandval (5), Hof (4), Nord-Odal (2), Grue, Eidskog (2). Ialt 25 foredrag.

Karl Flod: Aker (26).

Ole Colbjørnsen: I Oslo og omegn 26 foredrag.

Per Lie: **Nesodden** (2), Larvik, Aker (6), Oslo (17). Tilsammen 26 foredrag.

Neimi Lagerstrøm: Oslo (20), Akershus (5). Tilsammen 25 foredrag.

Harald Langhelle: Trondheim (18), Namsskogan, Meraker, Bangsund, Verdal, Frol, Kristiansund, Stjørdal. Tilsammen 25 foredrag.

Ole Hjelt: Oslo (10), Ski (9), Eidsberg, Sarpsborg, Skedsmo, Haka-dal, **Nes**. Tilsammen 24 foredrag.

Per Kleppa: Aker (8), Ås (2), Eidsvoll (2), Feiring, Hurdal, N. Høland, Aurskog, Blaker, Enebakk, Lillestrøm, Strømmen, Lørenskog, Kråkstad, Vestby. Tilsammen 23 foredrag.

L. O. M. Braseth: Rødøy (7), Beiarn (6), Fauske (3), Bodin (3), Bodø (4). Tilsammen 23 foredrag.

H. E. Stokke: Oslo, Aker (22). Tilsammen 23 foredrag.

Rachel Grepp: Oslo (8), Skarnes, Aker (3), Haga, Arnes, Drammen (2), Gjerdrum, Furnes (2), Larvik (3). Tilsammen 22 foredrag.

Daniel Vefald: Brunlanes (5), Stavern (3), Tjølling (4), Lardal, Hedrum (2), Sandefjord (2), Botne, Tjøme, Borgestad, Sandar. Tilsammen 21 foredrag.

Hjalmar Dyrendahl: Sandnes, Mo, Tromsø, Salangen, Jessheim, Blaker, Aurskog, Steinkjer, Nordby, Tomter, Enebakk (2), Oslo (3), Bærum (3), Aker (3). Tilsammen 21 foredrag.

A. G. Tothammer: Ringeby (2), Øyer, Østre Gausdal, V. Gausdal, Sør-Fron (4), Nord-Fron (3), Heidal (4), Vågå (2), Lom (3). Tilsammen 21 foredrag.

A. R. Skarholt: Orkdal (3), Melhus, Rennebu, Stjørna (5), Nord-Frøya (5), Sør-Frøya (5), Malvik. Tilsammen 21 foredrag.

Ingvald Jaklin: Skjervøy, Nordreisa, Balsfjord, Malangen (4), Målselv (5), Lenvik, Tromsø (8). Tilsammen 21 foredrag.

Herman Thornes: Namdal (20).

Erling Traaholt: Ålesund (7), Volda (4), Haram (2), Borgund (3), Hareide, Vannilyen, Ørsta, Leikong. Tilsammen 20 foredrag.

Valdemar Nielsen: Røyken, Bærum, Asker, Aker (16). Tilsammen 19 foredrag.

G. Natvig Pedersen: Oslo, Aker, Sarpsborg, Lillestrøm, Ringeby, Egersund, Sandnes, Hetland, Mosterøy, Strand, Bryne, Kopervik, Stavanger (7). Tilsammen 19 foredrag.

Odd Brekke: Nordre Land (15), Sør-Audnedal (4). Tilsammen 19 foredrag.

Egil Hernæs: Harpefoss (2), Nord-Fron (3), Lesja (5), Ringeby (4), Hundorp (4), Tretten. Tilsammen 19 foredrag.

M. Høgaasen: Gudbrandsdal 18 foredrag.

P. Almaas: Flå (2), Klæbu (2), Singsås, Meråker, Hølanda, Soknedal (2), Strinda (8), Bjugn. Tilsammen 18 foredrag.

P. E. Vorum: Nannestad (2), Ringeby (2), Ytre Rendal (2), Folldal, Os, Grue (3), Stor-Elvdal (2), Trysil (5). Tilsammen 18 foredrag.

Sverre Støstad: Aker (2), Strinda (3), Opdal, Malm, Stjørdal, Selbu (2), Singsås, Kotsøy, Melhus, Støren, Trondheim (4). Tilsammen 18 foredrag.

J. Stubberud: Halden (7), Berg (6), Aremark (2), Hobøl (2), Hvaler. Tilsammen 18 foredrag.

I. K. Hognestad: Nærbø, Sola, Gjesdal, Madla, Åkra, Avaldsnes (2), Skudenes, Høyland (3), Klepp (2), Time (4), Bjerkreim. Tilsammen 18 foredrag.

Aldor Ingebrigtsen: Ringsaker, Narvik, Tromsø (2), Tromsøysund (6), Bardu, Balsfjord (2), Lyngen (3), Skjærvøy. Tilsammen 17 foredrag.

Alfred Udland: Mandal, Halse (3), Lista, Farsund, Kristiansand (3), Oddernes (3), Finnsland, Tveit, Vennesla, Øvrebyg, Bjelland. Tilsammen 17 foredrag.

Alb. Moen: Agdenes (4), Sparbu (3), Brekkvasselv, Steinkjer, Mosvik, Snåsa, Hegra, Oslo (4). Tilsammen 16 foredrag.

Lars Moen: Dovre (5), Lysaker, Oslo, Fåvang, Nord-Fron (3), Levanger (2), Fåberg (2), Lørenskog. Tilsammen 16 foredrag.

Johan Nygaardsvold: Larvik, Høland, Orkdal, Bergen, Haug, Skjeberg, Bærum, Oslo, Asker, Frogn, Halden, Aker, Jessheim, Trondheim, Hommelvik. Tilsammen 15 foredrag.

Joh. L. Johannesen: Fredrikstad (6), Kråkerøy (3), Borge (2), Glemmen, Onsøy, Hvaler, Rolvsøy. Tilsammen 15 foredrag.

Ivar Viken: Sør-Varanger (15).

Arne Magnussen: Moss (6), Jeløy (2), Rygge, Sarpsborg, Askim, Mysen, Skjeberg, Fredrikstad, Tune. Tilsammen 15 foredrag.

Lars Evensen: Skarnes, Tønsberg, Drammen, Slemmestad. Dessuten 11 foredrag på en turné på Vestlandet. Tilsammen 15 foredrag.

Olav Solberg: Kverve i Froland (2), Flosta, Sandøy, Herrefoss (2), Mjåvatn, Arendal (4), Tvedestrand, Hisøy, Jomås, Blakstad. Tilsammen 15 foredrag.

Torvald Haavardstad: Evje (3), Nore, Grimstad, Froland, Mykland, Østre Moland, Iveland, Vegusdal (2), Hornnes, Mosby. Tilsammen 13 foredrag.

Ivar Opsahl: Sem (4), Tønsberg (2), Modum (2), Nøtterøy (2), Horten, Sandar, Botne. Tilsammen 13 foredrag.

Olav Versto: Sauland (2), Tuddal (2), Hjartrdal (3), Gjerpen (2), Vinje (3), Mo. Tilsammen 13 foredrag.

Bernt Korslund: Eidsvoll (4), Feiring, Nesodden, Vestby, Søndre Høland (2), Nannestad. Tilsammen 10 foredrag.

Harald Halvorsen: Aker (5), Gjerdrum, Hurdal, Feiring, Aurskog, Son, Lørenskog, Kråkstad. Tilsammen 12 foredrag.

Jon Andraa: Borge, Tana, Vardø (5), Vardø herred (2), Berlevåg, Vadsø. Tilsammen 11 foredrag.

Omar Gjesteby: Oslo (8), Spikkestad, Tønsberg, Jevnaker. Tilsammen 11 foredrag.

Godtfred Gran: Arendal (5), Øyestad (2), Stokken, Søndeled, Tvedestrand, Strinda. Tilsammen 11 foredrag.

Halvard M. Lange: Bergen (3), Drammen, Maridalen, Oslo (6). Tilsammen 11 foredrag.

Olav Larssen: Gjerdrum, Ullensaker, Ringsaker (5), Oslo (4). Tilsammen 11 foredrag.

Sverre Gann: Oslo 10 foredrag.

Leif Granli: Frol (3), Skogn, Åsen, Beitstad, Trondheim, Verdal, Ytterøy (2). Tilsammen 10 foredrag.

T. Oftedal: Egersund (2), Haugesund, Stavanger (3), Hetland (2), Lund (2). Tilsammen 10 foredrag.

Albert Kvammen: Nord-Fron 10 foredrag.

K. Fonstad: Ringsaker 9 foredrag.

Knut Dalastøl: Tinn (7), Gjerpen (2). Tilsammen 9 foredrag.

Asbjørn Bakke: Kroken (2), Prestestranda, Drammen (2), Hokksund, Strømsgodset (2), Hyggen. Tilsammen 9 foredrag.

Gunnar Bakke: Bergen (3), Bruvik (2), Haus. Tilsammen 6 foredrag.

Torbjørn Henriksen: Bergen (2), Kristiansand (2), Drammen (2), Horten, Hamar. Tilsammen 8 foredrag.

S. O. Øraker: Gudå, Skatval, Sparbu, Sandvollan, Inderøy, Verdal, Levanger, Røra. Tilsammen 8 foredrag.

Alfred Ljøner: Aurskog, Høland, Eidskog, Brandval, Torpa (3). Tilsammen 7 foredrag.

Martin Aune: Lødingen, Tysfjord, Kjøpsnes, Drag, Narvik (3). Tilsammen 7 foredrag.

Henrik Brekke: Vardal, Biri (6).

Alfred Madsen: Åkrehamn, Sande, Bærum, Oslo (4).

T. Fjermestad: Høle, Time, Høyland, Sandnes (2), Hetland (2). Tilsammen 7 foredrag.

E. Skrikrud: 5 foredrag i Rogaland.

Oscar Johansen: 7 foredrag i Rogaland.

Albert Christiansen: Larvik (4), Horten, Sandar, Hvarnæs. Tilsammen 7 foredrag.

Helga Ramstad: Blaker, Hakadal, Son, Fet, Enebak, Skedsmo, Ullensaker, N. Høland, Vestby, Bærum, Kolbotn, Oppegård. Tilsammen 12 foredrag.

Mathilde Næss: Sørum, Rælingen, Enebakk, Ås.

Dagmar Hernæs: Nesodden, Aurskog, Kråkstad, Asker, Nannestad.

Andr. Moan: Narvik, Meløy, Beiarn, Sørfold (3), Fauske. Tilsammen 7 foredrag.

K. M. Nordanger: Ålesund (2), Hordabø, Ringsaker, Furnes, Kristiansund, Molde. Tilsammen 7 foredrag.

Ottar Hognes: Inn-Trøndelag 6 foredrag.

Asmund Gjerv: Inn-Trøndelag 7 foredrag.

Leif Granli: Inn-Trøndelag 8 foredrag.

J. Friis: Kristiansand (3), Mandal (2), Flekkefjord. Tilsammen 6 foredrag.

Ingvold Førre: Haugesund (4), Vikedal, Skåre. Tilsammen 6 foredrag.

Lauritz Grønland: Brunlanes, Tjølling, Borre, Skoger (3). Tilsammen 6 foredrag.

Magnus Nilssen: Oslo (5), Arendal.

Sig. Solheim: Gran (3), Fluberg (3).

Konrad Karlsen: Ballangen, Sortland, Hadsel (2), Bodø, Mol.

Alfr. Nilssen: Ballangen, Narvik (3), Tjelsund.

Joh. Samuelsen: Bergen (2), Laksevåg, Fana, Lillestrøm.

Sverre Hjertholm: Sandar (5).

Halvdan Koht: Kongsberg, Arendal, Bærum, Lørenskog.

H. O. Wika: Vevelstad, Brønnøy (2), Vega. Dessuten 14 foredrag på en turné i Nordre Helgeland. Tilsammen 18 foredrag.

Magnus Elvevold: 7 foredrag i Sør-Troms.

Sigvart Isachsen: 11 foredrag i Sør-Troms.

Magne Jønsson: 8 foredrag i Sør-Troms.

Freder Frederiksen: 7 foredrag i Sør-Troms.

Gustav Engedal: Kistrand (3).

Peder Sivertsen: Kistrand (5).

Anders Lothe: Bremanger (2), Florø.

Arnt Moss: Drammen, Sør-Odal, Furnes.

K. Bergsvik: Voss, Evanger, Trengereid, Ulvik, Haus, Molde (2), Oslo (2).

P. Thorvik: Råde, Idd.

A. Mosbæk: Øymark, Spydeberg.

N. P. Skrede: Ørskogfjellet, Sykkylven.

Johan E. Pettersen: Sarpsborg, Oslo.

K. Rosenløv: Hægebostad, Vennesla.

O. Solumsmoen: Ullensaker, Nordstrand.

Kr. Berg: Sørøysund.

A. Nygaard: Uvdal.

Samlet oversikt:

1. mai	601 foredrag
Agitasjonsreiser	928 —
Enkeltforedrag	2918 —

Ialt 4447 foredrag

1ste mai-dagen.

1. maidagen blev en folkeopmarsj større enn noen gang.

Dagen blev feiret på en rekke nye steder. Det var arrangement på 601 steder mot forrige år på 521 steder. Dagens demonstrasjonsmerke var et rødt flagg med inskripsjonen: Frihet.

Landsorganisasjonen og partiet sendte ut følgende opprop om forberedelsene av dagens arrangementer:

Alle faglige og politiske arbeiderorganisasjoner må nå begynne å forberede årets 1. mai-demonstrasjoner. Med den sterke og førende stilling arbeiderbevegelsen i Norge inntar, må mønstringen 1. mai bli en manifestasjon som er fullt verdig norsk arbeiderbevegelse.

Demonstrasjonen må i år bli en mønstring av kreftene i anledning av tariffrevisjonen og årets kommunevalg og en mønstring mot krigen og den fascistiske undertrykkelse, en mønstring som symboliseres i det ord som blir dagens motto *Frihet!*

Landsorganisasjonen og Det norske Arbeiderparti vil tilråde at følgende fremgangsmøte blir fulgt ved 1. mai-arrangementene

Ledelsen av 1. mai-arrangementene overtas i fellesskap av Landsorganisasjonens og Det norske Arbeiderpartis avdelinger på hvert enkelt sted, eller hvor dette kan være vanskelig å gjennomføre, av de faglige organisasjoner alene.

På steder hvor det ikke er fagforeninger, må partiets avdelinger alene overta arrangementet.

Det bør bare benyttes *en* taler på hvert sted.

Det skal benyttes felles demonstrasjonsmerke for hele landet. Merket bestilles gjennom Det norske Arbeiderpartis Forlag og har inskripsjonen *Frihet*.

Gå i gang med forberedelsene til 1. mai-arrangementet. La det bli en kjempedemonstrasjon som manifesterer den norske arbeiderbevegelses styrke og enhet.

Landsorganisasjonen og partiets 1. mai manifest.

Kunde vi se alle de faner som i snart 50 år er båret fram i arbeidernes 1. mai-tog vilde de gi oss et bilde av arbeiderklassens lengsler, forhåpninger og seire. Aller først blev det demonstrert for 8 timers arbeidsdag — en uopnåelig reform syntes de fleste dengang. Det er demonstrert for ferier, for menneskeverdige lønninger, for almindelig stemmerett, for social trygd, for fred og frihet, *mot* krig og fascisme. I få ord kan vi si at summen av skriften på 1. mai-dagens faner har vært: Makt og rett til å skape et velordnet samfund, bygget på socialismens idéer — makt til å bannlyse krig og utbytning — rett til å leve i trygghet som frie mennesker.

Før krigen hadde alle sosialister den lyse tro at dette program skulde vi kunne gjennomføre raskt og uten store smerter. Idag er stillingen slik i mange land at arbeiderne ikke engang har makt til å demonstrere åpent for sine krav. Millioner lever under terror. Det er straffbart å være socialist.

Mange har da ment at den socialistiske bevegelses tid var omme, at fremtiden tilhører nazismen og fascismen.

Slik er det ikke.

Det som vår generasjon oplever er at det gamle samfundssystem holder på å oppløses og bryte sammen. I kampen for å bevare makten griper dette systems oprettholdere til desperate midler, og i en del land har det lyktes dem for en tid å lamme arbeiderbevegelsen. Men fascismen innleder ingen ny epoke, som mange har trodd, den avslutter en epoke.

Socialismens og fremskrittets krefter i verden holder på å samle sig etter nederlagene. I Tyskland seiret nazismen uten å møte nogen sterk organisert motstand. I Østerrike kjempet arbeiderne et år senere en tapper kamp mot overmakten. I Spania har folket nå gått i samlet fylking mot de fascistiske opprørere og deres mektige hjelpere og tilføid dem nederlag som har skapt begeistring hos alle socialister og alle andre demokratisk innstilte verden over. Vi hylder det spanske folk for den tapre kamp mot fascistisk undertrykkeelse. Folkets kampkraft synes å være større nå enn da opprøret brøt ut.

Billedet av stillingen i verden idag er for øvrig dette: Folket står ikke lenger rådløst og på vikende front overfor de fascistiske undertrykkere. For et år siden marsjerte italienske svartskjorter triumferende mot de ulykkelige i Etiopias hovedstad. Idag blir de slått tilbake fra Spanias hovedstad sammen med sine spanske, tyske og italienske hjelpere.

Ny tro, nytt mot —og nye seire for folkets sak! Vår efter vinter!

— — —

I Norge som i de andre nordiske land har arbeiderne øket sin innflytelse i statens styre. Reaksjonen må vike. Også i Finnland har arbeiderne rykket inn i regjeringen. Vi grunnlegger i Norden en ny tid. Et systemskifte og et maktskifte er innledet. Folket selv tar landenes skjebne i sine hender og styrer målbevisst fra den vanskelige nutid inn i den bedre framtid.

Svære oppgaver ligger foran oss. Det gamle samfund er rystet av krisen som har drevet tusener ut i arbeidsløshet. Mot dette sviende samfundsonde er kampen målbevisst tatt op, den er allerede ført langt, men den skal føres helt fram. Rett til arbeide for alle!

Angsten for framtiden skal fjernes fra hjemmene. Trygd for gamle, trygd for syke, trygd for arbeidsløse! Vern for arbeidere og funksjonærer på arbeidsplassen!

Et arbeiderstyrt samfund skal følge menneskene gjennom livet fra vuggen til graven, skape gode arbeidsvilkår og trygge kår for alle. Ingen oppgave så stor at den ikke kan løses, ingen skjebne så liten at den ikke kaller på vår omsorg.

Skal vi nå dit vi ønsker må vi rykke frem på bred front — i statsstyret — i organisasjonene, i kommunene. Vi står i vår oppe i en tariffrevisjon for 60 000 arbeidere. Et slikt oppgjør minner oss alltid om at resultatet står i forhold til våre organisasjoners styrke og kampkraft. Der må arbeides utrettelig videre på å samle alle arbeidere og funksjonærer i våre faglige organisasjoner, så vi kan bli sterke nok. — Vi står

foran nye kommunevalg. Årets 1. mai-demonstrasjoner må også bli en mektig innledning til kampen om styremakten i kommunene landet over.

1. mai har gammel hevd som en *internasjonal* demonstrasjonsdag. Mer enn ellers føler vi denne dag fellesskapet med kamerater som verden over *strir* for de samme idealer som vi i Norge. Mer enn ellers er det norske arbeideres plikt å si høyt og sterkt fra om vår kamp og våre mål — fordi det nå er så mange ute i verden som må være tause.

Det norske arbeiderparti feirer i år sitt 50 års jubileum. Fra en liten flokk er vi blitt hundretusener. Det som dengang var drømmen om fremtiden skal vi nå ta fatt på å virkeliggjøre i dagens liv. Arbeide og offer har det kostet å komme dit vi står idag, arbeide og offer vil det koste å komme videre. Men veien fram er klart stukket op for vårt folk:

For frihet og fred!

Mot reaksjon og fascisme!

La sterke armer løfte merkestengene våre høyt mot lyset så de kan skinne utover landet. Og også slik at de kan tende håp og glede blandt klassefeller ute i verden.

Norske arbeidere kjemper nå, sammen med Nordens øvrige arbeidere, på en viktig skanse. Glem ikke det når 1. mai-dagen kommer.

Fram til mønstring under dagens parole!

Frihet!

Det norske Arbeiderparti,

Oscar Torp.

Arbeidernes faglige Landsorganisasjon,

Olav Hindahl.

Iste mai-talere:

Abildsø: Olav Dalgard.
 Agdenes: Ansgard Berg.
 Alta: Olav Kårby.
 Alvdal: Bergsvein Telneset.
 Alversund: O. Sæthre.
 Andenes: Magne Jønsson.
 Ankenesstrand: Marion Markussen.
 Aremark: Kirsten Smith.
 Arendal: Ingv. B. Jacobsen.
 Ask: Erland Borgersen.
 Asker: Arne Bruusgaard.
 Askim: Gunnar Sand.
 Atna: M. Nordal.
 Attrå: Nils Høljesen.
 Aune i Opdal: Johan Falkberget.
 Aure: Karl Pape.
 Aurland: Bernt Korslund.
 Aurskog: Alfred Ljøner.
 Austmarka: Eyvind Grimstad.

Austnes i Harran: Th. Saxstad Eliasson.
 Austrheim: E. Bjørsvik.
 Bakke: Flood Engebretsen.
 Balestrand: Sigurd Opthun.
 Ballangen: Konrad Karlsen.
 Bardu: Gitta Jønsson.
 Beiarn: Reidar Carlsen.
 Beitstad: Ottar Hognes.
 Bekkestranden: Aase Lionæs.
 Bergen: Alfred Madsen.
 Bergsøy: Harald Thoresen.
 Berlevåg: P. Rabbås.
 Birkenes: Lars Fosstveit.
 Bjarkøy: Jacob Norman.
 Bjugn: Einar Hals.
 Bjørkelangen: Alfred Ljøner.
 Blaker: Jesper Fosse Stavnem.
 Bodin: Johs. Jarnes.
 Bodø: Harald Langhelle.

Bogen: Odd Finseth.
 Bolstadøyri: Leif Tysse.
 Borge: Hans Hegg.
 Borgestad: Daniel Vefald.
 Borkenes: Elias Volan.
 Borre: Anth. J. Olsen.
 Brandbu: Meyer Fosshaug.
 Brandval: Ole Hjelt.
 Bratvåg: Oscar Amundsen.
 Brekkvasselv: Johan Karlsen.
 Bremsnes: Sverre Støstad.
 Brennhaug: Herman Solås.
 Brevik: Ingjald Nordstad.
 Brummunddal: G. Bråthen.
 Bryn: Johan Pedersen.
 Bryne: Carl Westerlund.
 Brønnøysund: Herman Thornes.
 Bud: Johan Langva.
 Bulken: Edv. P. Hagen.
 Byafossen: Martin Smeby.
 Bygland: Hallvor Berli.
 Bysheim: Jørgen Moen.
 Byåsen: Sigurd Viken.
 Bø: Carl Bonnevie.
 Børsa: Trygve Dyrendahl.
 Bøverbru: Einar Hermandsrud.
 Bøverdalen: Kristian Mo.
 Dale: Eugen Pettersen.
 Dale i Sunnfjord: Oskar Andersen.
 Deset: Harald Løbak.
 Dikemark: Thina Thorleifsen.
 Dokka: Sig Solheim.
 Dombås: Olav Næss.
 Dovre: Ivar Dahle.
 Drammen: Oscar Torp.
 Drangedal: Karl Bratsberg.
 Drolsum: Trygve Engebretsen.
 Drøbak: Håkon Lie.
 Edland: Kristian Hansen.
 Efteløt: Alf Grindrud.
 Eidanger: Thorleif Bjønnes.
 Eide: Olav Standnes.
 Eidfjord: Isak Flatabø.
 Eidsfoss: A. Andersen.
 Eidsskog: Chr. Henriksen.
 Eidsvoll: Hj. Helgesen og Valde-
 mar Nielsen.
 Eina: Ola Bergum.
 Ekeberg: Brynjulf Bull.

Elvegård-Skjonen: Ole Andreas-
 sen.
 Elverum: Johs. Bøe.
 Engan i Opdal: Johan Falkberget.
 Engerdal: Halvor Halvorsen.
 Espå: T. Sønsthagen.
 Etnadal: Sigurd Solheim.
 Etne: G. Auestad.
 Evanger: Trygve Bull.
 Evenskjør: Freder Frederiksen.
 Evje: Aasmund Kulien.
 Eydehamn: Nils Ødegård.
 Fagernes: S. O. Øraker.
 Farsund: Trygve Tønnesen.
 Farvolden: Marthinius Karlsen.
 Fauske: L. O. M. Braseth.
 Feiring: Per Kleppa.
 Fetsund: H. M. Frogndal.
 Figgjo: T. Gjøstein.
 Fillan: Håkon Johnsen.
 Finneide: L. O. M. Braseth.
 Finsnes: Andreas Asbjørnsen.
 Fjell: Helmer Kinn.
 Flateby: Gunnar Bech.
 Flekkefjord: Jacob Friis.
 Flesberg: Gunnar Kyrkjebø.
 Florø: Kristian Mugaas.
 Fluberg: Andreas Moan.
 Flå: Reinh. Halvorsen.
 Flåm: Bernt Korslund.
 Foldafoss: Andr. Nygaard.
 Foldal: Albert Christiansen.
 Fon: Sverre Hjertholm.
 Fredrikstad: Einar Gerhardsen.
 Fresvik: Ivar Arneson.
 Frol: Olav Guldal.
 Froland: Olav Knutsen.
 Frosta: Nils Egset.
 Furnes: G. Braathen.
 Furuset: Alb. Olsen.
 Fyresdal: Paul Brekke.
 Førde: Odd Kvigne.
 Fåberg: A. Kvammen og Arne
 Juland.
 Fåvang: Anton Jenssen.
 Galterud: Ivar Færder.
 Gansdalen i Fet: Th. Kinn.
 Gaupen: Arne Kristiansen.
 Gausa: Edv. Endresen.

- Geilo: Lars Breie.
 Geiranger: Sverre Gjörvad.
 Geithus: Johan Samuelsen.
 Gjerdrum: Hjalmar Hjelgesen.
 Gjerstad: Johs. Kinserdal.
 Gjøvdal: Oscar Olsen.
 Gjøvik: Nils Hønsvald.
 Glemmen: Øistein Marthinsen.
 Glomfjord: Reidar Lyseth.
 Gol: Ernst Ringstad.
 Gran: Meyer Fosshaug.
 Gransherad: Henry Harm.
 Granvin: M. M. Bolstad.
 Gravberget: Olav Borchgrevink.
 Grefsen: Bjarne Jullum.
 Greåker: Bjarne Dietz.
 Grimstad: John Bergh.
 Grong: Leif Granli og W. Dalemark.
 Grorud: Hans Amundsen.
 Grue: Aksel Zachariassen.
 Grue, Finskog: Kr. Arneberg.
 Grytten: G. Hoem.
 Gryllefjord: Ingvald Jaklin.
 Gudå: Sivert Ingebrigtsen.
 Gulsvik: Karl Bjerkeli.
 Gvarv: Carl Bonnevie.
 Gyland: Flood Engebretsen.
 Haga: Arne Ording.
 Hakadal: Jørgen Sandaker.
 Halden: Trygve Nilsen.
 Hallingby: Tormod Ruud.
 Hamar: Arne Drogseth.
 Haram: N. P. Skrede.
 Hareid: Erling Traaholt.
 Harestua: Oddvar Halvorsen.
 Harpefoss: Rakel Solberg.
 Harran: W. Dalemark og Leif Granli.
 Harstad: Elias Volan.
 Hasle: Hans Hansen.
 Hasselvika: Einar Sandvik.
 Hauge i Dalane: Sven Oftedal.
 Haugesund: Alfons Johansen.
 Hedalen: Petter Sveen.
 Heggedal: Thina Thorleifsen.
 Hegra: Oskar A. Olsen.
 Heidal: A. Andreassen.
 Heimdal: Konrad Knudsen.
 Helgådalen: Oskar Fransvaag.
 Hemnes: Alf Ottesen.
 Hemnesberget: Alfred Lohne.
 Heradsbygd; Norderhov: Egil Halvorsen.
 Herdla: Ole Jensen Rong.
 Herre: Einar Eriksen.
 Hillestad: Albert Råen.
 Hitterdal: Jacob Ryen.
 Hjartdal: Knut Dukane.
 Hjelmeland: Olav M. Wikre.
 Hjelmås: Anna Anthoni.
 Hjukebø: Marthinus Karlsen.
 Hobøl: Torbjørn Dahl.
 Hof: A. Andersen.
 Hof i Solør: Aslak Nilsen.
 Hokksund: Arthur Berby.
 Hole: P. Rumohr Årvold.
 Holmedal: Sverre Krogh.
 Holmestrand: Albert Råen.
 Holtålen: Per Almås.
 Hommelvik: R. Thams Lyche.
 Hommersåk: Alfred Lindø.
 Hordabø: Joachim Helle.
 Horg: Sig. Sigvang.
 Horten: Per Kviberg.
 Hovin: Thorleif Thollefsen.
 Hundorp: Rakel Solberg.
 Hurdal: Per Kleppa.
 Husvik: Sverre Gann.
 Hvaler: Harald Halvorsen og Alfred Nilsen.
 Hvittingfoss: Alf Grinderud.
 Hyggen: Olaf Watnebryn.
 Hyllestad: Oskar Andersen.
 Hægebostad: Karl Rosenløv.
 Hølanda: Oskar B. Olsen.
 Hønefoss: P. Rumohr Årvold.
 Høvik: Hans Sandbech.
 Høyanger: Trond Hegna.
 Høybråten: Dag Bryn og Hans Hansen.
 Høydalsmo: Håkon Årneshaugen.
 Høylandet: Halvdan Svenning.
 Inderøy: Th. Høilund.
 Innbygda, Trysil: Klaus Kjelsrud.
 Innstyr: O. B. Olsen.
 Jacobsnes: Ivar Viken.
 Jevnaker: Odd Krogh.

- Jondal: Håkon Meyer.
 Jømna: Olav Hovde.
 Jørpeland: Oskar Johansen.
 Kirkenes: Peder Holt.
 Kjelsås: Hans Amundsen.
 Klemmetsrud, Aker: Fr. Haslund.
 Klæbu: John Berg.
 Kløfta: Olaf Solumsmoen.
 Knaben Gruber: H. O. Jubskås.
 Kolbotn: Karsten Torkildsen.
 Kolbu: Einar Hermandrud.
 Kolvereid: Johan Wiik.
 Kongsberg: Håkon Meyer.
 Kongsvinger: Aksel Zachariassen.
 Konnerud: Carl Gulbrandsen.
 Konsmo: Sigurd Stålesen.
 Kopervik: Adolf Olsen.
 Koppang: Magnus Jensen.
 Kopperå: Olaf Johansen.
 Korsvold: H. E. Stokke.
 Kragerø: J. P. Johansen.
 Kristiansand: K. Bergsvik.
 Kristiansund: Sverre Støstad.
 Kroken: Sverre Løberg.
 Krødern: John Andersen.
 Kråkstad: O. M. Orvold.
 Kvam: O. Vorhaug.
 Kvernnes: Ellif Kolsrud.
 Kvernhusvik: Leif Elverland.
 Kvikne: Adolf Salbubæk.
 Kvinesdal: Per Monsen.
 Kviteseid: Knut Kramviken.
 Lalm: John Skaarvold.
 Langangen: Alfred Wold.
 Langesund: Laurits Grønland.
 Langevåg: Anton Alvestad.
 Larvik: I. B. Aase.
 Lauga i Nærøy: Einar Åsgard.
 Lausnes: Øivind Skjånes.
 Leikanger: Olav Meisdalshagen.
 Leira, Nordmøre: Kristian Kulstad.
 Leka: Harald Valaunet.
 Leknes i Lofoten: Alf Evjenth.
 Leksvik: Nils Aune.
 Lensvik: A. Mikkola.
 Ler: Trygve Hansteen.
 Lesja: Egil Hiernæs.
 Levanger: Olav Guldal.
 Lier: Henry Karlsen.
 Lierskogen: Math. Eide.
 Lierstrand: Oscar Torp.
 Ligarda: Andr. Moan.
 Lillebergen: K. O. Madsen.
 Lillehammer: Ingv. Førre.
 Lillesand: Ansgar Hansen.
 Lillestrøm: Karl Flod.
 Lista: L. Heidenreich.
 Lom: A. Tothammer.
 Lunde: Arnt Ødegaard.
 Lunner: Oddvar Halvorsen.
 Lyngdal: Bergtor Strisland.
 Lysøysund: Johan Reitan.
 Lærdal: Olav Sæter.
 Lødingen: Sandrup Nilsen.
 Lørenskog: Edv. Bull.
 Løten: Håkon Hoff.
 Lånke: Ingvar Erlandsen.
 Lårdal: Ingvar Westlie.
 Malvik: Øystein Strømsnes.
 Mandal: Eivind Reiersen.
 Manger: Otto Totland.
 Maridalen: Halvard M. Lange.
 Meland: G. Natvig Pedersen.
 Melbo: Th. Broch.
 Meldal: Aldor Ingebrigtsen.
 Melhus: C. V. Lange.
 Mellingsmo: Gunvald Engelstad.
 Meråker: Karl Dahn.
 Mesnali: Karsten Fonstad.
 Mo i Rana: A. Vaagen.
 Moelv: Karsten Fonstad.
 Moi: O. Jensen.
 Molde: Ola Solberg.
 Mosby: Alfred Udland.
 Mosjøen: Ivar Skjånes.
 Moss: Olav Larssen.
 Mosvik: Johan Moan.
 Muggerud: Kaare Fr. Wilhelmsen.
 Myrdal: Bernt Korslund.
 Myrvold: Karsten Torkildsen.
 Mysen: Wilh. Ullmann.
 Måløy: Nils Langhelle.
 Nakkerud: Mads Ringen.
 Namdalseid: Albert Moen.
 Namsos: Nils Steen.

- Nannestad: Peder Bergsvik.
 Narvik: Konrad Nordahl.
 Nedre Eiker: Alfred M. Nilsen.
 Nes, Hedmark: M. Røkeberg.
 Nes, Romerike: Håkon Sommerset.
 Nes, Ådal: Johan Ødegaard.
 Nesbyen: Floritz Gundersen.
 Nesodden: Karsten Heli.
 Nesttun: Gunnar Ousland.
 Nissedal: Johan Jensen.
 Nittedal: Jørgen Sandaker.
 Nordby: H. E. Stokke.
 Nore: Johan L. Johannesen.
 Nordfjordeid: Albert Karlsen.
 Nord-Frøya: Jens Steffensen.
 Nordheimsund: A. O. Rio.
 Nord-Odal: Enok Sletengen.
 Nordre Sande: Aake Ordning.
 Nord-Sel: Carl Haugen.
 Nordskogen, Rennebu: A. Salbu-
 bæk.
 Nord-Statland: Wilhelm Flotvik.
 Notodden: Nils Hjelmtveit.
 Nydalen: Hans Amundsen.
 Næroset: Bernt Koltveit.
 Nøtterøy: P. Bentzen.
 Odda: Omar Gjestebø.
 Oklungen: Ingjald Nordstad.
 Oltedal: Gerhard Våland.
 Orkanger: Torbjørn Henriksen.
 Orkdal: Ragnvald Isachsen.
 Os: K. T. Sjøli.
 Osen: Erling Audensen.
 Oslo: Johan Nygaardsvold.
 Osøra: Nils Hansen.
 Otto: P. O. Thorvik.
 Ottestad: Oscar Nilssen.
 Prestfoss: Ivar Opsahl.
 Prinsdal, Aker: Hjalmar Dyren-
 dahl.
 Rakkestad: E. O. Solbakken.
 Ramstadlandet: Alf Reitan.
 Rasta: T. O. Fuglerud.
 Raufoss: Randolph Arnesen.
 Rauland: Sigurd Rinden.
 Rena: Harald Løbak.
 Rendalsvik: Sig. Carson.
 Rindal: Anders Sæterøy.
 Ringebu: Anton Jenssen.
 Ringsaker: Olav Rønning.
 Risør: Petter Pettersen.
 Rjukan: G. Natvig Pedersen.
 Rognes: Rolf Aksnes.
 Rollag: Hans Johansen.
 Romedal: Haakon Hoff.
 Rossfjord: Berg Moen.
 Rubbestadnes: Bernh. Berentsen.
 Ruste: Olav Øksvik.
 Rælingen: Arne Ordning.
 Røldal: Berge Ellingsen.
 Røra: Alfred G. Langnes.
 Røros: Ole Colbjørnsen.
 Rørvik: H. O. Wika.
 Røyken: Adolf Indrebø.
 Råde: Olav Larssen.
 Salsbruket: Edvard Stenklev.
 Salsnes: Edvard Eriksen.
 Saltdal: Anton Skaug.
 Sandane: Kaare Fostervold.
 Sande: Rolf Gerhardsen.
 Sandefjord: Nic. Næss.
 Sander: Kr. Enger.
 Sandnes: Carl Westerlund.
 Sandstad: Arne Tømmeraas.
 Sandvika: Karl Evang og Karsten
 Kjelberg.
 Sandvollan: O. H. Kjøsnes.
 Sarpsborg: Tr. Bratteli.
 Sauda: Dagfinn Bech.
 Selbu: Nic. Eggen og O. C. Gun-
 dersen.
 Seljord: Tor Lundtveit.
 Selsbakk: Karl Tømmeraas.
 Selvik: Aake Ordning.
 Sem: E. Frogner.
 Setskog: Jesper Fosse Stavnem.
 Siljan: Ole A. Kiste.
 Simensbråten: Olav Dalgard.
 Singsås: Ole B. Garberg.
 Sjøna: O. Vorhaug.
 Skafså: Petter Bentsen.
 Skage: Mathias Tyldum.
 Skarnes: I. K. Hognestad.
 Skatval: A. Andreassen.
 Skedsmo: Edv. Bull.
 Ski: H. E. Stokke.

Skien: Olav Hindahl.
 Skjeberg: Tr. Bratteli.
 Skjåk: M. Høgåsen.
 Skoger: Carl Gulbrandsen.
 Skogn: Andreas Graven.
 Skotfoss: Olav Vegheim.
 Skotselv: Hans Helgesen.
 Skudenes: Olav Emil Wold.
 Skånevik: Gunnar Bakke.
 Slemmestad: Arthur Ruud.
 Slåstad: Ivar Færder.
 Slåstadsæter: I. K. Hognestad.
 Snertingdal: Henrik Brekke.
 Snåsa: Reidmar Guldal.
 Sokna: Georg Fossheim.
 Soknedal: John Aae.
 Sola: Eivind Skrikrud.
 Solum: Johan Olsen.
 Son: Håkon Lie.
 Sortland: O. K. Steinholt.
 Sparbu: Olaf Kregnes og Alf Sjur-
 sen..
 Spikkestad: Olav Watnebryn.
 Spildra: Johan Ona.
 Spjelkavik: Johan Medby.
 Spydeberg: Gunnar Sand.
 Stabekk: Hans Sandbeck.
 Stai: Magnus Jensen.
 Stamnes: N. Handal.
 Stamsund: Alf Evjenth.
 Stange: Oscar Nilssen.
 Stavanger: Bjarne Borgan.
 Stavern: Egil Haugen.
 Stavn: Reinh. Halvorsen.
 Steinkjer: Martin Smeby.
 Steinvik: T. O. Fuglerud.
 Stend: Ola Lunde.
 Stjördal: Hartvig Svendsen.
 Stokke, Vestfold: Marie Skau.
 Stongfjorden: Oddleif Fagerheim.
 Storsteinnes: Lars Tyldum.
 Storås: Aldor Ingebrigtsen.
 Straumsnes: I. H. Kvendset.
 Strinda: Anker Nordtvedt.
 Stryn: O. Carstensen.
 Strømmen: Magnus Nilssen.
 Styrvold: Ole A. Kiste.
 Støren: Alfred Trønsdal.

Sulitjelma: Martin Tranmæl.
 Sunde: G. B. Forstrøm.
 Sunndalen: Magnus Johansen.
 Surna: Ivar Årseth.
 Svelgen: Anders Lothe.
 Sveve: Gunnar Kyrkjebø.
 Svolvær: Edvard Smistad.
 Sykkylven: P. Loe.
 Sylling: E. Norén.
 Sysle: Trygve Engebretsen.
 Syvdsbotn: Olav Liset.
 Sæbø: O. Sæthre.
 Sætre: Johan Schvingel.
 Søgne: Johan Øydegard.
 Søgneled: Kr. Fløgstad.
 Søndre Land: Per Lie.
 Sør-Audnedal: Salve Salvesen.
 Sør-Fjorden: Josef Øvergård.
 Søre-Vartdal: P. Holm.
 Sørreisa: Corn. Holmboe.
 Sørums: Aksel Bråten.
 Sørumsand: Karl Flod.
 Tangen: T. Sønsthagen.
 Telneset: Sig. Pedersen.
 Tingvoll: I. H. Kvendset.
 Tistedal: Trygve Nilsen.
 Tjømmø: Gunnar Haraldsen.
 Todalen: P. O. Branem.
 Tofte: Sigurd Evensmo.
 Tolga: K. T. Sjøli.
 Tomrefjorden: N. P. Skrede.
 Torpa: Aslak Slette.
 Torsnes: Sigrid Syvertsen.
 Trengereid: Thure Johansson.
 Tresfjord: Elias Steffens.
 Tretten: P. E. Vorum.
 Treungen: Johan Jensen.
 Tromsø: Ole Øisang.
 Trondheim: Trygve Lie.
 Trones i Namdal: Adolf Holm.
 Trøgstad: Wilh. Ullmann.
 Tvedestrand: Martin Gundersen.
 Tyldal: Erling Berger.
 Tynnesset: Andreas Figenskau.
 Tynset: Sig. Pedersen.
 Tyristrand: Mads Ringen.
 Tysfjord: Martin Aune.
 Tysse: Thure Johansson.

- Tyssedal: Omar Gjestebý.
 Tønsberg: Sverre Gann.
 Tørberget: Harald Langhol.
 Tørdal: Saamund Bergland.
 Ulefoss: Halfdan Eide.
 Ulvik: Egil Lothe.
 Undrumsdal: Carl Henry.
 Undset: Magne Sandnes.
 Uvdal: Johan L. Johannesen.
 Vadheim: Alfred Hjellesstad.
 Vadsø: Sig. M. Eriksen.
 Vaksdal: Kjell Abrekk.
 Vallset: Martin Hestnes.
 Valnesfjord: L. O. M. Braseth.
 Vang i Valdres: Olav Versto.
 Vang i Hedmark: Hans C. Hansen.
 Vanviken: Ole Blomli.
 Vardal: Alf Seweriin.
 Vardø: Alfred Skar.
 Veggli: Hans Johansen.
 Vegårsfjordingen: Ole Modalen.
 Vegårshei: Finn Kullerud.
 Veidholmen: Alf Salvesen.
 Veldre: Johs. Borchgrevink.
 Vennesla: Olav Scheflo.
 Verma: Johan L. Pettersen.
 Verrastranda: Georg Tromsdal.
 Vestby: O. M. Orvoll.
 Vestfossen: Otto Luihn.
 Vestnes: Peder Alsvik.
 Vestre Gausdal: Lars Moen.
 Vestre Slidre: Olav Versto.
 Vestsmøla: Claus Nergård.
 Vevang: Ole Gjestad.
 Vik i Sogn: Olav Førund.
 Viker: Johan Ødegård.
 Vikesund: Johan Samuelsen.
 Vinje: Kristian Hansen.
 Vinstra: Olav Oksvik.
 Visnes: Tjøll Oftedal.
 Vivestad: Jens Olsen.
 Volda: Jon Andrå.
 Voss: T. Haavardstad.
 Vrådal: Einar Solstad.
 Vuku i Verdal: W. Hultgren.
 Vågåmo: John Skaarvold.
 Våler: Arild Solberg.
 Våler, Østfold: Karsten Werner.
 Ytre Arna: Knut Tjønneland.
 Ytre Enebakk: Gunnar Bech.
 Ytre Rendal: Oskar Kjonerud.
 Ytterdal i Nordal: Peter Storås.
 Ytterøy: N. Hallan.
 Ølen: Klaus Sunnanå.
 Øre: Ulrik Olsen.
 Ørje: Arne Magnussen.
 Ørland: Kr. Rathe.
 Ørsta: Jon Andrå.
 Østre Gausdal: Gunnar Hagerup.
 Østre Jevnaker: Odd Krogh.
 Østre Slidre: S. O. Øraker.
 Østre Toten: Arne Strøm.
 Øverbygd: Åsmund Fårseth.
 Øvre Namsskogan: Gunv. Engestad.
 Øvre Rendal: Oskar Kjonerud.
 Øyer: P. E. Vorum.
 Øyslebø: Torkjell Breilid.
 Øystese: A. O. Rio.
 Åkrene: H. M. Frogndahl.
 Ål: Ernst Ringstad.
 Ålen: Hans Ystgård.
 Ålesund: K. M. Nordanger og Anton Iversen.
 Ålgård: Johs. Johnsen.
 Ålvik: Halfdan Jønsson.
 Åmli: Godtfred Gran.
 Åmot: Ivar Opsahl.
 Åndalsnes: Arnt Moss.
 Åros: Oddvar Ås.
 Ås: K. F. Dahl.
 Åsen: Johan Mjøsund.
 Åseral: Eirik Gunnheim.
 Åsskard: Lars Sandnes.
 Åsvang: Peter Bækkelund.

Partiets 50 års jubileum.

Jubileet blev feiret på en storstilet måte.

Jubileumsdagen 21. august var på lørdag. Det var da en rekke fester og møter. Søndag den 22. var det sterner og fester.

Det var lagt an på å få distriktsstevner på de centrale steder og disse arrangements samlet veldig tilslutning.

I Arendal, byen hvor partiet blev stiftet, var møtestedet for Sørlandet og Telemark. Jubileumsfestlighetene der blev arrangert av de lokale organisasjoner i samarbeide med landspartiet. Festlighetene tok til lørdag med fest i byens største lokale. Partiets veteraner i distriktet var innbudt. Halvdan Koht holdt jubileumstalen og Ola Solberg talte for veteranene.

Søndagens festligheter begynte med opmarsj til lokalet hvor partiet blev stiftet. Halvdan Koht holdt her en kort tale. Om eftermiddagen var det demonstrasjon gjennom byens gater. Magnus Nilssen holdt tale for demonstrasjonen. Begge dagers arrangementer var på alle måter vellykket.

Oslo var møtestedet for Akershus, Vestfold, Østfold og Buskerud. Det første ledd i den storslåtte feiring av partiet i hovedstaden var en strålende partifest i Logens store sal lørdag kveld.

Det var medlemmer av representantskapet i Oslo som var samlet til festmøte sammen med veteranene i Oslo. Martin Tranmæl holdt jubileumstalen. Fra Sverige hilste Zeta Höglund og fra Danmark Hedtoft Hansen. Arne Paasche Aasen leste dikt, operasanger Erling Krogh sang og det var oplesning av skuespiller Trygve Larsen. Det var det mest stemningsfulle festarrangement Oslo Arbeiderparti har holdt.

Søndag eftermiddag var det stort festmøte på Youngstorvet. Fra tidlig på dagen kom tilreisende fra de nærmeste fylker. Dette arrangement fikk også et skandinavisk islett, idet partiene i Stockholm, Göteborg og Kjøbenhavn var innbudt. Fra Sverige kom det 300 deltagere og fra Kjøbenhavn 80 deltagere. Partiets formann, Oscar Torp, holdt hovedtalen. Zeta Höglund hyldet partiet fra de svenske arbeidere og Hedtoft Hansen holdt en varm tale fra de danske kamerater. Olav Hindahl hilste fra Arbeidernes faglige Landsorganisasjon og overbragte partiets formann en hilsningsadresse, Sigrid Syvertsen takket partiet fra kvinnene. Fra de yngste — Fram-Fylkingen — blev partiformannen overbragt blomster og en håndhamret stang med flagg.

Den storstilede mønstring blev avsluttet med opmarsj av Fram-Fylkingens og Ungdomsfylkingens medlemmer med Trygve Bratteli i spissen som hilste partiet fra ungdommen.

Om kvelden blev det holdt folkefest på Grønlands Torv.

Feiringen av partijubileet var ikke slutt med de arrangements som blev holdt i jubileumshelgen. Påfølgende helger holdtes en rekke lokale sterner og fester som led i feiringen av jubileet.

Til jubileet var laget en plakat i flere farver og med slagordet for jubileet: Seiren følger våre faner. Arne Paasche Aasen skrev prolog og jubileumssang: Seiren følger våre faner. Det blev sendt ut et flyveblad.

I anledning jubileet blev partimerket forarbeidet i nysølv og senere også benyttet som valgmerke.

Et jubileumsfestskrift «Glimt gjennom 50 år» blev sendt ut i stort oplag. Første bind av partiets historie kom ut til jubileet.

Partiets økonomiske og sosiale politikk.

Centralstyret besluttet i møte 8. februar å nedsette en komité med oppdrag å utarbeide forslag til en konkret arbeidsplan for partiets økonomiske og sosiale politikk. Forslaget skulde utarbeides på grunnlag av partiets arbeidsprogram og som en videreføring av krisepånen av 1934.

Som medlemmer av komitéen blev valgt Oscar Torp, Johan Nygaardsvold, Olav Hindahl, Sverre Støstad, Magnus Nilssen, K. Bergsvik, Ole Colbjørnsen, Einar Gerhardsen, Aase Lionæs, Andreas Moan, K. M. Nordanger, Aake Ording, Gunnar Sand, P. Thorvik, Johan Ødegaard.

Som arbeidsutvalg Oscar Torp, Olav Hindahl, Sverre Støstad, K. M. Nordanger, Ole Colbjørnsen, Einar Gerhardsen.

Komitéens innstilling blev vedtatt av landsstyret i møte 18.—19. juni. Retningslinjene er inntatt nedenfor.

Det materiell komitéen hadde samlet om boligspørsmålet og om ernæringsspørsmålet er trykt som brosjyrer.

I møte 4. oktober nedsatte centralstyret fiskerikomité, jordbrukskomité og boligkomité med oppdrag på grunnlag av det materiell som forelå fra plankomitéen å utarbeide forslag for partiets praktiske politikk på disse områder.

Retningslinjer for partiets økonomiske og sosiale politikk.

Innledning.

Den krise som fra 1929 bredte sig til alle kapitalistiske land, var den mest omfattende og dyptgripende av de mange kriser som med stadig kortere mellomrum har rystet de kapitalistiske samfund. Vi befinner oss for tiden i en internasjonal konjunkturoppgang, men den er nu som før preget av de kapitalistiske motseninger. Før vi ennu har

overvunnet følgene av den forrige krise, begynner diskusjonen om et nytt konjunkturomslag med ny krise, arbeidsløshet og økonomisk sammenbrudd.

Under trykket av de økonomiske kriser og den sosiale uro og utrygghet som følger dem, er det skjedd en åpenbar endring i folkets innstilling til samfundsproblemene og i dets opfatning av Statens oppgaver. I sin lengsel etter tryggere arbeids- og livsvilkår står det store flertall av det norske folk idag bak kravet om at Staten skal gripe aktivt og regulerende inn på nærings- og arbeidslivets område. Målet må være å føre den politiske utvikling i vårt land frem til en sosial og økonomisk samfundsordning som sikrer arbeide og trygge kår for alle.

Den aktive og positive politikk som er ført i de siste år under Det norske Arbeiderpartis ledelse, har vist gode resultater. Titusener av de ledige er kommet i arbeide, og livsvilkårene i bygd og by er bedret. Men fremdeles er det mange arbeidsløse, og fremdeles er livsvilkårene for store grupper av den arbeidende befolkning ytterst utilfredsstillende. Opgaven i den nuværende situasjon må være å nytte konjunkturopgangen til øket arbeide for å skaffe de ledige beskjeftigelse. Ved positive tiltak må arbeidsmulighetene og lønnsomheten i våre store næringsgrener, industrien, jordbruket og fiskeriene økes. Landets verdier og naturlige utviklingsmuligheter må nyttes til en betraktelig økning av nasjonalinntekten for derved å skape et varig grunnlag for en almindelig høining av levestandarden.

På det sosialpolitiske område bør kreftene samles om et fremstøt for å bedre bolig- og ernæringsforholdene. Målet må være å nå fram til lønnsomt arbeide, gode boliger og sund og tilstrekkelig ernæring for alle.

Disse krav kan idag bare føres fram ved en skatte- og finanspolitikk som øker Statens inntekter til fordel for de samfundsmessige tiltak. Den arbeidsfrie inntekt må beskattes til fordel for sosialpolitikken og det produktive arbeide, og betingelsene må legges til rette for å motvirke nye kriser ved planmessig samfundsmessig initiativ. Den økonomiske forvaltning, som hittil vesentlig har tjent privatkapitalistiske profittinteresser, må efter hvert overtas av demokratiske institusjoner som gir plass for det arbeidende folk.

I alle land er de gamle liberalistiske samfundsformer under oppløsning og omdannelse. For å bevare den kapitalistiske utbytning, griper reaksjonen til brutal vold og søker å slå ned arbeiderorganisasjonene og alle demokratiske krefter. Mot disse forsøk på å stanse utviklingen og senke levestandarden, reiser det arbeidende folk kravet om øket demokrati og bedre levevilkår. Sosialismen er det løsen som samler det arbeidende folk i denne kamp. I vårt land er mulighetene til stede for en utvikling som frir landet fra krigens og undergangens krefter og som fører det frem til det fullstendige demokrati og de trygge kår som det er sosialismens mål å skape. Ut fra disse synsmåter og under henvisning til arbeidsprogrammet, vil Det norske Arbeiderparti på det økonomiske og sosialpolitiske område stille følgende arbeidsoppgaver i forgrunnen.

ARBEIDS- OG NÆRINGSLIVET

1. *Industri og elektrisitetsforsyning.*

Norge er rikt utstyrt med råstoffer og kraftkilder som er egnet til å gi grunnlag for store industrier. Vi har en folkeopplysning som sikrer tilgang på kvalitativt høytstående arbeidskraft. Vårt land har da også siden århundreskiftet på en del områder vært i stand til å utbygge en moderne storindustri.

Sammenlignet med andre land, som f. eks. Sverige, har imidlertid Norge betydelige unyttede industrielle muligheter. Det er en aktuell politisk oppgave å finne veier til å rette på dette forhold, både for å sette ledige hender i arbeid og for å heve levestandarden ved å tilfredsstille de store udekkede behov hos befolkningen.

Mulighetene for en utvidelse av eksportindustrien er under de nuværende forhold begrenset. Utvidelsen må derfor foretas på hjemmeindustriens område, hvor vi bedre kan beherske og kontrollere de grunnleggende faktorer både når det gjelder produksjon og forbruk. Ved en fornuftig samordning av alle de muligheter vårt land har, vil en stor del av den nuværende import av ferdigvarer med hell kunne fremstilles lønnsomt hjemme. Opgaven må også være å sette vår industri i stand til å dekke de nye behov som den stadig fremadskridende civilisasjon skaper.

Teknisk-videnskapelig forskningsarbeide. En planmessig utvidelse av industrien må hvile på et systematisk teknisk-videnskapelig forskningsarbeide. Dette arbeide må legges praktisk an og nettop ta sikte på industriutvidelse. Det må skapes både en central forskningsanstalt og spesialinstitutter for de forskjellige næringsgrener. Disse institusjoner må etter hvert utvides til å omfatte fullstendig planlegging og projektering av nye næringer, industrier og bedrifter.

Samfundsmessig industripolitikk. Staten må gripe direkte inn på det industrielle område og medvirke til å løse de mange større oppgaver som det private initiativ ikke rår med alene. De midler som Staten setter inn til disse formål bør anvendes gjennom industribanken, som må settes i stand til effektivt og billig å finansiere industrien og ervervslivet.

Til planlegging, kontroll og samfundsmessig ledelse må Staten opprette egne organer. Det må opprettes et eget industridepartement og det må skapes de nødvendige lokale organer.

Av de enkelte større industrielle tiltak som står på dagsordenen kan nevnes:

Jernsaken. Norge innfører nu i motsetning til i tidligere tider det meste av det nødvendige handelsjern. Dette lar sig med de nu kjente tekniske metoder fremstille innenlands. Staten eier selv råstoffforekomster og kraftkilder som egner sig til dette bruk. I forbindelse med jernfremstillingen må det skapes et moderne valseverk.

Skibsbyggingen. I forbindelse med Norges stilling som sjøfartsnasjon bør en større del av det årlige tonnasjebehov fremstilles innenlands. Den begynnelse til gjenreiseing av skibsbyggingsindustrien som er gjort, må fortsettes. Et nytt skibsbyggeri for bygging av større skib

bør anlegges. Samarbeide mellom verkstedene med fordeling og spesialisering av arbeidene må fremmes. Spørsmålet om en utvidet dieselmotorbygging må løses.

Elektrisitetssaken. Utbyggingen av landets vannkraft må økes. Dette krever en organisering av elektrisitetsforsyningen, hvorefter den kan ledes som et helhetsforetagende. Kraftproduksjonen, fordeling og omsetning må foregå i rasjonelt samarbeide mellom Staten og de øvrige interessenter som ledd i denne helhet. Kraftprisene må grunnlegges på samfundsmessig vurdering, ikke på privatøkonomisk beregningsgrunnlag for det enkelte anlegg.

Landets brenselforsyning. Landets forsyning av brennstoff må nu i alt for høi grad dekkes ved innførsel. Arbeidet med å endre dette forhold må fremmes. Det foreligger store reserver i vårt skogsvirke. De store myrstrekninger som egner sig til produksjon av brenntorv, må søkes utnyttet. Øket utnyttelse av elektrisiteten til koking, opvarming av hus, til anvendelse i landbruket, til industriens varmebehov og til elektrisering av jernbaner m. v. Utvidelse av kullutvinningen på Svalbard bør overveies.

Nye muligheter som fremstilling av olje og bensin av våre Svalbardkull, drift av busser og lastebiler med vannstoffgass o. s. v. må utredes teoretisk og praktisk.

Tekstilindustrien. Den norske befolknings behov for klær og tekstilvarer er ikke dekket. En stor del av de varer som brukes, innføres fra utlandet. Vår egen tekstilindustri er på visse områder teknisk tilbakeliggende. Store arbeidsmuligheter kan skaffes ved en utvidelse av denne industrigren.

Det bør skapes muligheter innen landet for tekstil-teknisk undervisning. Omsetningen av tekstilvarer bør påvirkes i mere rasjonell retning. Spørsmålet om støtte til oprettelse av et moderne garnspinneri bør overveies. Arbeide med økning av norsk ullproduksjon og bedring av dennes kvalitet må fortsettes. Øket utnyttelse av landets eget råstoff til kunstsilke og kunstull bør støttes.

Hele tekstilindustrien bør tas op til planmessig undersøkelse og bearbeidelse.

Andre aktuelle oppgaver. Landet bør snarest få et eget raffineringsverk for sukker.

Den industri som leverer produkter til bygningsvirksomheten bør utvides i forbindelse med en landsplan for boligbyggingen.

Spørsmålet om å fremme en moderne fiskeforedlingsindustri i Nord-Norge bør tas op til drøftelse i forbindelse med planbearbeidelse av fiskerinæringen.

Olje- og fettindustriens utviklingsmuligheter bør klarlegges og bearbeides.

Den kjemiske industris muligheter må likeledes undersøkes.

2. Vei- og jernbanebygging.

Utbyggingen av landets samferdselsmidler er en central oppgave for samfundsstyret. På dette område inntar fremdeles vei- og jernbanebyggingen den mest fremtredende plass. Det må derfor overveies om

ikke utbyggingen av gjennomgangsveiene og en forsert ferdigbygging av stambanene bør løses ved hjelp av lån.

I samsvar med dette fremmes arbeidet med å samle alle trafikkaker i ett departement og opprettelsen av egne trafikkråd, således at administrasjonen og organiseringen av samfredselsmidlene kan skje ut fra enhetlige retningslinjer.

3. Landbruk og fiskeri.

Det norske Arbeiderparti ser det som en hovedoppgave å utnytte alle arbeids- og produksjonsmuligheter i landbruks- og fiskerinæringen og å bedre livsvilkårene for landbruks- og fiskerbefolkningen, slik at de kommer på høide med levestandarden for arbeiderklassen ellers. Dette arbeide må følge de linjer som er trukket op i partiets arbeidsprogram.

Landbruk. I landbruket må arbeidet i første rekke ta sikte på å bedre vilkårene for de middelstore og små brukere og for skog- og landarbeiderne. Arbeiderpartiet vil derfor støtte Norsk Bonde- og Småbrukarlag i dets arbeide for å vareta jordbrukernes interesser gjennom selvstendig faglige organisasjoner. På samme måte vil det støtte Norsk Skog- og Landarbeiderforbund i dets arbeide for å bedre skog- og landarbeidernes kår.

For å skaffe et trygt grunnlag for den videre politikk bør jordbruks-tellingen utvides til å omfatte en grundig undersøkelse av virkningene av de forskjellige støttetiltak til fordel for jordbruket. Det bør utarbeides lovbestemmelser som utvider rammen for de kollektive avtaler i jordbruket til å omfatte alle jordbrukets lønnsarbeidere. Statens støtte til de større jordbrukere bør skje på en slik måte at den sikrer at landarbeidernes organisasjonsrett anerkjennes og at de bys tariffmessige vilkår. Det bør bringes en sammenheng mellom undervisningen ved Norges Landbrukshøiskole og Statens Småbrukslærerskole med sikte på først og fremst å tilfredsstille behovet for fagopplæring hos de middelstore og mindre bruk som utgjør storparten av norsk jordbruk. Ordningen må særlig sikte på en utvidet varetagelse av de oppgaver som skjøttes av Statens Småbrukslærerskole. Veiledningsvirksomheten i distriktene utvides betydelig.

Fiskeri. Det norske Arbeiderparti mener at det første skritt på veien til å bringe fiskernes levevilkår på høide med de øvrige befolkningslags og å gjøre fiskeriene lønnsomme er å skape en sterk organisasjon av fiskerne selv, som kan ta fatt på løsningen av de mange oppgaver som her melder sig. Tiden er nu inne til å samle alle krefter om å gjøre denne organisasjon til virkelighet.

Arbeiderpartiet vil støtte Norges Fiskarlag i dets arbeide for å få fiskerne organisert i tilknytning til de bestående fylkesfiskerlag som selvstendige faglige organisasjoner til varetagelse av fiskernes interesser. Staten må yde sin støtte til produksjon og omsetning og treffe sine regulerende bestemmelser på en slik måte at de fremmer utbyggingen av fiskernes organisasjoner. Organisasjonene bør gis rett til å delta i forberedelsen av alle viktige saker som angår fiskerinæringen og til å øve innflytelse på fordelingen av de midler som Stortinget bevilger til støtte for fiskeriene.

4. Yrkesopplæring.

En av betingelsene for at Norge skal kunne utvikle en tidsmessig produksjon er at landet har en faglig dyktig befolkning. Den adgang som ungdommen idag har til faglig opplæring er imidlertid meget begrenset. Dette er en følge av at yrkesskolestellet og organiseringen av de veier som fører frem til faglig dyktighet, er sørgelig forsømt.

Nettop i det tidsskifte som vi lever i er det av den aller største betydning at denne saken tas op til løsning. Bare med en faglig dyktig arbeiderklasse kan vi utbygge landets mange produksjonsmuligheter, og legge grunnlaget for en sosialt sterk arbeiderklasse.

Skal vi komme nærmere løsningen av denne oppgave må yrkesskolestellet i Norge utvikles efter en fast plan og fremfor alt må det utbygges i omfang. Yrkesskolene må få like gode vilkår som almenkskolene, like gode arbeidsvilkår, like gode forhold for lærerne o.s.v. Skolene skal gi fagopplæring i jordbruk, fiske, industri, handel, hushold og alle andre yrker, og omfatte både kvinner og menn.

Det er en samfundssak av den aller største betydning å skape et yrkesskolestell som står på høide med det beste i andre land.

5. Statskontroll og arbeiderkontroll.

Arbeiderpartiet har satt sig som oppgave å gjennomføre det økonomiske demokrati, som sikrer det arbeidende folk det fulle herredømme over produksjonsmidlene og derigjennem det fulle utbytte av sitt arbeide. En styrkelse av Statens innflytelse må følges av en utbygging av det arbeidende folks økonomiske og faglige organisasjoner, som setter dem i stand til å vareta de nye oppgaver som deres økede innflytelse og medansvar i samfundet stiller dem overfor, og som kan sikre at Statens støttetiltak for det arbeidende folk blir gjort effektive.

Staten og næringslivet. Staten bør i størst mulig utstrekning yde sin støtte gjennom organisasjoner av de arbeidende befolkningslag som skal motta støtten. Støtte til private bedrifter bør være forbundet med øket kontroll fra Statens side, anerkjennelse av arbeidernes organisasjonsrett, tariffmessige vilkår, begrensning av utbyttet og, hvor det dreier sig om betydelig støtte, av Statens representasjon i selskapets styre. Det arbeidende folks organisasjoner gis adgang til forhåndsuttalelse og kontroll.

I de offentlige komitéer og utvalg gis plass for det arbeidende folks organisasjoner innenfor de næringsgrener og interesseområder som det gjelder. Representantene bør utpekes av organisasjonene.

Trustkontroll. Trustkontrollen utvides. Den gis adgang til å kontrollere produksjonen, og den skal la samfundsmessige hensyn gå foran de snevre privatøkonomiske interesser. Trustkontrollen bør samarbeide med funksjonærenes og arbeidernes organisasjoner. Offentlig kontroll med aktieselskaper. Skjerpet priskontroll.

Arbeiderkontroll. Det utarbeides en lov om arbeiderkontroll som trer i stedet for den nuværende lov om arbeiderutvalg. Den nye lov bør bygge på de bestående verkstedklubber og tillitsmannsutvalg, som er opprettet i overensstemmelse med hovedavtalen mellem Arbeidsgiverforbundet og fagorganisasjonen. Loven bør gi tillitsmennene vidtgående

innflytelse på bedriftene for å sikre arbeidernes arbeidsvilkår, og den bør gi arbeiderne den størst mulige innsikt i bedriftens økonomiske forhold. Formålet må være å sikre at bedriften ikke ledes i strid med samfundsmessige hensyn og å gripe inn og henlede myndighetenes oppmerksomhet på forholdene hvis det treffes disposisjoner som rammer arbeidernes eller almenhetens interesser. Under de nuværende produksjonsforhold bør tillitsmennene ikke gis funksjoner som kan gjøre dem medansvarlige for de privatkapitalistiske driftsmetoder.

SOSIALPOLITISKE SPØRSMÅL

1. Boligsaken.

Gode boliger er nødvendige for å skape en sund og lykkelig slekt, slette boligforhold er en av de fremste årsaker til dårlige levevilkår, sykdom og nedsatt arbeidsevne. Omtrent halvparten av folket i Norge har idag utilstrekkelig husrom. Overbefolkningen er like stor i bygdene som i byene. Nybyggingen hvert år er bare 1.5 prosent av de boliger som finnes; det bygges på langt nær ikke nok til at boligtettheten kan skaffes bort, eller at gamle og sundhetsskadelige hus kan rives. Samtidig er arbeidsledigheten blandt de organiserte bygningsarbeidere gjennomsnittlig over en fjerdedel, mens vi har rikelig av de råstoffer som bygningsindustrien trenger.

Det norske Arbeiderparti mener at boligsaken heller ikke i fremtiden kan bli løst av det private initiativ. Boligspørsmålet er forlengst blitt et felt hvor stat og kommuner har plikt til å ta ledelsen.

For å skaffe hus til den økende befolkning, for å minske den bolignød som finnes, og for å skape varig arbeide i bygningsindustrien med hjelpeindustrier, må nybyggingen av boliger utvides betraktelig.

Det tekniske apparat som skal sette denne boligbygging i verk organiseres på Statens initiativ, og støttes på teoretisk og praktisk erfaring fra de tekniske fagfolks og bygningsarbeidernes organisasjoner. Materialformidlingen ordnes på en effektiv og billig måte. Det offentlige tilsyn med byggevirksomheten og med utarbeidelsen av byplaner og distriktsplaner skjer gjennom fylkesarkitekter, som særlig må la sitt arbeide komme landdistriktene til gode.

Boligkreditten ordnes på forretningsmessig grunnlag gjennom en institusjon som Staten oppretter. I samarbeide med de tekniske organer gjennomføres en høiere standard for nybyggene, slik at lånevilkårene blir gunstigere, og risikoen for Staten og for långiverne blir mindre.

For å holde boligbyggingen oppe på et jevnt nivå slik at besparelsen ved stordrift og langsiktig planlegging kan komme folket til gode, yder Staten et fast årlig beløp til dekning av den del av byggesummen som ikke kan skaffes ved forretningsmessig kreditt.

I nedadgående tider med stor arbeidsløshet bør Statens støtte til boligbyggingen utvides ytterligere, fordi denne virksomhet skaper varige sosiale goder, samtidig som pengene i betydelig utstrekning går til arbeidslønninger.

For at boligbyggingen skal komme dem til gode som mest trenger det, brukes en del av bevilgningene til husleiebidrag for barnerike fami-

lier med små inntekter. Boligbehovet og betalingsevnen i bygder og byer klarlegges gjennom en omfattende boligtelling.

Det bør utarbeides en landsplan for boligbyggingen som stiller op i sammenheng de tiltak som skal fremmes når det gjelder teknikk, kreditt- og budgettspørsmål.

Ved en ny husleielov skapes et rettsvern for leiboerne mot uberet-tigede pålegg og opsigelser. Leieboerforeningene styrkes og utbygges til å bli effektive organer for varetakelse av leieboernes interesser, og de gis i størst mulig utstrekning anledning til å opnevne sine represen-tanter i de offentlige komitéer og nevnder som arbeider med boligspør-s-målene.

2. Ernæringsforholdene.

Med støtte av alle vårt lands ernæringsekspert er det slått fast at store deler av landets befolkning lever på et kosthold som lider av vesentlige mangler. Manglene viser sig bl. a. ved den voldsomme ut-bredelse av tannrâte, hvor vårt land hører til dem som har de slettete forhold i verden. Skolebarnsundersøkelsene viser en høi prosent av undervektige barn. Engelsk syke hos barn er meget hyppig i de strøk hvor dette forhold er undersøkt. Ennu finnes i vårt land en høi tuber-kulosedødelighet og tuberkulosesykelighet, særlig i ungdomsårene. De kostholdundersøkelser som er foretatt understreker ytterligere disse forhold.

Det norske Arbeiderparti vil av all kraft arbeide for å rette på disse misforhold. Kostholdet er ikke bare avgjørende for det enkelte men-neskes fysiske utvikling. Det er i høi grad bestemmende for befolkningens legemlige og åndelige ydeevne i det hele, for innsatsen på arbeids-plassen som i samfundet for øvrig. Kostholdet er den viktigste enkelte forutsetning for et menneskes fulle naturlige utvikling.

Selv blandt en del av de befolkningslag som har nogenlunde regel-messige inntekter, som industriarbeidere, håndverkere, lavere funksjo-nærer og mindre bønder, er det blandt fagkyndige enighet om at kost-holdet lider av vesentlige feil. Men i første rekke er det mangelfulle kosthold å finne blandt befolkningslag med usikre inntekter: fiskere-, skog- og landarbeidere, arbeidsløse og forsorgsunderstøttede. Det øko-nomiske klasseskilte fører også til et fysiologisk klasseskilte som stiller store lag av folket i et fysisk underlegent forhold.

Det må derfor bli en sosialpolitisk hovedoppgave å gjennomføre en ernæringspolitikk som kan sikre alle arbeidende lag av befolkningen en tilstrekkelig ernæring. Dette krever planmessig inngrep fra Statens side i organiseringen av landets produksjon og omsetning. Men den vesentligste årsak til at ernæringsforholdene i vårt land er mindre gode ligger i befolkningens manglende økonomiske evne til å kjøpe de varer som vilde sikre dem en forsvarlig ernæringsstandard. Samtidig er det stor mangel på kunnskap om ernæringens betydning for folkehelsen. Jevnsides med arbeidet for å heve de mindre bemidlede inntektsnivå må man derfor også se det som en stor sosialpedagogisk oppgave å gi folket opplæring i ernæringskunnskap.

Arbeiderpartiet vil arbeide for å bedre befolkningens ernæring efter følgende retningslinjer:

Økning av landets egen produksjon av næringsmidler der hvor det på den ene side foreligger behov og hvor det på den annen side kan reises levedyktige næringsgrener. I første rekke står her å øke det dyrkede areal med sikte på økning av produksjonen av grønnsaker, kjøtt, egg, melk, frukt, ost og smør.

Fortsatt kamp for økning av det almindelige inntektsnivå slik at alle blir satt i stand til å skaff sig og sin familie tilfredsstillende ernæring.

Planmessig pris- og tollpolitikk med sikte på å nedsette prisene på de matvarer som det av hensyn til folkehelsen er ønskelig å øke forbruket av i det daglige kosthold uten derved å minske produsentenes inntekter. Nedsettelse av sukkertollen og regulering av smørinnblandingen og margarinavgiften.

Barna må sikres de nødvendige næringsmidler, i første rekke melk, gjennom utvidelse av skolebespisningen og andre offentlige tiltak. Det må treffes spesielle foranstaltninger for å sikre de ubemidlede et tilstrekkelig kosthold.

Organisering av en hensiktsmessig undervisning av barn og ungdom og en bred almindelig propaganda og opplæring i ernæringskunnskap.

Igangsettelse av en omfattende kostholdsundersøkelse ved sosialt interesserte fagfolk for å bringe de ennå usikre forhold ved vår folkeernæring på det rene.

3. Beskyttelse mot arbeidets farer.

Det norske Arbeiderparti går inn for effektive foranstaltninger for å beskytte arbeiderne i alle yrker i bygd og by mot arbeidets farer og for å spare samfundet for de tap som de uheldige arbeidsforhold medfører.

Bare på de arbeidsplasser som omfattes av ulykkestrygden inntrer det hver dag mere enn firti ulykker. Over tre tusen norske arbeidere i sin beste alder er i de siste fem og tyve år falt på arbeidets slagmark. Ulykkene rammer ikke bare de enkelte arbeidere. I gjennomsnitt tapes det i vårt land henved tre millioner arbeidsdager pr. år på grunn av ulykkene og deres følger.

De stedlige arbeidsnevnder og de offentlige centralinstitusjoner må styrkes og utbygges. Arbeiderne må gis all mulig støtte i sitt arbeide for å bedre de hygieniske forhold, for å komme vekk fra skadelige arbeidsprosesser og for å få en hensiktsmessig arbeidsordning.

I sine bestrebelser for å bedre forholdene på arbeidsplassen vil Arbeiderpartiet følge følgende retningslinjer:

Arbeidervernlovgivningen. Arbeidervernlovgivningen utbygges videre til også å omfatte de grupper av lønsmottagere som nu ikke er med. Hushjelp og skog- og landarbeiderne bringes inn under loven med de nødvendige særbestemmelser. Ferieretten utvides og ferien settes til minimum 14 dager i alle yrker. Nattarbeide og overtid innskrenkes. Arbeiderne ved hotell- og restaurantbedrifter medtas under bestemmelsene om arbeidstid. Det innføres meldeplikt for alle sykdommer som har sin årsak helt eller delvis i forhold på arbeidsplassen. Det treffes spe-

sielle foranstaltninger til kontroll med at bestemmelsene i sjømannsloven og loven om arbeidstiden til sjøs virkelig overholdes. Reglene om bemanningsskalaen bedres og gjøres effektive.

Ulykkestrygden. Ulykkestrygden utvides til å omfatte alle arbeidere. Satsene forhøies slik at trygden gir forsvarlig mulighet for underhold. Arbeidsgivernes ansvar skjerpes. Lovens bestemmelser gjøres mer smidige når det gjelder spørsmålet om arbeidsdyktighet overfor et bestemt yrke. Rett til invaliderente eller overgangsrente bør også gis når arbeidsdyktigheten bare gjelder arbeiderens spesialyrke. Alle sykdommer og ulykker som skyldes arbeidet tas med under trygden.

Organisasjon og administrasjon. De stedlige arbeidsnevnder styrkes. Sentralkontoret for Statens arbeidstilsyn og det kvinnelige arbeidstilsyn utbygges slik at de settes i stand til å utføre det kontrollarbeide og de undersøkelser som er nødvendige, særlig med henblikk på bedriftshygienen.

Disse institusjoners utadvendte opplysningsarbeide styrkes og gjennomføres i nært samarbeide med de stedlige arbeidsnevnder og med arbeidernes representanter på arbeidsplassene.

Resultatet av de offentlige institusjoners undersøkelser meddeles arbeiderne i samme uttrekning som arbeidsgiverne. Samarbeide mellom de offentlige institusjoner og arbeidernes organisasjoner og tillitsmannsutvalg ved bedriftene om et effektivt arbeidervern.

SKATTE- OG KREDITTPOLITIKK

1. Skattepolitikken.

Skattepolitikken utvikles med sikte på å videreføre det arbeide som er tatt op for en skattutjevning mellom kommunene innbyrdes og mellom kommunene og Staten, og den må samtidig bidra til å øke de midler som kan disponeres for sosialpolitikken og en positiv arbeidsreinsningspolitikk. Arbeiderpartiet vil foretrekke den direkte skatt som åpner adgang til å kontrollere at skattebyrdene fordeles i overensstemmelse med skatteydernes økonomiske vilkår. Det vil så langt gjørlig undgå den indirekte skatt som rammer de store familier med dårlig økonomi uforholdsmessig hårdt.

Den direkte beskatning. Den påbegynte omlegging av beskatningen til kildebeskatning, hvorved inntekten beskattes nærmest mulig ved utgangspunktet, utbygges videre. I første rekke innføres en slik skatt på utbytte av verdipapirer samt på aktieselskaper. Skatten på aktieselskapenes utbytte bør gjøres progressiv etter utbytteprocenten, slik at de store utbytter også kommer samfunnet til gode, mens de vanskeligere stillede selskaper med litet eller intet utbytte får en tilsvarende lavere skatt. Renteskatten opprettholdes. De gjennomføres en ordning av de direkte skatter hvorved betalingen finner sted etter hvert som inntekten erhverves. Ved statsskattens beregning innføres for alle inntekter over et visst beløp en progressiv procentsats for hele inntektssummen. Klassefradrag innrømmes for barn under 20 år som forsørges av foreldrene.

Den indirekte skatt. Målet må være å få lettet trykket av de indirekte skatter på det almindelige forbrukende folk.inntektene ved omsetningsskatten går til å støtte de nødstedte befolkningslag, og ophevelse av skatten må være betinget av at det skaffes andre og hensiktsmessigere skatteinntekter til dette formål.

Skatt av formue. Arveavgiften forhøies. De midler som skatten innbringer anvendes fortrinsvis til gjeldsnedskrivning og fonds for samfundsmessig kapitalinvesteringer. Spørsmålet om en verdaukskatt utredes med sikte på snarlig gjennomførelse.

Det innføres felles oppebørsel av stats- og kommuneskatt.

2. Kreditt- og pengevesen.

Statsbudgettet bør utvides og omlegges i overensstemmelse med Statens voksende opgaver. Statens økende kapitalbehov bør dekkes mest mulig ved direkte beskatning, som avpasses slik at den i første rekke rammer den arbeidsfri inntekt. Finansiering av rentable offentlige bedrifter og arbeider kan skje ved optagelse av lån.

Det bør føres en rasjonell kredittpolitikk med sikte på en forsiktig utnyttelse av det moderne bankvesens kredittskapende evne til øket arbeidsreising og til støtte for de nødstedte næringer. Landets bankvesen legges under effektiv samfundsledelse og kontroll. Staten sørger for at det blir utviklet statsledede bankinstitutter innenfor de forskjellige næringsgrener. Det opprettes et finansråd som tillegges den øverste ledelse av landets kredittvesen efter Stortingets og Regjeringens almindelige direktiver. All kraft settes inn på å opnå en ordning hvorved Norges Banks politikk samordnes med rikspolitikken. Effektivt arbeide for rentesenkning.

Statskontroll med kapitalinvesteringen. Forsikringsvirksomheten samles under en enhetlig ledelse under statskontroll.

Elektrisitetsutbyggingen og kraftforsyningen.

Landsmøtet 1936 vedtok følgende:

«Landsmøtet pålegger centralstyret sammen med stortingsgruppen å foranledige utredet en landsplan for elektrisitetsutbyggingen og kraftforsyningen. Landsstyret bemyndiges til å treffe avgjørelse i spørsmålet om salg av Nore.»

Centralstyret valgte i møte den 22. juni 1936 følgende til å utrede de i forslaget nevnte spørsmål: K. M. Nordanger, formann, E. Frogner, sekretær, Einar Gerhardsen, Sverre Støstad, Henry Karlsen, Magnus Johansen og Trygve Nilsen.

Komitéens innstilling blev behandlet av centralstyret i møte den 12. april. Komitéen foreslo partiets syn på landets elektrisitetsforsyning uttrykt i nedenstående retningslinjer. Komitéens innstilling blev til-

trådt og besluttet oversendt Regjeringen. Komitéens innstilling med motivering er trykt som brosjyre.

- a) Det utarbeides en landsplan for elektrisitetsforsyningen efter de hovedlinjer som er trukket op i dette forslag. Planen må omfatte:
1. En rasjonell utnytting av den allerede utbygde kraft.
 2. Videre utbygging av kraftanlegg.

- b) Elektrisitetsforsyningen organiseres planmessig efter følgende prinsipper:

1. Landet inndeles i samkjøringsdistrikter.
2. Nødvendige lovbestemmelser for samkjøring av kraftanlegg utarbeides.
3. Samtlige kraftverker som leverer energi til borgerlig behov i et samkjøringsdistrikt, plikter å være med i samkjøringen.
4. Samkjøringsnettets drift må ligge under en felles sentralledelse.
5. Hvert enkelt kraftverk er selvstendig innen sitt forsyningsområde, men må rette sig efter regulerende bestemmelser, som tilsiker å utnytte den disponible kraft i distriktet på en rasjonell måte, og å hindre skadelig konkurranse.
6. Utbyggingen av nye kraftanlegg i distriktet må som regel ikke tillates før de allerede utbygde anlegg i det store og hele er rasjonelt utnyttet.
7. Statens kraftverker danner et eget selskap, som er med i samkjøringen.

- c) Den økonomiske ordning.

1. Den kraft som blir levert mellem samkjøringen blir solgt for samme pris til hvert enkelt forsyningsområde innen distriktet.
Ingen særskilt overføringsavgift tillegges.
2. De enkelte kraftverk leverer kraft for samme pris til hver enkelt kommune.

Ingen særskilt overføringsavgift tillegges.

3. Prisen på elektrisk energi fastsettes under omsyn til det almindelige prisnivå i landet, og med sikte på å fremme elektrisitetsforsyningen i distriktene.
4. Ved fastsettelse av elektrisitetsprisene settes overforgjeldelse av elektrisitetsverker ut av betraktning.
5. Gjelden på elektrisitetsverkene nedskrives til hvad verkene efter priser som nevnt kan forrente og avdra.
6. Utgiftene ved anlegg og drift av de store stamlinjer bæres av Staten.

Utgiftene til hovedlinjene innen hvert kraftforsyningsområde bæres av vedkommende kraftverk.

Utgiftene til fordelingsnettene innen hver enkelt kommune bæres av det kommunale elektrisitetsverk eller av vedkommende kraftleverandør.

7. Det gjennomføres en forenkling og systematisering av tariffer. Samtlige tariffer må godkjennes av en sentralmyndighet innsatt av Staten for hele landet.
 8. Staten fremmer tiltak for normalisering og omsetning av elektrisk materiell og for å regulere prisene på dette.
 9. Staten yder tilskudd til modernisering og utbedring av maskineri, når dette er nødvendig for at vedkommende kraftverk skal kunne delta i samkjøringen.
 10. På statsbudettet bevilges årlig et beløp til fremme av elektrisitetsforsyningen.
- d) Det opprettes en tidsmessig administrasjon for elektrisitetsforsyningen bygget på følgende ledd:
1. Statens sentralmyndighet (Elektrisitetsstyret).
 2. Samkjøringsdistriktet.
 3. Kraftforsyningsområdet.
 4. Kommunen.

Nordisk samarbeide.

Partiet har vært representert på Nordiske Arbeiderorganisasjoners Samarbeidskomité's 2 konferanser.

Den første konferansen blev holdt i Stockholm 18.—19. august. Partiets utsendinger var: Oscar Torp, Magnus Nilssen og Johan Nygaardsvold. Fra Landsorganisasjonen møtte Olav Hindahl, Martin Tranmæl, Torbjørn Henriksen og Lars Evensen.

Den neste konferanse blev holdt i København 11. og 12. desember. Fra partiet møtte Oscar Torp, Magnus Nilssen og Halvdan Koht. Fra Landsorganisasjonen de som møtte på konferansen i Stockholm.

På konferansen i Stockholm blev behandlet spørsmålet om arbeidstidens forkortelse og feriespørsmålet, Spaniaproblemet og utveksling av talere mellom de nordiske land. Videre stillingen til organisasjonen Verdenssamlingen for Fred (R. U. P.).

I de to første spørsmål blev vedtatt følgende uttalelse:

Komitéen konstaterer at Nordens arbeiderbevegelse nu som før er beredt til å gjøre en både politisk og faglig innsats for å fremme bestrebelsene for en kortere arbeidstid. Under hensyntagen til de vanskeligheter som en direkte overgang til 40 timers uken kan tenkes å volde næringslivet og under hensyntagen til den virkning dette kan ha på arbeiderklassens levestandard, fremholder komitéen muligheten av at arbeidstidsforkortelsen gjennomføres etappevis, både i spørsmålet om time-tall og omfang.

Komitéens håp er at regjeringene i Nordens land vil vie arbeidstidsspørsmålet en dyptgående interesse og ta op til alvorlig behandling

spørsmålet om ytterligere arbeidstidsforkortelse, ikke minst av hensyn til det moderne arbeidstempos og rasjonaliseringens virkning på den menneskelige arbeidskraft.

Samtidig understreker komitéen kraftig betydningen av at lovgivningen varetar interessene for de grupper som hittil har ligget etter når det gjelder arbeidstiden.

I samband med dette henleder komitéen regjeringenes oppmerksomhet også på ferispørsmålet. Den moderne arbeidsprosessen har skapt et øket behov for muligheter til en lengere sammenhengende rekreasjon for det arbeidende folk. Komitéen henstiller til de nordiske regjeringer at det snarest tas forholdsregler for en tilfredsstillende løsning av spørsmålet.

På konferansen i København blev behandlet spørsmålet om videre utvikling av det økonomiske samarbeide mellom Oslo-statene, særlig foranlediget av den konferanse som blev holdt på nederlandsk initiativ. Det var enighet om fortsatt å medvirke til det nevnte samarbeide, idet man foreløpig vil anbefale de nederlandske partifeller at man utveksler opplysninger og skaffer en rapport om saken, idet man også anbefaler den internasjonale faglige organisasjon og den Sosialistiske Internasjonale å ta de handelspolitiske og økonomiske spørsmål op til videre behandling.

Ellers drøftet man en rekke organisatoriske spørsmål av interesse for Nordens arbeiderbevegelse.

Arbeiderbevegelsens monument.

Centralstyret besluttet i 1936 å opta arbeidet med å få reist et monument over arbeiderbevegelsens veteraner. En komité blev nedsatt. Det blev rettet henvendelse til alle arbeiderorganisasjoner om bidrag. Oslo kommune samtykket i at monumentet reises på Youngstorvet.

1. mars blev det utarbeidet program for idékonkurranse. Det blev opsatt 1. premie på kr. 3 000.00, 2. premie på kr. 2 500.00, 3. premie kr. 2 000.00 og kr 1 000.00 for et innkjøp. Videre blev stillet kr. 1 500.00 til fordeling som arbeidstilsikudd for inntil 10 av de beste efterfølgende forslag.

Som jury blev opnevnt Oscar Torp som juryens formann, billedhugger Adam Fischer, København, reguleringschef Harald Hals, Oslo, billedhugger Niels Mølleberg, Stockholm, maleren Henrik Sørensen, Oslo, og arkitekt Knut Knutsen, Oslo.

Fristen for innlevering av utkast blev satt til 1. august, så resultatet kunde være bedømt til partiets 50 års jubileum.

Det blev innlevert 30 utkast. Den 10. august møtte juryen til fulltallig møte.

Juryen fant ikke at nogen av utkastene fremhevet sig som det avgjort beste. Den benyttet sig derfor av sin rett til å fordele premiebeløpet anderledes enn forutsett. Den besluttet at den avsatte sum, kr. 7 500.00, skulde utdeles i 5 like porsjoner for følgende utkast: «Kamprop» og «Vernet om fremtiden», begge forfattet av Per Palle Storm, «Samhold» av Arthur Gustavson, «A—B» av Per Hørum, «Arbeiderbevegelsen» av Joseph Grimeland. Videre blev besluttet innkjøpt for kr. 1 000.00 utkast av Dyre Vaa, «Bondens kone enes med sønnen sin, industriarbeideren». Det til arbeidstilskudd forutsatte beløp, kr. 1 500.00, blev delt på følgende utkast: «Veien og målet», forfattet av Asbjørg Borgfelt, med kr. 500.00, og med kr. 200.00 på disse: «Gry» av Maria Vigeland samt arkitektene Piene og Zahl, «Jordens arbeidere» av Ørnulf Bast, «Seiersøilen» av Guttorm Pedersen, «Samhold og opplysning» av Alfred Jonsen Seland og «Solidaritet» av Svein Visted.

Alle utkast blev utstilt i Kunstnernes Hus i uken forut for parti-jubileet. Centralstyret har senere anmodet Per Palle Storm som var forfatter av 2 av de premierte utkastene, om å utarbeide idéskisse til et nytt utkast.

Innen utgangen av 1937 var det i alt innkommet som bidrag fra organisasjonene til monumentinnsamlingen kr. 18 736.49.

Arbeiderbladet

hadde også i 1937 stor fremgang. Oplaget var ved årets slutt over 64 000. Oplagskontrollen har vært gjennomført efter de vedtatte bestemmelser og er bekreftet av Notarius Publicus.

Det gjennomsnittlige oplag for 1937: Brutto 63 755. Netto 59 172.

Annonsemengden har også hatt stor økning i årets løp. Løssalget har øket betraktelig.

Det økonomiske driftsresultat for 1937 er det beste avisen har hatt på mange år.

Redaksjonen har i årets løp fått to nye medarbeidere — Reidar Aulie som kunsmedarbeider og Paul Gjesdahl som teateranmelder.

Hans Heiberg har sluttet.

*

Landsutgaven «Fram» har hatt et nokså konstant abonnementtall med tendens til litt stigning i slutten av året.

Arbeidernes Pressekontor

har i 1937 utvidet sin virksomhet ytterligere. Den spente internasjonale situasjon gjorde det nødvendig å vie det utenrikske stoff stadig større oppmerksomhet. Klisjéstoffet blev likeledes sterkt utvidet. Det blev i alt sendt partiavisene ca. 9 000 matriser gjennom kontoret. Også kontorets levering av artikler og føljetonger er øket betydelig.

„Det 20. århundre“.

Fra marsnummeret blev «Mot Dag» optatt i tidsskriftet og Arne Ording blev ansat som redaktør ved siden av Finn Moe.

Samtidig blev tidsskriftets kommunaltilllegg sløifet. I stedet blev startet eget meddelelsesblad for By- og herredslaget, «Kommunalnytt».

Partipressen.

I 1937 var det det samme antall godkjente partiaviser som året forut. I alt 42. «Nordlands Fremtid» utvidet 1. juli fra 4 ganger ukentlig til dagavis.

27 av avisene kom ut som dagavis, 8 kom ut 3 ganger i uken og 7 kom ut 2 ganger i uken.

Partiaviser ved utgangen av 1937.

Dagblader:

- «Arbeiderbladet», Oslo, redaktør Martin Tranmæl.
- «Arbeider-Avisen», Trondheim, redaktør Ole Øisang.
- «Bergens Arbeiderblad», Bergen, redaktør Gunnar Ousland.
- «Dagningen», Lillehammer, redaktør Gunnar Hagerup.
- «Folkets Røst», Askim, redaktør Torbjørn Dahl.
- «Fremover», Narvik, redaktør Martin Aune.
- «Fremtiden», Drammen, redaktør Henry Karlsen.
- «Haldens Arbeiderblad», Halden, redaktør Johs. Stubberud.
- «Hamar Arbeiderblad», Hamar, redaktør Haakon Hoff.
- «Hortens Arbeiderblad», Horten, redaktør Paul Bentsen.
- «1ste Mai», Stavanger, redaktør T. Oftedal.
- «Kongsvinger Arbeiderblad», Kongsvinger, redaktør Aksel Zachariassen.
- «Nybrott», Larvik, redaktør Ingjald Nordstad.
- «Nordlands Fremtid», Bodø, redaktør L. O. M. Braseth.
- «Nordlys», Tromsø, redaktør Ingvald Jaklin.

- «Opland Arbeiderblad», Gjøvik, redaktør Niels Ødegaard.
 «Rjukan Arbeiderblad», Rjukan, redaktør Knut Dalastøl.
 «Romsdal Folkeblad», Molde, redaktør Jacob Bolstad.
 «Sarpsborg Arbeiderblad», Sarpsborg, redaktør Nils Hønsvald.
 «Smålenenes Social-Demokrat», Fredrikstad, redaktør P. Moe-Johansen.
 «Sunnmøre Arbeideravis», Ålesund, redaktør Erling Traaholt.
 «Sørlandet», Kristiansand, redaktør Olav Scheflo.
 «Telemark Arbeiderblad», Skien, redaktør Olav T. Vegheim.
 «Tiden», Arendal, redaktør Ola Solberg.
 «Tidens Krav», Kristiansund, redaktør Alf Salvesen.
 «Vestfold Arbeiderblad», Tønsberg, redaktør Carl Gulbrandsen.
 «Vestfold Fremtid», Sandefjord, redaktør Sverre Hjertholm.

3 ganger ukentlig:

- «Arbeidets Rett», Røros, redaktør Reidar Aamo.
 «Akershus Arbeiderblad», Lillestrøm, redaktør Oskar Gystad.
 «Folkeviljen», Harstad, redaktør Magne Jønsson.
 «Fram», Oslo, redaktør Martin Tranmæl.
 «Haugarland Arbeiderblad», Haugesund, redaktør S. B. Vandvik.
 «Moss og Omegns Arbeiderblad», Moss, redaktør Nils Gjerset.
 «Namdalen Arbeiderblad», Namsos, redaktør Herm. Thornes.
 «Vestfinnmark Arbeiderblad», Hammerfest, red. H. Moe Jacobsen.

2 ganger ukentlig:

- «Eidsvoll Arbeiderblad», Eidsvoll, redaktør Hans Baarli.
 «Finnmarken», Vardø, redaktør Peder Holt.
 «Folkets Frihet», Kirkenes, redaktør Ivar Viken.
 «Helgeland Arbeiderblad», Mosjøen, redaktør Torfinn Skogaas.
 «Follo», Ski, redaktør Ole Hjelt.
 «Romerikes Blad», Jessheim, redaktør Jul. Halvorsen.
 «Vadsø Arbeiderblad», Vadsø, redaktør Bjarne Olsen.

Tidsskrift og månedsblad:

- «Det 20de Århundre» (10 nummer årlig). Redaktører Finn Moe og Arne Ording.
 «Arbeiderkvinnen» (1 gang månedlig). Redaktør Aase Lionæs.
 «Arbeider-Ungdommen» (2 ganger månedlig). Redaktør Trygve M. Bratteli.
 «Fram-Kameraten» (10 ganger årlig). Redaktør Ola Brandstorp.
 «Kommunalnytt» (6 ganger årlig). Redaktør Bjarne Borgan.

Conrad Mohrs legat.

Til Conrad Mohrs Legats stipendier for studie av sosialismen innstilte centralstyret Håkon Hoff og Edmund Norén til et helt stipendium og til 2 halve stipendier Fredrik Haslund, Rolf Hofmo, Torsten Selvik og Arnfinn Vik.

Stipendiebeløpet blev delt i 2 hele stipendier og disse fikk Håkon Hoff og Edmund Norén.

Innstillingskomité for sentralstyret var Oscar Torp, Magnus Nilssen, Martin Tranmæl og Olav Hindahl.

Kvinnesekretariatet.

Kvinnesekretariatets medlemmer er: Sigrid Syvertsen, formann, Lilly Hervig, viseformann, Aase Lionæs og Thina Thorleifsen, sekretærer. De øvrige styremedlemmer: Rachel Grepp, Johanne Reutz og Sigrid Løwe med Annethe Pettersen, Neimi Lagerstrøm, Thyra Hansen og Rakel Seweriin som suppleanter. Sentralstyrets representanter i sekretariatet er Eugen Pettersen og Arnfinn Vik med Osvald Johnsen som suppleant. Sekretariatets representanter i centralstyret er Sigrid Syvertsen og Johanne Reutz med Rachel Grepp og Lilly Hervig som suppleanter.

Kvinnesekretariatet har i årets løp holdt 10 møter og behandlet 60 saker. Fra 15. februar til 15. mars blev avholdt en landsomfattende agitasjonsmåned som i alle deler blev meget vellykket. Agitasjonen blev avsluttet med 4 vellykkede turnéer med Gurid Almenningen, Voss, som reiste i 3 uker i Rogaland, Gitta Jønsson, Tromsø, i 3 uker i Sør-Troms, Aase Lionæs 15 dager i Sunnmøre og Romsdal og Thina Thorleifsen 15 dager i Opland. Gjennem Kvinnesekretariatet blev formidlet ca 200 foredrag. Fra alle kanter av landet innkom meddelelser om gode møter og mange nye medlemmer sluttet sig til de bestående kvinneavdelinger. På mange steder hvor det tidligere ikke var nogen kvinneorganisasjon, blev det i agitasjonsmånedens stiftet kvinneavdeling i tilslutning til den stedlige partiforening. Initiativet blev da tatt enten av kvinneutvalget eller av stedets partiavdeling. De lokale foredragsholdere blev sterkt benyttet da sekretariatet ikke kunde overkomme det hele land.

Representasjon. På Nordmøre Kretspartis Kvinneutvalgs årsmøte i Kristiansund 21. februar og på Østfold Kvinnekonferanse 2. mars var sekretariatet representert ved Sigrid Syvertsen. På Hedmarks fylkes kvinnekonferanse ved Sigrid Løwe. Vest-Agder og Vestfold ved Aase Lionæs og på Opland ved Thina Thorleifsen. Dessuten har Aase Lionæs

deltatt i et studiekursus i Sør- og Inn-Trøndelag, i Sunnmøre og Romsdal, i Aust-Agder, samt på et fagforeningskursus for kvinner i Bergen. Enn videre har hun ledet et 8 dagers sommerkursus for kvinner på Malmøya.

I den departementale barnetrygdskomité har sekretariatet vært representert ved Sigrid Syvertsen. Dessuten var sekretariatets formann, Sigrid Syvertsen, Regjeringens delegat ved Den internasjonale Arbeidskonferanse i Genève. I den departementale komité som er oppnevnt av Landbruksdepartementet for å utarbeide forskrifter for hermetiske bær, frukt og grønnsaker, er sekretariatet representert ved Thina Thorleifsen.

Sekretariatet var representert på den nordiske kvinnekongressen i København ved Sigrid Syvertsen, Aase Lionæs og Lilly Hervig. I forbindelse med kongressen arrangerte sekretariatet en fellesreise for kvinnelige medlemmer av partiet. I reisen deltok 28 delegerte fra alle kanter av landet.

Agitasjonen. Kvinnesekretariatets kvinnelige medlemmer og suppleanter har holdt følgende antall foredrag: Sigrid Syvertsen 40, Rachel Grepp 22, Johanne Reutz 40, Sigrid Løwe 5, Aase Lionæs 80, Thina Thorleifsen 99, Neimi Lagerstrøm 25, Rakel Seweriin 13. Ialt 324 foredrag.

75 nye kvinneavdelinger og 7 faglige kvinnegrupper. Nye kvinneavdelinger er i årets løp blitt tilsluttet partiet i følgende fylker:

I Hedmark er det etter foredrag av Sigrid Syvertsen dannet kvinnegruppe i Roverud, Lundersæter og Hokåsen. Etter foredrag av Kristine Andreassen, Hamar, er det dannet kvinnegruppe i Stange og Løten, og etter foredrag av Bodil Pedersen Haslemo Kvinnegruppe i Solør. Etter foredrag av Thina Thorleifsen blev dannet kvinnegruppe i Næroset. Dessuten er det kommet meddelelse om at kvinnegruppen Skogen ved Arneberg st. er blitt dannet.

I Akershus er det etter foredrag av Bodil Pedersen dannet kvinnegruppe i Østre Eidsvoll og etter foredrag av Dagmar Hernæs er det dannet kvinnegruppe i tilslutning til Tåsen Kretslag. Dessuten er det kommet meddelelse om at det er dannet kvinnegruppe i Bjørkelangen, Flateby, Borgen og Gansdal samt Dalen Kvinnegruppe ved Fettsund.

I Buskerud er det etter foredrag av Hele Grønvold, Tofte, dannet Flå og Stavn kvinnegrupper i Hallingdal. Dessuten er det etter foredrag av Sigrid Bryn dannet kvinnegruppe i Røyken, etter foredrag av Rakel Seweriin kvinnegruppe i Nærnes, og etter foredrag av Ragna Hagen Tronstadvjæringen Kvinnegruppe ved Holmsbu. Enn videre er det kom-

met meddelelse om at det er dannet kvinnegrupper i Sylling og Muggerud i Lier samt Veme Kvinnegruppe i Norderhov og i Ytre Krøderen.

I *Telemark* er det efter initiativ av Rjukan Kvinneforening dannet kvinnegruppe i Mæl og på Nedre Dalen. Dessuten er Borgen og Ytre Gjerpén Kvinnegrupper blitt dannet.

I *Vestfold* er det efter foredrag av Marie Skau, Horten, dannet kvinnegruppe i Gullhaugen, Botne og Selvik. Dessuten er det dannet kvinnegruppe i Skoger.

I *Rogaland* er det efter foredrag av Gurid Almenningen, Voss, dannet kvinnegruppe i Moi, Jørpeland og Vesnes. Dessuten har kvinneutvalgets formann, Olga Aarvik dannet kvinnelag i Hillevåg.

I *Østfold* er det efter foredrag av Sara Vestby dannet kvinnegruppe i Kråkerøy og efter foredrag av Thina Thorleifsen dannet kvinnegruppe ved Degernes i Rakkestad, og Lande Kvinnegruppe pr. Sarpsborg.

I *Hordaland* er det efter foredrag av Magda Kleppstø, Odda, dannet Mønshaugen Kvinnegruppe ved Voss, og efter foredrag av Edith Johansen, Bergen, er det dannet kvinnegruppe i Os. Dessuten er Mølenpris Kvinneforening i Bergen dannet.

I *Sunnmøre og Romsdal* er det efter foredrag av Aase Lionæs dannet kvinnegruppe i Vestnes, Volda, Ørstadviken og Spelkavik.

I *Nordmøre* er det efter foredrag av Thea Hestnes dannet Sør-Tustna og Leira kvinnegrupper. Likeledes er det dannet kvinnegruppe i Kværnes.

I *Sør- og Nord-Trøndelag* er det efter foredrag av Aase Lionæs dannet kvinnegruppe i Graftås i Ålen og Innbygden Kvinnegruppe i Selbu. Dessuten er det i Sør-Trøndelag dannet kvinnegruppe i Berkåk, og Kvinneforeningen «Fremad», Heimdal, Vikvervet, Oksvoll og Lundamo samt Sandvollan og Nærøy Kvinnegruppe i Nord-Trøndelag.

I *Opland* er det efter foredrag av Thina Thorleifsen dannet kvinnegruppe i Biri, Midtre Gran og Lunder. Eller foredrag av Elise Kolsrud er Lensbygdens Kvinnegruppe dannet. Likeledes er det dannet kvinnegruppe i Østre Toten og ved Dokka.

I *Gudbrandsdalen* er det efter foredrag av Bodil Pedersen dannet kvinnegruppen «Samhold» i Fåberg. Dessuten er det dannet kvinnegruppe i Østre Gausdal og Kvinnegruppen «Vårsol» i Benna.

I *Aust-Agder* er det efter foredrag av Theresie Nilsen dannet kvinnegruppe i Tvedestrand.

I *Vest-Agder* er det efter foredrag av Aase Lionæs dannet kvinnegruppe i Flekkefjord. Dessuten er det i samme fylke dannet Hægbostad og Gyland kvinnegrupper.

I *Sør-Troms* er det efter foredrag av Gitta Jønsson dannet kvinnefor-

ening i Sørvikmark, Bjarkøy og Bardu. Dessuten er det dannet kvinnegruppe i Borkenes og i Majavatn.

I forbindelse med kvinnenens agitasjonsmåned sendte sekretariatet et sirkulære til de fagforeninger som står kollektivt tilsluttet partiet med kvinnelige medlemmer, med anmodning om å drøfte spørsmålet om å danne kvinnegrupper innen fagforeningene. Dette har resultert i at det i årets løp blev dannet 7 grupper i følgende fagforeninger: Oslo Bokbinderforening, Grønvold Fyrstikkarbeiderforening, Instrumentmakernes og Elektrikernes Forening, Kirkegårdsarbeidernes Forening, Pelsarbeidernes Forening samt Rikshospitalets Betjenings Kvinneforening. Dessuten er Bergens kvinnelige Trykkeriklubb blitt dannet.

Tilsammen 75 kvinneforeninger og 7 faglige kvinnegrupper.

Arbeiderkvinnen. Arbeiderkvinnen har siden landskvinnekonferansen 1936 stadig øket oplaget. I anledning av kvinnenens agitasjonsmåned blev den trykt i 2 farver i et oplag av 50 000. I anledning av kommunevalgkampen kom den ut som et spesielt valgnummer og blev trykt i 200 000 eksemplarer. Bladet er utkommet i 12 nummere med augustnummeret som særskilt jubileumsnummer.

Kvinnenens krav til myndighetene.

I anledning av revisjonen av den midlertidige lov om edruehetsnevnder av 1932 har sekretariatet den 1. september sendt Statens Edruehetsråd følgende henstilling:

Det norske Arbeiderpartis Kvinnesekretariat vil på det innstendigste henstille til Statens Edruehetsråd, at det under sin behandling av den midlertidige lov om edruehetsnevnder av 1932, også får en bestemmelse om at alkoholistenes hustruer og barn får økonomisk støtte, når forsørgeren på grunn av drikk er gjenstand for kurbehandling.

Vi finner at det er samfundets plikt å ta hensyn til kvinner og barn som lider uforskyldt. Det er en nødvendighet å hjelpe disse familier så de under forsørgerens fravær er sikret eksistensmidler.

Vi håper rådet under behandling av denne viktige sak, tar vår henstilling tilfølge.

Vedrørende Landbruksdepartementets nedsettelse av et utvalg som skal behandle forslag i anledning av husstellundervisningen, har sekretariatet den 26. oktober sendt følgende henstilling til Landbruksdepartementet:

Vi er bekjent med at der skal nedsettes et utvalg som skal behandle forslag i anledning husstellundervisningen.

Vi tør henstille til det ærede departement at utvalget ikke bare skal bestå av fagfolk, men at husmødre både fra by og land blir representert.

Videre vil vi be om at utvalget må få følgende mandat:

1. Fornøyelse av planen for de offentlige husmorskoler.

2. Å se planen for Statens Lærerinneskole i husstell — i sammenheng med denne (den fornyede plan) og eventuelt forandre den.
3. Ordningen med forsøksvirksomheten i husstell.
4. Innkomne forslag fra Norges Bondelags Kvinnenevnd.
I håp om at vår henstilling inøtekommes tegner vi

På grunn av den opståtte diskusjon om aldersgrensen for kvinner i offentlige stillinger har sekretariatet sendt Sosialdepartementet og Oslo Skolestyre følgende uttalelse den 4. november:

Det norske Arbeiderpartis Kvinnesekretariat, som teller titusener av kvinner over det hele land, vil i anledning av den diskusjon som er reist om hevelse av aldersgrensen for kvinner i offentlige stillinger, få uttale:

Prinsippet om samme aldersgrense for menn og kvinner er vi fullt ut enig i. Men det må ikke skje på den måte at aldersgrensen for kvinner heves, men derimot at aldersgrensen for menn senkes slik at grensen blir lik.

Betydningen av en slik regulering hvad avhjelp av arbeidsløsheten angår, er så innlysende at det sikkert ikke er nødvendig å begrunne det nærmere.

I henhold til Landskvinnekonferansens beslutning angående barnehjem har sekretariatet den 11. november sendt Sosialdepartementet følgende henstilling vedrørende opprettelse av arbeidsanstalter og pleiehjem for åndssvake barn og voksne:

Landskvinnekonferansen 1936 krever at det rundt om i landet i den utstrekning det er nødvendig, opprettes arbeidsanstalter og pleiehjem for åndssvake barn og voksne.

Det er bare de større byer som har særskoler og disse slipper barna allerede ved barneskolens avslutning uten å gi disse barn noen videre utdanning, så de sendes ut i livet uskikket til å forsørge sig selv.

Hvor det er særskoler, trenges fortsettelsesskoler hvor barna undervises og om fornødent får opphold så lenge som påkrevet til å lære et arbeide, hvorved de kan forsørge sig selv.

På landsbygda opprettes internatskoler hvor barna kan få fullt opphold fra den skolepliktige alder og til de er fullt erhvervsdyktige. Som det nu er, går disse barn ofte uten noen slags undervisning, da normal-skolen hverken har tid eller anledning til å ta sig av deres opplæring.

Internatskolene bør være arbeidshjem hvor barna lærer de arbeider som de viser sig best skikket til, og internatene bør ikke være større enn at de beholder karakteren av hjem. Derved vil hvert barn få den individuelle behandling som passer for dem.

Likeledes har sekretariatet den 11. november sendt Sosialdepartementet følgende henstilling om opfostring av barn:

Landskvinnekonferansen 1936 uttaler at den beste ordning for opfostring av barn som står uten hjem i navn eller gagn, er små barnehjem på høist 12 barn under ledelse av fullt utdannede barnevernsarbeidere, enten en kvinne som mor eller et ektepar som far og mor for hjemmet, og hvor barna kan bli til de er erhvervsdyktige.

Barnehjemmene opprettes av stat, fylke eller kommune, enkeltvis eller i fellesskap, og konferansen krever opprettelse av slike hjem.

I den tilfelle som må gå til så kan skje, bør barna anbringes i de bestående barnehjem eller for friske normale barns vedkommende i fosterhjem. Men i begge tilfelle etter minst 3 måneders prøvetid i et optagelseshjem.

I særlige tilfelle kan barn anbringes i fosterhjem hos enslige eller barnløse som oppfyller de betingelser som må stilles til et godt hjem.

Alle barnehjem og fosterhjem må ufravikelig være underkastet offentlig, hyppig og alltid uanmeldt kontroll.

By- og herredslaget.

Beretning fra arbeidsutvalget.

For det kommunale arbeide må året 1937 betegnes som et utmerket arbeidsår. Den almindelige økonomiske opgang i landet, saneringspolitikken som er ført og Statens effektive innsats for å rette opp kommunene har bevirket at situasjonen i kommunene var bedre i 1937 enn i noe år siden krisen satte inn. Det arbeide som blev nedlagt i 1935 og 1936 for å legge et sunt økonomisk grunnlag til rette i kommunene er i 1937 ført videre og blitt mer og mer stabilisert.

Hånd i hånd med denne utvikling har der i de arbeiderstyrte kommuner og hos våre grupper i de borgerlig styrte kommuner vært vist en påtagelig større aktivitet for å nytte ut den konjunktur kommunene nu nyter godt av. Ved siden av rikspolitikken har arbeidet i kommunene vært en sterkt medvirkende årsak til den bedre situasjon, spesielt i landdistriktene.

Denne større aktivitet i kommunene har ganske naturlig ført med sig at arbeidsmengden i By- og Herredslaget også er øket. Mens året 1936 stod i stortingsvalgets tegn, og la beslag på alle krefter innen partiet, var det i 1937 kommunevalget som preget situasjonen og rykket det kommunale arbeide i forgrunnen. Dette medførte at arbeidet både innad ved Kommunalkontoret som utad til kommunegruppene og organisasjonene blev større og mer omfattende.

Arbeidsutvalget holdt i 1937 9 møter. Landskommunalutvalget 1 møte.

Av de viktigste saker som var oppe til behandling kan nevnes:

De nye kommunelovene.

Retningslinjer for kommunevalget.

Retningslinjer for tariffbevegelsen i arbeiderstyrte kommuner.

Forsorgsarbeidet.

Forandringer i «Lov om kommunevalg».

Fagundervisning for kommunale funksjonærer.

Forandringer i skattelovene.

I alt har arbeidsutvalget behandlet 36 saker og landskommunalutvalget 11 saker.

Der er utsendt 5 cirkulærer til kommunegruppene og organisasjonene.

I 1937 er avholdt kommunalkonferanser i en rekke fylker. I alt deltok sekretæren ved 16 slike distriktskonferanser. Videre er til kommunalkontoret rapportert avholdt konferanser i 3 distrikter etter initiativ av det lokale kommunalutvalg. I alt 19 konferanser.

Helt fra By- og Herredslagets start i 1929 har «Det 20de Århundrede» hatt en egen «Kommunalavdeling». På tross av at denne kommunalavdeling var godt redigert og bragte en mengde godt stoff, gjorde den ikke den forønskede nytte i partiets kommunepolitikk, idet den rakk ut bare til et ubetydelig fåtall av partiets **kommunerepresentanter**.

For om mulig å vinne over denne vanskelighet besluttet centralstyret etter forslag fra arbeidsutvalget å la kommunalavdelingen i «Det 20de Århundrede» utgå, og i stedet utgi et eget kommunalpolitisk skrift «Kommunalnytt». Skriftet utkom med sitt første hefte april 1937, og utkommer 6 ganger i året med 32-sidige hefter. For at skriftet virkelig skulde rekke ut til våre kommunefolk blev det gjort obligatorisk for alle partiets representanter i by- og herredsstyrene, og kontingenten ansees betalt i og med innbetalt kontingent til By- og Herredslaget. Ved denne nye ordning er sikkert et meget viktig skritt tatt til å få gitt våre kommunefolk opplysning om kommunalpolitiske spørsmål.

Både Landskommunalutvalget og Arbeidsutvalget har i 1937 hatt samme sammensetning som i det foregående år.

Forskjellige saker.

GIFTE KVINNER I ERHVERVSLIVET.

Partiets kvinnekongress 1936 henstilte til partiet å opheve den beslutning landsstyret vedtok i 1935 om gifte kvinner i erhvervslivet. Denne beslutning gikk ut på at av hensyn til den store arbeidsledighet bør ikke begge ektefeller ha lønnet beskjeftigelse når den ene av dem oppbærer full og forsvarlig lønn.

Foranlediget av kongressens henstilling blev saken tatt opp til behandling i partiets og Landsorganisasjonens samarbeidskomité. Komitéen fremmet følgende forslag:

«Arbeiderbevegelsen har alltid hevdet det prinsipp, at retten til arbeide skal være lik for både menn og kvinner enten de er gifte eller

ugifte. Under den store arbeidsledighet i de siste år har imidlertid Landsorganisasjonen og Arbeiderpartiet funnet det nødvendig å gå inn for å få ophevet dobbeltstillingene og for å komme bort fra det forhold at begge ektefeller i en familie skal ha fullt og forsvarlig lønnet arbeide. Dette standpunkt har vært diktert av ønsket om å nå fram til en mest mulig rettferdig fordeling av de foreliggende arbeidsmuligheter.

Da arbeidsforholdene nå er adskillig bedret, er det ikke lenger grunn til å fravike prinsippet om åpen adgang for alle, menn og kvinner — gifte som ugifte, til å søke og til å få arbeide.

Derimot bør man fortsatt understøtte de bestrebelser som gjøres for å komme bort fra det forhold at personer med forsvarlig lønnet hovederhverv innehar en eller flere lønnede bistillinger.»

Uttalelsen blev vedtatt av Landsorganisasjonens representantskap i desember 1936.

I januar blev forslag sendt landsstyrets medlemmer til votering. Forslaget blev vedtatt mot 5 stemmer.

STILLINGEN TIL NORSK BONDE- OG SMÅBRUKARLAG.

I september blev det sendt partiavdelingene og Landsorganisasjonens avdelinger i landdistriktene felleścirkulære med opfordring om å ta op arbeide for øket tilslutning til laget.

STILLINGEN TIL NORGES FISKARLAG.

I januar blev det sendt cirkulære til partiavedlingene med opfordring om å ta op arbeidet for massetilslutning til fiskarlagene.

SPANIA.

Under de kritiske dager i Barcelona i mai måned blev det uavhengige Arbeiderparti — P. O. U. M. forbudt og en rekke av partiets ledende medlemmer arrestert.

Da det fra kommunistisk hold blev rettet beskyldninger mot disse for å ha vært spioner og P. O. U. M. på den annen side hevdet at partiet ikke hadde gjort noe kriminelt, blev det fra flere hold innen internasjonal arbeiderbevegelse rettet henvendelser til den spanske regjering.

Landsorganisasjonen og partiet sendte følgende henvendelse telegrafisk til Den faglige Internasjonale og Den socialistiske Arbeider-Internasjonale:

Idet vi henviser til uttalelsene av Walter Citrine på Den faglige Internasjonales representantskapsmøte i Warschau, anmoder vi den faglige (socialistiske Arbeider-)Internasjonale om å gjøre sin innflytelse gjeldende for at saken mot de arresterte P.O.U.M.-medlemmer og

andre fremmes i helt betryggende former, uten at vi derved vil ha tatt stilling til berettigelsen av de skritt som er foretatt av de katalanske myndigheter.

I juli måned offentliggjorde Landsorganisasjonen og partiet et felles oprop i partipressen med solidaritetserklæring til det republikanske spanske folk og opfordring om å yde humanitær hjelp.

Agitasjonen i hær og flåte.

Beretning fra landsutvalget.

Landsutvalget for agitasjon i hær og flåte har hatt følgende sammensetning: Hjalmar Dyrendahl og Einar Gerhardsen fra partiet, Gunnar Sand og Arne Hagen fra Ungdomsfylkingen. Dyrendahl har vært utvalgets formann og Sand sekretær.

Utvalget har gitt ut agitasjonsbrosjyren: «Rekrutter inn i rekkene», skrevet av Kaare Haugen, «Marsjsanger for rekrutter» og et nummer av «Soldatavisen». Utvalget for Trandum og Gardermoen har gitt ut egen soldatavis med to nummer. Dessuten er «Arbeider-Ungdommen» kommet ut med et spesielt agitasjonsnummer for rekruttene. Partiavisene er sendt regelmessig til de fleste ekserserplasser. På flere ekserserplasser er det delt ut agitasjonsskrifter fra A. U. F.

Det er sendt inn rapporter fra de fleste lokale utvalg, og disse forteller om livlig virksomhet og gode resultater. Det kan slås fast at virksomheten i år var bedre enn i 1936.

Det er holdt en rekke større stevner og møter for rekruttene. Bl. a. i Oslo, Jessheim, Fredrikstad, Madlamoen, Os, Ulven, Voss (2 møter). Setnesmoen, Bjerkvik og Sætermoen.

Offiserene har denne sommer mot sedvane ikke forsøkt å stanse agitasjonen, bortsett fra at en ungdomslagskamerat blev arrestert på Vernesmoen, men straks sluppet fri igjen.

På flere ekserserplasser blev det dannet grupper av interesserte rekrutter.

Arbeidernes Aktietrykkeri.

Beretning fra styret.

Tilgangen på arbeide har hele året vært meget god.

Inntektene for trykkeriet er kr. 988 833.87, for klisjeeanstalten kr. 128 451.36 og for bokbinderiet kr. 87 940.86, tilsammen kr. 1 205 226.09.

Utgiftene har vært for trykkeriet kr. 920 991.14, for klisjeeanstalten kr. 95 727.60 og for bokbinderiet kr. 79 596.97, tilsammen kr. 1 096 315.71.

Overskuddet utgjør for trykkeriet kr. 67 842.73, for klisjéanstalten kr. 32 723.76 og for bokbinderiet kr. 8 343.89, tilsammen kr. 108 910.38.

Av inventar er i årets løp anskaffet: 1 dobbelt toturpresse kr. 55 000.00, 1 tittelskriftnlegg kr. 30 000.00, diverse skrift etc. ca. kr. 13 000.00, diverse i støperiet kr. 6 000.00, i klisjéanstalten diverse ca. kr. 7 000.00, i bokbinderiet diverse for ca. kr. 3 500.00, tilsammen ca. kr. 115 000.00. På innredningskonto kommer ca. kr. 4 000.00, vesentlig til maling av noen av lokalene.

Sosialistisk skolelag.

Beretning fra styret.

1. Organisasjonsoversikt.

Tilslutningen til Skolelaget har øket i det år som er gått, men det går smått. Det er dessverre mange lærere som arbeider aktivt i partiet, men er ikke opmerksom på sin plikt her. Det er stiftet nye lag i Stavanger, Røyken, Askim, Horten, Trondheim, Bærum, Drammen og Odda. Det er lag under dannelselse i Haugesund, Kristiansund, Kristiansand, Vennesla, Eidsvoll, Sogn og Fjordane og andre steder. Tre lag er gått inn tildels av den grunn at de omfattet for stort distrikt eller mistet aktive folk.

Medlemstallet er gått op fra omlag 500 til nærmere 700. Av disse er 125 direkte tilsluttet, fordi det ikke finnes kretslag på stedet. Den gamle form med skoleorganisasjoner innen partiet finnes nu bare i Aker og på Jeløy. På det siste sted vil man med det første gå over til kretslag.

2. Cenralstyret har overlatt kontor til landslaget. Det betjenes helt ut ved frivillig arbeide av styremedlemmer og andre interesserte. Foruten organisasjonsarbeidet, kommer det henvendelser om bistand i skolespørsmål. Denne side av lagets arbeide øker stadig. Det viser sig å være et behov for et slikt rådgivende kontor.

3. Kurser og studiereise.

Under foregående års kursur blev det nevnt at tiden kanskje var inne til å gå i vei med *fagkurser*. Styret vedtok å gjøre et forsøk. Man fikk lærere til kurser i gymnastikk, engelsk og tegning, men tilslutningen blev ikke stor nok, og kursene blev avlyst.

Studiereisen til Paris, under ledelse av Axel Sømme, fikk nok tilslutning og blev avviklet efter programmet.

Skolelagets vanlige *sommerkursur* på en uke var på Norges Landbrukshøiskole og var søkt av 43 lærere og tillitsmenn. Kurset var meget vellykket og interessen stor ved foredragene og diskusjonene.

Arsmøte blev holdt like efter kurset. Det nye styre består av: Haakon Sommerset, formann, Aug. M. Lange, viseformann, Anders Hagerup, kassierer og sekretær. Øvrige styremedlemmer: Ragna Hagen, Dag Bryn. Dessuten tiltres styret av Arne Johnsen fra Oplysningsforbundet og Hjalmar Helgesen fra Oslo og Omegn Krets.

Skriftutvalget: Aug. m. Lange, Else Lionæs og Hjalmar Helgesen.

4. Skriftvirksomhet.

Det er utgitt en bok om disiplinspørsmål, «Ny disiplin» som nr. 1 i en skriftserie og brosjyren «Skolen for folket» som nr. 1 i en småskriftserie. Næste nr. i seriene er planlagt og vil komme med det første. «Skolen for folket» viste sig å være en nødvendig opplysningsbok og er solgt i over 1000 eksemplarer fra kontoret og en del fra bokhandlerne. Dessuten er utgitt en komitéinnstilling om historieundervisningen og referat av kurset.

5. Lærebokspørsmålet.

Det er gitt råd i lærebokbytte og arbeidet med å skaffe bedre lærebøker. Det vil antagelig lykkes å få utgitt lærebøker i historie og å få inn arbeidetsanger i skolesangbøkene.

6. Komitéer.

En komité har behandlet lærerutdannelsen og avgitt innstilling. En annen komité arbeider videre med samme saken under et annet mandat. En komité arbeidet med spørsmålet statsforlag for lærebøker. Den er sluttet da det lyktes å få Stortinget med på å gi Regjeringen fullmakt til å la spørsmålet utrede.

En komité arbeider for tiden med gjensitterspørsmålet.

7. Tidsskrift.

Laget har tatt op arbeidet for eget tidsskrift. Det er tegnet andeler av medlemmene for over tusen kroner og det vil utkomme med det første. Det skal hete «Fridom».

Framfylkingen.

Beretning fra landsrådet.

Fram-Fylkingens virksomhet i 1937 var sterkt preget av Framleiren hvis forbereding og gjennomføring la beslag på hele organisasjonens arbeidskraft mesteparten av året. Både organisasjonsmessig og økonomisk var den en påkjennning — imidlertid blev den lykkelig gjennomført og gav utvilsomt Fram-Fylkingen et virkelig gjennombrudd. En merket efter leiren øket interesse landet over for Fram-Fylkingens arbeide. Resultatene sporet en allerede på høsten både i form av en livligere virksomhet i lagene, utad i de øvrige arbeiderorganisasjoner og

ved nydannelse av lag. Og slik det ligger an ved årsskiftet er det god grunn til å tro at landsleirens virkninger vil spores enda sterkere i nyåret.

Organisasjonen.

Ved årsskiftet 1936—37 var lagsantallet 75 og er ved dette årsskiftet steget til 93. De 18 nye lagene er: Oslo 9 og Oslo 10, Frogner, Skedsmo, Lilleaker, Grorud, Reinsvold, Herøya, Skien, Tjøtta, Åmli, Hønefoss, Kongsberg, Kvål, Verdal, Namsos, Bjarkøy og Tromsø.

Fylkesvis fordeler lagsantallet sig slik (tilgangen i året i parentes):

Oslo	10	(2)
Akershus	21	(4)
Østfold	12	
Hedmark	2	
Opland	3	(1)
Telemark	4	(2)
Vest-Agder	2	
Rogaland	4	
Buskerud	7	(2)
Bergen	3	
Hordaland	2	
Sogn og Fjordane	1	
Møre	2	
Trøndelag	12	(3)
Nord-Norge	5	(3)
Vestfold	2	
Aust-Agder	1	(1)

Forholdsvis langt større er imidlertid stigningen i medlemstallet, det er en tilgang på ca. 1 300, fra 3 700 til 5 054, fordelt med halvparten gutter og halvparten jenter. Det største antall medlemmer er i 12, 13 og 14 års alderen.

Rapportene som forelå ved årsskiftet vidner om en sterkt øket og allsidig virksomhet i lagene. Et stort antall lag har nu sine egne spesialgrupper såsom tramgjeng, teater, talekor, musikk m. v. i virksomhet, og den praktiske arbeidsvirksomhet er kommet godt i gang, selv om denne ennå ikke har fått det ønskelige omfang på grunn av mangel på instruktører og lokaler i enkelte av våre Folkets Hus. Turvirksomheten er øket ganske betraktelig. Der hvor det var høve til det deltok våre lag i 1. mai-festlighetene og i feiringen av partijubileet. I kommunevalgkampen deltok de fleste lag med sine spesialgrupper og på annen måte.

Gjennomgående er de fleste lag i god og jevn framgang, lag som før

stod svakt er stabilisert, og de mange foreldremøter som er holdt, og arbeiderorganisasjonenes stadig stigende krav om redegjørelse for fylkingens arbeide vidner om gledelig og våknende forståelse for arbeiderbarnas organisasjon.

Fram-Fylkingens posisjon som norsk arbeiderbevegelses egen og eneste barneorganisasjon er grundig slått fast i 1937.

Agitasjon.

Agitasjonen blev innledet i januar måned med en agitasjonsmåned som i første rekke tok sikte på å stabilisere de bestående lag og ellers å forberede grunnlaget for nye. Sekretæren gjennomførte herunder en turné i Trøndelag og Møre med 15 møter og på Vestlandet og Sørlandet en turné med 6 møter. Formannen gjennomførte en kortere turné i Østfold med 6 møter. I Oslo forestod kretsen agitasjonsmånedens arrangement.

Det blev her avviklet 8 møter med tilsammen ca. 2 000 tilhørere. På de 3 foran nevnte turnéer og i Oslo blev det holdt i alt 35 møter for tilsammen ca. 6 000 mennesker. Ellers arrangerte lagene i stor utstrekning egne tilstelninger, spesielle foreldremøter og andre møter som ledd i agitasjonsmånedens. Det blev ellers også i stor utstrekning holdt konferanser med organisasjonenes styrever, med tilsynsråd m. v. for å legge grunnlag for nye lag.

Alt i alt fikk agitasjonsmånedens et utmerket forløp og bidrog i betydelig grad til å stimulere arbeidet i lagene og å forberede deltagelsen i landsleiren.

Utenom denne spesielle måned for agitasjonen er det ved kontoret formidlet en lang rekke foredrag både i de bestående lag, på spesielle foreldremøter og i forskjellige arbeiderorganisasjoner. Særlig er det i enkelte distrikter vist stor interesse i ungdomslagene.

Kurser.

Av hensyn til landsleiren blev det ikke holdt noe vanlig sommerkursus på høiskolen på Malmøya i år. Arbeidet i leiren blev imidlertid i stor utstrekning lagt an som instruksjon for lagførere og andre, og opveiet i høi grad savnet av kurset på høiskolen. Opholdet i leiren bragte sikkert ellers også på mange måter lagførere og andre deltagere verdifulle og friske impulser for den fremtidige virksomhet på de respektive lags hjemsteder.

Ellers er det holdt en rekke kortere kurser i forskjellige distrikter.

Det er ellers fortsatt førerutdannelsen som må vies all mulig oppmerksomhet, og landsrådet har derfor gjort vedtak om å arrangere en lederleir i begynnelsen av august 1938.

Instruksjonsmateriell.

«Fram-Kameraten» er gitt ut i 5 8-sides, 1 16-sides og 1 20-sides nummer. Oplaget var i årets begynnelse 2 500, men fra høsten av blev arbeidet for avisens utbredelse tatt op for alvor og viste meget gode resultater. Det høieste oplag nådde en med desembernummeret som blev trykt i 6 000 20-sidige aviser. Oplaget var utsolgt. Kampanjen for avisen fortsettes i det nye år. Det er også gjort forsøk med annonser i desembernummeret for å skaffe inntekter på avisen. Forsøkene blir fortsatt i nyåret.

Gjennem avisen har det vært utsendt en rekke praktiske arbeidsoppgaver med illustrasjoner.

Videre er «For Fram-føreren» gitt ut med forskjellig organisasjons- og instruksjonsstoff. En god del stoff til bruk i lagenes teatergrupper er sendt ut. Til spesielle anledninger som jul, 1. mai er det utarbeidet spesielle programmer samt rettledninger for deltagelse og optreden ved fellesarrangement. Et billedhefte fra landsleiren på 32 sider er gitt ut i et oplag på 1 000.

Framleiren 1937

blev avviklet på Navergård ved Stavern i dagene 3.—12. juli. Leiren som i alle deler blev meget vellykket, samlet i alt 974 deltagere. Herav var det fra Unga Örnar, Sverige, 59. Fra De Unges Idræt, Danmark, 40 og fra Kinderfreunde, Tsjekkoslovakia, 39.

I forbindelse med landsleiren holdtes en konferanse av laglederne fra de 44 Framlag som var representert i leiren, hvor forskjellige saker av praktisk art blev behandlet.

Økonomien.

I år som tidligere år har vi mottatt bevilgninger fra Det norske Arbeiderparti og Arbeidernes faglige Landsorganisasjon. Fra partiet fikk vi også en ekstrabevilgning til landsleiren. Videre har vi i året mottatt flere bevilgninger fra fagforbund. Til slutt nevner vi den storslagene interesse som kom til syne ved alle de store og små bevilgninger fra fagforeninger, kvinneforeninger og partilag til landsleirfondet vårt.

På grunn av de ekstraordinære uttellingene til landsleiren viser regnskapet et underskudd i 1937.

Samarbeidet med andre arbeiderorganisasjoner.

Det er utvilsomt større forståelse og interesse for Fram-Fylkingen i de øvrige arbeiderorganisasjoner enn tidligere. I stor utstrekning har arbeiderorganisasjonene ut over landet tatt op barnearbeidet til drøfting, særlig er dette tilfelle med kvinnegruppene og ungdomslagene. I

sin helhet er samarbeidet med Ungdomsfylkingen betydelig styrket i 1937. Det er også tilfelle med Arbeidernes Oplysningsforbund og de øvrige hovedorganisasjoner.

Representasjon.

Fram-Fylkingen har vært representert i: Akers Arbeiderpartis årsmøte ved Magnus Svendsen, Arbeidernes Ungdomsfylkings landsmøte og D. U. I.s kongress ved Ola Brandstorp, Unga Örnars representantskap og lederleir ved Per Lie og i Oslomarkas Friluftsråd ved Dag Bryn og Hans Sundrønning.

Internasjonalt.

Det internasjonale samarbeide har i år særlig tatt sikte på å utdype det bestående samarbeide med de øvrige nordiske land. Hertil bidrog landsleiren sitt, det deltok her en representativ tropp både fra Danmark og Sverige, og planer er tatt op om en skandinavisk leir i Sverige i 1939. Det har ellers vært ført en jevn korrespondanse om forskjellige saker av felles interesse, foruten representasjon ved kongress m. v. som omtalt under «Kurser» og «Agitasjon».

Med Finland er det optatt korrespondanse med Barnefylkingen til arbeidernes avholdsbevegelse.

Tanken om en skandinavisk, eventuelt nordisk samarbeidskomité er tatt op og blir forhåpentlig ført fram til realisasjon kommende år.

Med Den sosialistiske Opdragelses-Internasjonale er forholdet som før, vi er såkalt korresponderende medlem. I den internasjonale leir ved Brighthon i sommer hadde vi ikke høve til å delta på grunn av vår egen landsleir, og vi hadde heller ikke penger til det.

For å utvide vårt internasjonale bekjentskap, hadde vi som nevnt en tsjekkisk tropp i leiren vår, og med det tsjekkiske forbund har vi utvekslet en del materiale.

Landsrådet.

Landsrådet har bestått av: Dag Bryn, Georg Hagelin og Per Lie fra Det norske Arbeiderparti, Erling Kiil og Valdemar Nielsen fra Arbeidernes faglige Landsorganisasjon, Ola Brandstorp og Harald Olsen fra Arbeidernes Idrettsforbund, Knut Asbjørnsson og Werna Gerhardsen fra Arbeidernes Ungdomsfylking før landsmøtet i mai. Etter landsmøtet har Fylkingens representanter i landsrådet vært: Peder Søyland og Werna Gerhardsen med Ella Martinsen som varamann.

Bjørn Eriksen fra Arbeidernes Avholdslandslag.

Landsfører: Ola Brandstorp.

Næstførere: Werna Gerhardsen og Dag Bryn.

Sekretær i Fram-Fylkingen er Hans Sundrønning.

Arbeidernes Justisfond.

Beretning fra styret.

Styret i Arbeidernes Justisfond har i det forløpne år som i det foregående bestått av:

Lars Evensen, formann, Albert Raaen, Hans Fladeby fra Arbeidernes faglige Landsorganisasjon, og Einar Gerhardsen og Arnfinn Vik fra Det norske Arbeiderparti, med Dagfinn Bech som sekretær.

Styret har avholdt 7 møter, hvorav 4 sammøter med Flyktningskomitéen, og behandlet 67 saker. Av disse angikk ca. 40 de politiske flyktninger.

Fondet har ydet juridisk og økonomisk bistand i 8 straffesaker, mens 8 er avvist under henvisning til fondets statutter.

På grunn av de usikre forhold i flere av Europas land har tilstrømningen av flyktninger heller øket enn avtatt i løpet av 1937. De fleste av disse er kommet fra Tyskland og Østerrike, men en del er også kommet fra Sveits, Tsjekkoslovakia og Danmark.

Ved årets utgang blev det understøttet 53 flyktninger. Justisfondets midler var allerede tidlig på høsten opbrukt, og fondet har fra den tid vært finansiert ved lån fra Landsorganisasjonen. Etter vedtak på Landsorganisasjonens representantskapsmøte den 7. september har Justisfondet utgitt et Justisfond-merke til verdier 50 og 25 øre. Merket er solgt i fagforeningene tilsluttet Landsorganisasjonen, samt gjennom D. N. A. og A. U. F. Opgjør for salget vil først foreligge neste år.

Justisfondet har vært representert ved en internasjonal konferanse i Paris til hjelp for Spanias kjempende folk i januar ved Gerda Grepp.

Likeledes har det i november vært representert ved Finn Moe ved den européiske konferanse som blev avholdt av Centralen for rett og frihet.

For den av Justisfondet nedsatte flyktningskomité, som består av Jesper Fosse Stavnem, Ola Brandstorp og Finn Moe, har Arne Mønnesland fungert som sekretær.

Arbeiderbevegelsens arkiv.

Beretning fra styret.

Arkivets styre har i året 1937 bestått av de samme personer som i 1936, nemlig A. E. Gundersen og Jens Teigen fra Arbeidernes faglige Landsorganisasjon og Valdemar Nielsen og Ø. Marthinsen fra Det norske Arbeiderparti. H. J. Hjartøy har fungert som arkivar.

Det omorganiserings- og ordningsarbeide som blev innledet somme-

ren 1936 er nu kommet så langt at det meste av trykksakene er ordnet etter moderne prinsipper. Alt er nu lett tilgjengelig, og arkivets praktiske nytte er øket betraktelig. Men ennå er det langt igjen til avslutningen av dette reorganiseringsarbeide. Og mange huller må fylles etter hvert.

Som i tidligere år har arkivet mottatt en vesentlig del av partiets og fagbevegelsens publikasjoner, herunder også aviser, tidsskrifter og fagblad.

Samarbeidet med arkivene i de andre skandinaviske land fortsetter med utveksling av trykksaker som har interesse for arbeiderbevegelsen.

Arkivet er åpent alle hverdager (undtatt lørdager) et par timer, som regel fra kl. 17 til 19. Etter ominnredningen er arkivets leserum en tiltalende arbeidsplass for interesserte som vil søke opplysninger i Arbeiderbevegelsens Arkiv. Og det har stadig besøk.

Kommunevalget.

Landsstyret vedtok i møter 18. og 19. juni organisatoriske og politiske retningslinjer for kommunevalget.

ORGANISATORISKE RETNINGSLINJER.

Partiet stiller egne lister i alle kommuner hvor det er partiavdelinger. Det må ikke oppstilles felleslister med andre partier, heller ikke med Kommunistpartiet.

I alle kommuner hvor Arbeiderpartiet har flertall, må partiet overta ordføreren. I kommuner hvor partiet har halvparten av representantene, må det også stille egen ordførerkandidat. Samarbeid med borgerlige partier må ikke finne sted.

I de kommuner hvor Arbeiderpartiet ikke har flertall alene og hvor Kommunistpartiet har representanter, kan det innledes samarbeid med Kommunistpartiet om valg av formannskap og ordfører, og om enkelte bestemte saker, for så vidt det kan styrke arbeidernes representasjon og innflytelse.

POLITISKE RETNINGSLINJER.

Det norske Arbeiderparti vil fortsette kampen for folkestyre i kommunene og arbeidet med å gjøre dette folkestyret effektivt. Partiet går inn for å fremme en politikk som kan utløse og samle alle krefter for reising av en sund kommunaløkonomi, da dette er grunnvilkåret for at kommunene kan bli i stand til å løse oppgaver på forsvarlig vis.

De store vanskeligheter kommunene har hatt å kjempe med, skyldes

den krise som den kapitalistiske produksjonsmåte og pengepolitikk har skapt, og den borgerlige politikk som er ført, også i vårt land. I stedet for at Staten skulde ha grepet aktivt regulerende inn for å holde oppe arbeids- og næringslivet og dermed grunnlaget for kommunenes økonomi, blev de vanskeligst stilte kommuner satt under administrasjon. Tiden har vist at likeså litt som vanskelighetene skyldes det kommunale selvstyre, likeså litt har ophevelse av dette selvstyre gjennom administrasjon ført til noen bedring. Det har tvert imot forlenget vanskelighetene. Det norske Arbeiderparti har derfor gjennom sin aktive politikk ved Arbeiderregjeringen fjernet dette mindreverdighetsstempel som var satt på de vanskeligst stilte kommuner. De kommuner som ennå er under administrasjon, vil om partiet fortsatt får beholde regjeringsmakten, om kort tid ha fått sin handlefrihet tilbake.

Ved stortingsvalget i 1933 og 1936 gikk Det norske Arbeiderparti inn for å lette gjeldsbyrden og sette folket i arbeid. Først ved en endring i Statens politikk i samsvar med de linjer som er trukket op i vårt partis kriseprogram og som Arbeiderregjeringen har fulgt i den utstrekning de politiske maktforhold har gjort det mulig, vil en kunne nå fram til en virkelig løsning av oppgavene. Dette kan bare skje ved at folket gir den fulle samfunnsmyndighet til Det norske Arbeiderparti. De siste valg har tydelig understreket den sterke viljen i folket vårt til å komme fram til et sådant maktskifte i landet. Årets kommunevalg skal ved øket masseopslutning om Det norske Arbeiderparti bli en ny manifestasjon av denne sterke folkevilje.

Den opgangstid vi nå er inne i må nyttes ut på en slik måte at småkårsfolkets stilling bedres, så den økonomiske, sosiale og kulturelle ulikhet i samfundet blir mindre.

Den støtte Staten har ydet kommunene ved overtagelse av kommunale utgifter og ved skattentjevning, har vært til stor nytte. Ved denne aktive politikk er det satt stopp for raseringen av folkets sosiale og kulturelle goder.

Men ennå er kommunenes byrde for tunge. Særlig gjelder dette forsorgen og gjeldsbyrden. Til de enkelte kommuners gjeld kommer så den gjeld fylkeskommunene og de interkommunale kraftlag har stiftet, og som folket også må bære i form av høi fylkesskatt og urimelige elektrisitetspriser. Det norske Arbeiderparti krever derfor at arbeidet med de kommunale gjeldsoppgjør og skattentjevningen fortsetter.

Årsaken til de tunge forsorgsutgifter i kommunene er arbeidsledigheten. Ved den krisepolitikk som er ført efter initiativ av Det norske Arbeiderparti og under Arbeiderregjeringens førerskap, har arbeidsledigheten avtatt i betydelig grad. Hjemmenes evne til selvhjelpenhet

er styrket, og dermed er også et bedre grunnlag lagt for kommunenes økonomi.

Den beste støtte for kommunene er reisingen av nytt arbeidsliv i landet. Denne reising vanskeliggjøres av de økonomiske maktforhold i samfundet. Vanskeliggjøres også av det borgerlige flertall i Stortinget og av de borgerlig styrte kommuner. Bare ved at dette flertall avløses av et arbeiderflertall, vil viljen være til stede for full utnyttelse av de store arbeidsmuligheter landet har. Det norske Arbeiderparti har med støtte av partiets kommunegrupper i en rekke kommuner optatt omfattende undersøkelser for å påvise disse arbeidsmuligheter.

Gjennom lokale plan- og tiltakskomitéer er der, med grunnlag i disse undersøkelser, satt i gang et planmessig arbeid for utnyttelse av de arbeidsmuligheter som finnes. Med øket styrke skal dette arbeid for reisingen av nye tiltak fortsette.

Selv om Det norske Arbeiderparti er klar over at vanskelighetene ikke kan løses kommunalt, vil det sette alt inn for at det kommunale initiativ, de kommunale forvaltningsorganer og den økonomiske evne kommunene har, blir effektivt nyttet ut i det økonomiske og sosiale reisingarbeid. Gjennom positive tiltak også fra kommunenes side, gjennom planmessig samarbeid mellom kommunene, Staten og næringslivet skal vi komme ut av krisen og fram til trygge kår for folket.

Den form vi i stor utstrekning nå har ved støtte til de arbeidsløse gjennom forsorgsbidrag eller i beste fall ved underbetalt arbeid, virker så vel økonomisk som sosialt skadelig. Det norske Arbeiderparti vil hjelpe de arbeidsløse til å klare sig selv ved eget arbeid. Dette arbeid skal ikke være underbetalt og administrert av forsorgsvesenet.

Det norske Arbeiderparti vil fortsatt legge vekt på at kommunene fremmer positive tiltak for å sette den arbeidsløse ungdommen i beskjeftigelse.

Det norske Arbeiderpartis kommunepolitikk er et ledd i arbeiderklassens kamp for økonomisk og sosial frigjørelse. Arbeiderklassen tar nå efter hvert ledelsen også i kommunene. Ved en initiativrik og planmessig kommunepolitikk skal partiet bidra til å lette byrdene for befolkningen og gjøre kommunene til et sunt og sterkt ledd i samfundsforvaltningen.

I samsvar hermed og under henvisning til arbeidsprogrammet stiller partiet op følgende som de nærmeste oppgaver i kommunepolitikken:

1. Folkestyre i kommunene.

Den kommunale forvaltning innrettes og tilpasses slik at den blir et tidsmessig og formålstjenlig ledd i en samfundsforvaltning som til-

godeser hele folkets interesser. Ved valg til kommunale styrer og utvalg hevder partiet at der gjennomføres forholdstallsmessig representasjon.

2. Gjeldsavvikling. Finanser og skatter.

Arbeidet med kommunale gjeldsoppgjør fortsetter. Kommunal eller interkommunal gjeld som det ikke finnes tilsvarende aktiva for, eller som ikke kan forrentes og avdras med en rimelig beskatning, avvikles.

Det norske Arbeiderparti vil gjennomføre en sund økonomisk forvaltning i den kommunale virksomhet. Det vil arbeide for reelle budgetter, således at alle kommunens driftsutgifter dekkes uten lån. Arbeiderpartiet vil lette skattetrykket for småkårsfolket og utnytte skatteloven slik at skattene så langt gjørlig blir lagt over på den del av befolkningen som har størst økonomisk evne til å betale.

Tilleggsskatt på større inntekter, og formuesskatt utlignes i den utstrekning skattelovene gir adgang til det.

Først og fremst må byrdene lettes i de kommuner hvor de faller tyngst i forhold til skatteevnen. Arbeiderpartiet vil derfor av all kraft fortsette arbeidet for skattentjevning.

3. Reising av arbeidslivet.

Det norske Arbeiderparti vil fortsette arbeidet med å undersøke og utnytte arbeidsmulighetene i by og bygd. Partiet vil arbeide for en effektiv utnyttelse av jord og skog. Kommunene må i samarbeid med Staten gå inn for en virkelig løsning av jordformidlingen og støtte bureisingen. I samsvar hermed må kommunene kraftig medvirke til at den støttede Staten gir jordbruksnæringen, i første rekke kommer de mindre og vanskeligst stilte jordbrukere til gode.

Arbeiderpartiet vil også gjennom sin kommunepolitikk fremme et jevnt og trygt arbeidsliv. For å avhjelpe arbeidsledighet må kommunene så langt den økonomiske evne rekker, sette i gang arbeid. Lønnen for kommunalt arbeid må tilpasses etter de stedlige lønnsforhold. Effektiv kontroll med de midler Staten og kommunene bruker til avhjelp av arbeidsledighet.

4. Arbeid og opplæring for ungdommen.

Igangsettelse av særlige arbeider for ungdommen, kombinert med opplæring. Utvikling av arbeidsformidling og yrkesveiledning. Utvidet yrkesopplæring. Fremme av et sunt og utviklende kulturliv for ungdommen gjennom idrett og friluftsliv, biblioteker, foredragskurser og film.

5. Gjeldsbyrden for bønder, fiskere og arbeidere.

Kommunene må fortsatt støtte arbeidet for nedregulering av den gjeld som hviler på bønders, fiskeres og arbeideres hjem, jord, besetning og redskaper.

Denne nedregulering må foregå uansett hvilke banker og låneinretninger lånene er optatt i. Ved aktiv medvirken fra kommunenes side skal lånekassenes virksomhet gjøres effektiv. Hjem og driftsmidler skal bevares for de gamle eiere.

6. Boligsaken.

Det norske Arbeiderparti vil fortsette arbeidet for boligsaken. Dette arbeid må fremmes gjennom kommunale tiltak og med Statens støtte. Ved planmessig innkjøp må kommunene sikre sig de eieendommer som er nødvendig til tomter og tomtebruk. Kooperative byggeselskaper og Egne Hjem-bebyggelsen gis kommunal støtte. Kommunene må fremme tiltak for å skaffe billige materialer og bygningskyndig veiledning ved bygging og utbedring av boliger. Ved reising av nye bruk må boligspørsmålet vies særlig oppmerksomhet under hensyn til de muligheter det er for nybyggeren til å klare sig på bruket.

7. Socialforsorgen.

Det norske Arbeiderparti vil organisere og utbygge den sociale forsg på en tidsmessig måte med gjennomført plan og kontroll. Normalsatsene for forsorgsunderstøttelse fastsettes og reguleres under hensyntagen til prisnivået.

Ved siden av den gjennomførte alderstrygd opprettholdes sociale goder som invalide- og morspensjon. Betryggende tilsyn med forpleining av bortsatte barn og voksne skal strengt gjennomføres. Likeså med barne- og gamlehjem.

8. Folkeoplysningen.

Det norske Arbeiderparti vil utvikle folkeskolen til en tidsmessig felles grunnskole for alle barn. Ved gjennomføringen av den nye skoleordning vil partiet arbeide for at der ved nyregulering tas hensyn til opprettelse av større krets- og skoleenheter. Tidsmessige undervisningsplaner og helt fritt skolemateriell.

I den utstrekning kommunene makter det, vil partiet gå inn for opprettelse av frie skoler for videre-gående undervisning. Folke- og skoleboksamlinger sikres et tilstrekkelig vedlikehold. Kommunene må bidra til at film og radio kommer folkeoplysningen til gode.

9. Edrueligheten.

Kommunene må kreve og selv bidra til at edruelighetslovgivningen blir skarpt håndhevet. Kommunal selvbestemmelsesrett i bevillingsspørsmål. Ved avgjøret av bevillingsspørsmål må hensynet til hvad som best fremmer edrueligheten være det avgjørende.

Gjennomføring av en tidsmessig og formålstjenlig undervisning i folke-, framhalds- og ungdomsskolen om alkoholondet, dets årsaker og virkninger.

10. Kommunenes administrasjon.

Arbeidere og funksjonærer skal være representert i de kommunale styre og utvalg for de etater hvor de har sitt arbeid. Disse representanter skal ha tale- og forslagsrett, men ikke stemmerett.

Det norske Arbeiderparti vil gjennomføre en rasjonell ordning av den kommunale administrasjon. Så langt det er praktisk gjennomførlig, bør de forskjellige grener av administrasjonen centraliseres under felles kontorer.

VALGKAMPEN.

Det som gav valgkampen sitt preg var de store saker partiet har ført fram i Rikspolitikken: gjenreiseing av landets økonomiske liv, de store sociale trygdeordninger og de kulturelle fremskrittplaner. Dette forhold muliggjorde ensartethet i valgkampen over hele landet, og gjorde at valget formet sig som et *riksvalg*. Det blev en stillingtagen *for* eller *imot* Det norske Arbeiderparti og arbeiderregjeringen.

Med en sådan bakgrunn var det ganske naturlig at kommunevalgkampen blev like hård og pågående som stortingsvalgkampen året før. Og vårt parti stod godt rustet til valgkampen.

Valgkampens ledelse og finansiering.

Valgkampen blev også denne gang som de tre foregående valgkampene ledet av et representantskap bestående av representanter for partiet, landsorganisasjonen, forbundene, Arbeidernes Ungdomsfylking, Arbeidernes Oplysningsforbund, Oslo og Akershus faglige Distriktsorganisasjon og Oslo Arbeiderparti.

Den daglige ledelse av valgkampen lå hos partikontoret sammen med følgende arbeidsutvalg:

Olav Hindahl, Torbjørn Henriksen, Martin Tranmæl, I. B. Aase, Einar Gerhardsen, Nic. Næss, Hjalmar Dyrendahl, Ludvig Buland og Josef Larsson, med Johs. Ringen, Albert Raaen og Arnfinn Vik som varamenn.

Representantskapet rettet henstilling til fagforbundene om å bistå ved finansieringen av valgkampen ved å yde bevilgning som skulde svare til minst kr. 1,00 pr. medlem.

Plan for valgkampen.

Så snart stortingsvalget i 1937 var over blev det fra centralstyret satt i gang et planmessig arbeid med å utbygge de distrikter vi stod organisatorisk og politisk svakest i — Sørlands- og Vestlandsfylkene — med sikte på å få stillet lister i de fleste kommuner. I de øvrige distrikter tok fylkes- og kretspartiene fatt med å styrke organisasjonene.

I juni måned vedtok Samarbeidskomitéen og valgkampens representantskap plan for valgkampen. I de fleste fylker og kretser blev det holdt kommunalkonferanser hvor retningslinjene for de lokale programmer blev behandlet og instruksjon for valgarbeide blev vedtatt, og på en rekke steder blev det også holdt lokale instruksjonskurser om valg-arbeidet.

Partijubileet i august blev optakten til valgkampen. Så blev det satt inn med turneer. Fra landspartiet og distriktsorganisasjonene blev det organisert 34 turneer som varte fra en til ti uker med i alt 628 foredrag. Og av de oppgaver partikontoret har over enkeltforedrag blev der holdt ca. 2300 enkeltforedrag.

Disse oppgaver er bare fra de som vanligvis reiser som foredragsholdere, men under kommunevalgkampen er det først og fremst by- og herredspartiernes egne medlemmer som benyttes som talere, men fra disse har vi ikke fullstendig oversikt over foredrag.

Fagbevegelsen gikk også denne gang aktivt inn i selve valgagitasjonen. På de fleste større steder holdt fagforeningene valgmøter. Ungdomsfylkingen arrangerte spesielle instruksjonskurser og hadde flere turneer og sendte ut avisen sin, «Arbeider-Ungdommen», i 50 000 eksemplarer og hadde sin egen valgplakat.

Oplysningsforbundet forestod optagelsen av valgfilmen som denne gang hadde tittelen «By og land — hand i hand», som det blev sendt ut 32 kopier av.

For valgkampen hadde vi eget pressekontor under ledelse av Olav Solumsmoen som forsynte partiavisene og fagbladene med stoff og klisjeer.

Valgmateriell.

Det blev utgitt 2 brosjyrer, «Fram for arbeiderstyre i by og bygd», som blev trykt i 145 000 eksemplarer og «Kommunevalg — Riksvalg» i 115 000 eksemplarer. En folder blev trykt i 300 000 eksemplarer. En avis «Valget» blev sendt ut til landkommunene som adresseløs forsendelse i 385 000 eksemplarer. «Arbeiderkvinnen» blev trykt i 250 000. En valgplakat blev sendt ut i 35 000. Oplysningsforbundet hadde grammofonplater med jubileumssangen «Seiren følger våre faner» og «Frihetens forpost» som gikk ut i stort antall, og disse sanger blev trykt og flittig sunget under valgkampen. Videre skaffet Oplysningsforbundet også tramgjengstoff.

VALGET

Det norske Arbeiderparti stilte liste i 701 kommuner mot forrige gang i 625, altså i 76 kommuner mer enn sist. Vi manglet lister i 46 kommuner.

I Østlandsfylkene blev det stillet liste i alle undtatt Svelvik i Vestfold og Rømskog i Østfold. I begge disse kommuner var det liste stilt av fagforeninger.

Det har ikke vært mulig for partikontoret å få fullstendig opgave over stemmetallet i hver kommune, men Statistisk Centralbyrå har fått inn opgave over stemmetallet. Den gir imidlertid ikke helt korrekt uttrykk for vårt partis stemmetall, idet byrået bare har regnet ut stemmetallet for vårt parti hvor våre partiavdelinger har benyttet partibetegnelse på listen hvor det tydelig fremgår at listen er stillet av vårt partis avdelinger. Mange av våre avdelinger har brukt betegnelsen Småbrukernes og Arbeidernes liste. Stemmetallet for disse lister er kommet med i byråets politiske oversikt bare i de tilfelle det har hatt kjennskap til at listen er stillet av vårt partis avdelinger. I byråets oversikt er heller ikke stemmetallet regnet med fra de kommuner hvor valget blev fremmet som flertallsvalg.

Man kan derfor gå ut fra at stemmetallet for vårt parti i den offisielle statistikk er høiere enn opgitt.

Statistikkens stemmetall for Det norske Arbeiderparti er i bygdene 328 990 som utgjør 42.20 pct. og i byene 193 183 stemmer eller 45.60 pct. For bygdene og byene samlet 522 173 eller 43.39 pct. av de avgitte st.

De tilsvarende prosenttall for kommunevalget i 1934 var 39.02, 44.33 og 40.92 pct. Ved stortingsvalget i 1936 fikk vårt parti 42.51 pct.

I 1937 stemte 71.4 pct. av de stemmeberettigede mot 70.6 pct. i 1934. Til sammenligning anføres at ved stortingsvalgene i 1933 og 1936 var deltagelsen gjennomsnittlig 76.4 pct. og 84 pct.

Representanter for vårt parti er i efterfølgende tabeller opført efter innhentede opgaver av partikontoret fra våre organisasjoner og avviker noget fra den offisielle statistikk som har fulgt samme fremgangsmåte som er anført foran om beregningen av stemmetallet.

I de 701 kommuner vårt partis avdelinger stilte lister, fikk vi for lite stemmer i 3 kommuner til å få valgt representant. Vi fikk valgt i alt 5776 representanter mot forrige gang 5079, altså en framgang på 697 representanter. Procentvis fordeler det sig således for vårt parti: Byene 947 av 2268 representanter eller 41.75 pct. For bygdene 4829 av 12780 representanter eller 37.78 pct. For hele landet 5776 av 15048 representanter eller 38.38 pct. De tilsvarende tall for vårt parti i 1934 var for byene 907 eller 40.13 pct., for bygdene 4172 eller 32.81 pct. Samlet for hele landet 5079 eller 33.91 pct.

Vårt parti fikk mer enn halvparten av representantene i 173 kommuner, herav var 40 nyerebret. Ved valget i 1934 opnådde vi mer enn halvparten av representantene i 143 kommuner. Siste valg gikk vi tilbake i 5 av disse til halvparten av representantene og i 3 tilbake til under halvparten. Netto økning fra forrige gang blev således 32 kommuner med mer enn halvparten av representantene.

I 64 kommuner fikk vi halvparten av representantene mot sist i 53 kommuner.

I 11 kommuner hvor vi sist hadde halvparten av representantene, gikk vi tilbake.

Sammen med Kommunistpartiet har vi mer enn halvparten av representantene i 9 kommuner og i de 2 kommuner halvparten.

Ordførervalgene.

Foruten i de 173 kommuner vårt parti har over halvparten av representantene, fikk vi ordføreren i 41 av de 64 kommuner hvor vi har halvparten av representantene.

I de 9 kommuner vi sammen med det kommunistiske parti har flertall av representantene, fikk vi i 7 kommuner ordføreren. Og likeledes fikk vi ordføreren i de 2 kommuner vi sammen med kommunistene har halvparten av representantene. Dessuten blev vårt partis ordførerkandidat valgt i 19 kommuner hvor vi har mindre enn halvparten av representantene. I alt blev det således valgt ordførere av Det norske Arbeiderparti i 242 kommuner.

Arbeiderpartiets representasjon i herredsstyrene.

	Antall				Saml.	
	repr. 1934	D.N.A. 1937	+	÷	ant. repr. 1937	Ordførere av D. N. A.
<i>Østfold fylke.</i>						
Trøgstad	3	4	1	—	24	
Askim	11	11	—	—	24	
Spydeberg	10	10	—	—	28	
Skiptvedt	8	7	—	1	20	
Rakkestad	13	13	—	—	36	
Degernes	4	5	1	—	16	
Eidsberg	9	9	—	—	32	
Mysen	6	7	1	—	16	
Rødnes	6	6	—	—	16	
Rømskog	—	—	—	—	12	
Aremark	6	7	1	—	16	
Øymark	8	8	—	—	16	Kristian Hattestad.
Idd	20	20	—	—	32	S. Schjervum.
Berg	17	17	—	—	32	Emil Hult.
Skjeberg	25	24	—	1	44	Oskar L. Stenholt.
Hvaler	3	5	2	—	20	
Borge	20	19	—	1	28	Karl Wilhelmsen.
Torsnes	9	9	—	—	16	Amund Larsen.
Varteig	3	6	3	—	16	
Tune	20	21	1	—	32	Karl H. Karlsen.
Rolsøy	9	9	—	—	16	Hans Kristiansen.
Glemmen	17	18	1	—	28	Georg Eriksen.
Kråkery	11	11	—	—	20	Aksel Haraldsen.
Onsøy	10	11	1	—	24	
Råde	5	5	—	—	20	
Rygge	10	11	1	—	20	Oscar Kallum.
Jeløy	13	14	1	—	20	Emil Andersen.
Våler	2	4	2	—	20	
Hobøl	7	8	1	—	20	

Hele fylket 285 299 17 3 664

Akershus fylke.

Vestby	8	8	—	—	24	
Kråkstad	5	5	—	—	16	
Aas	10	12	2	—	28	
Frogn	5	5	—	—	16	
Nesodden	9	10	1	—	20	
Oppegård	9	12	3	—	24	Carl Nord.
Aker	29	28	—	1	60	
Bærum	26	26	—	—	56	
Asker ¹	15	15	—	—	32	Herman Stordalen.

	Antall				Saml.	
	repr. D.N.A.		+	÷	ant.	Ordførere
	1934	1937			repr. 1937	av D. N. A.
Aurskog	12	12	—	—	20	Einar Hoff.
Blaker	9	9	—	—	16	Alfred Nyhus.
Nordre Høland	13	14	1	—	28	A. C. Lier.
Søndre Høland ²	6	8	2	—	20	Johan Olberg.
Setskog	6	8	2	—	12	Albert Fjermeros.
Enebakk	13	13	—	—	24	P. Bergsvik.
Fet	15	16	1	—	24	Th. Kinn.
Sørum	9	9	—	—	24	
Skedsmo	13	16	3	—	24	Christian Bakken.
Lillestrøm	18	18	—	—	28	Magnus Brattlie.
Lørenskog	12	13	1	—	20	Ingv. Kristiansen.
Nittedal	11	11	—	—	20	Henrik Waal.
Gjerdrum	6	6	—	—	24	
Ullensaker	22	22	—	—	44	Hans Gystad.
Nes	26	25	—	1	40	Georg Tomter.
Eidsvoll	28	29	1	—	48	Martin Johansen.
Nannestad	16	18	2	—	36	
Hurdal	11	13	2	—	24	Gudbrand Rognstad.
Feiring	7	8	1	—	16	Chr. H. Svanløby.
Rælingen	10	10	—	—	20	J. Bræin.
Ski	9	8	—	1	20	
Hele fylket	388	407	22	3	808	

¹ Ordføreren ved loddtrekning efter at uavhengige arbeiderpartis representant stemte sammen med A.

² Borgerlig flertall.

Hedmark fylke.

Ringsaker	29	29	—	—	48	Karl Østvold.
Nes	14	14	—	—	24	Bernhard Larsen.
Vang	19	19	—	—	28	Rudolf Hedemann.
Furnes	9	10	1	—	20	
Løten	14	16	2	—	24	Oscar Nilssen.
Romedal	13	15	2	—	20	Karl Petersen.
Stange	19	21	2	—	28	Kr. Fjeld.
Sør-Odal	23	25	2	—	32	Trond Livden.
Nord-Odal	17	18	1	—	24	Andreas Sjøli.
Vinger	14	17	3	—	24	Ivar Færder.
Eidskog	16	19	3	—	28	Selmer Alm.
Brandval	11	11	—	—	16	Gustav Storhæsen.
Grue	14	15	1	—	24	Eyvind Grimstad.
Hof	10	10	—	—	16	Kr. Raaberget.

	Antall				Saml.	
	repr. D.N.A.		+	÷	ant.	Ordførere
	1934	1937			repr. 1937	av D. N. A.
Aasnes	14	20	6	—	28	K. Arneberg.
Våler	7	9	2	—	16	John Eggen.
Elverum	18	21	3	—	32	Olav Sæter.
Trysil	13	15	2	—	24	Harald Løbak.
Aamot ¹	6	8	2	—	20	
Stor-Elvdal	12	15	3	—	20	Knud Kristiansen.
Sollia	4	5	1	—	12	
Ytre Rendal	12	13	1	—	16	Helge Berger.
Øvre Rendal	9	9	—	—	16	K. Wardenær Brøten.
Alvdal	5	4	—	1	12	
Foldal	7	6	—	1	12	Per Støen.
Tynset	4	6	2	—	16	
Tolga	2	5	3	—	16	
Os	6	6	—	—	16	
Engerdal	5	6	1	—	12	John Sand.
Kvikne	4	2	—	2	12	

Hele fylket 350 389 43 4 636

¹ A og K flertall. K ordføreren.

Opland fylke.

Dovre	9	9	—	—	16	Thv. Schanke.
Lesja	7	8	1	—	24	
Skjåk	11	13	2	—	20	Ola O. Langleite.
Lom	15	14	—	1	24	Hans Bruøygard.
Vågå	11	11	—	—	20	Syver Kleiven.
Heidal	9	8	—	1	12	Ole O. Hjellet.
Sel	9	9	—	—	16	Kr. O. Lien.
Nord-Fron	14	14	—	—	24	Albert Kvammen.
Sør-Fron	11	11	—	—	16	Egil Hernæs.
Ringebu	10	14	4	—	28	
Øyer	6	9	3	—	24	
Østre Gausdal	5	8	3	—	20	
Vestre Gausdal	10	13	3	—	24	Hans Høystad.
Fåberg	9	12	3	—	24	Carl Haugen.
Biri	10	10	—	—	20	Henrik Brekke.
Snertingdal	4	8	4	—	16	Adolf Sveen.
Vardal ¹	13	14	1	—	20	Johs. Oddnessveen.
Østre Toten	11	11	—	—	20	Einar Hermandrud.
Vestre Toten	11	11	—	—	20	Severin Olsen.
Eina	4	4	—	—	12	
Kolbu	4	5	1	—	16	
Lunner	8	8	—	—	16	Gustav Dahl.
Jevnaker	11	10	—	1	16	H. Løchsen.
Brandbu	13	13	—	—	24	Thv. Ulsnes.

	Antall				Saml.	Ordførere av D. N. A.
	repr. 1934	D.N.A. 1937	+	÷	repr. 1937	
Gran	7	7	—	—	16	
Fluberg	9	11	2	—	16	Nils Minaberg.
Søndre Land	12	13	1	—	16	Martinius Smerud.
Nordre Land	7	7	—	—	16	
Torpa	6	7	1	—	16	
Sør-Aurdal	14	16	2	—	32	
Etnedal ²	4	6	2	—	16	T. Hodne.
Nord-Aurdal	8	8	—	—	25	
Vestre Slidre	3	4	1	—	24	
Øystre Slidre	3	5	2	—	20	
Vang	2	3	1	—	16	
Hele fylket	300	334	37	3	685	

¹ A fikk i 1937 etter stemmetallet 14, demokratene fikk 2, men listen blev underkjent og A fikk dermed 16.

² Borgerlig flertall.

Buskerud fylke.

Hole	9	9	—	—	20	
Tyristrand	9	9	—	—	12	Johan Aronsen.
Norderhov	26	25	—	1	36	Mads Ringen.
Aadal	20	21	1	—	28	Bernt Haugen.
Flå	5	7	2	—	12	Asle Wad.
Nes	4	6	2	—	16	
Gol	3	4	1	—	20	
Hemsedal	1	1	—	—	12	
Aal	4	5	1	—	24	
Hol	4	6	2	—	20	
Sigdal	6	6	—	—	24	
Krødsherad	9	10	1	—	16	Eivind Dybendal.
Modum	26	27	1	—	40	Ole A. Bråten.
Øvre Eiker	18	18	—	—	32	Gunnar Kyrkjebø.
Nedre Eiker	14	14	—	—	20	Johs. Haglund.
Lier	24	30	6	—	48	Johan Lauritsen.
Røyken	13	13	—	—	20	John Leira.
Hurum	13	13	—	—	20	John Andersen.
Ytre Sandsvær	15	14	—	1	24	Fredrik Naug.
Øvre Sandsvær	9	9	—	—	16	Alfred Ljøterud.
Flesberg	8	9	1	—	24	
Rollag	7	8	1	—	20	
Uvdal	4	4	—	—	16	
Nore	8	7	—	1	16	
Hele fylket	259	275	19	3	536	

	Antall				Saml.	
	repr.	D.N.A.	+	÷	ant.	Ordførere
	1934	1937			repr.	av D. N. A.
Vestfold fylke.						
Strømm	6	8	2	—	20	
Skoger	21	25	4	—	41	Borgar Steinset.
Sande	13	12	—	1	24	Alb. Pettersen.
Hof	8	8	—	—	15	Hans Klausen.
Botne	10	10	—	—	20	P. Seljeseth.
Våle	8	7	—	1	32	
Borre	7	7	—	—	20	
Ramnes	5	5	—	—	20	
Audebu	3	4	1	—	24	
Stokke	6	4	—	2	24	
Sem	8	10	2	—	32	
Nøtterøy	6	8	2	—	36	
Tjøme	1	3	2	—	20	
Sandar	12	13	1	—	40	
Tjølling	12	12	—	—	28	
Stavern	3	3	—	—	16	
Brunlanes	6	8	2	—	24	
Hedrum	9	11	2	—	32	
Lardal	8	8	—	—	16	

Hele fylket	152	166	18	4	484	
-----------------------	-----	-----	----	---	-----	--

<i>Telemark fylke.</i>						
Drangedal	18	17	—	1	32	Tor Lundtveit.
Sannidal	6	7	1	—	20	
Skåtøy	6	7	1	—	20	
Bamble	9	11	2	—	28	
Eidanger	10	17	7	—	32	Gustav Hill.
Siljan	6	6	—	—	16	
Gjerpen ¹	15	19	4	—	40	Tollef E. Stensrud.
Solum	23	25	2	—	48	Ths. Weber.
Holla	12	16	4	—	32	Knut Dukane.
Lunde	12	11	—	1	24	
Bø	10	10	—	—	24	
Sauherad	13	12	—	1	28	
Heddal	18	19	1	—	32	Gabriel Aase.
Tinn	20	22	2	—	44	
Hovin	7	7	—	—	16	
Gransherad	10	11	1	—	20	Kjetil Tjønås.
Hjartdal	—	15	15	—	36	
Seljord	10	10	—	—	24	
Kviteseid	12	13	1	—	24	Sigurd Rinden.
Nissedal	13	12	—	1	24	
Fyresdal	13	15	2	—	24	T. K. Håsum.

	Antall				Saml.	
	repr.	D.N.A.	+	÷	ant.	Ordførere
	1934	1937			1937	av D. N. A.
Mo	10	12	2	—	24	Olaf Nystad.
Lårdal	14	15	1	—	24	Hans Årneshaugen.
Vinje	11	11	—	—	24	
Rauland	13	15	2	—	20	Knut Kramviken.

Hele fylket 291 335 48 4 680

¹ Borgerlig flertall.

Aust-Agder fylke.

Vegårshei	8	7	—	1	16	
Gjerstad	8	10	2	—	20	Isak Strat.
Søgne	5	7	2	—	24	
Flosta	3	2	—	1	12	
Dyvåg	4	4	—	—	20	
Holt	5	6	1	—	20	
Tovdal	5	6	1	—	12	
Gjøvdal	7	7	—	—	12	Halvor Smeland.
Aamli	9	11	2	—	16	Olaf Nylund.
Mykland	8	7	—	1	12	Gunnar Askeland.
Herefoss	6	5	—	1	12	
Froland	7	8	1	—	16	
Østre Moland	4	4	—	—	16	
Stokken	12	11	—	1	16	Syver Kristiansen.
Tromøy	6	6	—	—	16	
Hilsøy	4	4	—	—	16	
Øyestad	10	11	1	—	24	
Fjære	7	7	—	—	24	
Landvik	3	3	—	—	16	
Eide	—	2	2	—	12	
Vestre Moland	4	5	1	—	20	
Høvåg	—	2	2	—	16	
Birkenes	4	5	1	—	16	
Vegusdal	4	3	—	1	12	
Iveland	5	3	—	2	16	
Hornnes ¹	9	9	—	—	20	A. S. Lerveen.
Evje	10	10	—	—	16	T. Haavardstad.
Rygland	5	9	4	—	20	
Rykle	—	3	3	—	12	
Valle	4	5	1	—	16	
Hylestad	6	5	—	1	12	

Hele fylket 172 187 24 9 508

¹ Borgerlig flertall.

	Antall				Saml.	
	repr.	D.N.A.	+	÷	ant.	Ordførere
	1934	1937			repr.	av D. N. A.
Vest-Agder fylke.						
Tveit	3	2	—	1	12	J. A. Robstad.
Landesund	3	2	—	1	12	
Oddernes	4	5	1	—	20	
Vennesla	12	11	—	1	16	
Øvreby	3	2	—	1	12	
Hægeland	3	3	—	—	12	
Søgne	2	2	—	—	16	
Greipstad	3	4	1	—	12	
Halse og Harkmark ..	1	3	2	—	28	
Holum	2	2	—	—	16	
Øyslebø	3	7	4	—	16	
Laudal	3	5	2	—	12	
Finnsland	0	1	1	—	12	
Bjelland	4	2	—	2	12	
Åseral	1	1	—	—	16	
Spangereid	2	2	—	—	12	
Sør-Audnedal	4	4	—	—	16	
Vigmostad	2	2	—	—	12	
Konsmo	2	4	2	—	12	
Austad ¹⁾	—	—	—	—	12	
Grindheim	3	3	—	—	12	
Lyngdal	3	4	1	—	24	
Kvås	—	—	—	—	12	
Hægebostad	2	5	3	—	12	
Eiken	4	4	—	—	12	
Lisa	2	3	1	—	32	
Spind	—	—	—	—	12	
Ilerad	—	3	3	—	12	
Feda	—	2	2	—	12	
Kvinesdal	4	7	3	—	24	
Fjotland	—	6	6	—	16	
Hidra	—	2	2	—	12	
Nes	4	4	—	—	16	
Gyland	—	3	3	—	12	
Bakke	—	2	2	—	12	
Tonstad	—	—	—	—	12	
Øvre Sirdal	—	—	—	—	12	

Hele fylket: 79 112 39 6 544

¹ A stilte liste men fikk ikke valgt nogen representant.

	Antall				Saml.	
	repr.	D.N.A.	+	÷	ant.	Ordførere
	1934	1937			repr.	av D. N. A.
Rogaland fylke.						
Sokndal	3	4	1	—	20	
Lund	3	3	—	—	12	
Heskestad	—	1	1	—	12	
Bjerkreim	—	2	2	—	16	
Helleland	—	—	—	—	12	
Eigersund	1	2	1	—	16	
Ogna	—	—	—	—	12	
Nærbø ¹	—	—	—	—	16	
Varhaug	—	—	—	—	16	
Klepp	3	3	—	—	16	
Time	4	4	—	—	16	
Gjestal	5	5	—	—	16	
Høyland ³	9	9	—	—	24	Edv. Astad.
Sola	3	3	—	—	20	
Madla	2	1	—	1	12	
Hetland	6	9	3	—	32	
Randaberg	—	—	—	—	12	
Høle	1	1	—	—	12	
Forsand	0	2	2	—	16	
Strand ²	3	1	—	2	16	
Finnøy	—	—	—	—	16	
Rennesøy	—	—	—	—	12	
Mosterøy	2	2	—	—	12	
Kvitsøy	—	—	—	—	12	
Vikedal	0	2	2	—	16	
Sandeid	0	1	1	—	12	
Lmsland	—	—	—	—	12	
Sjernarøy	—	—	—	—	12	
Fister	—	—	—	—	12	
Aardal	—	—	—	—	12	
Hjelmeland	—	—	—	—	16	
Jelsa	—	—	—	—	16	
Erfjord	—	—	—	—	12	
Nedstrand	0	2	2	—	16	
Sand	0	2	2	—	12	
Sauda ³	7	9	2	—	20	J. M. Remseth.
Suldal	0	1	1	—	12	
Aakra	8	6	—	2	16	
Skudenes	5	4	—	1	16	
Stangaland	4	3	—	1	12	
Avaldsnes	6	7	1	—	20	
Torvastad	3	2	—	1	12	
Utsire	—	—	—	—	12	
Skåre	4	4	—	—	16	

	Antall				Saml.	Ordførere av D. N. A.
	repr.	D.N.A.	+	÷	ant.	
	1934	1937			1937	
Tysvær	2	1	—	1	16	
Bokn	—	—	—	—	12	
Skjold	0	0	—	—	16	
Vats	0	2	2	—	12	

Hele fylket: 84 98 23 9 716

¹ A stillet liste men fikk ikke valgt noen representant.

² Ved siden av A stillet fagforening liste i 1937 og fikk 3 representanter.

³ Borgerlig flertall.

Hordaland fylke.

Varaldsøy	—	—	—	—	12
Strandebarm	4	3	—	1	12
Kvinnherad	1	4	3	—	40
Skånevik	6	8	2	—	36
Etne	6	6	—	—	24
Fjelberg	1	1	—	—	20
Ølen	3	4	1	—	20
Vikebygd	0	1	1	—	16
Sveio	0	2	2	—	16
Valestrand	—	—	—	—	12
Moster	0	2	2	—	16
Bømlo	1	1	—	—	20
Bremnes	—	—	—	—	20
Stord	4	7	3	—	20
Fitjar	—	—	—	—	20
Tysnes ⁴	1	0	—	1	30
Fusa	4	2	—	2	12
Hålandsdal	0	5	5	—	12
Strandvik	0	2	2	—	12
Os	4	5	1	—	16
Samnanger	5	5	—	—	16
Fana	8	9	1	—	28
Austevoll	3	5	2	—	16
Sund	0	2	2	—	16
Fjell ⁵	1	0	—	1	24
Askøy	1	5	4	—	16
Laksevåg ¹	9	8	—	1	24
Haus ⁶	12	15	3	—	32
Bruvik ²	15	11	—	4	36
Hosanger	0	5	5	—	16
Modalen	—	—	—	—	12
Aasane	—	—	—	—	16
Alversund	0	5	5	—	16

G. Adolf Andersen

	Antall				Saml.	Ordførere av D. N. A.
	repr.	D.N.A.	+	÷	ant. repr.	
	1934	1937			1937	
Mæland	2	2	—	—	16	
Herdla	8	9	1	—	24	
Hamre	2	2	—	—	16	
Hjelme	4	4	—	—	12	
Manger	2	2	—	—	12	
Hordabø	3	4	1	—	16	
Sæbø	1	4	3	—	12	
Lindås	0	2	2	—	24	
Austrheim	0	4	4	—	18	
Masfjorden	—	—	—	—	14	
Odda ³	13	14	1	—	32	Lars Hjelle
Ullensvang	—	2	2	—	12	
Kinsarvik	—	2	2	—	12	
Edfjord	3	5	2	—	12	
Ulvik	6	6	—	—	16	
Granvin	—	1	1	—	12	
Kvam	4	5	1	—	24	
Jondal	—	2	2	—	16	
Evanger	5	4	—	1	16	
Voss	10	10	—	—	28	
Vossestrand	3	4	1	—	16	
Rødal	3	5	2	—	12	

Hele fylket: 158 216 69 11 1018

¹ A og K flertall. K ordføreren.

² Ved siden av A stillet i 1937 fagforening liste og fikk 5 representanter.

³ A og K flertall.

⁴ Stillet liste men fikk ikke valgt noen representant 1937.

⁵ Listen forkastet.

⁶ Borgerlig flertall.

Sogn og Fjordane fylke.

Jostedal	5	7	2	—	12	Ove Haug
Luster	8	18	10	—	36	
Hafslo	7	6	—	1	28	
Aardal	10	10	—	—	16	Jørgen Hæreid
Lærdal	8	7	—	1	24	
Borgund ¹	5	4	—	1	12	N. A. Lyslo
Sogndal	7	9	2	—	36	
Aurland	5	7	2	—	24	
Lelkanger	11	11	—	—	32	
Balestrand	2	5	3	—	24	
Vik	5	4	—	1	36	
Kyrkjebø	11	16	5	—	24	Knut Opdal

	Antall				Saml.	
	repr.	D.N.A.	+	÷	ant.	Ordførere
	1934	1937			repr.	av D. N. A.
					1937	
Løvik	5	4	—	1	16	Nils Dale
Brekke	4	6	2	—	12	
Gulen	7	5	—	2	32	
Solund	—	—	—	—	16	
Hyllestad	5	6	1	—	28	
Askvoll	4	5	1	—	24	
Fjaler	5	9	4	—	36	
Gaular	5	3	—	2	36	
Jølster	7	7	—	—	28	
Førde	4	4	—	—	24	
Naustdal	0	3	3	—	20	
Vevring	2	2	—	—	14	
Kinn	5	5	—	—	16	
Bru	6	6	—	—	16	
Eikefjord	4	4	—	—	12	
Bremanger	4	5	1	—	26	
Selje	—	—	—	—	24	
Sør-Vågsøy	7	6	—	1	20	
Nord-Vågsøy	4	3	—	1	16	
Davik	0	2	2	—	32	
Eid	4	4	—	—	28	
Hornindal	3	3	—	—	16	
Gloppen	5	5	—	—	29	
Breim	3	3	—	—	16	
Innvik	3	4	1	—	24	
Stryn	2	3	1	—	24	
Hele fylket	182	211	40	11	889	

¹ Borgerlig flertall.

Møre og Romsdal.

Giske	—	—	—	—	12
Borgund	3	3	—	—	24
Dalsfjord	0	3	3	—	16
Haram	2	5	3	—	20
Hareid	2	4	2	—	20
Herøy	3	5	2	—	32
Hjørundfjord	0	2	2	—	16
Norddal	1	2	1	—	20
Rovde	1	1	—	—	16
Sande	0	7	7	—	32
Skodje	1	2	1	—	12
Stordal	—	—	—	—	20
Stranda	0	1	1	—	16

	Antall				Saml. ant. repr.	Ordførere av D. N. A.
	repr.	D.N.A.	+	÷		
	1934	1937			1937	
Sunnylven	—	—	—	—	16	
Sykkylven	0	4	4	—	20	
Syvde	0	3	3	—	16	
Ulstein	2	3	1	—	20	
Vannylven	4	5	1	—	20	
Vartdal	0	3	3	—	16	
Vatne	1	2	1	—	12	
Vigra	2	2	—	—	12	
Volda	6	6	—	—	24	
Ørskog	2	3	1	—	16	
Ørsta	4	4	—	—	20	
Bolsøy	11	13	2	—	32	
Bud	0	6	6	—	16	
Eid ¹	0	0	0	—	12	
Eresfjord og Vistdal ..	3	3	—	—	16	
Fræna	4	5	1	—	24	
Grytten	7	4	—	3	20	
Hen	1	2	1	—	12	
Hustad	0	2	2	—	16	
Neset	7	7	—	—	20	
Nord-Aukra	4	2	—	2	16	
Sandøy	2	3	1	—	16	
Sør-Aukra	3	3	—	—	16	
Tresfjord	3	5	2	—	12	
Vestnes	10	9	—	1	24	
Vegøy	4	4	—	—	20	
Voll	0	1	1	—	16	
Kvernes	4	5	1	—	12	
Grip	0	7	7	—	12	Birger Isak Rossvåg
Bremsnes	11	11	—	—	20	Johan Nygaard
Kornstad	6	5	—	1	16	
Elde	5	5	—	—	16	
Frei	—	—	—	—	12	
Gjemnes	2	3	1	—	12	
Øre	4	6	2	—	20	
Straumsnes	5	4	—	1	16	
Tingvoll	8	9	1	—	20	
Øksendal	—	—	—	—	12	
Ålvundeid	0	4	4	—	12	
Sundal	4	4	—	—	16	
Stangvik	10	13	3	—	24	Erling Torhus
Åsskard	4	5	1	—	12	
Surnadal	7	8	1	—	16	
Rindal	5	6	1	—	16	
Aure	7	8	1	—	20	

	Antall				Saml.	
	repr. D.N.A.		+	÷	ant.	Ordførere
	1934	1937			repr. 1937	av D. N. A.
Stemshaug	2	3	1	—	12	
Valsøyfjord	10	9	—	1	16	Lars Sandnes
Halsa	5	4	—	1	16	
Tustna	7	7	—	—	16	
Edøy	—	14	14	—	16	Johan Gjæstøl
Bratvær	16	10	—	6	16	Herman F. Meese
Hopen	0	9	9	—	16	Johannes Jøringsøy

Hele fylket 215 208 99 16 1120

¹ A stillet liste, men fikk ikke valgt nogen representant.

Sør-Trøndelag.

Stjørna	6	7	1	—	16	
Agdenes	4	4	—	—	12	
Ørland	3	2	—	1	16	
Sør-Frøya	6	6	—	—	12	Paul Dahlø
Nord-Frøya	7	8	1	—	20	
Ilitra	2	4	2	—	16	
Kvenvær	0	1	1	—	12	
Fillan	0	6	6	—	16	
Sandstad	6	6	—	—	12	
Osen	0	3	3	—	16	
Roan	0	3	3	—	16	
Stoksund	0	3	3	—	16	
Afjord	6	3	—	3	16	
Jøssund	6	6	—	—	16	
Nes	6	6	—	—	12	Hans Krokmyrdal
Bjugn	3	4	1	—	12	
Heim	2	3	1	—	12	
Hemne	7	9	2	—	20	
Snillfjord	3	5	2	—	20	
Vinje	4	5	1	—	12	
Rissa	3	4	1	—	20	
Lensvik	1	3	2	—	12	
Statsbygd	4	3	—	1	20	
Orkanger	11	12	1	—	20	Asgeir Jørum
Orkdal	8	9	1	—	24	
Orkland	5	5	—	—	16	
Meldal	11	13	2	—	24	Johs. Togstad
Rennebu	7	7	—	—	16	
Opdal	7	7	—	—	24	
Røros	8	9	1	—	16	Olav Guldal
Røros landssogn	7	7	—	—	12	P. A. Sundt
Glåmos	9	9	—	—	12	K. O. Erlien

	Antall				Saml.	Ordførere av D. N. A.
	repr. D.N.A.		+	÷	ant.	
	1934	1937			repr. 1937	
Brekken	5	6	1	—	12	Jacob Ryen
Ålen	13	13	—	—	16	O. K. Sundt
Halttdalen	6	6	—	—	12	A. K. Sundt
Singsås	7	8	1	—	16	Hans Foros
Budal ¹	4	5	1	—	12	Nils Inset
Støren	8	9	1	—	16	Johan Berg
Soknedal	5	5	—	—	16	
Horg	8	8	—	—	16	M. Mykkelgaard
Hølonda	6	5	—	1	16	
Flå	3	3	—	—	12	
Melhus ²	8	9	1	—	20	Nic. Eggen
Skaun	—	2	2	—	16	
Børse	4	5	1	—	16	
Geitastrand	—	4	4	—	12	
Buvik	5	4	—	1	12	
Byneset	2	3	1	—	16	
Leinstrand	5	5	—	—	16	
Strinda ¹	15	17	2	—	36	Per Almås
Malvik	10	10	—	—	16	Edvard Muruvik
Klæbu	5	7	2	—	12	J. E. Nervik
Tiller	5	6	1	—	12	
Selbu	13	13	—	—	24	O. H. Kjøsnes
Tydal	7	7	—	—	12	Mikal Uglem

Hele fylket: 296 342 53 7 872

¹ A og K halvparten.

² Borgerlig flertall.

Nord-Trøndelag.

Meråker	10	12	2	—	20	Joar Eimhjellen
Hegra	5	7	2	—	20	
Skatval	6	6	—	—	20	
Stjørdal	9	10	1	—	24	
Lånke	6	6	—	—	16	
Leksvik	2	3	1	—	20	
Frosta	8	8	—	—	20	
Åsen	6	5	—	1	16	
Skogn	7	9	2	—	20	
Frol	9	9	—	—	20	
Verdal ¹	17	16	—	1	36	Andreas Haugen
Ytterøy	1	3	2	—	12	
Mosvik	6	6	—	—	12	Aksel Saltvik
Verran	7	7	—	—	12	Gunnar Engelstad
Inderøy	9	10	1	—	24	

	Antall				Saml. ant.	Ordførere av D. N. A.
	repr. 1934	D.N.A. 1937	+	÷	repr. 1937	
Røra	6	6	—	—	12	
Sandvollan	6	6	—	—	12	
Sparbu	10	9	—	1	20	
Ogndal	5	6	1	—	12	Aksel Stigum
Egge	6	6	—	—	12	Henry Haagensli
Beltstad	7	7	—	—	16	
Malm	7	8	1	—	12	O. Kr. Olsen
Namdalseid	3	4	1	—	12	
Kvam	2	2	—	—	12	
Stod	4	5	1	—	12	
Snåsa	8	8	—	—	20	
Nordli	0	5	5	—	12	
Sørli	—	—	—	—	12	
Grong	8	8	—	—	16	
Harran	8	10	2	—	16	Severin Melby
Namsskogan	6	9	3	—	12	Alf Viken
Røyrvik	3	3	—	—	12	
Høylandet	7	6	—	1	16	
Overhalla	3	4	1	—	16	
Vemundvik	5	6	1	—	12	
Klinga	8	8	—	—	12	Konrad Angelsen
Fosnes	4	4	—	—	12	
Otterøy	4	4	—	—	12	
Flatanger	3	3	—	—	16	
Nærøy	3	4	1	—	16	
Vikna	7	8	1	—	20	
Leka	—	2	2	—	12	
Gravvik	1	1	—	—	12	
Kolvereid	8	8	—	—	16	
Foldereid	6	5	—	1	12	

Hele fylket: 256 282 31 5 708

¹ A og K flertall.

Nordland fylke.

Bindal	3	2	—	1	12	
Vik	14	9	—	5	16	Cornelius Enge
Brønnøy	2	5	3	—	16	
Vega	8	9	1	—	16	Oskar O. Floa
Velfjord	9	8	—	1	12	Gustav B. Skog
Vevelstad	—	6	6	—	12	Arne Eliassen
Tjøtta	2	5	3	—	16	
Vefsn	11	12	1	—	20	P. M. Stordal
Drevja	7	7	—	—	12	Martin Hvidsteen

	Antall				Saml. ant. repr. 1937	Ordførere av D. N. A.
	repr.	D.N.A.	+	÷		
	1934	1937				
Grane	10	10	—	—	16	Petter Granmo
Hattfjelldal	6	8	2	—	16	Bjarne Aasli
Alstahaug	2	1	—	1	12	
Stamnes	5	4	—	1	16	
Leirfjord	4	3	—	1	16	
Herøy	4	5	1	—	16	
Nordvik	1	3	2	—	12	
Dønnes	3	6	3	—	16	
Nesna	7	5	—	2	16	
Hemnes	5	6	1	—	12	
Sør-Rana	4	5	1	—	12	
Korgen	5	3	—	2	12	
Elsfjord	3	7	4	—	12	Levi Vatshaug
Nord-Rana	14	17	3	—	24	Åsmund Selfors
Lurøy	4	6	2	—	20	
Træna	—	—	—	—	12	
Rødøy	3	6	3	—	20	
Meløy ¹	8	9	1	—	20	M. Nystad
Gildeskål	0	11	11	—	24	
Beiarn	8	11	3	—	16	Jul Einan
Bodin	10	11	1	—	24	
Skjerstad	5	6	1	—	16	
Fauske	23	28	5	—	40	Hans Trondsen
Saltdal	7	9	2	—	16	Kr. Nestby
Sørfold	—	11	11	—	20	Johan Abelsen
Nordfold	2	4	2	—	16	
Kjerringøy	—	6	6	—	12	
Leiranger	—	6	6	—	16	
Steigen	—	—	—	—	16	
Hamarøy	6	11	5	—	24	
Ankenes	13	13	—	—	24	Magnus Edvardsen
Ballangen	8	8	—	—	16	Nils Grande
Evenes	9	10	1	—	16	Kristian H. Lenvik
Lødingen	0	7	7	—	16	
Tjeldsund	5	4	—	1	12	
Tysfjord	10	15	5	—	24	A. Molvik
Vågan	5	8	3	—	20	
Gimsøy	5	8	3	—	12	Torgeir Valle
Borge	9	10	1	—	16	Johan Walle
Valberg	5	5	—	—	12	
Buksnes	6	6	—	—	16	
Hol	10	10	—	—	16	J. Holst Try
Moskenes	5	7	2	—	12	Hilmar Tuv
Flakstad	1	1	—	—	12	
Værøy	0	2	2	—	12	

	Antall				Saml. ant. repr.	Ordførere av D. N. A.
	repr.	D.N.A.	+	÷		
	1934	1937			1937	
Røst	0	4	4	—	12	
Indsel ¹	18	17	—	1	36	O. Fjeldstad
Bø	13	13	—	—	24	R. Straume
Øksnes	7	16	9	—	16	Hildor Øines
Langenes	—	—	—	—	12	
Sortland	10	11	1	—	20	P. C. Reinsnes
Dverberg	—	4	4	—	12	
Bjørnskinn	—	5	5	—	12	
Andenes	4	4	—	—	16	

Hele fylket: 348 469 137 16 1048

¹ A og K halvparten 1937.

Troms fylke.

Kvæfjord	4	6	2	—	20	
Trondenes ¹	3	6	3	—	20	Peder Jakobsen
Sandtorf	13	11	—	2	24	Albert Isaksen
Skånland	10	10	—	—	16	
Bjarkøy	5	5	—	—	16	
Ibestad	9	9	—	—	16	Håkon Breivold
Andørja	—	—	—	—	12	
Grataugen	5	4	—	1	16	
Astafjord	—	—	—	—	12	
Lavangen	7	8	1	—	16	
Salangen	12	11	—	1	20	Magnus Elvevold
Dyrøy	0	2	2	—	16	
Tranøy ¹	7	7	—	—	16	Oskar Edvardsen
Bardu	8	7	—	1	16	
Berg	0	6	6	—	12	
Torsken	3	5	2	—	12	
Hillesøy	9	9	—	—	16	Th. Nordheim
Lenvik	15	16	1	—	24	Berg Moen
Målselv	12	6	—	6	20	
Øverbygd	5	5	—	—	12	
Malangen	0	8	8	—	16	Olav Gabrielsen
Balsfjord	10	10	—	—	20	Lars Fause
Tromsøysund	16	19	3	—	36	Alfred Hansen
Lyngen	10	13	3	—	16	Kr. Larsen
Kåfjord	11	12	1	—	20	Anton O. Meedby
Storfjord	7	7	—	—	12	Hans Tillnes
Ulsfjord	5	9	4	—	12	Hans Hauan
Karlsøy	0	7	7	—	16	
Helgøy	12	7	—	5	12	Edvard Baardsen
Skjervøy	10	9	—	1	20	

	Antall				Saml.	
	repr.	D.N.A.	+	÷	ant.	Ordførere
	1934	1937			repr.	av D. N. A.
Nordreisa	10	9	—	1	16	Lars Storslett
Kvænangen ¹	3	7	4	—	16	Øivind Storvik
Sørreisa	11	12	1	—	16	Kristian Simonsen
Hele fylket:	232	262	48	18	560	

¹ Borgerlig flertall.

Finnmark.

Kautokeino	—	—	—	—	12	
Alta ¹	6	6	—	—	20	
Talvik	0	5	5	—	16	
Loppa	3	6	3	—	16	
Hasvik	6	8	2	—	12	Arthus Gustavsen
Sørøysund	11	11	—	—	16	Kristian Berg
Kvalsund	6	7	1	—	12	Rolf Nygaard
Måsøy	13	13	—	—	16	Johan Olsen
Kjelvik ²	8	9	1	—	20	Erling Andreassen
Kistrand	8	9	1	—	16	Peder Sivertsen
Karasjok	7	8	1	—	12	Samuel Nordvang
Lebesby	7	8	1	—	16	Karl Foslund
Tana ²	5	5	—	—	12	P. Tokstad
Gamvik	10	10	—	—	16	Hjalmar Bellika
Berlevåg	7	7	—	—	12	Jentoft Jensen
Nesseby	5	6	1	—	12	Julius Endresen
Polmak	0	3	3	—	12	
Nord-Varanger	7	8	1	—	12	Valdemar Harila
Sør-Varanger ³	11	12	1	—	28	Sverre Dølvik
Vardø herred	5	6	1	—	16	
Hele fylket:	125	147	22	—	304	

¹ A og K flertall. K ordføreren.

² Borgerlig flertall.

³ A og K flertall.

Byene og ladestedene.

Halden	31	31	—	—	52	Torstein Andersen
Sarpsborg	29	28	—	1	52	Sigurd Sørensen
Fredrikstad	25	26	1	—	52	Hemnan Østenvik
Moss	26	27	1	—	44	Nils Gjerseth
Son ¹	4	9	5	—	20	C. H. Johansen
Hølen	4	3	—	1	20	
Drøbak	7	7	—	—	20	
Oslo	43	45	2	—	84	Trygve Nilsen

	Antall				Saml.	Ordførere av D. N. A.
	repr.	D.N.A.	+	÷	ant.	
	1934	1937			repr. 1937	
Hamar	18	18	—	—	36	Kr. Bakken
Kongsvinger	7	7	—	—	20	
Lillehammer	15	16	1	—	36	
Gjøvik	20	22	2	—	36	Niels Ødegaard
Hønefoss	10	10	—	—	28	
Drammen	31	31	—	—	60	Karl Gundersen
Kongsberg	21	21	—	—	36	Anton Lande
Svelvik	—	—	—	—	20	
Holmestrand	9	10	1	—	20	Olaf Abrahamsen
Horten	20	22	2	—	52	
Asgårdstrand	1	2	1	—	20	
Tønsberg	20	22	2	—	52	
Sandefjord	9	11	2	—	36	
Larvik	26	29	3	—	52	Oskar Andersen
Kragerø	12	11	—	1	28	
Langesund	9	10	1	—	20	Toralf Nilsen
Stathelle	6	5	—	1	20	
Brevik	7	7	—	—	20	
Porsgrunn ¹	16	19	3	—	44	J. P. Johansen
Skien	23	24	1	—	60	
Notodden	19	18	—	1	36	Olav Andresen
Risør	9	11	2	—	28	
Tvedestrand	3	3	—	—	20	
Arendal	18	19	1	—	52	
Grimstad	3	3	—	—	20	
Lillesand	1	1	—	—	20	
Kristiansand	19	20	1	—	60	
Mandal	8	8	—	—	28	
Farsund	2	2	—	—	20	
Flekkefjord	4	5	1	—	20	
Sogndal	—	—	—	—	12	
Egersund	5	6	1	—	28	
Sandnes	8	13	5	—	28	
Stavanger	29	28	—	1	68	
Skudeneshavn	7	6	—	1	20	
Kopervik	6	6	—	—	20	
Haugesund ¹	22	21	—	1	60	Ingvald Førre
Bergen	27	27	—	—	76	
Florø	9	9	—	—	20	
Ålesund	26	25	—	1	60	
Molde	8	10	2	—	28	
Kristiansund ²	27	25	—	2	52	Ulrik Olsen
Trondheim ²	29	33	4	—	76	Ivar Skjaanes
Levanger ¹	6	9	3	—	20	Jardar Wold
Steinkjer	9	9	—	—	20	

	Antall				Saml.	
	repr. D.N.A.		+ ÷		ant. Ordførere	av D. N. A.
	1934	1937			repr. 1937	
Namsos	15	15	—	—	28	Herman Thornes
Brønnøysund	6	6	—	—	20	
Mosjøen	9	11	2	—	20	Karl W. Johansen
Mo	9	11	2	—	20	Alf Ljones
Bodø	10	12	2	—	28	
Narvik	20	23	3	—	44	Th. Broch
Svolvær	9	9	—	—	20	
Harstad	10	8	—	2	28	
Tromsø	22	21	—	1	52	
Hammerfest	18	17	—	1	28	Th. Albrigtsen
Vadsø	11	10	—	1	20	Sig. M. Eriksen
Vardø	15	14	—	1	28	Peder Holt
Ialt	907	947	57	17	2268	

¹ Borgerlig flertall.

² A og K flertall.

Sammendrag av partistillingen.

	Valgt av Det norske Arbeiderparti				Samlet antall representanter	
	Antall represent. 1984	Antall represent. 1987	+	÷	1984	1987
<i>Fylkene:</i>						
Østfold	285	299	17	3	664	664
Akershus	388	407	22	3	808	808
Hedmark	350	389	43	4	636	636
Opland	300	334	37	3	685	685
Buskerud	259	275	19	3	520	536
Vestfold	152	166	18	4	479	484
Telemark	291	335	48	4	668	680
Aust-Agder	172	187	24	9	504	508
Vest-Agder	79	112	39	6	540	544
Rogaland	84	98	23	9	716	716
Hordaland	158	216	69	11	1 014	1 018
Sogn og Fjordane	182	211	40	11	889	889
Møre og Romsdal	215	298	99	16	1 120	1 120
Sør-Trøndelag	296	342	53	7	864	872
Nord-Trøndelag	256	282	31	5	708	708
Nordland	348	469	137	16	1 036	1 048
Troms	232	262	48	18	552	560
Finnmark	125	147	22	-	304	304
Fylkene ialt.	4 172	4 829	789	132	12 707	12 780
<i>Byene</i>	907	947	57	17	2 260	2 268
Tilsammen	5 079	5 776	846	149	14 967	15 048

Opgave over kommuner Det norske Arbeiderparti har flertall og halt-parten av representantene i, samt kommuner med ordfører av Det norske Arbeiderparti.

Bygdene	Flertall av repr.	Halvp. av repr.	Ordfører av Det norske Arbeiderparti				Ialt ordi. av D. n. A.	Antall bygder
			I komm. m. flert.	I komm. m. halv	Sammen m. Kom- munistp.	Komm.m. borgerlig flertall		
Østfold	11	1	11	1	0	0	12	29
Akershus	12	7	12	5	0	2	19	30
Hedmark	20	3	20	2	0	0	22	30
Opland	16	6	16	4	0	1	21	35
Buskerud	13	0	13	0	0	0	13	24
Vestfold	2	3	2	2	0	0	4	19
Telemark	9	4	9	2	0	1	12	25
Aust-Agder	5	3	5	1	0	1	7	31
Vest-Agder	1	0	1	0	0	0	1	37
Rogaland	0	0	0	0	0	2	2	48
Hordaland	0	0	0	0	1	1	2	55
Sogn og Fjordane	3	2	3	1	0	1	5	38
Møre og Romsdal	7	1	7	0	0	0	7	65
Sør-Trøndelag	11	8	11	6	2	1	20	55
Nord-Trøndelag	6	8	6	3	1	0	10	45
Nordland	22	5	22	3	2	0	27	63
Troms	13	4	13	2	0	3	18	33
Finnmark	9	2	9	2	1	2	14	20
Tils..	160	57	160	34	7	15	216	682
Byene	13	7	13	7	2	4	26	65
Hele landet	173	64	173	41	9	19	242	747

Stortingsgruppens beretning.

Gruppens sammensetning m. v.

Gruppens sammensetning.

Efter valgene i 1936 fikk Det norske Arbeiderpartis stortingsgruppe følgende sammensetning:

T. Haavardstad, Aasmund Kulien, G. Natvig Pedersen, Ole Johan Olsen, Ingvald Førre, Trygve Lie, Harald Halvorsen, Bernt Korslund, Marta Nielsen, Johan Samuelsen, Gunnar Bakke, Nils Steen, H. J. Jensen, Konrad Knudsen, Arnt Moss, Andreas Nygaard, Kristian Berg, A. K. Mikkola, Oscar Nilssen, Olav Sæter, K. T. Sjøli, P. E. Vorum. Karsten Fonstad, Fr. Monsen, Niels Ødegaard, K. Bergsvik, G. B. Forstrøm, Olav Oksvik, Peder Alsvik, Ulrik Olsen, Andreas Moan, J. Steffensen, H. O. Wika, Jon Andrå, Alfred Nilsen, Johs. Bøe, Lars Moen, Martin Smeby, Olav Meisdalshagen, Oscar Torp, Alfred Madsen, Magnus Nilssen, Olaf Johansen, I. K. Hognestad, Anders Lotlie, Olav Versto, Olav Vegheim, Kristian Hansen, Ola Solberg, Aslak Nilsen, Meyer Foshaug, Aldor Ingebrigtsen, Alfons Johansen, Albert Moen, Johan Wiik, Johan Nygaardsvold, A. R. Skarholt, A. Salhubæk, Sverre Støstad, Ivar Aarseth, S. O. Øraker, Johan Mathiassen, Laurits Grønland, Anton Jenssen, Albert Christiansen, P. Thorvik, Magnus Johansen, Anton Mosbæk, Johan E. Pettersen, Johan L. Johannesen.

Tilsammen tallet gruppen 70 medlemmer. Partistillingen på Stortinget for øvrig er: Høire 36, Venstre 23, Bondepartiet 18, Kristeleg Folkeparti 2, Samfundspartiet 1.

For regjeringens medlemmer, Trygve Lie, Fr. Monsen, K. Bergsvik, Oscar Torp, Alfred Madsen, Johan Nygaardsvold, møtte følgende varamenn:

Hartvig Svendsen, E. S. Endresen, O. J. Rong, Ole Colbjørnsen, Eugen Pettersen, Nic. Eggen.

For G. B. Forstrøm møtte fra 10. januar til 15. februar G. J. T. Auestad. For Anton Jenssen møtte Arne Drogseth, fra 20. januar til 2. juni. For Ole Colbjørnsen møtte Hjalmar Larsen fra 31. mai til 25. juni. For Ulrik Olsen møtte Paulus Loe fra 23. juni til 25. juni.

I regjeringens sammensetning var det i oktober 1936 foregått den forandring at K. O. Bergsvik overtok Finansdepartementet efter Adolf Indrehø. Oscar Torp overtok Socialdepartementet efter Bergsvik.

Gruppens konstituering.

Som gruppestyre blev valgt i fellesmøte med centralstyret og regjeringsmedlemmene:

Sverre Støstad, formann, Magnus Nilssen, næstformann, Torvald Haavardstad, sekretær. Øvrige medlemmer: Olav Oksvik, Olav Vegheim, Olav Sæther, P. Thorvik, Meyer Foshaug, Andreas Moan.

Varamenn til styret: Lars Moen, J. Samuelsen, Kr. Berg, Johan Wiik, Nils Steen, Ingv. Førre.

Som fast sekretær for stortingsgruppen blev Fredrik Haslund ansatt i centralstyremøte den 8. januar 1937.

Gruppen besluttet i møte den 13. januar å stille følgende presidentkandidater: I Stortinget Magnus Nilssen, i Odelstinget Sverre Støstad, i Lagtinget Andreas Moan.

Som sekretærer nominertes: I Stortinget P. Thorvik, i Odelstinget Torvald Haavardstad, i Lagtinget P. E. Vorum.

Stortingets konstituering.

Stortinget samledes 11. januar. Fullmaktene overlevertes av førsterepresentantene fra hvert valgdistrikt. Etter Stortingets vedtak den 14. januar da en rekke av distriktsvalgstyrenes oppgjør vedrørende rekkefølgen av representantene blev endret, har vårt parti 23 av de 29 førsterepresentanter. Venstre har 5 og Høire har 1.

Stortingets fullmaktskomité blev bestående av 7 fra vårt parti og 8 borgerlige. Valgkomitéen av henholdsvis 17 og 20. Av vårt parti innvalgte i valgkomitéen: Berg, Bøe, Foshaug, Steen, Haavardstad, Anders Lothe, Alb. Moen, Moan, Magnus Nilssen, Oscar Nilssen, Halvorsen, Oksvik, Samuelsen, Førre, Vegheim og Støstad.

Partistillingen i avdelingene blev: Lagtinget: Arbeiderpartiet 18, Høire 9, Venstre 6 og Bondepartiet 5. Odelstinget: Arbeiderpartiet 52, Høire 27, Venstre 17, Bondepartiet 13, Kr. Folkeparti 2 og Samfundspartiet 1.

Presidentvalgene.

Vårt parti fikk 3 medlemmer av presidentskapet, Høire, Bondepartiet og Venstre 1 hver. I Stortinget valgtes Hambro (h) til førstepresident med 79 stemmer. Magnus Nilssen (a) hadde 68 stemmer. Som vicepresident valgtes Magnus Nilssen med 142 stemmer.

Til sekretær og vicesekretær valgtes Undrum (h) og Oksvik (a) enstemmig.

I Odelstinget valgtes Støstad (a) til president med 64 stemmer, Myklebust (v) hadde 46 stemmer.

Som vicepresident valgtes Myklebust med 108 stemmer.

Til sekretær og vicesekretær valgtes Haavardstad (a) og Kleppe (v) enst.

I Lagtinget valgtes Moseid (b) til president med 29 stemmer, Jon R. Aas (h) hadde 9 stemmer. Til vicepresident valgtes Andr. Moan (a), Jon R. Aas hadde 9 stemmer.

Til sekretær og vicesekretær Kverneland (b) og Vorum (a) enstemmig.

De faste komitéer.

I de faste komitéer blev partistillingen som følger:

	A.	II.	V.	B.	K.F.	S.
Administrasjonskomitéen (8)	4	2	1	1		
Finans- og Tollkomitéen (13)	6	3	2	2		
Helsekomitéen (8)	4	2	1	1		
Justiskomitéen (8)	4	2	1	1		
Kirke- og Skolekomitéen	4	2	1	1		1
Kommunalkomitéen (10)	5	2	2	1		
Landbrnkskomitéen (12)	5	3	2	2		
Militærkomitéen (9)	4	2	2	1		
Post-, Telegraf- og Kystfartkomitéen (9)	4	2	1	1		1
Sjøfarts- og Fiskerikomitéen (11)	5	3	2	1		
Skog- og Vassdragskomitéen (8)	4	2	1	1		
Socialkomitéen (8)	4	2	1	1		
Universitets- og Fagskolekomitéen (8)	4	2	1	1		
Utenriks- og Konstitusjonskomitéen (9)	4	2	2	1		
(I den utvidede komité, tillegg:	2	1		1)		
Vei- og Jernbanekomitéen (11)	5	3	2	1		
Protokollkomitéen (9)	4	2	1	1		1

Vårt parti besatte formannsplassen i følgende 7 av de faste komitéer:

Kommunalkomitéen: Ivar Aarseth.

Post-, Telegraf- og Kystfartkomitéen: H. Halvorsen.

Sjøfarts- og Fiskerikomitéen: P. O. Thorvik.

Skog- og Vassdragskomitéen: Oscar Nilssen.

Socialkomitéen: Nils Steen.

Universitets- og Fagskolekomitéen: Magnus Nilssen.

Vei- og Jernbanekomitéen: Meyer Foshaug.

Høire har 4 formannsplasser, Venstre 3 og Bondepartiet 2.

Ingen spesialkomité for krisebervilgningene.

Arbeidsordningskomitéens flertall hadde foreslått at det i år ikke blev opnevnt nogen spesialkomité til behandling av krisebervilgningene. I stortingsmøte den 26. januar optok Moseid (b) forslag om en slik komité. Støstad begrunnet flertallets forslag til å forlate den praksis som hadde vært brukt i de siste 3 år,

med at det nu falt naturlig å sende sakene til de ordinære komitéer. Det er tidligere ofte gjort dobbeltarbeide og spesialkomitéen har sinket Stortingets arbeide. Dessuten hadde det vært misnøie i fagkomitéene over at de på denne måten hadde blitt mer bundet enn ønskelig kunde være, når de skulde behandle sakene.

Under behandlingen reiste Colbjørnsen (a) spørsmålet om å få overført enda flere poster fra det ekstraordinære krisebudgett til det ordinære budgett. Han regnet op poster på tilsammen 25 mill. kr. hvorved krisebudgett vilde reduseres fra 65 mill. kr. til omlag 40 mill. kr.

Moseids forslag fik bare 12 stemmer.

Trontale og budgett.

Trontalen.

Det 86. storting blev åpnet 15. januar. Kongen leste op følgende trontale:

Hr. president, Folkets representanter.

Jeg hilser Stortinget velkommen til ansvarsfull gjerning og ønsker at denne må bli til fedrelandets gagn.

Forholdet til fremmede makter er vennskapelig.

De indre kamper i Spania har medført en farlig internasjonal situasjon. Den norske regjering har erklært sig villig til å være med på en internasjonal avtale om at krigsmateriell ikke skulde bli tillatt utført til nogen av de kjempende parter, og en slik avtale kom i stand i august.

Utenriksdepartementet har dessuten i henhold til utferdiget provisorisk anordning utstedt forbud for transport av krigsmateriell til Spania.

Dessverre har norske skib i fredelig fart vært utsatt for flere inngrep fra de kjempende parters side, og to skib har endog vært rammet under bombekrigen med den ulykkelige følge at fire norske sjøfolk er blitt drept. Regjeringen har protestert mot alle farthindringer, og den vil gjøre alt hvad den kan for å opnå erstatning for tapte menneskeliv og påført skade.

På grunn av den farlige internasjonale situasjon siste høst fant Regjeringen å måtte sørge for de mest påkrevde forsyninger for vern for vår nøytralitet.

De siste års mellempolkelige konflikter har gjort spørsmålet om Folkeforbundets adgang til å gripe inn i dem mer brennende enn nogensinne før, og mulige reformer er nu bragt under drøftelse. Den norske regjering vil herunder støtte alle tiltak som kan styrke forbundets evne til å hindre krig og føre frem til nedrustning.

I disse spørsmål samarbeider Norge med de andre nordiske land, og sammen med dem har det erklært sig prinsipielt villig til å underskrive en avtale med Storbritania om begrensning av flåterustningene.

Tros de mange handelspolitiske vanskeligheter har vårt lands utførsel og innførsel dog vist en stigende tendens gjennom året 1936.

Forholdene for vår fiskerierøring, både organisasjons- og omsetningsmessig, påkaller fremdeles den største oppmerksomhet. Det vil bli påkrevd også i det komende år å yde fiskeriene og især de aktive fiskere nødvendig støtte.

Der er oppnådd avtale med Storbritannia om begrensning av hvalfangsten i 1936—37. Bestrebelsene for å opnå en internasjonal regulering av hvalfangsten vil bli fortsatt.

Lønnsomheten for jordbruket har bedret sig noget også i 1936. Det er fremdeles påkrevd å støtte og oprettholde tiltak som kan muliggjøre at bedringen fortsetter, især for de små bruks vedkommende.

Staten og kommunenes ekstraordinære foranstaltninger i forbindelse med den merkbare fremgang i erhvervslivet har bragt tallet av arbeidsløse adskillig ned i forhold til fjorårets, og samtidig er den ikke ubetydelige nettotilvekst av arbeidskraft absorbert av arbeidsmarkedet. Allikevel er stillingen fremdeles slik at særlige tiltak er nødvendig for å komme arbeidsløse til hjelp. Det er tatt hensyn til dette i budgettet og foreslått ekstraordinære bevilgninger.

Det er imidlertid av den største betydning at vårt lands ordinære arbeids- og erhvervsliv styrkes og utvides, og at landets naturlige produksjonsmuligheter utnyttes i størst mulig utstrekning.

Med henblikk herpå er det nedsatt en fagkyndig komité til å utrede og forberede spørsmålet om en rasjonell utnyttelse av vår jernmalm, likesom det vil bli foreslått at staten støtter videnskapelig forskningsarbeide for å skaffe oversikt over våre produksjonsmuligheter og omsetningsmessige vilkår for vårt næringsliv i det hele tatt.

Den lange arbeidsløshetsperiode har især skapt vanskeligheter for ungdommen. Disse vanskeligheter virker på flere måter tilbake på arbeidslivet. Det er nu for eksempel til dels mangel på øvede fagarbeidere. Det er derfor påkrevet at yrkesskolestellet og fagopplæringen nyorganiseres og utbygges og lov om nyordning vil bli forelagt Stortinget snarest mulig.

Statsbudgettforslaget for 1937—38 har måttet skaffe plass til flere store nye utgifter, såsom folketrygden, de nye skolelover, statens overtagelse av politiet, økede tilskudd til sinnssyke og tuberkuløses forpleining m. v. Samtidig har måttet reserveres et betydelig beløp til eventuelle tilleggsproposisjoner. På den annen side har man i nogen grad kunnet redusere krisebevilgningene, likesom de bedrede økonomiske forhold har gjort det forsvarlig å sette en del av inntektsanslagene adskillig op. Ved samtidig å begrense de ordinære driftsutgifter — bortsett fra arbeidsbudgettene — er det lyktes å balansere statsbudgettforslaget uten å foreslå nye skatter og avgifter bare med en mindre forhøielse av stempelavgiften.

De militære øvelser i 1937 vil bli foreslått holdt vesentlig på samme måte som i 1936, dog med noget øket utskrivningsstyrke for sjøforsvarets vedkommende.

Spørsmålet om lov om arbeidsløshetsstrygd er tatt op til behandling, og det arbeides med spørsmål om utvidelse av syketrygden og uførhetstrygd. Videre er under forberedelse lov om innløsning av jordavgift og løs landskyld.

Av saker som vil bli forelagt Stortinget skal nevnes lovforslag om:

Framhaldsskuler, for land og by.

Endringer i jordloven.

Endringer i almenningslovgivningen.

Endringer i jaktloven.

Sildefiskeriene.

Arbeidsløshetsstrygd.

Hjelp til arbeidsuføre.

Ny vassdragslov.

Endring i ekteskapsloven.

Endring i arveloven.

Endring i sjøfartsloven.

Endring i lov om beskatning av bankinnskudd.

I tro på at det ved samarbeid mellom alle byggende krefter vil lykkes å overvinne de vanskeligheter som ennå er til stede, og trygge samfundets fortsatte fremgang, ber jeg Gud signe Stortingets gjerning og erklærer herved Norges 86de ordentlige Storting åpnet.

Efter trontalen leste statsråd Hjeltveit utdrag av en melding om rikets tilstand og styring. Såvel trontalen som meldingen blev utlagt til behandling i et senere møte.

Budgettet.

Regjeringens budgjettforslag for terminen 1937—38 blev fremlagt ved Stortingets åpning.

Det balanserte med en samlet utgift på 522 mill. Det betegnet en stigning fra inneværende års budgett med 38.2 mill. kr.

Tross de svære økede utgifter som det måtte skaffes plass til, lyktes det Regjeringen å sette op budgettet uten nye skatter og avgifter.

Budgettet balanserte også uten at det forutsattes optatt ny statsgjeld. Ifjor var det forutsatt at statsgjelden skulde øke med 20.1 mill. kr. Da regnskapet viste 18.8 mill. kr. i overskudd, blev økningen av statsgjelden for inneværende år altså bare 1.3 mill. kr.

Krisebevilgningene var ført op med et samlet beløp på 65 177 760 kr., mot i inneværende budgjetår 80 305 877 kr., altså en nedgang på 15.1 mill. kr.

I stortingsmøte den 19. januar gav statsråd Bergsvik en redegjørelse for budgettet. Han uttalte i denne bl. a.:

Ser ein på dei offentlege finansar i det heile skulde ingen meir enn eg ynskt at mykje hadde vorte betre, og det har eg heile Riksstyret med meg i. Det vilde soleis m. a. vore ynskjeleg unn det hadde vore høve til sterk nedbetaling av statsskulda. Men tek ein umsyn til dei store summar som dei siste åra er nytta til å få kommunane på føter att og til verkeleg arbeidsreising og utbyggjing av landet, er ikkje resultatet so ille. Eg trur det må medgjevast at det har vore tider då det har vore ikkje lite verre. Og det har det siste året, når det gjeld desse spørsmål, utvilsamt vore kasta litt mykje med stein av folk som sjølv sit i glashus. Det vart fyre valet sendt ut publikasjonar som ùmtala statsfinansane på ein slik måte at eg går ut frå det var nervone som var i ulag. No når nervesystemet er kome meir til ro att, trur eg vedkomande helst såg dei uprenta. —

Under arbeidet med budgettet har Riksstyret havt 4 hovudsynspunkt for auga:

1. Det måtte skaffast rom både for dei nye utgifter som fylgde av vedtak på siste Storting og auke som fylgde av eldre vedtak m. m.

2. Det måtte skaffast rom for dei summar som trongst til i rimeleg mun å halda fram med den arbeidsreisingspolitikk Riksstyret har set som si fremste upgåva, det som alt i fråsegnen den 21. mars 1935 vart sagt soleis:

«Regjeringens nærmeste og viktigste oppgave blir da å fremme samarbeide og organisasjon innenfor næringslivet, verne om og søke bedret lønnsomheten i alt produktivt arbeide, støtte tiltak som kan skape nye arbeidsmuligheter, og gjøre alt den kan for at flere og flere kan komme i arbeid.»

3. Budgettet burde ikkje gjerast upp med auka statsskuld.

4. Budgettet burde gjerast upp utan nemnande nye eller auka skattar eller avgifter.

Det er heilt klårt at det er uråd å vega desse krav mot einannen slik at alle er nøgde. Men det er i alle fall lagt all evne og vilje i arbeidet med å nå eit resultat som mest mogleg vog dei ymse krav og interessor mot einannan.

Av dei største nye utgifter som var bundne av tidlegare vedtak nemner eg: Alderstrygda, netto 12.15 mill. kronor, den nye folkeskulelov, vel 2 millionar kronor, til politistellet 1.3 mill. kronor, sinnssjuka- og tuberkulosestellet 1¼ mill. kronor, nedsetjing av distriktstilskot til vegvedlikehald umlag 1 million. Til kommunone til løna åt forretningsførarane for likningsstellet ½ mill., avdrag av rabatt på lån ½ mill. o. s. b.

Av andre postar som syner stor stiging nemner eg Tilfeldige utgifter 10.3 mill. kronor, tilskot til Statens Pensjonskasse 1.5 mill., sjuketrygda 0.8 mill. kronor, stiging i tenestemannslønene ved at resten av nedslaget frå 1932 fell bort 2 millionar kronor. Og dessutan ei rekkje med mindre postar.

Eg er sjølvstekt klår yver at det i år, som før, vil stå strid um desse budgetta. Summe meiner dei er for høge, andre at dei er for låge og endå andre vil ha dei skift på ein annan måte. Eg ventar det vil verta sagt at tida no er til å skjera ned det som er kalla kriserådsgjerder på ein heilt annan måte enn her er gjort. Derved kunde skattar og avgifter minkast og det private arbeidslivet arbeida lettare. Eg ser gjerne at arbeidslivet kan arbeida lettare, men skal det verta på kostnad av jorddyrking og bureising, veg- og jarnvegsbyggjing o. s. b., eller på dei postar som vert nytta til å skapa større lønsemd i dei før underbetalte næringar so det vert større skilnad att millom prisnivåa — og desse postane må det for tilfelle gå ut yver — ja då trur eg me gjer det private næringslivet ei bjørneteneste. Idag «gjer» det seg kanskje mange stader å tala hånleg um krisepolitikken, men statsmaktane må ikkje gløyma no når hjula går, at dei siste åra har lært oss at det ikkje berre gjeld å produsera, ein må ogso ha avsetnad for produkta. Den krisa me gjennomlevde, var ikkje noka produksjonskrise, det var i fyrste rekkje ei organisasjons- og fordelingskrise. Produkta kom ikkje fram til dei som trong dei då kjøpeevna vanta. Kvar hadde t. d. dei norske jordbruk stade i dag utan statsinngrep? Og kva verd har det ikkje, ogso for industri og handel, at jord vert dyrka, nye heimer skapt og samferdsmiddela utbygde? Og som tilhøva er i vårt land, trur eg mest alle no er samde i at når det gjeld desse oppgåvone må det nok i stor mun verta ei samfundssak.

Partienes uttalelser om budgettet i finansinnstillingen forelå 10. februar.

Her uttaler vårt partis fraksjon bl. a. følgende:

Det budgettframlegg som Riksstyret har kome med, er i samsvar med budgett for inneverande termin. Det er og i samsvar med dei retningslinior Arbeidarpartiet hevda i sine krisepolar, og med den erklæring Riksstyret kom med 21. mars 1935. I den erklæringen heitte det at Riksstyret var klår over at det

ikkje hadde fleirtalet i Stortinget, men det var borte fram av det sterke og veksande kravet ute i folket at statsmaktene med alvor og plan **skulde** gripe inn i den krisen som i mange år hadde rådd i norsk nærings- og arbeidsliv. I samarbeid med Stortinget vilde Riksstyret sette all si evne inn **for å** føre landet ut av krisetidene.

Uti frå dette synet fann Riksstyret at statsbudgettet måtte aukast munaleg.

Riksstyret Mowinkel hadde for 1935—36 kome med framlegg um eit budgett på 409.4 mill. kr. Riksstyret Nygaardsvold fekk gjennomført eit budgett på 437 mill. kr.

Det synte seg likevel at trass i ei auking av statsbudgettet på 27.6 mill. kr., makta ikkje Riksstyret å løysa dei mange og store oppgåvor som låg fyre. Budgettet for inneverande termin vart difor auka til 483.8 mill. kr.

Røynsla har synt at den meire aktive krisepolitikk som har vore dreve, har ført til betre tider i landet. Riksstyret har ved sin økonomiske politikk dei siste par åra, gjort sitt til at den økonomiske stoda har betra seg mykje.

Arbeidsløysa er gått ned til burt imot halvparten av det ho eingong var, trass i stor tilgang på arbeidskraft. Det auka arbeide har ført til større kjøpekraft. Dette har atter stimulera produksjon og umsetninga i det heile.

Jamsides med denne samfundsmessige arbeidsreising, er det og **prøvt å** skapa meir orden, plan og oversyn i næringslivet. Det er og gripe regulerande inn på ymse felt av næringslivet. Samstundes er det gått til store framsteg på dei sociale umkverve.

Trontale- og finansdebatten.

Debatten om trontalen og budgettet fant sted i dagene 19. til 23. februar. Den viste tydelig at vårt partis arbeidslinje har **seiret**. De mange borgerlige taleres **forsøk** på å angripe vår politikk blev virkningsløse og matt. Debattens hovedvirkning var ubetinget til fordel for vårt parti.

Partiets gruppefører, Støstad, sa bl. a. i sitt foredrag følgende:

Den mottagelse Regjeringens trontale og budgett har fått både i den borgerlige presse og her i salen idag av de tre førere for de borgerlige partier, tyder på at der er ikke så ganske lite av skuffelse og forvirring innen den borgerlige leir. Det er tydelig å merke at det faller svært vanskelig å finne grunnlag for et riktig tilintetgjørende angrep på Det norske Arbeiderparti og på den **sittende** regjering, — et angrep som tusener av norske velgere nu har gått i spenning og ventet på skulde komme så snart Stortinget trådte sammen. Jeg skal villig innrømme, at sett på bakgrunn av den anklage- og beskyldningspolitikk som de borgerlige partier drev mot arbeiderpartiregjeringen og Arbeiderpartiet under valget, så har de borgerlige velgere full rett til å kreve, full rett til å vente, at de nu går til å opfylle sine valgløfter og feier vekk den regjering som de rettet beskyldninger mot, og som de gikk sammen i **felles** front for å nedkjempe under valget ifjor høst. Jeg er naturligvis klar over at mange av de beskyldninger, mange av de anklager som blev rettet mot Regjeringen og mot **vårt** parti under valgkampen, ikke var tenkt å skulle troes lenger enn til valget var over. Men det er nu en gang slik at der kan finnes enkelte folk, kanskje særlig blandt de borgerlige velgere, som er så troskyldige eller rettere sagt så godtroende, at de fremdeles går der og tror på beskyldningene og derfor fremdeles venter på at

valgloftene skal bli innfridd. Og det er naturlig at skuffelsen og forvirringen da melder sig, når de blir vidne til at fronten fra før valget ikke tør eller ikke kan bli enig om å gå til et virkelig oppgjør med den politikk som er ført i de siste årene. —

Ved siden av trontalen er det naturlig, at det er Regjeringens økonomiske politikk, krisepolitikken, og det budgett som er fremlagt, som vekker den største interesse ved denne debatt. Den økonomiske politikk som vårt parti fører er ikke, som kanskje mange tror, bare bestemt av den aktuelle krisesituasjon vi har gjennomlevd i de senere år. Nei, den har sitt utgangspunkt i partiets sosialistiske samfunnssyn, og den krisepolitikk som partiet har gått inn for og som Regjeringen har fulgt, er ikke bare av ny dato. En rekke av de ting og foranstaltninger som nu er blitt til virkelighet, har vårt parti arbeidet med i en rekke år. Allerede i 1927 reiste vårt partis fraksjon i den store budgettkomité mange av de saker som siden er kommet i forgrunnen, og som har skapt politisk skille i vårt folk. I denne budgettkomité satt dengang 3 av den nuværende regjerings medlemmer, det er statsministeren, handelsministeren og forsvarsministeren, og de forslag som denne arbeiderfraksjon dengang fremsatte i budgettinnstillingen, er forslag som jeg synes det er riktig å nevne ved en anledning som denne. Det var igangsettelse av arbeider for de arbeidsledige, det var støtte til de nødlidende kommuner, det var utarbeidelse av retningslinjer for en økonomisk politikk med sikte på å skaffe de arbeidsløse og den økede befolkning varig produktivt arbeide, det var utnyttelse av landets vannkraft, det var gjenreisning av norsk skibsbyggingsindustri, det var støtte til bygdefolket, det var nydyrking og bureising, det var pengevesenet under samfundsmessig kontroll o. s. v. Mange av disse forslag finner vi igjen i de senere kriseplaner som partiet har fremlagt. De har tidligere vært nedstemt av Stortinget mange ganger, men når vi idag ser tilbake på disse forslag, vil enhver bli klar over, at mange av dem også nu har funnet sin virkeliggjørelse i form av beslutninger i denne forsamling. Det viser at den linje Arbeiderpartiet allerede før 1927 var inne på, når det gjaldt landets økonomiske politikk, er en linje som har tvunget sig frem tross den motstand som er reist fra de folk som har sittet i denne sal, og tross den motstand som er reist fra de kretser i vårt folk som ingen interesse har av en samfundsmessig utbygging i landets arbeids- og næringsliv. Vår krisepolitikk så vel som vår økonomiske politikk har hele tiden hatt som oppgave både å hjelpe i øieblikkets vanskeligheter og legge til rette grunnlaget for organisering og planlegning av hele landets økonomiske nærings- og arbeidsliv efter de samfundsmessige behov og under hensyntagen til den størst mulige frihet og økonomiske uavhengighet for den enkelte. Det er det som har vært Arbeiderpartiets prinsipielle syn på hele den økonomiske utvikling i vårt samfund i etterkrigsårene.

Begge de budgetter som den nuværende regjering har fremlagt, bygger på de samme prinsipielle betraktninger, på de samme prinsipielle synsmåter som jeg her har nevnt. Det danner på mange måter en direkte fortsettelse av den krisepolitikk som vi førte, mens vi satt som et lite opposisjonsparti i denne sal. I fjorårets budgett fikk vi for første gang en ekstraordinær bevilgning som var såpass stor, at den kunde bety en virkelig innsats i landets økonomiske liv, og fordelingen av denne bevilgning blev også forsøkt avpasset slik, at den kunde øve størst mulig virkning og bli til størst mulig hjelp. Det var i virkeligheten en gjenreisningslinje som blev knesatt, og det gleder mig å kunne si, at også i det budgett som er fremlagt i år, er den samme linje fulgt. Arbeidsbudgettene

er holdt oppe, ja de er også delvis noget høiere. Det er vel så, at der er skåret ned en del på krisebevilgningene, men jeg tror allikevel, at stort sett er også den nedskjæring, om ikke ønskelig, så dog forsvarlig, for hvis vi ser på de økonomiske forhold ute blandt det brede lag av folket idag sammenlignet med for halvannet år siden, da er det vel ingen som er i tvil om, at der dog er adskillig bedring å øine på alle områder og blandt de aller fleste av samfundslagene. Det er særlig på jordbrukets område kanskje, at denne organisasjons- og planlegningspolitikk som blev resultatet av kriseforliket med bondepartiet, har vist de største resultater, og jeg kan underskrive meget av det som bondepartiets fører her sa idag nettop om disse forhold, men jeg vil her innskyte den bemerkning, at det dog er samfundslag ute på landsbygden som ikke har fått den samme nytte av de kriseforanstaltninger som er gjennomført, som for eksempel de større gårdbrukere særlig på Østlandet og i Trøndelag; jeg tenker på småbrukerbefolkningen, særlig i våre skogbygder, og jeg tenker på den store landarbeiderklasse. Riktignok har også de fått en liten smule, men det er ikke til å nekte, at særlig landarbeiderne enda står i en stilling som på mange områder er litt av en skam for et velorganisert samfund. Man regner med at det er rundt 100 000 landarbeidere utenom de av familiens medlemmer som er knyttet til landbruket, folk som utelukkende skal leve av den lønn de får for sitt arbeide i landbrukets tjeneste. Alle vet hvordan arbeidsforholdene og lønningsforholdene for disse folk er; de er på mange steder i vårt land under all kritikk. De har ingen arbeiderbeskyttelseslov, de har ingen lønningslov, de er underkastet gamle, avlegse bestemmelser på mange områder. De har heller ikke fått del i den opgangen som ellers på mange måter gjør sig gjeldende ute på landsbygden, iallfall ikke i samme grad som de som har de store og større jordeiendommer. Jeg vil i så hen-seende bare henvise til at det fremgår av lønningsstatistikken at disse folk ikke har maktet å følge med. Sammenlignet med utviklingen i prisene på landbruksvarer, fremgår det klart at lønningene er blitt betraktelig distansert. Efter Statistiske Centralbyrås indeks over jordbruksvarer steg disse i 1934 med 3.6 pct., mens lønningene bare steg med 1 pct., i 1935 steg indeksen for landbruksvarer med 7.8 pct., lønningene med 4 pct., og den samme utvikling er sannsynligvis også til stede for 1936, skjønt jeg der ikke har nogen tall å holde mig til. Dette forteller oss at landarbeiderklassen i vårt land ikke har maktet å få den samme fordel av opgangen på jordbrukets område som de som er i den heldige stilling at de er jordeiere. Jeg tror det er nødvendig for Stortinget å ha dette for øie når det skal ta stilling til den jordbrukspolitikk som skal føres. Jeg sa under krisedebatten, visstnok ifjor, at jeg håpet at når nu de større gårdbrukere gjennom statens inngrep, organisering og bidrag fikk leveligere vilkår, måtte de også være villig til å la daglønnerne på landsbygden få en rimelig andel i denne opgangen, og jeg vet også at i enkelte distrikter i vårt land hvor landarbeiderne har maktet å bygge en organisasjon, der har de fått en nogenlunde tilfredsstillende lønnsoppgang, skjønt de heller ikke der har formådd å få de procenter i tillegg som prisstigningen på landmannsprodukter skulde tilsi. Jeg tror derfor at Stortinget blir nødt til å ta sig av dette spørsmål. —

Den politiske situasjon er uklar, sa bondepartiets fører idag. Jeg har intet råd for, at bondepartiets fører følger den politiske situasjon uklar. Hvis den er uklar, så er det bondepartiet selv som er skyld i det; for et parti som det ene år med nebb og klør kjemper for en bestemt politisk økonomisk linje og det annet år eller det samme år går til angrep sammen med motstandere av denne

linje, det kan da sannelig ikke vente at der skapes politisk klarhet. Jeg synes, at det er såpass stor politisk klarhet som det overhodet er mulig at der kan bli, når ikke et enkelt parti har det parlamentariske flertall i denne sal. Er det så, at bondepartiets fører ønsker å skape politisk klarhet, så vet han hvilken vei vi i en parlamentarisk forsamling har til å bringe politisk klarhet.

Jeg vil til slutt bare si, at jeg håper, at de arbeidsopgaver som er tatt op av Regjeringen både i trontalen og i budgettet, må det lykkes å føre frem slik at vi fremdeles kan bli vidne til, at forholdene i vårt land litt etter litt utvikler sig dithen, at det blir levelige, rummelige og lykkelige livsvilkår for alle dem som er deltagere i opbyggingen av landet.

Statsminister Nygårdsvold sa i sitt bredt anlagte foredrag bl. a.:

Hvis man skal redegjøre for hvad som er forutsetningene og beveggrunnene for denne regjerings politikk, så kan man gjøre det med ganske få ord. Man kan nemlig si at den var iverksatt for å avhjelpe den herskende økonomiske krise. Det kan nok hende at det var en side ved denne krise, en del av krisen, som man på sine hold syntes det var mest påtrengende å få avhjulpet, og at man på visse hold mente, at bare man her satte inn nok midler, og bare man her satte i verk øieblikkelige foranstaltninger, så vilde alt bli vel og bra her i landet. Det gjaldt avhjelpelsen av den store arbeidsledighet som vi hadde. Spørsmålet om hvad som burde gjøres for å rette og lette på dette fryktelige samfundsønde var sterkt aktuelt over hele landet, og det var derfor ganske naturlig at det spørsmål så å si til å begynne med blev kjernen i den nuværende regjerings politikk.

Jeg vil gjerne få lov til å innskyte noen politiske betraktninger ved siden av de økonomiske som jeg skal komme tilbake til. Det norske Arbeiderparti er et parti som politisk har tatt sitt utgangspunkt og bygget op sin samfundsopfatning på Karl Marx's utredning av vår nuværende samfunshistorie, set på bakgrunn av og i relasjon til den økonomiske og produksjonsmessige utvikling i samfundet. Vi tror — nu ja, det er kanskje ikke riktig å si at man tror, det er vel bedre å gi det et annet uttrykk; for, som vi vet, er jo tro en sikker overbevisning om ting som ikke sees — jeg kan derfor si det på den måte, at vi slutter oss til Marx' definisjon av den historiske og produksjonsmessige utvikling som har funnet sted, og vi finner at denne definisjon, så langt som den rekker, er riktig, og det er et grunnlag som ingen socialist kan komme forbi. Men jeg vil tilføie at vi barn av vår tid, med de erfaringer som vi har, og med de vanskeligheter som vår tid reiser, vi må selv legge til rette våre definisjoner, vår politikk, våre foranstaltninger og våre fremgangsprogrammer, legge dem til rette slik som vi mener det er riktigst for den nuværende situasjon og for de problems og de sakers løsning som vi står overfor, og som den moderne tid krever.

Statsråd Koht uttalte:

«Hr. Hundseid la sterk vekt på at det som det gjaldt om, var å styrkja kjøpekrafta, og da særskilt hjå småbrukarane, hjå bøndene. Dette svarar heilt til det som Arbeidarpartiet har sett upp i sitt stortingsprogram. Der er det samla i få setningar just det som vi har lagt mest vekt på i vår politikk for

den næraste framtida, og der heiter det um det vi vil, at vi vil «trygge livs-vilkårene og øke kjøpekraften hos arbeiderne og funksjonærene ved et høiere lønnsnivå og hos bøndene og fiskerne ved lønnsomme priser på jordbruksvarer og fisk». Det er skilnaden på det hr. Hundseid sa, og det eg no las upp, at han berre tala um å styrkja kjøpekrafta hjå bøndene og jordbruksarbeidarane; vi har i programmet for arbeidarpartiet teke med alle folkeklassor som arbeider her i landet. Og det er ein naturleg ting at vi i vårt parti tek med alt dette. Hr. Hundseid veit kanskje betre enn nokon annan i denne sal at eg for min part har streva med denne tanken um eit samarbeid, ei tilnærming — lat meg bruka det ordet framleis — millom bønder og arbeidarar her i landet gjennom mange, mange år. Han og eg har tala um det i ungdomsåra, lenge fyrr nokon av oss kom in i aktiv politikk, og eg for min part held det framleis for ein naturleg ting, dette at bøndene går i hop med arbeidarane i det norske samfundslivet og i politikken.

Marxistisk historietenkning og marxistisk samfundssyn lærer oss at denne tilnærminga millom bønder og arbeidarar må koma. Det har gledd meg i den politikken som hr. Hundseid og etter han hr. Moseid har greitt ut, å møta so mykje god marxistisk tenkning. Men det er med marxistisk tenkning plent som det er med den talekunsta som den kjende borgaren i komedien hjå Molière skulde læra. Han fekk ein lærar i talekunst, og vart undren og glad då han fekk høyra at det han sjølv tala kvar einaste dag, var prosa: for det visste han ikkje. Soleis er det med so mange som tenkjer marxistisk; dei gjer det, men dei veit ikkje av det sjølve. Men det som er marxisme, er dette at det er økonomiske vilkår som er grunnlaget for all politikk, for alt samfundsarbeid og til sjuande og sist for alt kulturliv i folket. Det som er særskilt for marxismen, den historiske røynsla marxismen har gjort klår for oss, den historiske sanninga vi har lært der,, er at dei økonomiske vilkåra i det samfundet som er til no, og i dei samfundsformene som har vore til fyrr, fører til klassestrid og klassemotsetningar. Det er eit historisk faktum som vi peikar på, og som Karl Marx meir enn nokon annan har lært oss. Men det er ikkje det same som å segja at klassestrid for oss er eit program. Det er eit historisk faktum som vi må gjennom. Men heile det marxistiske programmet for arbeidarpartiet er just dette at vi skal gjennom klassestriden, vi skal fram til eit Noreg der det ikkje er råd til å halda uppe klassestrid. Det er dette som gjer at det marxistiske programmet som arbeidarpartiet byggjer sin politikk på, ikkje blir eit klasseprogram, men blir eit folkeprogram, og difor er det at vi med glede kann helsa både bønder og andre velkomne til oss.»

Hjøre mannen Lykke fremsatte følgende forslag på vegne av sitt parti:

1. Da regjeringen har innbudt til forhandlinger, som må antas å føre til økede bevilgninger til vårt nøytralitetsvern, som må sees i sammenheng med det hele budgett,
2. da Stortinget finner at det fremlagte budgett bør reduseres således at kriseskattene kan avvikles, i første rekke renteskatten og omsetningsavgiften, anmoder Stortinget Regjeringen om på ny å gjennomgå budgettet med dette for øie. Denne gjennomgåelse forutsettes å kunne foregå samtidig med forhandlingene mellem Regjeringen og partiene om nøytralitets-spørsmålene.»

Statsminister Nygårdsvold uttalte at en slik omarbeidelse i tilfelle burde bli en ny regjerings sak.

Forslaget blev forkastet med 113 mot Høires 36 stemmer.

Valen (v) fremsatte følgende forslag:

«Stortinget bed Riksstyret setja ei nemnd til å greida ut spørsmålet om fondsupplegging i verksemdene til bate for dei sjølve, for tenestemennene og arbeidarane og til å trygge nærings- og arbeidslivet i det heile i nedgangstider.»

Forslaget blev enstemmig oversendt Regjeringen.

Trontalen blev derefter vedlagt protokollen.

Budgettsalderingen.

Ved budgettsalderingen uttalte Hognestad (a):

Det er fra høire- og venstrehold under budgettbehandlingen både iforffor, iffor og iår kommet adskillige mørke spådommer om statsbudgettet. Ingen av disse mørke spådommer har gått i oppfyllelse. Tar en for sig statsregnskapet for de tre første kvartaler av dette budgettår, og sammenholder budgettanslagene for 1937—38 med det, vil en se at budgettet er — for å bruke et gjengs uttrykk — et forsiktig opgjort budgett, eller med andre ord et sterkt budgett. Og bruker en det samme sammenligningsgrunnlag for flere år tilbake, kommer en til samme resultat. Hvis derfor ikke noget uforutsett inntreffer, kan man regne med at overskuddet på budgettet for 1937—38 vil bli adskillig større enn det budgettoverskudd som blir iår. — Og det har vel aldri hendt at vi har hatt en slik matt salderingsdebatt som den vi har hatt idag. Det er det beste bevis for hvor sterkt budgettet er, og hvor svak opposisjonen er.

Finansminister Bergsvik sa:

Når det gjeld det som har vore sagt um at budgettet er for høgt, har eg nærmest ei kjensle av at dei andre partia, og då serleg høgre og venstre, har den meininga at det *samla* budgettet er for høgt; men under heile budgetthandsaminga har eg ogso havt ei sterk kjensle av at dei og har den meininga at dei einskilde *postane* er for små. Ein kann då gjera seg upp ei meining um korleis det vilde ha vore, um alle dei einskilde *postane* vart auka.

Budgettinnstilling III b. blev derefter enst. vedtatt.

Oversikt over Stortingets budgettbehandling 1937.

Nedenfor gis en oversikt over resultatet av budgettbehandlingen. En ser herav at de endringer som Stortinget gjorde i Regjeringens forslag ikke var særlig vidtgående.

Foreslått

	Herav i tilleggss-			Mer enn foreslått	Min. en foreslått
	I alt	proposisjoner	Bevilget		
<i>Utgifter:</i>	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
Det kgl. hus	923 600		923 600		
Regjeringen og statsr.sekr.	4 082 565	23 000	4 057 565		25 000
Storting og statsrevisjon ..	2 585 600		2 724 150	138 550	
Høiesterett	344 000		344 000		
Utenriksdepartementet	4 432 510		4 436 310	3 800	
Kirkedepartementet	54 801 530	615 791	54 750 373		51 157
Justisdepartementet	29 600 425	1 086 700	29 600 425		
Socialdepartementet	84 547 898	609 414	84 521 648		26 250
Handelsdepartementet	18 345 173	72 140	18 445 173	100 000	
Landbruksdepartementet ..	22 278 106	37 093	22 288 931	10 825	
Arbeidsdepartementet	37 740 598	674 300	37 740 198	—	400
Finansdepartementet	27 162 093	÷ 2 662 780	27 123 573		38 520
Forsvarsdepartementet	44 962 540	6 489 400	45 147 540	185 000	—
Forskjellige utgifter	25 312 215	3 418 000	24 920 429		391 786
Forretningsdrift	45 075 507	100 000	45 075 507		
Krisebevilgninger	51 111 160	2 000 000	51 111 160		
Kapitalutg., krisebevilgn. ..	16 066 600		16 066 600		
Statens forretn., anlegg ..	26 900 435	1 922 500	26 900 435		
Avdrag på statsgjelden ..	36 572 383	÷ 3 540 620	36 572 383		
Sum	532 844 938	10 844 938	532 750 000	—	94 938
<i>Inntekter:</i>					
Skatter og avgifter	427 813 000	12 700 000	427 913 000	100 000	
Sportler og gebyrer	5 441 580		5 441 580		
Refusjoner	4 784 992		4 784 992		
Innt. av statsinstitusjoner	32 533 332	682 632	32 530 179		3 153
Renter og aksjeutbytte	6 391 600	169 000	6 391 600		
Forskjellige inntekter	12 967 598	21 000	12 950 739		16 859
Fonds	2 468 330		2 468 330		
Kapitalinntekter, bidrag ..	3 760 200	647 000	3 760 200		
Andre kapitalmidler	36 509 380	÷ 3 540 620	36 509 380		
Sum	532 670 012	10 670 012	532 750 000	79 988	—

Skatte- og finansspørsmål.

Rentelettelse til Hypotekbanken.

I tidligere år var der bevilget større summer til en almindelig nedsettelse av Hypotekbankens utlånsrente til 4½ pct. For 1937—38 var det beregnet at det trengtes 1 800 000 kroner til dette såfremt renten skulde holdes i 4½ pct. men bare 100 000 kroner hvis den ikke skulde settes ned mere enn til 5 pct. Finansdepartementet hadde foreslått disse 100 000 kroner, plus 300 000 kroner til individuelle renteletter.

Komunalkomiteén hadde sluttet sig til dette bortsett fra 2 borgerlige medlemmer som tok forbehold om å opta avvikende forslag.

Under stortingsdebatten blev det oplyst at Hypotekbanken hadde såpass midler tilovers av driften at den vilde greie å holde renten i 4½ pct. hvis den fikk et tilskudd på 500 000 kroner. En av de borgerlige representanter optok forslag om dette.

Statsråd Bergsvik svarte til dette:

Når det gjeld spørsmålet om å letta renta ved statsløyving, er ikkje saka so enkel. Då lyt ein vega denne posten saman med alle andre både på utgifts-sida og inntektssida, og ein er nøydd til å spyrja om dei som får renteletting, er i den goda at her *md* det hjelpast, jamvel om det går ut over andre fyremål. Og her melder ogso spørsmålet seg om generell og individuell renteletting. Når det gjeld individuell renteletting, har Riksstyret ført upp i år den summen som direksjonen i Hypotekbanken rekna med var turvande, og dei mest treng- ande låntakarane skulde dermed vera hjelpte. Når det gjeld den generelle rentelettinga, må en sjølvstakt sjå denne saman både med det som har vore gjort for å letta gjeldsbyrda gjennom lånekassone, saman med det som elles har vore gjort for å betra tilhøva for jordbruket, saman med tilhøva i jordbruket i dag i det heile og saman med heile vårt budgett og skattepolitikken. Gjennom tilskot til generell renteletting gjev staten tilskot til alle låntakarar utan umsyn til betalingsevne. Det var ikkje urimeleg som ei naudhjelp då det galdt å vera eller ikkje vera for ein stor del av dei som var låntakarar i Hypotekbanken, det var ikkje urimeleg, slike som tilhøva var for ein 2—3 år sidan; men eg kann ikkje sjå at tilhøva i dag er slike. Og det er serleg for dei store bruk at dette har noko sers å segja. For dei små bruk, slik som eg kjenner dei frå Vestlandet t. d., med *sine* lån i Hypotekbanken på 2—5 tusund kronor har dette som me diskuterer her i dag ikkje større verd enn spørsmålet om nokre få kronor. Eg trur eg torer segja at slik som tilhøva har utvikla seg, er det ikkje dei store brukarane, dei som har dei *større* bruk og dermed dei større lån i Hypotekbanken, som i dag er verst stelte og difor har fyrste kravet på å få renta letta. Stortinget må heller ikkje tru at dei 400 000 kronone som hr. Østby-Deglum gjer framlegg om, representerer so mykje som ½ pct. rente for Hypotekbanken; det er eit mistak, dei representerer ikkje stort over ein tiendedels pct. For ein Vestlandsjordbrukar med eit lån på 5 000 kronor — og det er storparten av låntakarane på våre kantar som ikkje har større lån — er det heile eit spørsmål om ikring 5—6 kronor året.

Resten av den halve procent er ei fylgje av lånekonverteringane o. a. Og det er ikkje heilt visst at renta i det heile treng *setjast* upp over 4.5 pct. slik som ho er idag. Mitt syn på den sida av saka har eg gjeve både hr. Østby-Deglum og hr. Alb. Moen kjennskap til, og eg har då svært vanskeleg for å sjå at dette skulde vera eit slikt spørsmål som det vert gjort til. Eg har i det heile vanskeleg for å skyna at heile framlegget kann vera anna enn eit agitasjonsframlegg, når spørsmålet her ikkje er om stort anna enn en tiendedels procent rente og kanskje ikkje det ein gong. Eg korkje kann eller vil hindra korkje den eine eller den andre tingmann i å fremja slike framlegg, men me må ha rett til å setja slike framlegg i det rette ljøs.

Innstillingen blev bifalt mot 26 borgerlige stemmer.

Midlertidig omsetningsavgift.

For budgettåret 1937—38 hadde finansdepartementet anslått at omsetningsavgiften vilde innbringe omlag 28 mill. kroner.

Der forelå enst. komitébeslutning idet 3 borgerlige medlemmer uttalte at de efter at Stortinget under finansdebatten hadde stemt ned et forslag om krigsskattenes avvikling, fant det nytteløst å stemme mot.

Ikke desto mindre utspant det sig en langvarig debatt om omsetningsavgiften i Stortinget, uten at det resulterte i noget avvikende forslag.

Innstillingen blev vedtatt mot 19 stemmer.

Statstilskudd til opprettelse av nye sparebanker.

Det hadde flere ganger vist sig behov for støtte til opprettelse av sparebanker på steder hvor den gamle bank hadde måttet stoppe. Der var tidligere ydet tilskudd til denslags formål av krisemidler.

Der var nu foreslått å gi en bevilgning på statsbudgettet på 50 000 kroner som tilskudd til grunnfond for nye sparebanker i herreder der en eldre bank hadde måttet stoppe. Forutsetningen skulde være at Norges Bank i hvert tilfelle skulde skyte til en lignende sum som Staten og at det fra distriktets side skulde skytes til et tilsvarende beløp. Statens og Norges Banks andel av grunnfondet skulde få samme rett til rente og tilbakebetaling som de privates andel.

Slike tilskudd skulde ydes bare rent undtagelsesvis og i kommuner hvor de økonomiske forhold er særlig vanskelige. Størrelsen av det enkelte tilskudd fra Statens side skulde ikke gå op i over 15 000 kroner.

Innstillingen blev vedtatt mot Samfundspartiets stemme.

Lov om forsikringsavtaler.

Den lov om forsikringsavtaler som var trådt i kraft i 1931 inneholdt bestemmelser om gjenopbygningsplikt i branntilfeller og om ydelse til et brannvernfond hvis der ikke blev bygget.

En komité nedsatt av endel bank- og næringsorganisasjoner hadde foreslått disse bestemmelser ophevet.

Justisdepartementet var uenig i ophevelsen av bestemmelsene, men fant at der klebet endel mangler ved avfatningen av vedkommende lovparagraf.

Stortingets justiskomité var i det vesentlige enig med departementet. Det var imidlertid dissens på et punkt, idet et flertall i komitéen vilde at forsikringsrådet bare skulde være rådgivende når det gjaldt dispensering fra bestemmelsene, og at departementet skulde være den avgjørende instans.

Et mindretall i komitéen optok proposisjonen som gikk ut på at dispensasjon bare skulde gis når forsikringsrådet anbefalte det.

Komitéflertallet bestod av Arbeiderpartiet og 2 borgerlige, deriblandt formannen. Mindretallet bestod av 2 Arbeiderpartiet og 2 borgerlige.

I Odelstinget gikk både justisdepartementets og arbeidsdepartementets chefer inn for mindretallsforslaget (proposisjonen). Denne blev vedtatt med 41 mot 39 stemmer.

I Lagtinget blev efter dette ingen dissens optatt.

Arveavgift.

Finansdepartementet hadde foreslått endel forhøiede satser for arveavgiften, likesom det hadde foreslått at avgiften for arv direkte til barnebarn blev forhøiet.

Det borgerlige flertall i komitéen kunde ikke gå med på dette, mens Arbeiderpartiets komitémedlemmer fulgte proposisjonen.

Ved voteringen i Stortinget seiret den borgerlige fraksjon mot 58 stemmer.

Stempelavgift på dokumenter.

Departementet foreslo en forhøielse av satsene. Arbeiderpartiets og Bondepartiets komitémedlemmer sluttet seg til dette når det gjaldt sluttsedler ved omsetning av aksjer og obligasjoner. Når det gjaldt dokumenter vedrørende fast eiendom gikk det borgerlige flertall i komitéen mot proposisjonen.

Også dette spørsmål forårsaket en større debatt i Stortinget.

Ved avstemningen blev Regjeringens forslag for det første punkts vedkommende vedtatt med en liten endring mot 38 stemmer. For det anent punkts vedkommende blev Regjeringsforslaget forkastet mot 55 st.

Bankinnskuddsskatt.

I O.prop. nr. 4—1937 hadde Regjeringen fremsatt en del **endringsforslag** vedrørende bankinnskuddsskatten.

En rekke borgerlige representanter hadde også fremsatt forskjellige forslag til forandring i denne lov.

Finansdepartementet var ikke enig i noen av de sistnevnte forslag, men antydte selv et endringsforslag som skulde rette på de tilfeller hvor den nevnte skatt blev antatt å ramme urettferdig. Imidlertid vant heller ikke dette særlig bifall hos Justisdepartementet og andre myndigheter.

Et forslag om at aktie- og andelsmeierier fritas for innskuddsskatt blev godtatt av Finansdepartementet. Dette oprettholdt likeledes sitt tidligere forslag om sløifning av den såkalte 4 pro mille-bestemmelse.

I kommunalkomitéen optok to høiremedlemmer forslag om at hele bankinnskuddsskatten blev ophevet.

De øvrige komitémedlemmer kunde ikke være med på dette.

Venstres og Bondepartiets komitémedlemmer sluttet seg til et forslag som var antydte av Finansdepartementet og som gikk ut på at folk som ikke vilde hatt skattbar inntekt selv om bankrenter var medregnet, skulde få innskuddsskatten tilbakebetalt.

De to høiremedlemmer vilde, hvis deres prinsipale forslag falt, opta forslag om at innskytere skulde få godtgjort den del av skatten som svarte til det rentebeløp som vilde blitt skattefritt hvis bankrentene var medregnet ved den almindelige kommuneligning.

Komitéfertallet, Arbeiderpartiets medlemmer, var enig i tanken som lå til grunn for de fremsatte forslag som tok sikte på å fritas for skatt bankinnskudd som ved vanlig ligning ikke vilde fått kommuneskatt.

Imidlertid anså de ingen av forslagene for tilstrekkelig gode og foreslo å henstille til departementet å utrede saken nærmere.

Bare to av medlemmene sluttet seg til forslaget om å fritas meierier.

Komitéens flertallsinnstilling kom derfor til å lyde på at 4 pro mille-bestemmelsen blev stående.

Den erklærte sig dog enig i at denne bestemmelse ikke skulde gjøres gjeldende for regnskapsåret 1936.

Videre foreslos altså den nevnte henstilling om videre utredning av saken.

I Odelstinget blev det naturligvis en bred debatt om disse spørsmål. Komiteens ordfører, vår partifelle Ulrik Olsen, fremholdt at det var nødvendig å finne frem til en bedre løsning for de mindre skattydere enn de fremlagte forslag bød.

Statsråd Bergsvik rettet i debatten sterke anklager mot Høire og Høirepressen for den måte de hadde drevet agitasjonen på i denne saken.

Østbye-Deglum (h) fremsatte i debatten et endringsforslag ang. meierier, slik at de skulde undtas «for så vidt deres formue og inntekt efter de gjeldende regler ikke for øvrig beskattes på vedkommende meieriers hånd».

Ordføreren, Ulrik Olsen, erklærte at han vilde stemme for dette forslag.

Ved voteringen blev først Høires forslag om å opheve renteskatten nedstemt mot 26 stemmer.

Derefter blev det vedtatt enstemmig at 4 promille-bestemmelsen ikke skulde gjelde for regnskapsåret 1936.

Avsnittet om meierier blev vedtatt efter Østbye-Deglums forslag mot 25 stemmer.

Høirefraksjonens subsidiære forslag og Venstre- og Bondepartifraksjonens forslag blev forkastet mot henholdsvis 28 og 29 stemmer.

For øvrig blev komitéinnstillingen enstemmig vedtatt.

Bensinavgift for motorbåter.

Representanten Ørbech (h) stilte følgende spørsmål til Regjeringen:

«Vil departementet opta til behandling spørsmålet om fritagelse for bensinavgift for mindre motorbåter som kyst- og øybefolkningen må bruke som almindelig kommunikasjonsmiddel?»

Statsminister Nygaardsvold svarte at dette spørsmål var meget innviklet. Det vilde være vanskelig å hindre at slik avgiftsfri bensin ikke blev brukt til motorvogner, og kontrollen vilde bli meget kostbar.

Den nu gjeldende refusjon til fiskere har vært meget vanskelig å gjennomføre uten misbruk og det er under overveielse å finne en annen ordning.

Den andel av avgiften, 2 pct., som handelsdepartementet får som kompensasjon, har man antatt å utgjøre mer enn disse motorbåters virkelige forbruk, og da de beløp som således innkommer, forutsettes brukt til foranstaltninger som er til gagn for motorbåteiere, kan disse efter min mening ikke med noen rett klage over at de betaler den såkalte «veiavgift».

Det var for øvrig departementets mening å opta hele bensinspørsmålet til behandling så snart som mulig.

Lønnsreguleringer.

Lønnsregulering for offentlige tjenestemenn.

I Stortingsproposisjon nr. 1 — tillegg nr. 13 — 1937 og Innst. S. nr. 179 1937 finnes de utførlige redegjørelser og forslag i denne store sak.

Proposisjonen opplyste at de samlede utgifter til gjennomførelse av proposisjonen vilde beløpe sig til 13.15 mill. kroner.

Forslagene er bygget på de forhandlinger som blev ført mellom Staten og de forskjellige tjenestemansorganisasjoner mellom 21. september 1936 og 28. april 1937. De krav som var stillet fra tjenestemennenes side vilde medføre en utgiftsøkning på budjetet for neste termin av ca. 75 mill. kroner

Formanen i administrasjonskomitéen og sakens ordfører, Getz (h) gav i Stortinget en oversikt over hvad saken gjaldt. Han sa derunder bl. a.:

Det vil sees av innstillingen at den er enstemmig, bortsett fra at bondepartiets nye representant i komitéen, hr. Sundbø, har to dissenser. Hr. Sundbø har presisert at enstemmigheten gjelder høire, arbeiderpartiet og venstre. Hvorvidt det vil bety at hele bondepartiet er enig i hans dissens, får da voteringen vise. Jeg har det håp at de som er litt mer kjent i salen og i materien enn hr. Sundbø, ikke vil kunne slutte sig til hans dissenser, som er ganske uholdbare. — Av disse to dissenser som hr. Sundbø har, er den første et utsettelsesforslag. Hr. Sundbø foreslår at man i år kun skal behandle spørsmålet om regulerings-tillegget, derimot skal man la alt det øvrige ligge, idet han vil at man skal opta hele lønnsregulativet til revisjon. Det skal gjøres nu i høst, hvorefter administrasjonskomitéen skal komme sammen og behandle resultatet, og Stortinget skal så i januar få sig forelagt et helt nytt utkast til lønnsregulativ med en gjennomgående revisjon av hele det nuværende regulativ. Dette forslag er kombinert med et forslag om at man skal avsette de beløp på vel 3 millioner kroner som nu er foreslått anvendt til reguleringen, for at de funksjonærer og tjenestemenn som ved Stortingets endelige behandling måtte komme til å få en lønnsforbedring og nu er tatt med i fiertallsforslaget, skal kunne få denne etterbetalt fra 1. juli i år, mens derimot de tjenestemenn som ikke har vært så heldige å være tatt med i administrasjonskomitéens forslag, skal få dette tillegg fra et senere tidspunkt.

Den annen dissens gjelder selve reguleringstilleggets størrelse. Der foreslår hr. Sundbø at ingen tjenestemann skal kunne få et høiere reguleringstillegg enn for forsørger kr. 240.00 og for ikke forsørger kr. 160.00. Med andre ord er konklusjonen fra mindretallets side den at statens tjenestemenn, når denne sak er avsluttet av Stortinget i år, skal vandre bort med maksimum 160 kroner for ikke forsørger og 240 kroner for forsørger, idet alt det øvrige skal utsettes, og det skal da vandles videre i det håp at et kommende storting vil ha anledning til å behandle saken.

Flertallet har ikke kunnet slutte sig til dette mindretallets standpunkt, og jeg skal gjøre rede for hvorfor flertallet ikke har kunnet gi forslaget sin tilslutning. Det er ganske riktig, som det fremholdes av mindretallet, at den sak som har foreligget her før. Og ikke bare det — æres den som æres bør. I komi-oversiktlig, særlig for de stortingsrepresentanter som ikke sitter i administrasjonskomitéen — og det er også nogen — som jo vil ha vanskelig for helt ut å følge de forandringer som her foreslås i lønnsregulativet og spesielt i de spesielle deler. Det er også ganske riktig at det nuværende lønnsregulativ takket være

lappevirksomhet gjennom en lang årrekke er lite oversiktlig, og kanskje ennå mindre oversiktlig opstillet, og at det derfor trenger en revisjon. Det er derfor også selvfølgelig at administrasjonskomitéens flertall, selv om det fullt ut handler under det ansvar som det er nødvendig for en stortingskomité å handle under, i en sak som denne i langt større utstrekning enn ellers vanlig vil måtte bygge på administrasjonens forberedelse og på tillit til at administrasjonen har stillet sitt forslag op som en helhet og med like hensyntagen til alle tjenestemenn uansett ethvert bispørsmål av hvilken som helst art.

Resultatet av disse spesialforhandlinger om regulativets enkelte deler er det som nu foreslås utsatt av mindretallet, og det er nettopp det spørsmål som er det der er av avgjørende betydning for alle de lavestlønnede statstjenestemenn i våre etater. Reguleringstillegget får alle behandlet, og for de lavestlønnede har det ingen som helst betydning for såvidt enten man får flertallets eller mindretallets forslag bifalt, hvis man regner at de lavestlønnede stopper for ikke forsørgere ved 4800 kroner. Men det som har interesse for de store etater, for post, telegraf, for tollvesen, skattevesen, for jernbanene, det er nettopp det spørsmål: Skal vi nu få se et resultat av de mange års utsettelse? Skal vi nu få gjennomført det som er forhandlingsresultatet? Skal vi få se en bedring i våre vilkår? Der har Regjeringen foreslått 3 150 000 kroner, som jeg hadde nær sagt på nogen ganske få kroner nær går til de lavestlønnede statstjenestemenn. Komitéen har forhøiet beløpet til 3 240 000. Og så skulde Stortinget si: Vi har ikke den oversikt at vi vil behandle disse spørsmål — som er behandlet i forhandlinger i månedssvis — vi har ikke den oversikt at vi vil behandle dem i år, nu vil vi reise hjem, og så vil vi ha en behagelig sommer, og så vil vi la komitéen arbeide til høsten og vinteren, og så skal statstjenestemennene muligens få se et resultat en gang ut på neste år.

Olaf Johansen (a):

«Når man vil bedømme det som foreligger her, og holde prp. nr. 1, tillegg 13 som foreligger fra arbeiderregjeringen, op imot de lønnsproposisjoner og lønnsinnstillinger som har foreligget i denne sal i de siste 15 årene, så tror jeg alle vil finne at det er gått frem på en noget annen måte enn vanlig. Jeg vil betegne det slik at i den lønnsbehandling og det lønnsforslag som ligger i prp. r. 1, tillegg 13, kan man ikke undgå å merke at det er en synsforskjell som kommer frem i bedømmelsen av lønnsansettelsene i forhold til de proposisjoner og innstillinger som har foreligget her før. Og ikke bare det — æres den som æres bør. I komitéen er vi blitt enige om den nye lønnsbehandling; vi står, så å si, samlet om det nye synet på reguleringen av lønningene. Jeg tror at de som er gamle her i salen, vil ha vanskelig for i Stortingets historie å finne at der er kommet en lønnsinnstilling av den størrelse som denne enstemmig fra komitéen. Jeg undtar da hr. Sundbø. Det er en ting man ikke finner sidestykke til i Stortingets historie. Og jeg mener at det skal også de borgerlige i komitéen ha æren av. Det er ikke slik å forstå som hr. Sundbø synes å mene at det er en absolutt enighet i komitéen. Nei, det som er skjedd under behandlingen av dette lønnsforslag, det er at vi har sammenarbeidet oss til det resultat som foreligger. Når jeg derfor sier at det utkast til lønnsregulativ som foreligger her fra Regjeringen og fra komitéen, betegner et nytt lønnsyn, så bygger jeg det på at ved de lønnsforbedringer som her er foretatt, har man mer enn nogen annen gang vendt sine øine mot de laveste lønnsklasser, mot dem som har den laveste lønn i statstjenesten,

mot dem som i alle år har sittet verst i det økonomisk. Det er dem som vesentlig får forbedring ved dette regulativ. Og det er en synsforskjell i behandlingen av lønsspørsmålene i forhold til hvad der tidligere er gjort her, såvel i komitéen som i Stortinget. Jeg tror ikke jeg sier for meget når jeg sier at et slikt forslag til lønnsbehandling mer enn noen gang før er egnet til å skape et bedre forhold blandt tjenestemennene, mer ro ute i de store etatene. Jeg er opmerksom på at det kan være urolig hist og her i etater og blandt enkelte tjenestemenn som føler sig tilsidesatt, men komiteen er enig om, som komitéens formann har uttalt, at det er en forutsetning fra komitéen at de spørsmål som vi ikke har fått med i komitébehandlingen, og som blir oversendt til lønnsdirektoratet, skal gjennomgås på ny.

Og det som for mig synes å ha vært den linje som de borgerlige i Stortinget har fulgt, det har alltid vært å ta opp og se på de spørsmål som kostet minst, og følgelig har de lavest lønnete tjenestemenn i Staten alltid blitt liggende efter. Det er det som er det store ved dette lønnsforslag her, at vi har gått den helt motsatte vei. Den overveiende del av de 3 millioner som her foreslås går til de lavest lønnete.»

Statsråd Bergsvik gikk i sitt innlegg utførlig inn på utviklingen av tjenestemennenes lønninger og forholdet til prisnivåene.

Likeledes foretok han en sammenligning med andre grupper av lønnstagere for å se tingene i sammenheng.

Hans innlegg var meget vel underbygget og gav en rekke detaljer av stor verdi for en riktig forståelse av denne viktige sak.

Sundbø (h) fremsatte et utsettelsesforslag som blev nedstemt mot 7 st. Et annet forslag av samme representant blev forkastet mot 9 st.

For øvrig blev den store komitéinnstilling i det vesentlige enst. vedtatt.

Bistillingsregulativet.

Det forelå i Innst. S. nr. 178 forslag til endring av bistillingsregulativet. Dette blev enst. vedtatt i Stortinget.

Lønns- og reglementsbestemmelser for Statens Havnevesens arbeidere.

Ved lønnsreguleringen for havnevesenets arbeidere var forhandlingene mellom Staten og Arbeidsmannsforbundet og Riksmeglingsmannens forslag basert på at der blev gitt dispensasjon fra Arbeidervernlovens bestemmelse om en ukentlig arbeidstid på 48 timer. Forutsetningen for forslagene's vedtagelse var at der skulde arbeides 50 timers uke. Imidlertid fant Socialdepartementet at der ikke kunde gis slik dispensasjon. Dette vilde bety at disse arbeidere vilde få 35 tusen timeverk mindre enn de hadde forutsatt.

Arbeidsmannsforbundet krevde da lønnskompensasjon for disse tapte timeverk, altså at timelønnen blev regulert slik at den gav samme ukefortjeneste for 48 timer som beregnet for 50 timer. Regjeringen var gått med på dette.

Det borgerlige flertall i administrasjonskomitéen kunde ikke slutte sig til det og fastholdt den tidligere innstilling i tilslutning til det oprinnelige meglingsresultat.

Arbeiderpartiets komitémedlemmer sluttet sig til Regjeringens forelegg om lønnskompensasjon, og *Olaf Johansen* (a) optok forslag i Stortinget i overensstemmelse hermed. Efter en inngående debatt blev forslaget forkastet med 67 mot 64 st. efter at meglingsresultatet var blitt enst. vedtatt.

Fyr- og Merkeresenes arbeidere.

Flertallet i administrasjonskomitéen hadde redusert kretsmeglingsmannens forslag for lønnstillegg til disse arbeidere med en tredjedel i henhold til den beslutning som Stortinget hadde fattet om ikke å yde havnearbeiderne kompensasjon for tiden mellom 48 og 50 timers uke.

Arbeiderpartiet ved *Olaf Johansen*, optok forslag om full kompensasjon. Dette blev nedstemt mot 57 stemmer.

Industri og arbeidsledighet.

Industrielle tiltak og reiselivet.

Departementet hadde foreslått 1.5 mill. kr. til dette, derav 0.3 mill. kr. til reiselivet. Finanskomiteens flertall var enig, bare med den forandring at det opførte 0.4 mill. kr. av summen til reiselivet. Dessuten blev det foreslått at den skulde kunne ydes rentefri lån til folkebad for et beløp av inntil 75 tusen kr. av disse penger.

Fem av de borgerlige medlemmer av finanskomiteen var enige i beløpet til reiselivet, men stemte mot ytterligere bevilgning med undtagelse av 50 tusen kr. til folkebad.

Mindretallet uttalte at de anså det direkte skadelig å anspore til ytterligere virksomhet ved å yde statsstøtte.

I Stortinget blev det en bred debatt om industrireisingen.

Ole Colbjørnsen (a) sa i sitt innlegg bl. a. følgende:

Når det gjelder behovet her, så tror jeg, hvis man studerer stillingen nøie, at man må være enig i at det er et overordentlig stort behov i Norge nettop for utvidede tiltak og for utvidet støtte fra statens side på disse felter. Vi fikk her for et par dager siden i en uttalelse av formannen for Industriforbundet i hans tale på Industriforbundets årsmøte en bekreftelse på det som vi blandt annet i Arbeiderpartiet har hevdet både sent og tidlig i mange år, nemlig at Norge er et av de land som er i den for såvidt heldige stilling at det har meget store hittil utnyttede reserver, råstoffkilder o. s. v. og dermed har adgang til en ny, rik utvikling på det industrielle felt. Vi behandlet her for en tid siden bureisnings- og nydyrknings spørsmålet, og da fremhevet jeg det fundamentale forhold at vi nu har bare halvparten så meget dyrket jord pr. innbygger som Sverige og Finland f. eks. Noget lignende er faktisk tilfelle også for industriens vedkomme. Man kan ta industri efter industri og se hvor lite vi er kommet frem i grunnen, hvor meget det er igjen å gjøre, og hvor svakt vi ofte står i forhold til Sverige, og til Danmark også, til tross for at våre naturlige muligheter på mange måter er like store om ikke større.

Vi har ikke hatt nogen aktiv industripolitikk tidligere i Norge. Man var vant til tidligere at industrien skulde klare sig selv, den gikk så å si automatisk fremover, mente man. Men forholdet er at denne automatiske utvikling har ikke ført til nogen harmonisk og sterk utvikling av den norske industri. Vi har

gode resultater på en rekke felter, men vi har overordentlig store hull å fylle ennu. Et bidrag til å fylle disse hull er nettop den støtte som staten kan gi her under dette kapitel nr. 1165 og videre ved disse garantibevilgninger som vi har hatt i de siste par år. Jeg skal ikke her komme med noget langt foredrag om hvad det er som skal gjøres på de forskjellige felter som trenger å utvikles; jeg kan henvise til en liten brosjyre — jeg har henvist til en annen ved en tidligere anledning, men dette er en brosjyre om «Industrien i Norge. Stillingen nu og hovedopgavene for en samfundsmessig industrireisning», som blev utgitt for ganske kort tid siden av Teknisk Forening av Det norske Arbeiderparti, hvor de som interesserer sig for det, vil kunne finne opregnet og utførlig fremstillet alle de felter hvor vi ligger langt tilbake, alle de store hull i vår nasjonale produksjon som er å fylle, alle de utnyttede muligheter vi har i Norge, og som det gjelder å komme i vei med. For sig, som særskilt problem, har vi en ting som jernsaken, for bare å nevne den eksempelvis. Her i Norge importerer vi for 30—40, kanskje snart for op i 50 millioner kroner i jern- og stålprodukter om året, mens vi har jern både i form av almindelig jernmalm og svovelkis i overordentlig store mengder, elektrisk kraft til smeltning, ledig arbeidskraft og alle betingelser overhodet lagt til rette.

Efter den vidtløftige debatt blev flertallsinnstillingen om 15 mill. kr. vedtatt mot 51 st.

Statsgaranti og lån til nye arbeidstiltak.

Finansdepartementet hadde foreslått å forhøje grensen for statsgarantien for nye arbeidstiltak fra 18 til 25 millioner.

Flertallet i finanskomitéen, Arbeiderpartiets og Bondepartiets representanter, var blitt enige om å forhøje grensen fra 18 til 20 millioner, idet de antok at det beløp som efter Regjeringens meddelelse stod igjen fra før, 3¼ mill. kroner, vilde være tilstrekkelig til å løse de opgaver som forelå. Regjeringen skulde samtidig få bemyndigelse til også å yde statsgaranti til rasjonalisering av meierier.

Høres og Venstres representanter i komitéen stemte mot enhver forhøielse. De uttalte sin prinsipielle betenkelighet ved hele systemet med statsgaranti, og foreslo at Regjeringens bemyndigelse til å gi garantier skulde begrenses til 50 tusen kr. i hvert enkelt tilfelle.

Regjeringen hadde i Stort.medd. nr. 39, 1937, forelagt Stortinget en samlet oversikt over garantibemyndigelsens anvendelse og om garantisakenes behandling i det hele tatt.

Det samme komitéflertall som nevnt ovenfor foreslo meddelelsen vedlagt protokollen.

Efter en utførlig debatt i Stortinget blev forhøielsen til 20 mill. kr. vedtatt mot 38 st.

Høires forslag om begrensning til 50 tusen kr. falt mot 42 st.

Stortmedd. nr. 39, blev enst. vedlagt protokollen.

Tilleggsbevilgning til arhjelp av arbeidsledigheten.

På budgettet for 1936—37 var der stillet til Regjeringens rådighet et beløp til lindring av krisen m. v. på 11.3 mill. kroner. Av dette beløp var i første halvår av budgett-terminen anvendt om lag 10 mill. kr. I de par første måneder av 1937 varresten på det nærmeste opbrukt, og det blev søkt om bemyndigelse til å an-

vende 2 mill. kr. ytterligere til dette formål i budgettåret. Forslaget var enst. tiltrådt av socialkomitéen.

I Stortinget utspant der sig den 19. mars en utførlig debatt om arbeidsledigheten i sin almindelighet og spesielt om den støtte som var gitt til industri av disse midler.

Statsråd Torp benyttet anledningen til å gi en utredning om de grunner som hadde talt for at man gikk til støtte av sagbruksindustrien i Fredrikstaddistriktet. I forbindelse med dette berørte han også spørsmålet om boligsaken og fremholdt at dette var en sak som ikke i første rekke berørte bare byene slik som almindelig antatt. Det var i virkeligheten på landsbygda bolignøden var størst. Han antydte ønskeligheten av å få utarbeidet en landsplan for boligbyggingen og de store konsekvenser en rasjonell løsning av disse spørsmål vilde ha. Likeledes gikk han inn på stenindustrien og dens vanskeligheter. Torp kom også inn på fordelingen av de midler og den anvendelse man hadde gjort av dem.

Tilleggsbevilgningen blev enst. gitt.

7.5 mill. kr. til lindring av krisen m. v.

Ved behandlingen av denne bevilgning utspant det sig en prinsipiell debatt om industrigarantier og et lån som var ydet Enebak kommune til innkjøp av Flateby Cellulosefabrikk.

Videre blev spørsmålet om nødsarbeidslønnen diskutert.

Følgende forslag blev enst. vedtatt.

1. Der bevilges 7.5 mill. kr. til lindring av krisen og til arbeidsledighetens bekjempelse.
2. Sosialdepartementet bemyndiges til å forhøje satsene for nødsarbeide med 5 øre pr. time for samtlige grupper I, II, III, samt akkordtillegget med 10 øre fra kr. 1.20 til kr. 1.30.

Forhøielsen gjøres gjeldende fra den tid Sosialdepartementet bestemmer.

Statsgaranti til sagbruk og høvlerier.

I kriseårene hadde sagbruksindustrien hatt mange vanskeligheter å kjempe med. Der var også blitt nedsatt en særskilt nevnd til å behandle disse spørsmål. Dennes innstilling var blitt forelagt Tiltakskommisjonen som hadde frarådet nogen særlig omfangsrik støtte til sagbruksindustrien. Derimot hadde den pekt på visse tilfelle hvor støtte burde kunne gis.

Der forelå nu innstilling fra Finanskomitéen forsterket med to medlemmer fra Skog- og Vassdragskomitéen om statsgaranti til følgende bruk:

1. A.s Lands Sag og Høvleri, Odnes, — inntil 75 tusen kr.
2. Messel Dampsag og Høvleri, Rise st. pr. Arendal, inntil 100 tusen kr.
3. Marnar Bruk nye A.s, Mandal, — inntil 75 tusen kr.

Saken foranlediget en hel debatt i Stortinget. Debatten dreiet sig forøvrig i stor utstrekning om statsgarantiene og støtten til industrien i sin almindelighet. En del konservative medlemmer benyttet anledningen til å demonstrere sin motvilje mot Statens initiativ når det gjaldt industrireising.

Den første garanti blev bifalt mot 30 st., den annen mot 42 st. og den tredje mot 29 st.

Statens skibsfond.

I 1936 hadde Stortinget vedtatt å la Statens skibsfond få anledning til å oppta et statsgarantert lån på 3.5 mill. kr. I år hadde Finanskomitéen enst. foreslått at bemyndigelsen blev utvidet til 5.5 mill. kr., altså med 2 mill. kr.

Statens skibsfond, blev oprinnelig opprettet av de midler som fremkom ved overskuddet på salg av de motorskib som Staten kjøpte under krigen. Det yder lån til skib som bygges ved norske verksteder. Som regel optas først et førsteprioritetslån på 50 pct. og så yder skibsfondet 20 pct. av byggesummen derefter på annen prioritet. Det blev under stortingsdebatten opplyst at det i alt av dette fond var bevilget lån til 73 skib med en samlet kontraktsum på omlag 62 mill. kroner.

Stortinget vedtok enst. å gi den foreslåtte bemyndigelse.

Jordbruket.

Bureising og jorddyrkning.

Under behandlingen av krisebevilgningen til jorddyrkning og bureising blev det reist en prinsipiell debatt om bureisingen som viste at de fleste innen Stortinget nu var fullt opmerksom på den nasjonaløkonomiske betydning av denne saken.

En var her også inne på betydningen av brukenes størrelse som et vesentlig spørsmål og om å utvide reglene for forhøyet bidrag til bureisere til også å omfatte småbrukere som har for lite jord men som kan skaffes tilleggsjord.

Statsråd Ystgård uttalte bl. a. under denne debatten:

Debatten vidner om at man er kommet til det stadium hvad bureisings- og jorddyrkningssakene angår at her ikke eksisterer nogen større meningsforskjell. Det er ikke bare Landbrukskomitéen, men så vidt jeg forstår hele Stortinget som nu står enig om at dette er samfunnsgagnlige tiltak av første rang, som statsmyndighetene har å ta sig av i den utstrekning, det bare er mulig. Det er bare å håpe at denne opfatningen vil holde ved i fremtiden. Da er jeg sikker på at man vil komme dit man ønsker å skulle komme, nemlig til en bureisnings- og en jorddyrkningsvirksomhet så stor, at den virkelig tilfredsstiller behovet. Det vil si å tilfredsstille den jordtrangen som er til stede og det behov for utvidelser som er til stede for mange småbruks vedkommende. Jorddyrkningens og bureisningens formål er jo å få landets udyrkede jord under kultur og å skaffe dem et hjem som intet hjem har. Det vil også si å skaffe bureiseren så stort areal til bruket han skal reise, at det kan skaffe bureiserfamilien levevei for fremtiden og arbeidsplass for familien. Dette må vel være grunnreglene for den egentlige bureising. Det skal ikke være en bureising bare for å skaffe arbeid under anlegget av det nye bruket. Det bør være en bureising i ordets egentlige betydning, slik at det blir et nytt levedyktig jordbruk som blir reist. En ny jordbrakerfamilie som får arbeidsplass og levelige vilkår. Og ut fra dette syn tror jeg spørsmålet blir bedømt i administrasjonen også. Derfor mener jeg, som det også blev fremholdt av hr. Skarholt og hr. Korslund, at arbeidet må i større grad enn hittil gå i retning av å skaffe de mange småbruk som nu er for små, tilleggsjord. Så meget jord som det er nødvendig for å gjøre bruket så stort at det kan tilfredsstille kravet til en families arbeide og levevei. Vi har en del strøk i landet,

hvor dette er vanskelig på grunn av forholdene, fordi det allerede nu er jordmangel, men i de fleste bygder står man heldigvis ikke fast i denne henseende. Det er spørsmålet om en riktig fordeling av jorden det gjelder. Det gjelder å gjennomføre fordelingen slik, at man ikke gjør skade på de jordbruk vi allerede har. Det er ingen som mener det er noget fremskritt i å skade et eldre bruk for å bygge op et nytt bruk. Det det gjelder, er å få utvidet eldre småbruk og reist nye av de ressurser landet vårt har, og som nu ligger ubrukt.

Oscar Nilsen (a) sa bl. a. følgende:

Det gjelder etter min formening ikke bare å reise nye bruk; men samtidig som disse brukene reises, må man spørre sig selv: Blir disse mennesker satt ned på en sådan måte at de har utsikter til å kunne greie sig? Det er av like stor betydning det som å skaffe dem jord, og jeg vil si at i mange tilfelle, slik som det er nu, viser det sig at man støter på adskillige vanskeligheter, når det gjelder å reise disse nye bruk på en økonomisk forsvarlig måte. De har lett for å bli for dyre, gjelden har lett for å bli for stor, slik at når tidsfristen er omme, at bureiserne skal betale renter og avdrag, så makter de ikke dette.

Jeg mener at for det første må det krav reises, at den jord som tildeles disse bureisningsmenn, skal være gratis. De har et så tungt og opofrende arbeide, de som skal ta fatt på å dyrke denne jorden — og som regel er det også av den dårligste jord de får — at det skulde synes rimelig at de ikke skulde betale noget for jorden. Jeg sier ikke dette som nogen kritikk mot departementet, selvfølgelig ikke; slik som forholdene er idag, er det naturligvis et rent økonomisk spørsmål om det er mulig å skaffe til veie midler, slik at man kan gjennomføre dette helt ut. Men man bør iallfall komme så langt at på steder hvor jorden er dårlig og kostbar å dyrke, der burde man forsøke iallfall å gjennomføre systemet at jorden blev levert helt gratis.

Ole Colbjørnsen (a) sa i sitt innlegg:

Tar vi antall mål dyrket jord pr. innbygger i vårt land, så er det ikke fullt 3 mål. I Sverige og Finnland, for å sammenligne med de to land som det skulde ligge meget nær å sammenligne med, er det ca. 6 mål, altså over det dobbelte, av dyrket jord pr. innbygger. Disse tall viser jo med en gang at det er åpenbart at vi trenger overordentlig meget mer dyrket jord i landet, idet det jo hverken i Sverige eller i Finnland er noget særlig for meget av dyrket jord. Sverige er som bekjent så nogenlunde på selvbergningsbasis, og når den almindelige velstand vel jevnt over er en del større i Sverige, henger det bl. a. sammen med den ting at de har forholdsvis dobbelt så stort antall dyrket jord til underhold for befolkningen og til å skape rikdom, som det vi har her i landet. Vi burde ihvertfall i vårt land ha en 4—5 mål. Hvis vi tenker oss 4 mål, trenges det altså omtrent 3 millioner dyrket jord til i landet, og går vi op i 5 mål, trenges det 6 millioner mål dyrket jord til i tillegg til de 8—9 millioner vi har under kultur nu. Disse karakteristiske tall vilde jeg gjerne nevne, idet jeg mener de stiller problemet i relieff.

Andr. Moan (a) uttalte:

I 1917, da man regnet med at stort sett var de i arbeide som var arbeidsdyktige og som vilde arbeide — det var jo en høikonjunktur, og det var jo

heller mangel på arbeidskraft — da var utgiftene til forsorgen her i landet ca. 15 millioner kroner. I 1934 var utgiftene steget til ca. 53 millioner. Den statistikk vi har over de arbeidsledige, fikk vi først i 1922. Det var jo da vi begynte å få arbeidsledige etter høikonjunkturen. Statistikken forteller oss at fra 1922 til 1934 er det tilflytt forsorgen over 140 000 hovedpersoner på grunn av arbeidsløsheten. Man må forstå at dette er veldig tall. Så sent som i 1934 kom det over 12 000 hovedpersoner på forsorgen av samme grunn. Og bak disse hovedpersoner står naturligvis både kvinner og barn, så det blir en ganske vesentlig del av landets befolkning som fremdeles er på forsorgen på grunn av arbeidsløsheten. Vi kan etter den samme statistikk regne med at i de 4—5 årene fra 1930 til 1934 har samfundet for å understøtte dem som er kommet på forsorgen på grunn av arbeidsledigheten måttet bruke minst 30 millioner kroner hvert år. Hvis vi tar dette beløp og anvender det for å finansiere en slik ting som bureisningen, vil man jo forstå at vi på den måte kan skaffe de midler som trenges til bureisning og nydyrkning. Jeg skal ikke foreta det talleksperiment, men enhver vil jo kunne skjønne at med 30 millioner om året kan man forrente en nokså stor kapital. Prinsippet skulde jo være at alle skulde ha arbeide og alle skulde være i arbeide. Det er jo på den måte verdier skapes i samfundet. Vi har også jord nok, som det har vært nevnt fra flere talere her, så vi har nok å ta fatt på; det mangler ikke jord.

Landbrukets krisebevilgninger.

Grunnlaget for den politikk som var fulgt i landbrukets krisepolitikk i de siste år var at prispolitikken skulde ta sikte på å holde priser på jordbruks- og husflidsprodukter som så nogenlunde tilsvarte engrosprisene for ferdige industrivarer.

Flertallet i landbrukskomitéen, *Bondpartiets* og *Arbeiderpartiets* representanter uttalte at dette syn også lår dannet premissene for dets syn på landbrukspolitikken.

Høyres representanter uttalte som sin opfatning at de vilde «tilrettelegge omsetnings- og avsetningsforholdene for jordbruksvarer således at disse såvidt mulig sikres engrosspriser som tilsvare en gjennomsnittlig engrossprisindeks for ferdige industrivarer.»

Fraksjonen uttalte videre at den mente tiden var kommet til hel ophevelse av kraftforavgiften og vilde inntrengende henstille til departementet å la utrede spørsmålet om en rasjonering eller andre midler til en effektiv regulering av produksjonen av de foran nevnte varer (melk, flesk, egg etc.) med sikte på at kraftforavgiften snarest opheves.

Venstres medlemmer av komitéen mente at kraftforordningen ikke hadde svart til sin hensikt og at det var nødvendig å heve frikvantumet. De henstilte til administrasjonen at der måtte gjøres alvorlige forsøk på å finne enklere og mere virksomme midler enn kraftforavgiften for å tjene de formål som den tok sikte på. Det forutsattes at resultatet av dette blev forelagt neste års Storting.

Arbeiderpartiets medlemmer hadde en særuttalelse hvori de prinsipielt fastholdt lønnsomhetslinjen som den var kommet til uttrykk i kriseinnstillingen i 1935 og 36, men fastholdt også at det ikke vilde være mulig å bringe prisindeksen for jordbruk på høide med indeksen for industri.

De fremhevet smørordningen og kornordningen som gode tiltak som måtte

oprettholdes. Med hensyn til kraftforavgiften mente de at den hadde vært ineffektiv bortsett fra maisen fordi den hadde vært bundet til et bestemt pristall og at dette spørsmål straks måtte tas op i hele sin bredde.

Bondepartiets medlemmer avga også en særuttalelse hvori de bemerket at de var prinsipielt uenige i bevilgning av svære beløp til de respektive kriseformål. De mente at lønnsomhetslinjen kunde holdes ved en rettfærdig prisregulering.

Subsidiært måtte de holde på bevilgningene til de forskjellige markedsregulerende formål for jordbruket, fordi det manglet tilstrekkelig tilslutning til deres prinsipielle linje. Denne fraksjon foreslo også endel omlegninger av de forskjellige beløp innen bevilgningene.

Når det gjaldt de enkelte oppgaver innenfor krisebevilgningen hadde komitéens flertall redusert beløpet til *organisasjon av omsetning etc.* med 50 000 kr. Disse penger opførtes istedet som tillegg til bevilgningen til *øket forbruk av fisk og kjøtt* hos mindre bemidlede.

Bondepartiets komitémedlemmer stemte mot reduksjonen, men for den sistnevnte forhøielse.

Høirefraksjonen stemte mot *bevilgningen til billigmelk* som var opført med 900 000 kroner.

Bondepartiets fraksjon opførte 100 000 kr. mer enn departementet til *nedsættelse av prisen på smør som erstatning for margarin til offentlige institusjoner.*

Bondepartiets fraksjon foreslog bevilgningen på statsbudgettet til *tilskudd til produksjonsmelk til meieriene og til fjell- og gårdssmør* øket i forhold til departementets forelegg med 200 000 kr.

Hele komitéen anså det ønskelig om administrasjonen eventuelt kunde fremlegge forslag til revisjon av *kraftforordningen* såvidt i betids at det kunde komme til komitébehandling mellom sesjonene.

Når det for øvrig gjaldt denne avgift hadde Statens Kornforretning foreslått at den av tekniske grunner blev oprettholdt med en minsteavgift av 50 øre pr. 100 kg. til tross for at kraftforprisene bortsett fra mais var steget så sterkt at enhver avgift egentlig skulde være bortfalt. Departementet og komitéen gikk med på dette.

Bondepartiets fraksjon foreslog beløpet til *ldnefondet for meierier* øket med 100 000 kr. i forhold til departementets forslag.

Høires fraksjon stemmer mot bevilgningen til bidrag til *reparasjon av uthus på småbruk.*

I Stortinget gav dette anledning til en tre dagers vidtløftig debatt om landbruksspørsmålene.

Under debatten uttalte Skarholt (a):

Den krise som jordbruket og den jordbrukende befolkning var oppe i for 3—4 år siden, var såvidt omsiggripende og så dyptgående at den krevet ganske effektive rådbøter. Det måtte handles hurtig, fordi det hele truet med å bryte sammen på enkelte områder, og man måtte også til dels slå inn på helt nye baner, helt nye veier når det gjaldt jordbrukspolitikken. Dette gjaldt både det rent organisasjonsmessige og de forskjellige inngrep som måtte gjøres fra det offentliges side for å regulere produksjon og omsetning av jordbrukets produkter for å heve lønnsomheten. Det er derfor ganske forklarlig at enkelte

av disse tiltak som blev satt i verk, var belemret med feil, slik at de må under revisjon. Jeg sikter her til kraftfôrordningen. Det er jo så med alt nytt, at det vil ha sine barnesykdommer. Det må prøves, og eftersom en vinner erfaring, må det utbygges videre. Men stort sett tror jeg vi kan slå fast, at de tiltak som blev satt i verk, den linje som blev knesatt i og med kriseforliket i 1935, og som er blitt slått fast i de to kriseinnstillinger som blev vedtatt i 1935 og 1936, har ført til sin hensikt. De har i vesentlig grad bidratt til å hindre sammenbruddet i jordbruket og å heve lønnsomheten, heve levestandarden hos den jordbrukende befolkning. Jeg behøver bare å peke på utbygningen og trygningen av jordbrukets organisasjoner som er skjedd ved de forskjellige lovvedtak som er gjort. Likedan den støtte som er gitt til markedsregulering av de fleste jordbruksprodukter, en støtte som er kommet de mest markedsfjerne og dermed også de vanskeligstilte distrikter til gode. Jeg tenker på smørordningen, en ordning som der blev geipet ganske sterkt etter og talt hånende om i venstrepressen den gang vi gjennomførte den, men allikevel en ordning som har slått igjennem. Hva har ikke smørordningen betydd f. eks. for fjellbygdene og for de distrikter som er henvist til bare å drive husdyrproduksjon? Jeg gad vite hvordan det vilde ha sett ut utover bygdene, hvis vi ikke hadde hatt disse forskjellige tiltak. Arbeiderpartiets fraksjon og flertallet i landbrukskomitéen går derfor inn for bibeholdelse og fortsettelse av denne lønnsomhetslinje, som er knesatt. Ja, vi i arbeiderpartiet går inn for oprettholdelsen av smørordningen, selv om det økonomiske grunnlag for den, kraftfôravgiften, skulde vise sig å svikte. Det må finnes en utvei her på en eller annen måte. Når det gjelder kraftfôrordningen, så er jo allesammen enige om at den må i støpeskjeen. Etter at prisleiet på kraftfôr nu er kommet så høyt som det er, er jo kraftfôravgiften blitt praktisk talt ineffektiv, idet man ikke får inn de midler som man trenger så sårt i markedsregulerende øiemål. Det var kanskje en feil, som nevnt av hr. Hognestad, at den blev låst fast til et visst prisleie. Nu er det 15 øre pr. førenhet. Jeg vet ikke om det går an som hr. Hognestad antyder, gjennom et benkeforslag å rette på dette forhold. Jeg vil høre hvad statsråden sier, men jeg skulde helst være tilbøielig til å tro at det hele kunde settes ut og drøftes i den komité som det er meningen skal behandle spørsmålet om en revisjon av kraftfôravgiften. Når Arbeiderpartiets fraksjon gikk inn for kraftfôravgiften, så var det foruten den ting at den skulde skaffe midler til markedsregulering, av den grunn at vi også vilde forsøke å bremse litt på det store forbruk av utenlandsk kraftfôr og derved tvinge bøndene, produsentene, til i egen interesse å bruke mer av sitt eget hjemmeavlet fôr. I hvilken utstrekning det er lykket, vet vi ikke. Høyres fraksjon sier: «Imidlertid er kraftfôravgiften som produksjonsregulerende faktor blitt en skuffelse.» Venstres fraksjon sier: «— at kraftfôravgiften ikke har redusert det samlede bruk av kraftfôr. Men det er mulig at avgiften har virket med til å fremme den innenlandske fôrproduksjon på enkelte områder og i visse strøk.» Men jeg tror nok at kraftfôrimporten allikevel vilde ha vært betydelig større, særlig ifjor da prisleiet for kraftfôr lå forholdsvis lavt, hvis vi ikke hadde hatt kraftfôravgiften. Arbeiderpartiets fraksjon vil i hvert fall være med på å forsøke å komme frem til en hvilken som helst ordning, finne en hvilken som helst utvei som tar sikte på å begrense den store import av kraftfôr og dermed legge husdyrproduksjonen over på mere nasjonal basis.

Okevik (a) sa i sitt innlegg bl. a.:

Når det er sagt at kraftfôrordningen i sin nuværende form har spilt fallitt, så kan en innrømme at den ikke har svart til de forventninger som man oprinnelig hadde, men jeg vil også tilføie, at den ordning som vi hadde før, og som kraftfôravgiften avløste — altså den ordning som fremgikk av kriseforliket av 1934 — det var en ordning som så å si spilte fallitt før den blev satt ut i livet. Det vesentlig av den grunn at den bygget på et rasjonerings-system som stengte for de enkeltpersoner og de distrikter innenfor jordbruket som har drevet svakt. Rasjoneringen gikk ut over alle, og vel var det slik at den skar ned kvotaen for dem som drev sterkt, men hvad verre var: den stengte for opdriften i de tilbakeliggende strøk i landet, og derfor var den død i sig selv, den var utviklingsfiendtlig, og derfor måtte den bryte sammen. Jeg vil ha sagt dette; for om der er mangler ved den ordning vi har hatt nu, så var iallfall den ordning man prøvet i 1934, langt verre.

Det er anført mot den kraftfôrordning som vi har hatt i de siste par år, at den ikke har ført til mindre forbruk av innført kraftfôr; i så måte skal den ikke ha svart til forventningene. Til det vil jeg for det første ha sagt, at det tidsrum hvori den har virket, har vært kort. Og når man nu henviser til statistikken, så viser nok den at der har vært en stor import også i denne tid; men her må vi være klar over at vårt land jo er i en sterk utvikling, der ofres i disse tider mer enn der nogen gang har vært ofret på jordbrukets utvikling og også på nydyrkningen, og det må naturligvis sette sine spor. Der er utvidelser, ved bureising, det blir flere jordbrukere som får tak i jord, og det blir på den måte flere produsenter. Dessuten utvider de gamle gårdene stadig sitt dyrkede areal. Og endelig vil utvilsomt adskillig av den jord som har vært dyrket i lang tid, men slett dyrket, komme under stadig bedre kultur. Ad forskjellige veier har vi særlig i de siste år fått et mer effektivt jordbruk, større avlinger, større husdyrhold i det hele tatt mer intensiv drift enn før, og det må også sette sine spor når det gjelder kraftfôrordningen. Det er riktig at fra vår side var kraftfôravgiften i første rekke tenkt som en premiering for å legge om fra import av utenlandsk fôr til større selvbergning på dette område, det var hovedgrunnlaget. Jeg vil i denne forbindelse ha sagt, at når man også har trukket inn spørsmålet om å regulere produksjonen, og dette fra enkelte hold, til dels også fra bondepartihold, så å si er gjort til det vesentlige, så er ikke det vår linje, og det er ikke det syn som vi akter å dekke. Den tid kan komme her i landet, da vi har en altfor stor produksjon, og vanskeligheter med å bli kvitt produksjonen på en rimelig måte. Men vi kan ikke erkjenne at den situasjon er inntrådt idag; vi er fullt klar over at det ennå er langt frem til at vårt innenlandske marked er fylt på en rimelig måte når det gjelder en rekke produkter. Det gjelder ikke bare de produkter der vi har et oplagt underskudd, jeg tenker ikke på slike produkter som korn og kraftfôr i denne forbindelse, men på en rekke andre ting. Det er ganske klart at der er svære luker å fylle. Det henger i første rekke sammen med de sociale forhold, med at der er hundretusener av menesker i landet som ennå ikke på nogen måte kan utnytte det som jeg vil kalle en rimelig forbruksevne, og det er en av de viktigste oppgaver i vår socialpolitikk ikke bare å skape tiltak, men å syte for også på jordbrukets område, at resultatet av disse tiltak rekker ut ikke bare til produsentene, men at de også rekker ut til forbrukerne, at altså tiltakene kan settes ut i livet på en slik måte at de fattigere lag av folket får rimelig adgang til å dekke det

som jeg vil kalle et forsvarlig forbruk. Og i så måte er der som sagt svære luker. Sikkert er det at et produkt som melk idag er en luksusartikkel i store strøk av landet. Arbeiderbevegelsen kan ikke erkjenne at der er overproduksjon, før vi er klar over at melk og andre av våre husdyrprodukter som kan stilles i klasse med den, kan rekke frem til dem som mest trenger den. Jeg sier ikke dette for å kritisere de jordbrukstiltak som vi har hatt; jeg sier det snarere for å utdype dem, føre dem videre, gjøre det klart at jordbrukstiltak og jordbrukspolitikk er ikke bare bondepolitikk og politikk som har adresse til jordbruksproducentene; men den må ha en adresse — og jeg vil si en hyggelig adresse — til de andre lag i folket, som virker i andre arbeidsgrener. Dette tror jeg jordbrukerne i stor utstrekning er enige i, når de blir opmerksom på det. Og jeg tror en hel del av dem også er opmerksom på det. Det er ikke for å skape et motsetningsforhold jeg vil ha sagt dette. Men jeg vil i denne debatt ha understreket denne side av saken, for hvis den ikke blir tydelig understreket, vil en hel del av våre tiltak og forskjellige sider av vår jordbrukspolitikk ikke bli møtt med den forståelse i de andre lag i folket som trenges for at de kan bli ført frem på bredt grunnlag. Naturligvis er det så at etterhånden, kanskje nokså snart, vil det være mulig å imøtekomme de interesser som jeg her har understreket. Det er delvis et organisasjonsspørsmål, og det er også et spørsmål om økonomisk evne — eller rettere sagt om vilje til å bedømme vår økonomiske evne, det kan sies på den måten og. Men etterhånden må vi regne med, at på store felter innen vårt jordbruk vil et virkelig legitimt behov være dekket, og etterhvert som dette behov er dekket, må vi planmessig arbeide for omlegning idet vår jordbruksutvikling må ikke stanse, likeså litt som vår øvrige utvikling. Det er klart, at hvis vi på en ensidig måte nytter ut de vidder som vi dyrker op, så vil vi få en skjev utvikling, og da kan den tid komme, som man taler om, at det er overproduksjon i jordbruket. Det er ikke sannsynlig, iallfall ikke i nær fremtid, at vi her i landet kan få eksportert vårt overskudd til utlandet. Jeg tror at den tann kan vi foreløpig slå ut, for enten det er bittert eller hyggelig å erkjenne det, så ligger jo produksjonsvilkårene her i landet således til rette på mange vis, at det er ikke sannsynlig at vi skal kunne gjøre oss noget håp om å bli konkurransedyktige på eksportbasis med andre samfund, som lever under mer gunstige naturlige vilkår, og som til dels maskinelt og på annen måte kan driver mer effektivt, enn vi kan gjøre her. Men nettop fordi vi ikke i nær fremtid kan regne med eksport når det gjelder jordbruket, så må vi ha omlegning for øie. Og da har vi her i landet to store luker i vår produksjon å fylle: korn og kraftfôr. Det er riktig at det tok tid for arbeiderklassen å opdage dette, men den har etterhånden opdaget det. Det er med arbeiderklassen som med så mange andre, den opdager ikke vanskelighetene før den har dem — ja det finnes naturligvis noen få som er anderledes innstillet, men den store masse mennesker opdager ikke vanskelighetene før de står overfor dem. Og nettop fordi arbeiderklassen blev stillet ansikt til ansikt med vanskelighetene og var nødt til å ta standpunkt til dem, så fant de frem til løsninger, og vi kan også gjerne si, avfant sig med løsninger, som de under andre forhold neppe vilde ha gått på. Derfor har vi gått inn for kornordningen, til tross for at den betyr en fordyrelse. Derfor har vi gått inn for forsøk på å bli mer selvhjulpne når det gjelder kraftfôr, til tross for at det visselig betyr fordyrelse. Dette er ting som bryter med de gamle og tilvante veier, og de som fremdeles vil gå de gamle og tilvante veier, vil reagere. Etterhvert må husdyrproduksjonen bli for

stor efter den synsvinkel som jeg her har anført, og så vil vi bli nødt til å slå inn på andre linjer, eller utbygge de nye linjer som vi har akseptert. Vi kan være klar over at her er et *interesse-fellesskap* mellom jordbrukets folk og den store arbeiderklasse, de er i samme båt på sett og vis. Den politikk som man har ført i de siste år har i sine store hovedtrekk ført frem, og den vil føre frem uansett om der i framtiden vil eksistere noget forlik mellom de to partier som har samarbeidet, fordi *klassemessig* er jordbrukets folk og industriens folk nødt til å henge sammen og dele godt og ondt.

Statsråd Ystgaard gav en utførlig utredning om de forskjellige detalj-spørsmål som var reist i debatten, og sluttet sitt inlegg med å si følgende:

Når vi nu har denne krisedebatt, så vil jeg ha sagt til slutt, at opgangs-kreftene de er til stede i jordbruket, og de er til stede kanskje i en såpass grad, at vi må flere år tilbake før vi kan konstatere noget tilsvarende. Man har også greid sig utrolig godt over en vanskelig periode i norsk jordbruk, idet vi ifjor fikk en svikt i den forventede avling på ca. 10 pct. Dette betyr ikke mindre enn 190 000 tonn byggverdi, mindreavling, hvilket igjen svarer til omtrent halvparten av kornavlingen i landet på 1 år. Det var en påkjennning som var ganske stor. Men som vi vet, greide jordbruket påkjenningen bra, og et godt år vil straks rette op igjen miséren efter tørketiden. Det kan også være verd å legge merke til at tapene for Hypotekbanken, som for et par år tilbake var ca. 2 millioner kroner om året, i det siste er gått betydelig ned. Dette skulde også vidne om at det er bedre forhold enn det var før på landsbygda. Om vi vil være ærlige, så vet vi også at jordbrukets produksjonsapparat og driftsapparat er i bedre orden. Det er øket intensitet og bedre drift. Fjoråret viste som før sagt rekord i kjøp av kunstgjødsel, og i år er dette rekordkjøp øket ytterligere med 8 pct. Jordbrukerne i landet legger nu an på å dyrke sitt husdyrfør på hjemlig grunn. Det lønner sig også. Det er bevist gjennom mange hundre forsøk. Ved øket planteavl og mindre kraftforforbruk sparer man på de kontante uttellinginger for jordbruket, og disse besparelser blir da arbeidsbetalingen for det merarbeide som en slik forsert drift fører med sig. Forbedringen i driften, positiviteten, utryddelse av krisementaliteten på landsbygden, — kort sagt: foreteelsene til det bedre — driftsmessig og produksjonsmessig, — som vi nu er vidne til, er de beste tegn for jordbruket i tidene som kommer. Sjelden har det vært vanskeligere å fremkomme med forutsigelser. Men nettop i en slik situasjon er det evnen og viljen til opdrift som er lyspunktet i landsbygdenes fremtidsperspektiv og dette gir kraft til å overvinne de vanskeligheter som vi kjemper med idag, og gir kraft til å overvinne vanskelighetene som kommer i dagene herefter.

Moan (a) sa bl. a.:

Det er mange spørsmål som behandles under denne innstilling, og det har jo alltid vært strid om en del av dem, men jeg tror vi kan være enlige om at hvis ikke jordbrukerne selv gjenem sine organisasjoner greier å løse spørsmålene, ved å komme med forslag om ordninger som det videre skal arbeides efter, så vilde det iallfall ikke bli bra for jordbrukerne. Og det er jo nettop her kjernen i grunnen ligger, for det er de organisasjoner som jordbrukerne selv har skapt, som det har stått nokså sterk strid om. Men motstanden er ikke kommet fra småbrukerne. Jeg våger å påstå at småbrukerne, særlig når det har gjeldt omsetningsspørsmålene, har gått inn for en samvirkemessig omsetning av landbruks-

varer i like *så* stor, ja kanskje i større utstrekning enn de større bønder. Men det har vært andre krefter som likesom har vært imot at jordbrukerne har organisert sig eller har dannet disse centraler og organisasjoner. Det kan jo være forståelig, for det er jo klart at når jordbrukerne selv tar hånd om omsetningen av de varer de produserer, vil det naturligvis gå ut over dem som har hatt denne omsetning før. Derfor er det helt naturlig på en måte at der er krefter som har bekjempet disse organisasjonstiltak. Men det må også innrømmes at hvis jordbrukerne hadde stått enige, da var vi kommet langt og vi hadde ikke behovet å strides om *så* mange av disse spørsmål som vi nu gjør her i Stortinget. Det er jo ofte slik at frende er frende verst, og slik er det også i dette spørsmål.

Spørsmålet om kraftfôrordningen har jo særlig vært fremme, og jeg ser det slik at jordbruksorganisasjonene, både småbrukerlaget og bondelaget, må drøfte dette spørsmål og komme med forslag med hensyn til kraftfôrordningen. Det må ikke bli bare et departementsspørsmål, men et spørsmål som virkelig drøftes blandt jordbrukerne. Jeg synes ikke det er riktig av de større bønder, slik som jeg iallfall har fått forståelsen av at de hittil har gjort, å se med motvilje på gradering av kraftfôravgiften. Jeg tror vi hadde hatt en mere rasjonell og god kraftfôrordning enn den vi har, hvis den hadde tilgodesett litt mere de små bruk. Småbrukerne som ikke har tilstrekkelig jordareal, men som skal livnære sig på sitt småbruk, har nemlig sterkere behov for en kraftfôrordning enn de som har større jordarealer. Dette må de som har større jordbruk lære å forstå; men gjør de det er det ikke tvil om at man må kunne komme til enighet om en kraftfôrordning som vil virke til jordbrukets beste. Den kraftfôrordning vi hittil har hatt, skulde det efter min mening ikke være *så* meget å si på, når umdømt at den har virket for tungt på de små bruk, — ellers tror jeg den har vært bra.

Det har vært snakket her om overproduksjon. Jeg vil fremholde at vi enda har langt igjen før vi kan snakke om nogen overproduksjon. For jeg går ut fra at det norske jordbruk skulde ha til opgave å skaffe mat for det norske folk. Og hvis det er utgangspunktet, er det langt igjen enda, før vi kan si vi har nogen overproduksjon for jordbruket. Jeg vil si her når bureisingen og selvforsynings-spørsmålet har vært nevnt, at kan man se de to ting i sammenheng, så er det ingen grunn til engstelse for at en øket bureising skulde medvirke til å skape vanskeligheter gjennom en for stor produksjon.

Under debatten blev det fremsatt følgende forslag:

Av Kleppe (v):

«Det henstilles til Regjeringen å øke frikvantumet av kraftfôr for slaktesvin fra 150 kg. til 200 kg. for produsenter med frikvantum inntil 1200 kg.»

Av Steen (a):

Der henstilles til Regjeringen å pålegge margarinfabrikkene å angi innblandingprocenten av natursmør på emballasjen av de margarinsorter som blandes med natursmør.»

Bjørnson (b) henstillet til departementet å igangsette videnskapelige undersøkelser vedr. gudbrandsdalsost.

Disse tre forslag blev enstemmig oversendt Regjeringen.

Innstillingen vedr. *billigmelk* blev vedtatt mot 28 st.

Innstillingen vedr. *utjevning av melkeprisen og markedsregulering* blev vedtatt mot 17 stemmer som stemte for økning med 100 tusen kr. til smør til offentlige institusjoner.

Innstillingen vedr. *tilskudd til produksjonsmelk etc.* blev vedtatt mot 16 st. som voterte for den foreslåtte forhøielsen med 200 tusen kr.

Bidrag til kunstgjødsl etc. blev vedtatt mot 27 st.

Driftsmidler og bidrag til husreparasjoner blev vedtatt mot 30 st.

De øvrige poster blev vedtatt enstemmig.

Oksvik (a) hadde fremsatt et forslag som vakte adskillig opstandelse. Det lød: «Inntil den fremtidige kraftforordning foreligger utredet og behandlet av Stortinget, forutsettes det at departementet regulerer prisleiet for kraftfor overensstemmende med den almindelige prisstigning og under hensyntagen til fortsatt å fremme den innenlandske foravl. For tiden antas et prisleie på 17 øre å være høvelig.»

Efter henstillinger forandret Oksvik forslaget derhen at siste setning utgikk, hvorved administrasjonen blev stående helt fritt med hensyn til prisleiet.

Forslaget blev bifalt med 72 mot 62 stemmer. De 72 var Arbeiderpartiet, 9 av Bondepartiet og 1 av Venstre.

Jordloven.

Landbrukskomitéen hadde innstillet at jordloven ikke blev tatt under behandling i år. Dette blev enst. vedtatt av Odelstinget.

Gjeldsordning for jordbrukere.

Finansdepartementet hadde gått med på forslag fra styret i Lånekassen for jordbrukene om at loven om gjeldsordning for jordbrukere skulde forlenges i to år. Da imidlertid Lånekassen var opprettet som en kriseforanstaltning, var det departementets forutsetning at dette er siste frist og at kassen trer i likvidasjon fra 1. juli 1939.

Kommunalkomitéen erklærte sig enig i dette.

I forbindelse med lovens forlengelse blev det foreslått en del forandringer. Komitéen var enig med departementet i at det er nødvendig å åpne adgang til i *særlige tilfeller* å gi lån til påkrevet istandsettelse av hus.

Videre blev det foreslått at styret i særlige tilfeller kan samtykke i lån med prioritet innenfor 90 pct. av takstsummen. Ved tilleggslov av 25. juni 1936 er det åpnet adgang til konvertering også av løsgjeld.

Det var likeledes foreslått å tilføie en bestemmelse om innhentelse av uttalelse fra vedk. formannskap før opnevning av gjeldsmeglingsmann. Det blev også åpnet adgang til tvungen nedsettelse av løsgjeld, og om at Lånekassen kan bestemme at forskudd på omkostninger ikke skal betales.

I 1936 hadde det borgerlige flertall stemt ned et forslag om utvidelse av Lånekassen til også å omfatte tomtebrukere. Dette blev nu tatt op igjen og et flertall i komitéen erklærte sig enig i en slik tilføyelse.

I Odelstinget gav saken anledning til en større debatt. Ved voteringen blev utvidelsen for tomtebrukere vedtatt mot 31 stemmer. Et par endringsforslag av Grasåsen (b) blev forkastet mot henholdsvis 28 og 35 stemmer. Ellers blev komitéinnstillingen enstemmig vedtatt.

Fiskeriene.

Saltvannsfiskeriene.

Komitéinnstillingen om saltvannsfiskeriene var praktisk talt enstemmig. Når den allikevel **forårsaket** en stor debatt i Stortinget kom det av at de forskjellige representanter hadde uttalelser å fremkomme med ang. en rekke detalj-spørsmål. Bl. a. berørtes flytning av fiskeriadministrasjonen fra Bergen til Oslo, lærebruket i Finnmark o. s. v.

Bortsett fra en liten dissens om fordeling av midler mellom forskjellige fiskerorganisasjoner, blev hele budgettet enst. vedtatt.

Ekstraordinær krisbevilgning til saltvannsfiskeriene.

Fiskerikomiteén hadde i sin innstilling foreslått bevilget 8 740 000 kr. til dette formål. Et mindretall i komitéén bestående av fire av Arbeiderpartiets komitémedlemmer foreslo beløpet 4.5 mill. kr. under post 1. Støtte for torskefiskeriene, redusert til 4 millioner. De 500 000 kr. som derved blev til disposisjon fordeltes på følgende poster:

Post 2. Redskapsbidrag forhøies fra 800 000 kr. til 1 mill. kr.

Post 5. Nedskrivningsbidrag, forhøies fra 800 000 kr. til 1 mill. kr.

Post 6. Procentfiskerifondet forhøies fra 200 000 kr. til 300 000 kr.

Under debatten i Stortinget meddelte Berg (a) at finansministeren hadde satt sig imot den økning av post 10, Arbeide for fremme av fiskeomsetningen, på 100 000 kr. som komitéén hadde foretatt. Når finansministeren hadde strukket sig så langt at han hadde øket kriseproposisjonen med 2 mill. kroner, så kunde han ikke gå lenger. Et flertall i komitéén var derfor blitt enige om å nedsette post 1, Støtte for torskefiskeriene, med 100 000 kr. til 4.4 mill. kr. for derved å få pengene til fiskeomsetningen. Under disse omstendigheter henstillet han til mindretallet ikke å opta dissensen.

Den endrede innstillingen blev derefter enst. vedtatt med en sluttsum på 8 640 000 kroner.

Kvalitetskontroll for fisk.

Departementet foreslo at der skulde kunne innføres kvalitetskontroll både for fisk og fiske- og fangstprodukter som avsettes her i landet og som utføres fra landet.

Fiskerikomiteéns flertall, hvoriblandt Arbeiderpartiets medlemmer, var enig i dette. De borgerlige medlemmer av flertallet dog under tvil. Komiteéns Høyre-medlemmer stemte imot.

I Odelstinget fikk en en svær debatt om saken. Her påstod bl. a. Sverdrup (h) at forslaget forlangte at Stortinget skulde overlate sin rett til å opheve lover til departementet. Han konkluderte imidlertid med å erklære sig enig i at det blev en skarpere kvalitetskontroll, men at forslaget burde utredes bedre og forelegges neste års Odelsting.

Thorvik (a) fremholdt sterkt at slik lov var nødvendig av hensyn til fiskeriene selv. En bedre kvalitet på varene var ytterst påkrevet for å holde eksport og priser oppe på et tilstrekkelig nivå. Også flere av Arbeiderpartiets talere fremholdt dette syn med styrke.

Under debatten fremgikk det imidlertid at den største anstøtssten mot lovens vedtagelse var et punkt som sa at kongen kunde opheve eldre lover om kontroll med fiskeprodukter i den utstrekning som de blev overflødiggjort ved den nye lov. Komitéformannen Thorvik meddelte da at en kunde gå med på å frafalle dette punkt. Da det var gjort, blev lovforslaget enstemmig vedtatt.

Fredning av kveite.

Fiskeridirektøren hadde foreslått at det skulde påbys en innskrenkning i kveitefisket, da der efter sakkyndig bedømmelse foregikk en for sterk beskatning av bestanden.

Departementet forela i henhold til dette proposisjon om ukefredning av kveite fra fredag middag kl. 14 til mandag morgen kl. 10, og forbud mot garnfiske efter kveite i gytetiden fra 15. desember til ut februar. Dessuten minstemål 50 cm. og minste maskevidde for garn på 8 tommer.

Bondepartiets medlem i fiskerikomiteén vilde ikke være med på ukefredningen og årsfredningen.

2 av Arbeiderpartimedlemmene foreslo et tillegg om begrensning til 5 garn pr. mann og ikke garmlengder over 30 favner.

Et flertall i komitéén foreslo ukefredningen fra lørdag til mandag.

Et flertall i komitéén var enig i å gi kongen adgang til om nødvendig å utvide eller innskrenke fredningsbestemmelsene av hensyn til omsetningsforholdene. Mindretallet var imot dette.

I Odelstinget gav avstemningen det resultat at bestemmelsen om fredningstid fra fredag blev vedtatt med 46 mot 30 stemmer.

Kongens rett til regulering av fredningstiden blev vedtatt med 50 mot 23 stemmer.

Ellers blev loven vedtatt i overensstemmelse med komitééns flertallsinnstilling.

Gjeldsordning for fiskere.

I forbindelse med behandling av Lånekassen for jordbrukere blev også Lånekassen for fiskere behandlet.

Loven var den foreslått forlenget til 1. juli 1939, idet det blev foretatt en del endringer nogenlunde i overensstemmelse med hvad der var foreslått for jordbrukerne. Dessuten innførtes en endring vedr. avdragstiden for lån vedkommende fartøi.

Dette blev alt sammen enstemmig vedtatt i Odelstinget.

Offentlige arbeider og kommunikasjoner.

Veivesenet.

Veikomiteéns formann, Foshaug (a), sa under stortingsdebatten om krisebevilgningene:

«For oss som har vært med her en del år og behandlet veibudgettet, er det jo gledelig å se at der har vært ganske god vekst i de siste år. Når vi tenker tilbake til 1928, da vi behandlet den store veiplan, så forelå det dengang et samlet krav fra fylkene på 1 033 000 000 kroner og veidirektøren og departementet som hadde behandlet planen, kom til det resultat at de ikke kunde foreslå en større plan enn til 200 millioner kroner, som komitéen dengang gikk inn for. Imidlertid fikk vi i årene utover 7.5 millioner kroner ordinært og så en del ekstraordinært — det som vi helt fra 1920 hadde fått til nødsarbeide — *så samlet har det i de siste drene vært bevilget 18—20 millioner, og i dr blir det kanskje bortimot en 23 å 24 millioner som man har å bygge veier for.* Hvis vi kan fortsette på den måten en del år fremover, er det jo utslkt til at vi kan nå frem.»

Versto (a) uttalte følgende:

● Og so er det **stamvegplanen**. Det er fyrst og fremst turistferdsla i landet som har tvinga fram denne stamvegplanen som er fastsett. Her har me ei stor og viktig oppgåve, og nasjonaløkonomisk set vilde det vera ei stor vinning for landet å få fremja stamvegplanen. Me har eit land som av naturen er det best utrusta land som turistland. Naturattraksjonane i vårt land står på høgde med og kanskje høgde enn i noko anna land. Me kann ta eit døme med Sveits som for tida har ei inntekt på 300 millionar kronor av turistferdsla, medan me berre har 30—40 millionar kronor. Eg trur ikkje at det er for mykje sagt at me kann setja oss som mål å nå upp på høgde med Sveits når det gjeld inntekter av turistferdsla. Men det som fyrst og fremst må til, er å fremja stamvegplanen, so bilane kann koma fram; for utviklinga har ført det med seg at det nettupp er bilane turistane vil nytta. Difor ser eg det slik at alle desse tri hovudtinga som eg her har nemnt, må fylgjast åt. Ein kann ikkje fremja det eine på kostnad av det andre. Ein kann ikkje stansa nybyggjinga for å fremja eit betre vedlikehald, og ein kann heller ikkje bremsa på vedlikehaldsutgiftene for å fremja stamvegplanen. Ein må prøva å lata det gå side um side. Difor har eg vore med på oppmodinga um lån. Når det gjeld stamvegplanen og utgiftene til den, so ser ein klårt at utviklinga er slik at pengane må skaffast. Stortinget har sagt at stamvegplanen skal fremjast, ja det har jamvel utvida han i samanlikning med framlegget frå departementet. Pengane må skaffast. Og so har dette ført til at ein har måtta føre upp pengar til stamvegplanen, og har skore ned på løyvinga til nybyggjing av vegar, og dette har ført til at dei avsides strok som er utan vegar, i fyrste omgang har måtta venta til dei centrale strok har fått bygt sine vegar. Når so vegane der er bygde, so skal dei avsides strok atter verta *skuva* ut, til dei centrale strok har fått bygt um vegane sine. Det er da greitt at det er mykje urettvist, og det kann ikkje gå i lengda. Med denne grunngeving har eg vore med på oppmodinga til departementet um å ta upp lån til stamvegane.

Johan Wiik (a) sa:

Når det så ankes over budgettsummen, så er det to grunnsyn som gjør sig gjeldende, såvidt jeg forstår. Det er det ene som idag har absolutt overtaket, og

det grunnsynet er at vi må bygge de store ferdssårer, vi må bygge stamveiene. Skjønt jeg erkjenner at jeg er i mindretall der, kan det kanskje være full grunn til for mig å si: Vær nu lite grand varsom der! Og skulde jeg si noget til Regjeringen, vilde jeg si like ut: Husk på alle de avstengte bygdene i landet vårt ute ved kysten oppe i fjellbygdene; husk på disse distrikter hvor man enda må vasse i blautmyr lange strekninger for å komme til nærmeste handelssted, til nærmeste skole, til nærmeste gudshus. Jeg tror nok, skjønt vi som mener dette, er få idag, at det kan være full grunn til allikevel å si fra først og fremst må vi sørge for at de får veier i de distrikter som enda savner dem sårt.

Statsministeren besvarte en del av innleggene i debatten. Herunder sa han:

Forholdet er jo nemlig det, at i alle deler av landet vårt har man nu begynt å få øinene op for at bedre kommunikasjoner er det som kan bety forbedringer for bygdene og for de enkelte bygdene, forbedringer både økonomisk og sosialt sett. Man har begynt å få øinene op for at bedre veier og nye veier er det beste middel til å kunne få utløst de muligheter som ligger unyttet i bygdene, og få bedret de muligheter som man allerede arbeider med. Men det er en annen ting som kommer til. Når så store krav fremkommer, beror det vel kanskje også til en viss grad på de forandrede forhold som vi må erkjenne at vi lever under. Representanten Aas sa at vi nettopp nu stod overfor et tidsskifte for våre kommunikasjoners vedkommende. Jeg er enig i dette. Vi står ikke overfor, vi står midt oppe i et tidsskifte for så mange forhold, og også for veibygningens og kommunikasjonenes område. Det er ikke bare bilene og bilenes selersgang som har forårsaket dette såkalte tidsskifte, det er også selve tidsforholdene, de økonomiske forhold, som har gjort sitt her. Det er den økonomiske konkurranse, kan jeg si, selve kampen for tilværelsen, som har bidratt til at vi nu står midt oppe i dette tidsskifte, og det har bidratt til å øke interessen for bedre kommunikasjoner. —

Det er et annet spørsmål som har vært drøftet nokså meget av næsten alle talere, og det er spørsmålet om man skulde gå til å opta lån for å utbedre stamveiene, for å få gjennomført den planen for stamveienes utbedring som så å si er vedtatt. Jeg forstår også dette krav. Jeg forstår at man nu frykter for at denne utbedring av stamveiene kommer på tverke for nybygning av fylkesveier, av bygdeveier o. s. v., og det vil sette de veiløse og veifattige distrikter tilbake, fordi man nu skal til å utbedre veiene i de distrikter hvor man før har veier. Jeg tror imidlertid at vi må se på det på det viset at begge deler er berettigede krav, først og fremst nybygning i de distrikter hvor man har dårlige veier, eller hvor man ingen veier har, men det er også berettigede krav å få utbedret våre stamveier. Det er her man kan benytte det gamle ordet, at det ene må gjøres, og det annet bør ikke forsømmes. Jeg har selv vært inne på spørsmålet om å opta lån for å øke vår veibygning. Jeg var sterkt inne på det, dengang Arbeiderpartiet stillet op sitt første store kriseprogram for å lette arbeidsledigheten, for å få en større sirkulasjon i vårt næringsliv i gang. Men jo mer jeg tenker over det, desto mer tror jeg jeg må fraråde at man slår inn på den vei. Det sies riktignok, at hvis vi utbedrer disse stamveiene i et hurtigere tempo, og kanskje også i et større omfang enn forutsatt av administrasjonen, så vil vi få så meget større inntekter gjennom bilavgiftene, og de inntektene kan benyttes til å forrente og avdra et lån som blir optatt for dette arbeide. Ja, jeg vil her bare nevne at det vil bli yderst vanskelig å fastslå hvor stor del av denne økning av bilavgiftene vil falle

på bedrede stamveier. Jeg tror det vil være yderst vanskelig å påpeke og fastslå det. Og dessuten —og det er for mig det som kanskje er det viktigste — jeg tror ikke det er riktig, finansielt sett, å benytte lånte penger til det ene eller det annet formål, og si at man skal forrente det av de og de inntekter. Skal vi bruke lånte penger, skal vi øke vår lånegjeld, ja så tror jeg det må optas som alminde-
lig statslån. En belåning særskilt for de enkelte administrasjoner — det er ikke bare veiene det er snakk om, for mig har det også vært fremkastet den tanke å drive foranstaltninger for jernbanens vedkommende på samme basis — skulde vi gå inn på den utvikling, så frykter jeg for at vi fikk en utglidning, finansielt sett. Jeg må derfor, slik som stillingen er idag, slik som jeg ser på det og som jeg vet at også Finansdepartementet anskuer stillingen, si at jeg ikke kan tilråde at vi låner for stamveienes regning. En annen side av saken er det, hvis Stortinget mener at vi kan opta statslån, øke lånegjelden, da kan man jo gjøre det på et rent ordinært vis.

Om l nesp rsm let uttalte også Foshaug sig. Han sa:

Så var det det spørsmål som har vært behandlet her om   låne til bygning av stamveier. Jeg kan ikke si annet enn at jeg var meget betenkelig ved   være med på en sådan henstilling; for når vi nu har et ordinært budgett på en 8—9 millioner kroner, og vi har et krisebudgett på mellom 6 og 7 millioner kroner, så har vi en konstant arbeidsstokk her, og hvis man skal låne et stort beløp, så må man sette inn nye folk. Det var da den sociale side ved saken som gjorde at jeg var tvilende; for jeg tenkte på hvordan man skulde anbringe folkene, når det store velbyggningsarbeide ved stamveiene v re var ferdig. Men når man ser på alle de krav som kommer inn fra fylkene om   få bygget de nødvendige veier, så er det allikevel et spørsmål om det ikke er riktig   ta op et sådant l n. Man kan gjerne gå den vei som statsministeren sa, at man tar det som et statslån. Det har jo vært lånt for   bygge jernbaner, og det var ikke så meget, mer urimelig om man tok op et lån for   ta et løft når det gjelder velbygningen. Jeg tror derfor at departementet bør se på det.

Under denne post blev også spørsmålet om trafikkreglene inngående drøftet.

Videre blev det ført en inngående debatt om *delingsgrunnlaget for distrikts-tilskuddet* til vedlikehold av riksveiene.

Ifjor var det bevilget 1 mill. kr. av skattefordelingsfondet til skatteutjevning for distriktene. Disse midler var delt mellem fylkene efter antatt inntekt. I år er det bevilget 1 260 000 kr. til   sette ned distrikts-tilskuddet til vedlikehold av riksveiene.

Samtidig var det foreslått   nedsette distriktsbidragene til 1/10 i steden for som f r 1/5.

Under stortingsdebatten fremkom det forslag om   dele disse pengene mellem fylkene efter antatt inntekt, slik at det fremkom en slags skatte-utjevning. Departementet hadde gått ut fra at distriktsbidragene skulde fordeles som f r på distriktene efter veivedlikeholdet i vedkommende distrikt. Komiteén hadde erklært sig enig i dette.

Veikomite en fikk tilbakesendt saken og fremkom mot 1 stemme med en tilleggsinstilling som gikk ut på at «distriktsbidragene til veivedlikeholdet (en tiendedel av det hele) blev   fordele på fylkene efter fylkenes antatte inntekt.»

Videre henstillet komitéen at det blev overveiet at Staten skulde overta hele veivedlikeholdet.

I den fortsatte debatt i Stortinget blev det fra enkelte representanter reist en sterk anke over at 3 fylker ved dette kom til å betale bidrag, ikke bare til sitt eget veivedlikehold, men også yde tilskudd til andre fylker.

Ved avstemningen seiret komitéens endrede innstilling, hvorefter fordelingen skulde foregå efter antatt inntekt, med 74 mot 62 stemmer. Voteringen foregikk ikke efter politiske delelinjer.

Henstillingen om at Staten skulde utrede spørsmålet om overtagelse av det hele blev bifalt mot 20 st.

Bevilgningen til jernbanene.

Både jernbanenes driftsbudgett og anleggsbudgett forårsaket store debatter som rimelig kan være når det gjelder så store og viktige budgetter. Imidlertid var komitéinnstillingene for begge punkters vedkommende enstemmige og budgettene blev likeledes enst. vedtatt i Stortinget.

Bil- og ferjeforbindelse

Haugesund—Odda—Kinsarvik—Eide m. v.

Denne saken forårsaket en stor debatt i Stortinget som i det vesentlige dreiet sig om det skulde bli statsdrevne eller privatdrevne bilruter på denne strekningen.

Departementet hadde sagt i sin proposisjon at spørsmålets endelige avgjørelse fikk bli stående åpent til gjenomgangsforbindelsen kom i stand, men at en forutsatte at konsesjon blev gitt til privat selskap inntil da. Veikomiteéns innstilling sluttet sig enstemmig til dette, men et flertall i komitéen hadde i sine premisser uttalt følgende:

- «1. At det er meget som tyder på at det har vært almindelig forutsetning dengang kompensasjonsplanen blev vedtatt at det skulde være statsdrevne ruter.
2. At når linjene er ferdig i hele sin lengde vil en stor del av trafikken og rutene måtte ordnes i direkte samtrafikk med jernbanen i Eide, slik at linjen blir både en fortsettelse av jernbanen og en sugeåre til denne.

Komiteéns flertall mener derfor at det vil vise sig både naturlig og nødvendig at der da etableres statsdrevne ruter bl. a. for å få denne samtrafikk — og dermed et av linjens hovedformål — tilfredsstillende. Og ved en eventuell fornyelse av konsesjon bør dette has for øie.»

Det var denne uttalelse som forårsaket debatten. Efter at man imidlertid hadde konstatert at uttalelsen ikke skulde bety at spørsmålet var låst fast før den endelige behandling senere, blev innstillingen enst. vedtatt.

Den civile luftfart.

Under behandlingen av budgettet for den civile luftfart hadde Post-, telegraf- og kystfartskomiteén delt sig når det gjaldt bevilgningen til Kristiansand flyplass. Et mindretall på 3 av de borgerlige medlemmer vilde ikke gå med på nye bevilgninger til de flyplasser som ennå ikke var påbegynt. Komiteéns flertall mente derimot at det måtte ansees helt på det rene at Sørlandet måtte få

sin flyveplass. Denne vilde danne landets utfallsport mot utlandets flyvenett syd-
over. Det sluttet sig derfor til den foreslåtte bevilgning på 300 tusen kroner.

Stortinget gikk med på bevilgningen mot 26 stemmer.

Det som imidlertid forårsaket en stor debatt i Stortinget under denne saken var forslaget om å innstille ruten på Nord-Norge dette året. Såvel sikringsutvalget som D.N.L. hadde sagt fra at de ikke ønsket å ta ansvaret for fortsatt drift av kystflyveruten uten hel utbygning av sikringsanleggene. En slik utbygning vilde ikke la sig gjennomføre på den korte tiden som var igjen til flyvesesongen begynte. Komitéflertallet måtte derfor slutte sig til departementet som hadde foreslått at der i år ikke blev drevet noen flyverute på Nord-Norge. Det blev imidlertid forutsatt at denne ruten vilde komme i gang i 1938 og at sikringsanleggene vilde være fullt utbygget til den tid.

Ruten Oslo—Stavanger—Bergen forutsattes drevet i $4\frac{1}{2}$ à 5 måneder.

Et mindretall på 4 av de borgerlige medlemmer foreslo at der blev drevet flyverute Trondheim—Nord-Norge i 2 måneder og Oslo—Stavanger—Bergen i 3 måneder eventuelt lengere tid. Fraksjonen gikk da ut fra at det vilde bli mulig å få istandbragt de nødvendige sikringsanlegg innen rutenes begynnelse.

Under den utførlige debatt i Stortinget uttalte statsråd Monsen bl. a. flg.:

«Det springende punkt i den foreliggende sak er jo nettopp det at departementet har foreslått i strid med Stortingets tidligere beslutninger å ta et par hundre tusen kroner som er bevilget til anvendelse i de sydlige deler av landet, og bruke dem i Nord-Norge til utbygging av sikringsanleggene i Nord-Norge. Sikringsanleggene mellom Trondheim og Tromsø er beregnet til 128 000 kroner og anleggene videre til Kirkenes til omkring 50 000 kroner så henimot 200 000 kroner er det her meningen å ta fra de sydlige deler av landet og bruke til sikringsanlegg i Nord-Norge. Det er jo det egentlig springende punkt i saken. Saken gjelder jo ganske enkelt departementets forslag om å utsette realisasjonen av landsplanen av 1935 ett år på visse punkter. Departementet foreslår for Stortinget at det skal endre sin beslutning om disponeringen av mellom 1 og $1\frac{1}{2}$ million kroner til fordel for sikringsanlegg.»

Efter dette innlegg blev det fra flere hold henstillet til mindretallet ikke å opprettholde sin dissens. Derved blev det tilkjennegitt at dette forslaget ikke på noen måte kunde sies å vilde tilsidesette Nord-Norges interesser, slik som det var påstått fra enkelte hold.

Mindretallet gav derefter avkall på å fremsette sin dissens og det foreliggende forslag blev enst. vedtatt av Stortinget.

Kyst- og lokalfarten.

Også dette budgett gav anledning til en bred debatt i Stortinget. I den kom man bl. a. inn på de lokale dampskibsselskapers overtagelse av bilruter, likesom de forskjellige distrikters representanter fremholdt spørsmål som hadde spesiell interesse for deres steder.

Budgettet, som var på tilsammen 6 239 000 kr. blev enst. bevilget.

Socialpolitikk og boligspørsmål.

Friluftsloven.

Justisdepartementet la i januar frem forslag til en lov om almenhetens adgang til ferdsel og badning på strandstrekninger m. v. Forslaget var forårsaket av den stadig stigende fare for at den almindelige befolkning skulde bli stengt ute fra de *goder* som friluftslivet langs sjøen gir. Særlig omkring Oslofjorden blir forbud mot ferdsel og badning mere og mere almindelig, selv der hvor eierens rett til slikt forbud er tvilsom.

Lovforslaget inneholdt bestemmelser om enhver rett til ferdsel og badning utenfor en avstand av 150 m. fra bebodd hus, for så vidt ikke nogens næring lider ved det.

Samtidig gav forslaget en grunneier rett til fredlysning ved fylkesmannens bevilling når særlige grunner talte for det.

Kommunene skulde også få rett til å kreve avstått slike rettigheter for almenheten.

Videre var det foreslått at slik rett til *ekspropriasjon* også kunde gis til kommunale, fylkeskommunale eller andre offentlige institusjoner, foreninger o. l., dersom det var tilstrekkelig sikkerhet for at almenheten fikk bruke det avståtte areal.

Justiskomiteéns borgerlige flertall var enig i en lovgivning som regulerer almenhetens adgang til badning og ferdsel langs sjøen. Men det vilde ikke være med på slike regler for avgrensning av forholdet mellom publikum og grunneier som regjeringen foreslo. Flertallet henstillet at det blev nedsatt en kommisjon til å utrede spørsmålene og i tilfelle å fremkomme med forslag til lov om friluftsliv.

De borgerlige representanter erklærte sig med noen reservasjoner enig i adgang til ekspropriasjon for kommuner.

Justiskomiteéns mindretall, Arbeiderpartiets representanter, sluttet sig til proposisjonen. Både denne og komitéinnstillingen gir interessante drøftelser av spørsmålet om den «uskyldige nyttesrett» i skog og mark og om forholdet mellom innmark og utmark.

I Odelstinget blev saken gjenstand for stor debatt. Ordføreren i komitéen, vår partifelle Meisdalshagen, uttalte bl. a. følgende:

Regelen til idag har vore slik at friluftslivet sine folk har kunna bada næsten like inn til husveggen hjå villaeigarane og hytteigarane etter kysten. Dei har halde leven og vore til ulempe på mange måtar. Det har vore slik i mange bygdar at ein ved hjelp av friluftslivet, av utferdsla frå byane og industricentra, har skaffe seg ikkje so små inntekter. Dei fastbuande folk i bygdene har stor interesse av å få regulert tilhøvet utover langs kysten, slik at byfolk og industrifolk elles *søker* ut over i enda større mun enn dei har gjort til i dag. Etter mi meining er det av interesse for alle, både næringane og friluftsfolket, å få regulert tilhøvet på dette felt, slik at det kann verta klårleik, og slik at den gnidning og strid som det har vore til i dag kann verta burte. Til det må me få

klåre lovreglar . Etter mi meining er vårt land so vidstrekt at det skulde lata seg gjera å må fram til lovreglar som skulde verta til gagn og nytte for alle partane. Når tilhøvet er dette, at det er av interesse for ein storpart av folk i landet at der er ein lovregel på dette umkverve, so tykkjer eg at det er berre til å vera glad for at me ser at Regjeringa har teke saka upp og har lagt fram eit lovframlegg slik som det er gjort her. Vel er det naturleg at det kann verta strid um dette. Ingen ting vilde ha vore meir unaturleg enn at det hadde lukkast for departementet å leggja fram ein lovproposisjon på dette umkverve som ikkje hadde vekt strid, og der meiningane um framlegget ikkje hadde vore skilde. Kann henda ein kunde ha venta det endå verre enn det til dels er med umsyn til det som i dag er kome fram. Eg trur at tilhøvet er det, at same kva slag lov som vert vedteken på dette umkverve fyrste gongen, so vil det visa seg at det heilt snart vert bruk for eit brigde. Det er berre gjenom å setja ei lov ut i livet, gjenom praktisk røynsle, at me kann nå fram til lovfyrsegner som me vert nøgde med.

Den gjeldande sedvaneretten er, som eg nemnde, uklår, men eg trur nok at han kann vera til nytte og gagn for oss i arbeidet for ei lov på dette umkverve. Den store regelen til i dag har vore den at i innmark har det ikkje vore løyve til å ferdast på sumartid. Det er ikkje alt som er inngjerdt som er innmark, men gjerdet må vera sett der til freding um noko som skal veksa. I utmark har den store regelen vore den at det har vore løyve for folk til å ferdast som dei har vilja, i dei fleste høve. Men grensa millom innmark og utmark er etter mi meining i store partar av landet so uklår at dersom me skulde byggja på denne regelen i den nye lovfyrsegna, vilde det syna seg at me vilde ha den gamle striden gåande framleies som me har havt til i dag. Me må freista draga upp grensor som er slike at folk, når dei kjem dit, for det meste veit kva dei har å halda seg til. Me har òg havt noko anna i den seinste tida som har gjort at tilhøva har skift. Fyrr var det gjerne slik at det var ein eller tvo som reiste ut og søkte badeplassar eller høve til friluftsliv i det helle. I dag ser me høve der det er hundrad, ja, kanskje tusen som trengjer ut over på dei same stedene, og det er klårt at ulempene i mange høve her vert so store at det er heilt urimeleg um grunneigaren, utan noko vederlag på nokon måte, skulde tola denne ulempa. Etter mi meining går proposisjonen, lovutkastet, i den rette leia, når det gjeld å løysa dei store vanskanne som me her står framfyre. Den store hovudregelen i lova går ut på at dersom næringsinteressone og friluftinteressone støyter mot kvarandre, so skal næringsinteressone i alle høve gå framum.

Statsråd Lie gav i sitt innlegg regjeringens begrunnelse for forslaget. Han sa bl. a.:

«Jeg tror det er klart for alle hvorfor proposisjonen er fremsatt. Bakgrunnen for det hele er de bolig- og livsforhold som hundre tusener har i dette land. Den sociale og økonomiske utvikling har ført til at menneskene i byer og industridistrikter er kommet langt bort fra det opprinnelige fri liv i den fri natur. Nu har vi i byene og industridistriktene tusener på tusener av mennesker som arbeider i kontorer, i fabrikker og verksteder, og som pakkes sammen i store letekaserner. Og her skal de da tilbringe størsteparten av sitt liv. De er til slutt blitt arbeidende, sovende maskiner. Overfor disse problemer kan man ikke komme bare med slagord om at proposisjonen er lettvinnt, at det hele er lite gjennomtenkt o.s.v. Problemet måtte reises. Og selv om det kan være noget å

kritisere ved at det er reist, er det ingen grunn til, fordi om man er uenig, å komme med denslags uttalelser som her er fremkommet overfor Justisdepartementet, dets funksjonærer og embedsmenn, som har tatt op saken på eget initiativ. Fra Justisdepartementets side er det et ærlig forsøk på å hjelpe byenes og industridistriktene arbeidere til friluftsliv, til å få fabrikkene og kontorernes folk ut i sol og frisk luft. Og hvad har de så møtt? Er det så at disse som har strømmet ut på sine frikvelder og på søndager, har møtt lov og orden? De har møtt selvtakt fra grunneierne omkring byene. Det er grunneierne som i strid med gjeldende norsk rett har møtt byenes og industridistriktene befolkning med plakater som det står «fredlyst» på, med plakater som det står «forbudt» på, med «forbudt» malt på fjellskråninger og strandstrekninger. De har beskyttet utmarken med piggetrådgjerdet så høie at ingen kan klatre over. Det er den ulovlighet som byenes og industridistriktene befolkning har møtt, når de har forsøkt å trenge ut i den fri natur omkring de store byer og i industridistriktene. Det kan reises innvendinger mot proposisjonen, men vær ganske sikker på at idéen i proposisjonens 3 første paragrafer vil seire! Befolkningen i byenes og industridistriktene tettbebyggelse må ha et naturlig krav på å få nytte et bad, få nytte sol og frisk luft ute. De må ikke møtes av grunneierne «forbudt», de må ikke møtes av den assosiale eiendomsrett som setter en mur rundt det grunnstykke eller de arealer grunneierne er i besiddelse av. Samfundet må løse spørsmålet, og det er det man har forsøkt ved proposisjonen. Man har stått overfor ulovligheter, man har stått overfor selvtakt, og det er dette proposisjonen har forsøkt å regulere bort i §§ 1—3. Vel, det kan tenkes at løsningen ikke behager, at den krenker noget av det som enkelte har trodd var deres rett, men som i virkeligheten ikke er grunneierens rett. For efter gjeldende rett har almenheten i utmark fri ferdselsrett, fri og uhindret adgang til å spasere igjennem, til å ta sig et bad på strandstrekningene o.s.v. Idag har jeg faktisk her i Odelstinget hørt innlegg som må bero på misforståelse, fordi almenheten har rett til badning i mange tilfelle hvor enkelte av talerne tror det ikke er tillatt. Innstillingen er allikevel et fremskritt. Jeg hilser med glede innstillingen om ekspropriasjonstillatelse for kommuner. Jeg hilser også med glede opfordringen til å nedsette en kommisjon som videre skal undersøke disse spørsmål.»

Meisdalshagen tok op proposisjonen som ved voteringen blev forkastet med 47 mot 42 stemmer. De 42 var alle Arbeiderpartiet. Flertallets forslag om rett til ekspropriasjon blev derefter i hovedsaken enstemmig vedtatt.

Lov om avståelse av grunn til idrettsplasser og skibakker.

Idretten hadde ofte støtt på vanskeligheter når det gjaldt erhvervelse av den nødvendige grunn til sine formål. Skyttervesenet fikk allerede i 1897 rett til ekspropriasjon av skytterbaner. Justisdepartementet fremla nu utkast til en slik lov også for andre idrettsformål. Ekspropriasjonstillatelsen skulde også gjelde særlige rettigheter som vannrett, veirett, løiperett o.s.v. Retten skulde kunne gis både til kommuner og til idrettslag.

Justiskomiteéns borgerlige flertall kunde gå med på en slik ekspropriasjonsrett for kommuner, men vilde ikke være med på å gi den til idrettslag.

Komitéens arbeiderfraksjon sluttet sig til Regjeringens forslag. Sakens ordfører, Meisdalshagen (a), ga i Odelstinget en utredning av partifraksjonens standpunkt til spørsmålet. Han fremholdt sterkt at det er en kjent sak at det bare er i en del kommuner at kommunestyrene tar sig av idrettsspørsmålene. Han mente derfor at det vilde være helt rett i slike tilfeller å gi idrettslagene direkte rett til avståelse av grunn. Han anså det slik at dersom det borgerlige komitéflertall her seiret, så vilde saken bare bli løst i enkelte kommuner.

Ved avstemningen seiret det borgerlige flertall på de punkter hvor der var dissens mellom dette og proposisjonen, mot stemmetall som dreiet sig om 41 og 42 stemmer for de forskjellige punkters vedkommende.

Kontorchef hos Riksmeglingsmannen.

Arbeiderpartiets representanter i Sosialkomitéen hadde sluttet sig til Regjeringens forslag om å ansette en kontorchef hos Riksmeglingsmannen. Det var forutsetningen at denne efter hvert skulde overta en vesentlig del av de meglinger som den faste meglingsmann ikke kunde ta.

Det borgerlige mindretall i komitéen fant at det ikke var noe behov for en slik stilling.

I Stortinget anbefalte statsråd Torp saken så sterkt han kunde. Særlig det å forberede megliugen var et så stort og omfattende arbeide, at det vilde være av meget stor betydning å ha en spesiell mann til å ta hånd om det. Det foregår jo megling nær sagt hele året, og eftersom flere og flere kommer med i organisasjonen, opprettes det også flere og flere tariffier. Riksmeglingsmannens gjøremål er i de senere år øket så sterkt at det er nødvendig å få den assistanse det her er tale om.

Ved avstemningen seiret de borgerlige med 69 mot 60 stemmer.

Utdannelse av helsesøstre.

Under Medicinalvesenets budgett hadde departementet opført 20 tusen kr. til utdanning av helsesøstre. Medisinaldirektøren hadde forelagt plan for en skole som skulde utdanne 12 elever om året. Meningen var at dette skulde være et ledd i det forebyggende arbeide for kampen mot sykdommene. Rikstrykdeverket og andre interesserte hadde uttalt sig om ønskeligheten av dette for at syketrygden skulde kunne nå sitt mål å bevare og fremme folkets sundhet.

Flertallet i helsekomitéen gjorde en del bemerkninger til forslaget og henstillet til administrasjonen å utrede det noe nærmere før bevilgning blev gitt.

Et mindretall i komitéen, bestående av to arbeiderpartimedlemmer, tok op forslaget.

Flertallets innstilling blev imidlertid vedtatt i Stortinget mot 41 stemmer efter en bred debatt om spørsmålet.

Asylnøden i Nord-Norge.

Fra Nord-Norge var det blitt sterkt fremhevet at det var absolutt påkrevet å gjøre noe for å avhjelpe den skrikende asylnød som hersker i disse landsdeler. I forbindelse med sinnssykevesenets budgett ga dette årsak til en stor debatt.

Departementet var opmerksom på forholdet, men av finansielle grunner hadde man ikke funnet det mulig å ta opgaven op på budgettet får.

Helsekomitéen beklaget at det ikke var tatt noe med, men da det vilde dreie sig om så store beløp, fant den at den ikke kunde ta saken op i strid med departementets forelegg.

I Stortinget falt det mange sterke og bitre ord fra Nord-Norges representanter. De opplysninger som blev gitt, tydet på at opgaven var av så påtrenghende art at dens løsning ikke kunde utstå svært lenge.

Statsråd Torp var ikke blind for den asylnød som var til stede, selv om han nok mente der kunde ha forekommet overdrivelse i debatten.

Han skulde med glede som socialminister ha opført 150 tusen kr. på budgett til utvidelser og forbedringer av Rønvik asyl. Når han ikke hadde kunnet gjøre det, var det av finansielle grunner og fordi andre berettigede oppgaver hadde måttet gå foran.

Statsråd Bergsvik fremholdt det samme idet han oplyste at det var en økning på sinnssykebudgett på omlag 30 pct. i de siste to år.

Noe forslag i saken blev ikke fremsatt, bortsett fra at en skrivelse fra direktøren ved Rønvik Asyl, enst. besluttet oversendt Regjeringen.

Debatt om dette spørsmål kom op på ny i forbindelse med behandlingen av bevilgningen til kommunenes tuberkulosevesen.

Tilskudd til kommunenes tuberkulosevesen.

Ved behandlingen av tuberkulosevesenets budgett hadde en av helsekomitéens medlemmer optatt forslag om 650 tusen kroner i steden for som opført 500 tusen kroner. Saken blev forbigått foreløbig, idet komitéen ønsket å se ytterligere på den. Ved kouferanse med Finansdepartementet gikk dette med på den nevnte økning og saken kom tilbake til Stortinget med forslag om bevilgning av 650 tusen kroner.

Tre av helsekomitéens borgerlige medlemmer dissenterter, idet de i steden foreslo 150 tusen kroner anvendt til å avhjelpe asylnøden i Nord-Norge. Debatten om saken kom derfor i stor utstrekning til å dreie sig om asylnøden.

Imidlertid blev det fra Nord-Norges representanter fremholdt at bevilgningen til tuberkulosevesenet vilde komme de tre nordlige fylker til gode i stor utstrekning, og at det vilde bli veltet forhøiede byrder over på kommunene hvis en ikke gikk på flertallsforslaget.

Ved voteringen blev de 650 tusen kroner vedtatt mot 52 stemmer.

Edrueghetspropaganda.

Departementet hadde foreslått at det blev bevilget 80 tusen kroner til opplysning og undervisning i alkoholspørsmål. Beløpet var 10 tusen kroner høyere enn på det løpende budgett og betingelsen var at der fra annet hold blev skaffet til veie midler som tilsvarte halvparten av statsbidraget. Det skulde administreres av Statens Edrueghetsråd.

To høiremenn i Socialkomitéen stemte mot forhøielsen.

I Stortinget utspant der sig en lengere avholdsdebatt i forbindelse med dette.

Ved avstemningen blev 80 tusen kroner vedtatt mot 25 stemmer.

Vinlegging på husmorskolen.

Under behandlingen av budgettet for landbrukets fagskoleundervisning, reiste det sig en hel alkoholdebatt. Enkelte mente som det blev uttalt av Skarholt (a) «at det kan lages meget sterke saker på denne måten, og det er jo ubefestet ungdom dette, så det kan lett være årsak til at det kan bli det første skritt ut på glidebanen — en opplæring i vinlaging kan også komme til å bli en opplæring i vindriking.»

Imidlertid var det langt fra enighet i dette syn.

Oksvik (a) uttalte under denne debatten bl. a.:

«Vel er det riktig og nødvendig å holde sammen for å hevde reelle edrueghetsinteresser, og reelle avholdsinteresser også, men jeg tror ikke at avholdsbevegelsen som helhet står sig på for meget pirk. Alle bevegelser som blir pirkete, svekker sig selv. —

Vi må ikke stille oss slik at det blir en karrikatur, for blir det slik — og det kan det bli i avholdsbevegelsen — så vil det svekke oss, og da vil vi ikke ha evne til å møte på de fronter hvor det virkelig er nødvendig å reise et vakthold.»

Bedring av boligforholdene på landsbygda.

Som krisebevilgning var opført 700 tusen kroner til dette. Det blev oplyst i proposisjonen at der var innkommet omlag 6000 ansøkninger om slike bidrag, og at omlag 2200 søkere hadde fått bidrag av det foregående års bevilgning.

Høires medlemmer av Socialkomitéen stemte mot denne bevilgning. Deres representanter uttalte at de ikke gjorde dette bare av budgettmessige grunner, men fordi de mente at Staten her var gått inn på områder som Staten skulde holde sig vekk fra.

Det stikk motsatte syn blev hevdet av Arbeiderpartiets folk som mente at boligspørsmålet i høieste grad var en sak som ikke bare kommunene, men også Staten måtte gå aktivt inn for.

Innstillingen blev vedtatt mot 27 st.

Husleielov for Oslo.

Midlertidig lov om innskrenkning i adgangen til utkastelse av leieboere i Oslo utløp 1. juli 1937. En departemental komité hadde fått i oppdrag å utarbeide utkast til en husleielov for hele landet, men dette arbeide kunde ikke bli ferdig til foreleggelse for Stortinget i år. Sosialdepartementet forela da utkast til en endret midlertidig lov for Oslo.

Arbeiderpartiets fraksjon i Sosialkomitéen var enig i utkastet, mens det borgerlige komitémindretall ikke kunde gå med på endringene. De stemte bare for en forlengelse av den hittidige midlertidige lov.

Eugen Pettersen fremholdt i Odelstinget at de foreslåtte endringer hadde en avgjørende betydning for å beskytte titusener av leieboere i Oslo mot gård-eiernes hensynsløse vilkårlighet.

Imidlertid vedtok Odelstinget det borgerlige mindretallsforslag med 50 mot 47 stemmer.

Handel og sjøfart.

Forandring av sjøfartsloven.

Justisdepartementet hadde fremlagt et omfattende utkast til revisjon av sjøfartsloven og internasjonal konvensjon om konossementer.

Også denne lovrevisjon blev utsatt, da Justiskomitéen ikke rakk å behandle den innen sesjonens utløp.

Det handelspolitiske kriseråd.

Under Handelsdepartementets budgett var det opført et beløp til det handelspolitiske kriseråd som derved blev overflyttet fra kommisjonsbudgett hvor det tidligere hadde vært postert.

Utenriks- og konstitusjonskomitéen hadde tatt forbehold om at denne overflytning ikke skulde bety at kriserådet derved var gjort permanent.

Dette gav foranledning til at dette kriserådet blev gjort til gjenstand for debatt i Stortinget, både hvad angikk dets sammensetning og dets virksomhet.

Colbjørnsen (a) henstilte at man skulde se på om det ikke var like godt å oppløse hele kriserådet. Det hadde en tendens til å ta handelspolitikken og de handelspolitiske spørsmål ut fra Regjeringens og Stortingets hender og gi dem over i de store næringsorganisasjoners hender.

Også *Støstad* (a) uttalte at han ikke følte sig helt forvissnet om behovet for denne institusjon, i hvert fall så lenge den var sammensatt som nu.

Statsråd *Madsen* uttalte at overføringen ikke skulde tilkjennegi at rådet skulde være permanent. Det var mange som var skuffet over dets virksomhet, men han mente at det var hensiktsmessig å gi de store næringsorganisasjoner anledning til å uttale sig gjennom rådet. Derimot vilde det være uheldig om det tok eget initiativ.

Kommunale spørsmål.

Kommunal stemmerett.

Nygårdsvold, Nordanger og Madsen foreslo i februar 1935 en lempning i bestemmelsen om 2 års opphold i kommunen som vilkår for kommunal stemmerett. Denne bestemmelse hindrer tusener som er stemmeberettiget ved stortingsvalg å få stemme ved kommunevalg. Særlig sterkt rammer denne bestemmelse f. eks. anleggsarbeidere og folk som bor i og omkring de store byer hvor til- og fraflytning mellom by- og landkommunen foregår i stor utstrekning.

Justisdepartementet fremsatte proposisjon om saken i mars, idet der fremholdes at kravet om to års opphold i kommunen som **vilkår** for kommunal stemmerett virker lite rimelig under nutidens forhold.

Lovforslaget som blev fremsatt gikk ut på at de som har statsborgerlig stemmerett og som *i tiden fra og med 1. januar i det år da valg skal holdes*, har bodd og fremdeles bor i kommunen, skal ha kommunal stemmerett.

I Justiskomiteén sluttet Arbeiderpartiets representanter og Stray av Venstre, sig til proposisjonen. De øvrige borgerlige stemte imot.

I Odelstinget blev forslaget gjenstand for en bred debatt. Statsråd Trygve Lie uttalte bl. a.:

Grunnlaget fr demokrati og folkestyre er uomtvistelig den almindelige og fulle stemmerett med minst mulig begrensninger utover dem som er helt naturlige og selvfølgelige. Det forekommer mig at vårt lands historie når det gjelder utviklingen av den statsborgerlige stemmerett, klart gir uttrykk for at man har villet gi alle voksne menn og kvinner i vårt land stemmerett. Både avskaffelsen av den regel at eiendom skulde være betingelsen for statsborgerlig stemmerett og av census-systemet som vi hadde, med kravet om en bestemt minimumsinntekt, kvinnestemmerettens gjennomførelse — alt dette skulde vise, mener jeg, at dette lands nasjonalforsamling har forstått tidens krav og på det riktige tidspunkt har utvidet vår stemmerett. Loven av 1896 fyller ikke idag tidens krav. Den utvikling som vårt land har gått igjennem, må tilsi at det som var naturlig i 1896, med betingelsen om 2 års opphold i kommunen, kan være en helt foreldet opfatning i 1937, og det har intet med virkelig bondesyn å gjøre ikke å være med på Regjeringens forslag. Jeg beklager at det er to partier som har tatt standpunkt mot en større og utvidet kommunal stemmerett. Jeg beklager det fordi det kan få de folk som er i den ulykkelige situasjon at de har måttet flytte på grunn av boligforhold eller arbeidsforhold, til å tro at de er kommet i en sådan stilling at de ikke skal være verdige til å ha stemmerett. Det er på bakgrunn av det vi har gjennomlevet i mange land i de siste år at folk kan få en sådan opfatning. Tiden er nu inne til å utvide den kommunale stemmerett. De arbeidere som idag må flytte, de flytter fordi det ikke gis dem muligheter for eksistens i den kommune de hittil har vært bosatt. De søker da arbeide annet sted, de får det også heldigvis i mange tilfelle, og så skulde den omstendighet at de har måttet søke ut fra den bygd de satte pris på til en annen kommune, frata dem den kommunale stemmerett? Jeg tror det vilde være riktig av Odelstinget at det så godt som enstemmig gikk med på proposisjonen — nettop fordi vi i denne tid bør manifestere mer enn noen gang før de lovgivende forsamlingers evne til å forstå tiden og tidens krav.

Avstemningen ga det resultat at proposisjonen blev vedtatt med 63 mot 37 stemmer. De 63 var Arbeiderpartiets representanter, Kristelig Folkepartis 2, 11 av Venstre og 1 av Bondepartiet.

I Løgtinget uttalte Drogseth (a) bl. a. følgende:

Alle partier i vårt land sverger idag offisielt til demokratiets fane, og på bakgrunn av de begivenheter som har funnet sted i Europa, hvor demokrati og frihet i mange land er ukjente begreper, tror jeg det er gått slik her hjemme at vi dobbelt sterkt verdsetter de demokratiske rettigheter. Jeg tror det er riktig — på den bakgrunn mer riktig enn nogensinne før — at vi er opmerksom på at vi må verne om og videre utvikle de demokratiske rettigheter, det demokratiske grunnlag for vårt samfundssystem. Og den innstilling som foreligger til behandling her, er nettop et skritt i den riktige retning, for jeg tror at vi alle sammen fort kan bli enig om den ting at selve grunnlaget for det demokratiske samfundsstyre er den almindelige stemmerett. Og den innstilling som foreligger, går ut på det å utvide stemmeretten, slik at den blir mer almindelig enn før, slik at nogen av de stengsler som ennå står igjen, og som innskrenker stemmeretten, blir skjøvet til side. Det er her talt så meget om at de som skal stemme ved et kommunevalg, må ha bodd i kommunen i lang tid for å kunne ha godt kjennskap til kommunens styre. Rent teoretisk kan det kanskje være et argument som synes å ha nogen verdi, men hvis man skal undersøke den påstand noget nærmere i praksis, tror jeg det snart vil vise sig at det argument er ikke særlig holdbart. Det er iallfall gått slik med mig, blandt annet har jeg talt med partifeller og meningsfeller av de talere som her har hatt ordet. Vi har snakket med folk om forskjellige kommunale spørsmål. De har kanskje bodd et sted i hele sin tid, men når man har snakket med dem, har det vist sig at de har ganske forbløffende lite kjennskap til de kommunale spørsmål. De kjenner ofte svært lite både til kommunens aktiva og passiva, til reduksjonstabeller og mange andre av de spørsmål som vi alle sammen er enige om er av grunnleggende betydning hvis man skal ha kjennskap til en kommunes affærer. Og jeg tror det er gått slik også når det gjelder kommunevalget, at det er ikke først og fremst kjennskapet til alle detaljene i kommunens styre som er det grunnleggende. Det er slik som statsråd Lie gjorde opmerksom på ved sakens behandling i Odelstinget, at det er de store politiske skillelinjer som er det avgjørende også ved kommunevalget. Og ut fra den betraktning tror jeg nok vi kunde være enige om at det bostedsbånd som ennå opprettholdes, er en meningsløshet og en urettferdighet.

Proposisjonen blev vedtatt med 24 mot 14 stemmer. De 24 var Arbeiderpartiets representanter og 6 av Venstre.

Kommunenes portoutgifter.

Siden innførelse av tjenestemerker har Staten ydet hel dekning av utgiftene til kommunenes post. Mens kommunene i 1927—28 rekvirerte for omlag 550 tusen kroner i tjenestemerker, var det bevilget 850 tusen kroner for 1936—37 og beregnet 1 mill. kroner for 1937—38.

Justisdepartementet mente at det vilde være ønskelig å fortsette med hel dekning, men vilde ikke motsette sig at refusjonen blev nedsatt til det halve.

Finansdepartementet foreslo dekningen nedsatt til 50 procent.

Post- og telegrafkomitéens borgerlige flertall mente at dette vilde være et tilbakeskritt, og kunde ikke slutte sig til proposisjonen. En fraksjon av flertallet foreslo opført 1 million kroner til full dekning.

En annen fraksjon av flertallet foreslo at postverket skulde formidle kommunenes post gratis som tilfelle var før ordningen med tjenestemerker kom i stand. For dette skulde postverket ha en fast årlig godtgjørelse av Staten. For dette år ansattes beløpet til 500 tusen kroner.

Arbeiderpartiets medlemmer av komitéen sluttet sig til departementet og opførte 500 tusen kroner til halv dekning. Dette blev altså komitéens innstilling.

Saken gav anledning til en svær debatt i Stortinget, idet den jo dreiet sig om å øke budgettet med en halv million kroner utover det Regjeringen hadde opført.

Statsråd *Bergvik* oplyste at Regjeringen ikke vilde gjøre kabinettsspørsmål på saken, men han vilde gjøre opmerksom på at en økning av budgettet på denne post måtte medføre nedskjæring på andre. Han hadde tidligere uttalt håp om at det kunde bli plass for noget større bevilgning til fiskeriene, og antok at slik som saken nu lå an, vilde det bli dette tillegget en eventuell økning her vilde komme til å gå ut over.

Debatten viste at det som det egentlig dreiet sig om var at de borgerlige partier tenkte å få gjort denne forholdsvis ubetydelige sak til et stort politisk nummer. Det var derfor de skulde demonstrere sin kjærlighet til kommunene.

Der blev i Stortinget optatt forskjellige forslag. *Mjåvatn* (b) optok forslag om 1 million. *Hammerseth* (h) optok forslag om at Regjeringen skulde anmodes om i forbindelse med neste års budgett å forelegge utredning om tilbakegang til den gamle ordning med attestasjon ved portofrihet. Under debatten blev det oplyst at de borgerlige medlemmer av komitéen hadde samlet sig om *Mjåvatns* forslag som således blev komitéens endrede innstilling. *Kjær* (h) fremsatte følgende subsidiære forslag for det tilfelle at denne innstilling ikke skulde bli vedtatt: «Til tjenestemerker for kommunenes post bevilges kr. 500 tusen idet bevilgningen for de enkelte kommuner begrenses opad efter en av departementet fastsatt skala.»

Det blev først votert over den endrede innstilling (1 million kroner og full dekning). Denne blev vedtatt med 70 mot 69 stemmer. Derved skulde den oprinnelige innstilling og Kjærs forslag bortfalle. Imidlertid viste det sig at en representant hadde svart så lavt at han var notert som fraværende. Da det blev oplyst at han hadde stemt mot den endrede innstilling så var altså denne falt med 70 mot 70 stemmer idet presidentens dobbeltstemme gjorde utslaget. Det forelå altså en ny situasjon og man måtte efter dette votere både over den oprinnelige innstilling (500 tusen kroner og 50 pct. dekning) og Kjærs forslag. Ved alternativ votering mellem disse to forslag bifaltes Kjærs forslag med 70 mot 67 stemmer. — Hammerseths forslag blev enstemmig besluttet oversendt Regjeringen.

Kommunenes økonomi.

Regjeringen hadde i Stortingsmeddelelse nr. 30 gitt en utførlig oversikt over kommunenes stilling og de tiltak som var satt i gang for å støtte dem.

I 1936 var 14 kommuner frigitt fra administrasjon. Pr. 1. januar 1937 var bare 22 kommuner under administrasjon. Siden 18. januar 1935 var ingen kommune kommet under administrasjon.

Riksgjeldsmeglingsinstituttet meddelte at det i 1936 var gjennomført 90 gjeldsakkorder og 11 renteordninger. Det beløp som var bortakkordert representerte over 96 mill. kroner.

Ved hjelp av bevilgninger og skatteutjevning hadde det vært mulig for 215 kommuner som ifjor hadde en skattøre av mellom 18 og 21 å få den ned til omkring 18. Ialt 280 kommuner hadde på grunn av den hjelp de hadde fått, hatt anledning til å gå over til gunstigere reduksjonstabeller.

Den nevnte Stortingsmeddelelse var en usedvanlig rik kilde til studium av kommunene og deres økonomi, og gav et slående bilde av det arbeide som var nedlagt for å få kommunenes økonomi på fote.

Meddelelsen gav anledning til en større politisk kommunaldebatt i Stortinget. *Mustad* (h) fremsatte et langt forslag om nedsettelse av kommunenes skatteprocenter etc. Forslaget blev enstemmig besluttet oversendt Regjeringen.

Så vel kommunalkomiteéns formann, *Aarseth*, som statsråd *Lie*, ga i sine innlegg i debatten verdifulle oversikter over en rekke viktige kommunale spørsmål.

Stortingsmeddelelse nr. 30 blev enstemmig vedlagt protokollen.

Skattefordelingsfondet.

I tilslutning til den omtalte kommunaldebatt, blev spørsmålet om skattefordelingsfondet debattert. Kommunalkomiteén hadde bl. a. innstillet at de beløp av renteskatten som skulde brukes til dette blev fordelt efter følgende regler:

1.3 mill. kroner i forhold til antatt inntekt pr. innbygger.

0.6 mill. kroner i forhold til antall forsorgsunderstøttede hovedpersoner i procent av folketallet.

0.6 mill. kroner i forhold til folketallet.

Av disse penger skulde intet gå til kommuner med over 20 tusen innbyggere. Resten av pengene skulde fordeles efter justisdepartementets skjønn.

Aarseth (a) foreslo med tilslutning av *Chr. L. Jensen* (h) at den nevnte bestemmelse om kommuner over 20 tusen innbyggere utgår.

Justisminister *Lie* advarte mot dette.

Komiteéns innstilling blev vedtatt mot 39 stemmer.

Kulturelle og videnskapelige saker.

Ny rettskrivning.

I 1934 hadde Stortinget gjort vedtak om å nedsette en nevnd på 6 medlemmer til å komme med forslag om:

1. Ei tilnærming på norsk folkemålsgrunn millom dei tvo mål i rettskriving, ordformer og bøygingsformer.

2. Ei avgrensing av dei mange dubbelformer (obligatoriske — valfrie) som no finst i b  e mål.

Nevndens innstilling forelå i januar 1936, og det blev satt en frist for innsendelse av merknader. En rekke organisasjoner og personer har uttalt sig om spørsmålet, som blev et av   rets store politiske spørsmål.

Regjeringen sendte Stortinget en meddelelse om saken den 16. april 1937. I denne uttaler Kirkedepartementet at det «fremdeles er av den mening at det nå må g  es et skridt videre med den fornsrkning av v  rt skriftspråk som blev påbegynt i 1907 og fortsatt i 1917.» Det   akter    inngå med foredrag om at det vedtas nye bestemmelser om den offisielle rettskrivning og om rettskrivningen i skolene, i det vesentlige overensstemmende med de prinsipper og forslag som er fremlagt i rettskrivningsnevndens tilråding med tillegg.»

Arbeiderpartiets fraksjon i kirke- og skolekomitéen sluttet sig til departementet og vilde ha saken fremmet. En fraksjon på tre medlemmer og en fraksjon på to medlemmer vilde begge ha saken utsatt, riktignok hver på sine premisser. Tremannsfraksjonen representerte de mere ytterliggående m  lfolk, fraksjonen på 10 mann representerte de ytterliggående riksm  lfolk.

Såvel i pressen som i Stortinget blev det reist en bred debatt om saken og stridens bølger gikk h  it. Statsråd Hjeltn  tveit begrunnet i sitt innlegg de hovedsynspunkter som blev gjort gjeldende når det gj  ldt tilnærminga mellem de to m  lfor  rer. Han oplyste at det var departementets mening om Stortinget erklærte sig enig i hovedtrekkene i tilrådinga, at det da vilde bli opnevnt en tremannsnevnd av sakkyndige til    gå gjennom forslagene f  r noe blev satt i kraft.

Ved voteringen blev utsettelsesforslaget forkastet med 88 mot 61 stemmer. De 88 var Arbeiderpartiet, 11 av Venstre og 7 av Bondepartiet.

Joh. Ludv. Mowinkel (v) hadde fremsatt følgende forslag:

«Stortinget, som gir sin tilslutning til bestrebelsene for gjennom en ny rettskrivningsreform    nå videre frem mot samling på norsk grunn i m  lsp  rsm  let, henstiller til regjeringen at reformen ikke settes i kraft f  r resultatet av den nu bebudede sakkyndige nevnds arbeid er forelagt Stortinget.»

Forslaget blev forkastet med 91 mot 58 stemmer. De 91 var Arbeiderpartiet, 11 av Venstre og 10 av Bondepartiet.

Hambro (h) hadde fremsatt følgende forslag:

«Stortinget fraråder at innstilling fra rettskrivningsnevnden av 1934 blir gjennomført. St.med. nr. 31 vedlegges protokollen.»

Arbeiderpartiets komitéfraksjon (mindretallet) hadde foreslått: «St.med. nr. 31, 1937 vedlegges møteboka.»

Ved alternativ votering mellom disse to forslag blev mindretallets forslag bifalt med 112 mot 37 stemmer (Høire og Samfundspartiet).

Videre forelå det to forslag fra Valen (v) og Versto (a):

Valens lød: «Stortinget oppmoder Riksstyret om at det ved godkjenning av lærebøker til skulebruk vert sett som vilkår at bøkene samstundes ligg fyre — og ved nye utgåvur samstundes kjem ut — både på bokmål og nynorsk dersom ikkje serlege grunnar gjer at einskilde bøker berre bør koma ut i ei målform.»

Verstos forslag lød slik: «Stortinget oppmodar Riksstyret til å greida ut spursmålet og i tilfelle koma med framlegg til Stortinget um å skipa eit riksforslag til å gjeva ut lærebøker. Det måtte då serleg gjelda alle dei lærebøkene til folkeskular, framhaldsskular, millomskular eller realskular, gymnas og lærarskular som det krevst offentleg godkjenning til, og dessutan leseverk, oppgåvesamlingar og andre hjelpebøker som er etla til bruk i desse skulane, men som ikkje treng nokor serskildd godkjenning.»

Begge disse forslagene blev enstemmig oversendt regjeringen.

Lærerskolene.

En av årets store saker var spørsmålet om lærerskolene.

Planen for ordningen av lærerskolen var utsatt av Stortinget ifjor. Departementet tok spørsmålet op igjen i år på grunnlag av en utredning fra en departemental komité og ga en utførlig behandling av saken. De to hovedspørsmål som det kom til å dreie sig om var for det første spørsmålet om private eller offentlige lærerskoler, det annet var om nedleggelse av lærerskoler.

Forholdet hadde siden 1920 vært det at Staten bevilger fullt ut til driften av de private lærerskoler på samme måten som for de offentlige. Den eneste forskjellen er at lederne av de private skolene har større frihet til å velge sine medarbeidere.

Departementet mener at Staten bør ha det fulle herredømme over lærerutdannelsen, og at den helt legges over til statskoler. Det foreslås derfor at statsstilskuddet til de private lærerskoler inndras fra 1. juli 1938.

Det borgerlige flertall i kirke- og skolekomitéen var uenig i dette. Det vilde opprettholde den eiendommelige ordningen med privatskoler som helt betales av Staten.

Arbeiderpartiets komitémedlemmer var enig med departementet i at lærerskolene bør være helt offentlige.

Når det gjaldt nedlegging av lærerskoler foreslo departementet to skoler nedlagt i år, nemlig Elverum og Notodden. For Nesnas vedkommende skulde spørsmålet bli stående åpent til en fikk se hvorledes de nye skolelovene virket.

Arbeiderpartiets komitémedlemmer, Lars Moen, Mosbæk og Natvig-Pedersen, kom prinsipielt frem til 6 dobbeltskoler som et høvelig tall. Herved skulde det bli utdannet omlag 360 nye lærere om året. Disse bør fordeles slik at hver landsdel får sin skole som utdanner omtrent de lærerne som landsdelen trenger.

Disse skolene bør være: Tromsø, Løvanger, Volda, Kristiansand, Oslo, Elverum. Natvig Pedersen holdt på Hamar istedetfor Elverum. Etter dette skulde altså Nesna, Stord, Notodden og Hamar nedlegges. Fraksjonen ga også forslag til hvorledes de mente disse skoler burde anvendes herefter.

Et av Arbeiderpartiets komitémedlemmer, *Vorum*, mente at en måtte ha 400 lærere pr. år og 7 skoler. Han mente at Nesna, Stord, og Notodden burde nedlegges, men at en i år av forskjellige grunner bare skulde gå til nedleggelse av Notodden.

Imidlertid fant man at stillingen på mange måter var så uklar at det retteste vilde være bare å nedlegge en skole i år.

Flertallet i komitéen, Arbeiderpartiets representanter og Sæther (h) foreslo da *Notodden* nedlagt.

Mindretallet, de borgerlige, foreslo *Hamar* nedlagt.

Natvig-Pedersen vilde helst ha to skoler nedlagt straks, *Lars Moen* vilde ha nedlagt 4 straks.

En oversikt over hele spørsmålet, hvorav også fremgår en rekke detaljspørsmål som her ikke er nevnt, finnes i budgettinnst. S. nr. 25 b — 1937.

Debatten i Stortinget blev som nevnt meget omfangsrik og innviklet. Statsråd Hjeltnetveit anbefalte under debatten at det blev *Elverum* lærerskole som blev nedlagt.

Under debatten fremla Lars Moen (a) følgende forslag:

I.

Frå og med 1. juli 1938 vert berre halde uppe offentlege lærarskular.

Kyrkje- og Undervisningsdepartementet fær fullmakt til framleies å tinga med eigarane av dei private lærarskular um overdraging til Staten av eigedomane åt desse skulane.

Resultatet av desse tingingane skal leggjast fram for Stortinget så snart råd er.

II.

Lærarutdaninga vert å leggja til 6 eller 7 skular med sikte på at det ikkje skal drivast mindre skular enn dobbeltskular, og soleis at kvar større landsdel har lærarskular som stort sett svarar til det landsdelen trenger av lærarar.

Forslag um nytting av lærarskular som måtte bli ledige, vert å leggja fram for Stortinget snarest mogeleg.»

Ved voteringen blev del I av Moens forslag forkastet med 79 mot 70 stemmer.

De 70 var samtlige Arbeiderpartirepresentanter. (I det offisielle stortingsreferat er der en feil i navnefortegnelsen vedr. denne avstemning, idet en arbeiderpartimann feilaktig er opført blandt de borgerlige stemmer.)

Del II av Moens forslag blev med 83 stemmer ikke bifalt.

Ved avstemning om nedleggelse av de forskjellige skoler fremkom følgende resultat:

Elverum opprettholdes mot 31 stemmer.

Notodden nedlas mot 70 stemmer.

Hamar nedlas mot 38 stemmer.

Rikskringkastingen.

Innstillingene om Kringkastingens anleggsbudgett og beretningen om Kringkastingens virksomhet forårsaket en to dagers debatt i Stortinget, til dels av politisk tilsnitt.

Særlig fikk spørsmålet om utenrikskronløk Victor Mogens' avskjed, programledelsen og programrådets forhandlinger en bred plass i debatten.

Imidlertid blev ingen forslag fremsatt og begge innstillinger blev enstemmig vedtatt.

Støtte til teatrene.

Også spørsmålet om støtten til teatrene var en av de større saker på årets storting.

Der var i 1935 nedsatt en nevnd til utredning av en fremtidig ordning av teaterforholdene i vårt land. Nevnden foreslo en støtte til Nasjonalteatret, Det norske teatret og Den Nasjonale Scene i Bergen, med tilsammen 600 tusen kroner, derav 400 tusen kroner fra Staten og 200 tusen kroner fra de interesserte kommuner. Videre foreslo den et teaterfond og fast teaterråd, dertil opprettelse av et Riksteater.

Departementet sluttet sig til nevndens tanker om statsstøtte, teaterråd og Riksteater. Det blev foreslått et samlet tilskudd på omlag 580 tusen kroner, slik at kommunenes bidrag blev satt til $\frac{2}{3}$ av Statens bidrag.

Som vederlag for støtten skulde Staten ha rett til et medlem i teatrenes styre, teatrene skulde uten særskilt godtgjørelse forpliktes til et visst antall turnéer og skulde dessuten stille noen forestillinger til Kringkastingens disposisjon.

Til forberedelse av Riksteatret opførtes 25 tusen kroner.

Statsstøtten til scenekunsten skulde opføres med 250 tusen kroner på statsbudgett og 125 tusen kroner skulde skaffes ved en 1 pct. forhøielse av kinematografenes avgift.

Universitets- og fagskolekomitéen var enig i at teaterkunsten burde støttes og en ordning etableres slik at den kom folket mest mulig til gode. Den sluttet sig derfor til tanken om Riksteatret.

Imidlertid tok komitéen avstand fra den antydende dekningsmåte ved avgift på kinematografene. Der blev antydnet forskjellige andre finansieringsmåter og henstillet til departementet å se nærmere på disse.

Av budgjettmessige hensyn kunde ikke komitéen gå med på et høiere beløp på statsbudgettet enn 250 tusen kroner, hvortil forutsattes kommunale bidrag på 250 tusen kroner, altså tilsammen 500 tusen kroner, altså 100 tusen kroner mindre enn teaternevnden hadde forutsatt.

Komitéens innstilling blev følgende: Av Pengelotteriets overskudd bevilges 25 tusen kroner til forberedelse av et Riksteater.

Det statstilskudd til teatrene som blir tilstått de nevnte teatre efter kongens nærmere bestemmelse forutsetter at like store kommunale tilskudd tilveiebringes.

Dessuten blev det samtykket i opprettelse av et Statens Teaterråd på 5 medlemmer.

Under den to dagers debatt som Stortinget førte om saken, fikk en rekke talere anledning til å fremlegge de mest forskjellige syn på teatrenes og teaterkunstens opgaver i samfundets kulturelle liv.

Ved voteringen blev innstillingen om at der av pengelotteriets overskudd skulde ydes 25 tusen kroner mer til kulturelle formål, bifalt mot 35 st.

Ved votering om disse penger skulde brukes til forberedelse av et Riks-teater, blev dette bifalt mot 47 st.

Betingelsene for statstilskuddet blev bifalt mot 3 st.

Teaterrådet blev bifalt mot 45 st.

Joh. Ludw. Mowinkel (v) hadde under debatten fremsatt følgende forslag:

«Stortinget samtykker i at Det norske Teatret låner til drifti upptil kr. 25 000.00 av dei pengane som er løyvde av overskotet åt Det norske Pengelotteri til bygning for teatret.»

Støstad (a) uttalte under debatten at han stemte for dette forslaget, kort og godt fordi han trodde det var den eneste redningen for Det norske Teatret for øieblikket.

Forslaget blev vedtatt mot 10 st.

Prestegårder og prestelønninger.

I budgjettnstillingen om bevilgning til kirker og prestegårder hadde et flertall i kirke- og skolekomitéen bestående av Arbeiderpartiets representanter og en bondepartimann kommet med en del prinsipielle bemerkninger. Det gjaldt spørsmålet om høveligheten av at prestegårdene og deres avkastning burde fortsette å være et ledd i prestenes lønninger.

Protokollkomitéen hadde nettop uttalt at den ikke fant grunn til å ta noen

stilling til spørsmålet nu, idet man ventet en utredning om det fra Kirkedepartementet i nær fremtid. Kirkekomitéens mindretall sluttet sig til dette.

Flertallet uttalte i denne forbindelse at den nuværende ordning tyktes å være lite økonomisk og hensiktsmessig. Det er svært få prester som driver jorden sjøl, og det blir derfor forpaktningssystemet som blir det fremherskende. En anser ikke dette for å være nogen god ordning i jordbruket hertilands. Det kan ikke bli den planmessige drift på langt sikt som kreves i jordbruksnæringsen.

Flertallet vilde derfor anmode administrasjonen om å ta op spørsmålet om en omordning av lønningsmåten for prestene og en mer høvelig ordning med prestegårdsjorden.

Saken forårsaket en ganske utførlig debatt i Stortinget.

Under debatten uttalte Vorum (a) bl. a. følgende:

«I innstillingen er der en henstilling fra flertallet til departementet om å få utgreid spørsmålet om prestegårdsjorden og prestelønningene. Jeg vil henstille til statsråden at han søker å få denne utgreiding meget snart. Spørsmålet om prestelønningene og de kirkelige fonds er såre innviklet, det er høiere matematikk. Det kan derfor ta tid å få hele denne sak utgreid, men det må kunne gå an å ta prestegårdene for sig. Og den utgreiding må det kunne gå an å få allerede neste år. Den vanlige mening utover landet er utvilsomt at det haster med å få dette spørsmålet løst. Og den vanlige mening er ganske sikkert videre at prestegårdene bør selges. Jeg for min del vil dog ikke gå med på å selge til hvem som helst. De må i hvert fall ikke bli spekulasjonsobjekter. Det heldigste må vel være at kommunene får overta gårdene for en billig pris. Jeg understreker «billig pris». For disse eiendommer er i grunnen bygdenes eiendommer.»

Statsråd Hjeltveit svarte til dette bl. a. at departementet kom til å ta disse spørsmål og andre ting som stod i nær sammenheng med dem, op til særskilt behandling. Mandatet for en slik komité vilde bli å utrede spørsmålet om en omordning av geistlighetens lønnsforhold, om geistlige embedsgårder, Kirkedepartementets fonds o. l.

Statsråden var av den opfatning at der kan selges adskillig dyrkningsjord av prestegårdene. Men han vilde advare mot almindelig salg av prestegårdene. De er jo dog offentlig eiendom, og man må ikke vedta noget som kan la dem komme over i privat spekulasjon.

Yrkesoplæringen.

Under behandlingen av bevilgningen til yrkesskoler for håndverk og industri nyttet Drogseth (a) anledningen anledningen til å fremholde vårt partis syn på dette viktige spørsmål:

Yrkesoplæring for håndverk og industri foregikk i tidligere tider helt og holdent på arbeidsplassen, og fagoplæringen i håndverket — læreguttinstitusjonen — har jo også sterke og på mange måter gode tradisjoner; men med den nye tid i håndverk og industri, med den stadig sterkere pågående industrialisering og med maskinenes selersmarsj også i håndverket, er forholdene på mange

måter blitt forandret — ikke bare forholdene i selve produksjonen, men også forholdene for læreguttene eller for yrkesopplæringen i disse fag. Jeg kan her referere til hvad formannen i Yrkesopplæringsrådet, Eiler Krog Prytz, uttalte i et foredrag i 1935. Han sa:

«Den forandrede verkstedsdrift setter naturligvis også sitt preg på opplæringen. De forpliktelser en mester påtar sig gjennom lærekontrakten er blitt vanskeligere å oppfylle. Når arbeidet på verkstedet er spesialisert, når de forskjellige slags arbeider fordeles på forskjellige, når meget av håndarbeidet er erstattet med maskinarbeide, da er det ikke så liketil som før å utlære en allsidig håndverkssvenn.»

Og han uttaler videre:

«Som forholdene ligger an nu er det ikke på langt nær alle håndverksmestre som kan opplære lærlingen efter de krav som i plakaten stilles til prøven.»

Jeg vil også få lov å referere hvad Norsk Jern- og Metallarbeiderforbund uttalte ifjor:

«Slik som forholdene innen Jern- og Metallarbeiderforbundet utvikler sig, blir det mer og mer påkrevet å få opplæring av lærlinger ved forskoler, slik at de her kan få det rette begynnelsesgrunnlaget i yrket.»

Og til slutt hvad Norsk Treindustriarbeiderforbund uttalte ifjor:

«— — på grunn av de endrede arbeidsmåter som er inntrådt i de senere år er det yderst få verksteder som kan gi faglig opplæring på tilfredsstillende vis.»

Jeg tror at disse uttalelser rammer forholdet og gir en riktig karakteristikk av den utvikling som har funnet sted, og som i virkeligheten stiller helt nye og forandrede krav til vår fremgangsmåte når det gjelder å lære op den ungdom, som skal utføre det praktiske, produktive arbeide i håndverk og industri. Men hvis vi er opmerksomme på disse nye forhold, tror jeg også det er nødvendig at vi trekker konsekvensen av disse, at vi omlegger læreguttutdannelsen, omlegger yrkesopplæringen for håndverk og industri, slik at denne opplæring kan svare til de forhold, de produksjonsmåter som i dag eksisterer.

Statsråd Hjeltnet utbygget dette videre idet han sa:

Utbygningen av yrkesskolestellet i vårt land er sikkert en av de aller største opgaver som foreligger, når det gjelder vårt undervisningsvesen i dag. Dette vil ikke bare ha betydning for den ungdom som derved skaffes opplæring, men det vil være av den aller største betydning også for utviklingen av vårt lands næringsliv. Det er forskjellige årsaker til det. Vi har nu en mangel på faglærte arbeidere, virkelig fagutdannede arbeidere, i de forskjellige næringer, særlig i industrien, og det skyldes at vi har forsømt å utbygge vår yrkesopplæring, og heller ikke sørget for den tilknytning mellom vårt skolevesen og vårt næringsliv, bedriftene, som der burde være. En utbygning av yrkesskolestellet vil derfor også samtidig være en utbygning av arbeidslivet og sette oss bedre i stand til å kunne hevde oss i den internasjonale konkurranse. Det er vel neppe tvilsomt at vi, når det gjelder den internasjonale konkurranse, særlig kan hevde oss gjennom en utpreget kvalitetsproduksjon, og den får vi først gjennom en god yrkesopplæring i de forskjellige fag. Ifjor høst rettet departementet en henvendelse til yrkesopplæringsrådet om utredning av de spørsmål som står i forbindelse med en omlegning og en utbygning av yrkesskolestellet her i landet, og yrkesopplæringsrådet har tatt arbeidet op ved et femmannsutvalg. Det er forutsetningen at dette utvalg skal behandle spørsmålet på grunnlag av de tidli-

gere utredninger som foreligger, således innstillingen av 1921 fra den departementale fortsettelses- og fagskolekomité, den såkalte Stavangerplan — en utredning som er utført fra en del på dette område interesserte men i Stavanger — videre utredning fra Oslo formannskaps industrikomité, samt Innstilling fra arbeiderorganisasjonens yrkesopplæringskomité som kom i april 1936. Samtlige disse tidligere utredninger er nevnt i komitéens mandat, og med disse utredninger som utgangspunkt er det forutsetningen at utvalget skal arbeide, og det har også vært en forutsetning, at det skal levere sin innstilling så tidlig som mulig i 1938.

Rettsvesen, grunnlov og lovsaker.

Kvinnefengslet.

Stortinget hadde i 1936 gitt Justisdepartementet bemyndigelse til salg av kvinnefengslet i Oslo. Salget blev foretatt og spørsmålet om flytning av fengslet var nu aktuelt. Departementet hadde nedsatt en komité til å komme med forslag om en ny anstalt. Komitéen uttalte at anstalten burde ligge i nærheten av Oslo, men fritt og forholdsvis isolert. Eiendommen Ilen i Bærum blev bragt i forslag. Departementet sluttet sig til plankomitéens forslag.

Justiskomitéens flertall, formannen Fjalstad (v) og Arbeiderpartiets medlemmer sluttet sig til proposisjonen, mens mindretallet stemte imot kjøp av Ilen, idet de ikke ønsket anstalten lagt så nær Oslo. Og hvis den skulde legges der, burde spørsmålet om Statens eiendommer Alfaset og Bredtvedt utredes nærmere.

Efter en vidløftig debatt i Stortinget blev kjøp av Ilen vedtatt mot 30 st.

Senere i stortingsperioden blev planene for Ilen enst. godkjent, likeledes for innredningen av kvinneavdeling i Oslo krets fengsel og planene for nytt fengsel i Bodø. Avsetning av midler hertil blev likeledes enst. avsatt.

Politireformens gjennomførelse.

I forbindelse med den nye politireformen fremla departementet forslag om en merbevilgning på 28 tusen kroner for å sette reformen ut i livet. Forslaget blev enstemmig bifalt i Justiskomitéen og i Stortinget.

De nye tinghus.

Der forelå for Stortinget planer for de nye tinghusene i Trondheim, Stavanger, Tromsø og Oslo. Samtlige planer blev enstemmig bifalt. På det ekstraordinære krisebudgett var opført 1 mill. kroner til disse tinghus, som enst. blev bevilget av Stortinget.

Forbud mot deltagelse i krig i fremmed land.

Norges deltagelse i ikke-intervensjonskomitéen vedrørende den spanske borgerkrig medførte at det måtte vedtas lovbestemmelse med sikte på å hindre at norske statsborgere deltok i krigen som frivillige.

Justisdepartementet fremsatte forslag til lov herom i slutten av februar. Løvforslaget gikk ut på at hvis nogen lot sig hverve til fremmed krigstjeneste eller reiste fra Norge i slik hensikt, eller medvirket til overtredelse av forbudet, kunde han straffes med bøter eller fengsel inntil 3 måneder.

Løvforslaget blev enstemmig tiltrådt av Justiskomiteén og av Odelsting og Lagting.

Forbud mot transport av krigsmateriell etc.

I forbindelse med den spanske borgerkrig blev det også vedtatt en lov om å gi kongen fullmakt til «å forby norske skib å føre krigsdeltagere, våben, ammunisjon, fly eller deler derav til fremmed land».

Allerede i november 1936 var det med hjemmel i grunnlovens § 17 utferdiget en provisorisk anordning om dette.

Utenriksdepartementet mente at det både av politiske hensyn og med tanken på norske skibs og sjøfolks sikkerhet, burde vedtas en lov om dette. Løvforslaget inneholdt også rett og plikt til å tilintetgjøre en fraktavtale hvis befrakteren overtrådte forbudet. — Forslaget blev enst. vedtatt i tinget.

Uniformsforbud.

I 1933 var det vedtatt en midlertidig lov om forbud mot å bære uniform, armbind o. l. som utpekte bæreren som tilhenger av en politisk organisasjon eller meningsretning. Loven var endret og forlenget i 1934 og 1935 og gjaldt til 1. juli 1937. Justisdepartementet uttalte nu at lovens virkninger hadde svart til hensikten som var å undgå en skjerpelse av motsetningene mellom tilhengere av de forskjellige partier. Det foreslo at loven nu blev forlenget «inntil videre» og at ordet «midlertidig» blev sløffet. I våre naboland hvor lignende lover var gjort gjeldende, var deres gyldighetstid blitt forlenget.

Justiskomiteén, Odelsting og Lagting tiltrådte enst. forslaget.

Grunnloven.

I stortingsmøte 12. februar optok Vegheim det forslag som var tidligere fremsatt av arbeiderpartirepresentantene Hornsrud, Støstad, Alvestad og Olsen-Hagen om ophevelse av grunnlovens § 97 som sier at «ingen lov må gis tilbakevirkende kraft».

Det borgerlige komitéflertall hadde innstillet forslaget til forkastelse. Vegheim fremholdt at det ikke var partiets ønske å fjerne det prinsipp som § 97 gir uttrykk for. Prinsippet bør opprettholdes, men ikke i grunnloven. Meningen med § 97 var å sørge for at ikke straffeloven fikk tilbakevirkende kraft. Men i mange andre spørsmål er det anderledes. Han minnet da om de forskjellige privilegier som statsmaktene hadde hatt stort strev med å finne en ordning for.

Partiet var enig med komitéflertallet at det vilde være uriktig å gi en lov tilbakevirkende kraft hvis man derved urettferdig kom i skade for å ramme en enkeltperson. På den annen side krever samfundets økonomiske og kulturelle utvikling at lovgivningen ikke bastes og bindes og derved kommer i strid med folkets rettsopfatning.

Forslaget blev nedstemt med de borgerliges stemmer mot Arbeiderpartiets.

Det var av H. Ameln fremsatt en rekke forslag til endringer i grunnloven. De av forslagene som blev behandlet blev enstemmig forkastet av Stortinget.

Lov om underfogder.

Underfogdenes forretningsområde, ansettelses- og lønnsforhold har i vårt land vært nokså uensartet. Staten har hatt liten innflytelse på mange forhold vedrørende disse stillinger, til tross for at underfogdene i stor utstrekning utfører statlige gjøremål.

Der var i 1932 nedsatt et departementalt utvalg til å utrede denne saken. Utvalget var kommet til det resultat at det burde gjennomføres en ordning med statsansatte og statslønnede underfogder. Subsidiært foreslo den en del reformer vedrørende regnskapsordning, revisjon, sikkerhetsstillelse o. l.

Justisdepartementet mente at tiden ikke var inne til en fullstendig omordning av underfogdestillingene, men fremla i februar en **proposisjon** om lov med bestemmelser i den retning som utvalget subsidiært hadde foreslått.

Justiskomiteén sluttet sig enstemmig til departementets forslag.

I Odelstinget ga Moss (a) og Førre (a) en del supplerende synspunkter vedrørende denne sak. Proposisjonen blev enstemmig bifalt så vel i Odelsting som i Lagting.

Ny sportellov.

I februar fremsatte Justisdepartementet proposisjon om ny sportellov. Da Justiskomiteén ikke rakk å behandle lovutkastet blev det utsatt til senere behandling.

Trustloven.

Også trustloven blev utsatt. Dette lovforslag bygget på innstilling fra trustlovkomiteén av 1935 og et departementalt utvalg av 1933. Det blev fremsatt i 1936, men utsatt og fremsatt på nytt i uforandret form i 1937. I det enstemmige forslag om at proposisjonen på grunn av manglende tid ikke tas under behandling, blev det uttalt ønske om at det innhentes uttalelser om lovforslaget fra de næringsorganisasjoner og de faglige sammenslutninger som representerer de **interesser** som berøres av lovforslaget.

Tippeloven.

Arbeidernes Idrettsforbund sendte i 1935 en henstilling til Sosialdepartementet om å få i stand «tipping» i fotballkamper under offentlig kontroll. Det blev foreslått å utrede spørsmålet om opprettelse av et eget «tippeselskap» efter mønster fra Sverige og at overskuddet skulde disponeres til idrettslige formål.

Departementet fremla efter adskillige undersøkelser utkast til en slik tippelov. Det blev foreslått at tippingen skulde overlates til et aksjeselskap uten vesentlig privatinteresse. Aksje-eiernes interesse skulde begrenses til 5 pct. statsgarantert utbytte.

Statens idrettsråd hadde anbefalt at det skulde bestemmes i loven hvilke idrettsformål overskuddet skulde gå til, men departementene tok avstand fra det, og forslaget lød på at overskuddet skulde anvendes efter nærmere bestemmelse av Stortinget.

I den forsterkede finanskomité vilde det borgerlige flertall ikke gå med på gjennomførelse av en slik lov. Det anså en utvikling i denne retning for betenkelig både i økonomisk og social henseende. Det mente også at det neppe i det lange løp vilde tjene idrettens interesse å bli sammenkoblet med organisert veddemålsvirksomhet. Flertallet forutsatte at administrasjonen optok en ytterligere utvidelse av Pengelotteriet til overveilelse, med sikte på å tilgodese idrettens behov.

Arbeiderpartiets komitéfraksjon delte ikke flertallets betenkeligheter. Den mente det var liten grunn til at man ikke skulde søke å skaffe de hårdt tiltrengte midler til idretten på denne måten.

Statsråd Torp fremholdt i Odelstinget at han hadde ansett saken for å være så viktig at en vanskelig kunde skyve den fra sig. Han anså idretten som et forebyggende helsearbeide og mente det var billigere å bringe folk ut i solen enn inn på sykehusene. Utnyttelse av fritiden må inn i helsearbeidet. Og da må en bruke de penger som er nødvendige til de foranstaltninger som skal til for å opnå det. De moralske betenkeligheter ved denne loven blir små i forhold til det en opnår ved denne støtten til friluftslivet. Det drives allerede nu en utstrakt tipping, men gjennom utenlandske selskaper. Dette vil det bli slutt med ved den foreslåtte ordning. Torp uttalte til slutt at han mente man bidro til å løse en stor samfundssak ved å tillate statskontrollert tipping til støtte for friluftslivet.

Komitéflertallets forslag om ikke å bifalle proposisjonen blev vedtatt med 55 mot 51 stemmer. De 51 var Arbeiderpartiets medlemmer og Bjørnson av Bondepartiet.

Ekteskapsloven.

En av de mest omtalte saker i sesjonen var **forandringene** i ekteskapsloven.

Odelstingsprop. nr. 13—1937 fremsatte en rekke forslag til forandringer i følgende lover:

1. Lov om inngåelse og oppløsning av ekteskap.
2. Lov om foreldre og ektebarn.
3. Lov om ektefellers formuesforhold.
4. Lov om utenriksvesenet.
5. Lov om ekteskapsstiftelse ved misjonærer.
6. Lov om domstolene.
7. Lov om rettergangsmåten for tvistemål.
8. Lov om betaling for offentlige forretninger.

Spørsmålet om forandring av ekteskapslovgivningen var tatt op av en rekke organisasjoner og det forelå et utførlig materiale om dette.

Proposisjonen omhandlet det viktige prosessrettslige spørsmål om det bør åpnes en mere almindelig adgang til å få skilsmisssaker behandlet ved domstolene. Videre inneholdt proposisjonen en revisjon av lovgivningens bestemmelse om underholdsbidrag ved separasjon og skilsmisse, om fraskilt hustrus rett til enkepensjon, om avtale mellom partene angående barnefordeling m. v. Endelig inneholdt lovforslaget forskjellige forandringer vedrørende dispensasjon fra ekteskapsforbud, vedrørende vigsel foretatt av en uberettiget, meglings i separasjonsaker og om presters plikt til å vie fraskilte.

Lovforslaget betydde vesentlige forbedringer og moderniseringer på dette viktige område.

Komitébehandlingen i Stortinget gav også enstemmig tilslutning til Regjeringens forslag på de aller fleste punkter. Det var bare ett punkt hvor der var vesentlig dissens, men dette blev da til gjengjeld også blåst kraftig op. Det var spørsmålet om presters plikt til å vie fraskilte.

Justisdepartementet hadde efter anbefaling av Kirkedepartementet som ny § 61 foreslått inntatt i loven en uttrykkelig bestemmelse om at en vigselmann ikke plikter å utferdige lysning eller foreta vigsel i tilfelle hvor nogen av brudefolkene ennå er i live, og vigselmannen av denne grunn finner det stridende mot sin samvittighet å medvirke til vigselen.

Flertallet i Justiskomitéen, de borgerlige representanter, var enig i en slik bestemmelse når det gjelder kirkelig vigsel, men mener at bestemmelsen ikke har nogen berettigelse når det gjelder borgerlig vigsel.

Komitémindretallet, Arbeiderpartiets representanter, mente at det ikke skulde være adgang til å undslå sig i det hele tatt og stemte derfor prinsipielt mot enhver slik bestemmelse. Men om det skulde være adgang til å nekte å foreta vigsel, måtte den samme rett gjelde både for kirkelige og borgerlige vigselmenn. Subsidiært stemte mindretallet for proposisjonens § 61.

Komitéens innstilling til lov inneholdt derfor ikke § 61 i det hele tatt. Komitéflertallets opfatning kom frem ved at presters adgang til å undslå sig blev innredigert i lovens § 17.

I Odelstinget optok først Magnus Johansen (a) forslag om at denne bestemmelse i § 17 utgår. Dette forslag blev nedstemt med 56 mot 50 stemmer. Blandt de 56 var 2 av Arbeiderpartiet. Blandt de 50 var 1 borgerlig, nemlig Joh. Ludw. Mowinckel.

Ved alternativ votering mellom komitéflertallets formulering av § 17 og proposisjonens § 17 blev den første vedtatt med 60 mot 46 stemmer. Blandt de 60 var 13 av Arbeiderpartiet og blandt de 46 var 38 av Arbeiderpartiet.

De øvrige forslag blev enstemmig vedtatt.

I Løgtinget forårsaket saken en del debatt, men ingen optok forslag om tilbakesendelse til Odelstinget.

Arvelovgivningen.

I Odelstingsprop. nr. 14—1937 var arvelovgivningen tatt op til revisjon. Det gjaldt her forandringer i følgende lover:

1. Arveloven.
2. Lov om uskiftet bo.
3. Lov om ektefellers formuesforhold.

Odelstingsproposisjonen var delt op i fem avsnitt. Det første handlet om det såkalte representasjonsprinsipp, det andre om testamentformene, det tredje om testasjonsfriheten, det fjerde om hvor langt slektsarveretten gjelder med hensyn til personer og den femte og siste hoveddelen handlet om ektefolks arverett og deres rett til å sitte i uskiftet bo.

De forskjellige spørsmål hadde i korte trekk fått følgende behandling:

Representasjonsprinsippet i arveloven vil si at når en arveberettiget dør, går hans arvedel over til hans barn. Konsekvensen av dette er f. eks. at om en mann har 4 dattersønner og 1 sønnesønn og hans barn er døde, så vil da den ene sønnesønn arve halvparten av formuen, mens de 4 dattersønner vil arve bare $\frac{1}{4}$ hver. En almindelig rettferdighetsopfatning hos de fleste vilde i det tilfelle tilstede at de 5 barnebarn arvet hver sin femtedel. Proposisjonen hadde tatt op bestemmelser med sikte på å utjevne dette forhold.

Justiskomitéens borgerlige flertall kunde ikke slutte sig til proposisjonen når det gjaldt dette spørsmål. Heller ikke når det gjaldt tilsvarende bestemmelser ved testamentsarv.

Mindretallet, Arbeiderpartiets representanter, sluttet sig til proposisjonen.

Ved voteringen i Odelstinget om representasjonsprinsippet seiret det borgerlige standpunkt.

Det annet punkt, nemlig spørsmålet om testamentsformene, var enstemmig bifalt av komitéen. I den tidligere lov hadde det vært krevd visse formelle ting

som måtte oppfylles. Det hadde imidlertid vært adskillig uklarhet om hvorvidt testamentet er ugyldig eller ei hvis disse formene ikke er oppfylt. Forslaget skapte klarere linjer på dette området.

I Odelstinget blev proposisjonen enstemmig vedtatt med en mindre endring.

Punkt tre gjelder den såkalte testasjonsfriheten, det vil si hvor meget en person som etterlater sig livsarvinger fritt kan testamentere bort. Regelen hadde hittil vært at enhver fritt kunde bortgi en fjerdedel av sin formue. Proposisjonen foreslo dette forandret til en tredjedel. Videre blev den absolutte grense for hvad hver livsarving kunde kreve som sin pliktdel satt til 200 tusen kroner for hvert barn og 50 tusen kroner for hvert barnebarn eller fjernere avkom.

Flertallet i Justiskomiteén bestod her av Arbeiderpartiets representanter og Stray av Venstre. Disse sluttet sig til forslaget.

Mindretallet, de øvrige borgerlige, mente at de nugjeldende bestemmelser burde opprettholdes.

I Odelstinget blev proposisjonens bestemmelser vedtatt mot 32 stemmer.

Det fjerde punkt gjaldt slektsarverettens utstrekning med hensyn til personer. Efter den hittil gjeldende lov var alle slektninger i rett opadstigende og rett nedadstigende ledd arveberettiget. I sidelinjen gikk den så langt som til f. eks. oldefars bror og fars fetter.

Proposisjonen fremholdt at det burde foretas en rimelig begrensning av den arveberettigede krets av slektninger. Herunder burde det både tas samfundsmessige og praktiske hensyn, uten at man burde krenke den naturlige og sunde slektsfølelse.

Forslaget vilde ikke berøre odelsretten.

Justiskomiteéns flertall, Arbeiderpartiets representanter og Stray av Venstre, sluttet sig til proposisjonen.

Mindretallet fant ingen grunn som gjorde det påkrevet eller ønskelig å innskrenke slektsarverettens utstrekning.

I Odelstinget blev proposisjonen og komitéflertallets synspunkt vedtatt mot 36 stemmer.

Det femte hovedpunkt i lovforslaget gjaldt ektefellers arverett og rett til å sitte i uskiftet bo. Forandringene vedrørte for det ene spørsmålet om ektefellers plikt til å gi hinannen underretning om testamentsbestemmelser. Den andre forandringen bestod i at gjenlevende ektefelle skulde ha rett til å sitte i uskifte også med andre arvinger enn livsarvinger, undtagen når det gjelder avdødes foreldre. Likeledes skulde det bli adgang til å oprette ektepakt ang. adgang til ved særreie å behandle ektefellenes samlede formue i skifte- og arverettslig henseende som om alt hadde vært felleseie.

Komiteén var enstemmig om å tiltre dette. Imidlertid fremkom der et endringsforslag under debatten i Odelstinget. I proposisjonen var det foreslått når det gjaldt ektefellers arverett at den gjenlevende hvor der er livsarvinger utenom

den halvdel som utgjør bosloddet også skal ha en fjerdedel av den annen halvdel. Dette punkt blev det strid om, idet komitéens borgerlige flertall gikk over til det standpunkt at denne arverett til avdødes formue bare skal gjelde for det tilfelle at der er oprettet ~~særeie~~.

Ved avstemningen seiret imidlertid den oprinnelige innstilling som var i overensstemmelse med proposisjonen med 51 mot 47 stemmer.

Som siste punkt hadde to av komitéens borgerlige medlemmer, Stray og Bjørnson, tatt op forslag om at efterlatenskaper efter den som dør uten arvinger og uten å ha truffet testamentariske bestemmelser, ~~skulde~~ tilfalle et fond til utdanning av ubemidlet evnerik ungdom.

Dette forslag blev av Arbeiderpartiets representanter i debatten betegnet som et agitasjonsforslag, idet flertallet hadde henstillet til administrasjonen å utrede dette spørsmål. Saken hadde uten tvil sympati og tilslutning hos et flertall i Stortinget, derfor burde den komme frem i skikkelig utredet form neste år. Strays forslag blev forkastet mot 21 stemmer.

Lover vedtatt i 1937.

Følgende lover blev vedtatt på Stortinget i 1937:

1. Bensinavgift.
2. Ekstraordinær statskatt.
3. Jakt og fangst.
4. Ulykkestrygd for sjømenn.
5. Kommunal tillegsskatt på større inntekter.
6. Deltagelse i krig i fremmed land.
7. Underfogder.
8. Våpentransport etc.
9. Pensjonskassene.
10. Aktiebanker.
11. Skibes sjødyktighet.
12. Fangst av bardehval (I).
13. Losbetalingen.
14. Kommunevalgloven.
15. Uniformsforbud.
16. Ulykkestrygd for sjøfolk.
17. Småbruk- og boliglån.
18. Hundeavgift.
19. Arbeidstvister.
20. Ulykkestrygd for fiskere.
21. Kommuners gjeldsforhold.

22. Behandling etc. av fisk.
23. Handel med kraftfôr etc.
24. Skattelov for byene.
25. Syketrygd.
26. Fiske med trål.
27. Merking av fiskeredskaper.
28. Pasteurisering av melk.
29. Framhalds- og arbeidsskular.
30. Forsikringsavtaler.
31. Alderstrygd.
32. Fredning av kveite.
33. Skogvesenet.
34. Vernepliktige civilarbeidere.
35. Jordmødre.
36. Brisling og sild.
37. Kommunalbanken.
38. Utkastelse av leietagere i Oslo.
39. Kvalitetskontroll med fisk.
40. Merking etc. av fiskevarer.
41. Gjeldsordning for fiskere.
42. Gjeldsordning for jordbrukere.
43. Kapiteltakster.
44. Reguleringstillegg til folkeskulelærarane.
45. Larviks utvidelse.
46. Arveloven.
47. Ekteskapsloven.
48. Ektefellers formuesforhold.
49. Uskiftet bo.
50. Strandstrekninger til ferdsel og badning.
51. Grunn til idrettsplasser etc.
52. Maskinister.
54. Sild- og brislingfiskeriene.
55. Kasser for sild og brisling.
56. Utførsel av klippfisk m. v.
57. Stortingsmenns godtgjørelse.
58. Beskatning av bankinnskudd.
59. Fangst av bardehval (II).

Utenrikspolitikk og forsvarsspørsmål.

Forsvarsspørsmålet.

Det spørsmål som mer enn noe annet kom i forgrunnen på Stortinget i 1937 var spørsmålet om landets forsvar.

Allerede før Stortingets sammentreden blev det i en redaksjonsartikkel i «Arbeiderbladet» den 8. januar trukket op hovedlinjene i partiets syn på dette spørsmål. Programmets ordlyd og siste landsmøtes beslutning blev referert. Det blev fremholdt at partiet slik som forholdene for tiden ligger an vilde oprettholde og forbedre forsvaret ved en rasjonalisering, forenkling og demokratisering. De opgaver som forelå var nærmest av civil art, og det var påkrevet å gå videre i det arbeide som var påbegynt i forrige stortingsperiode. Redaktøren rettet til slutt det spørsmål om de lag av befolkningen som har størst bæreevne vilde være villig til å ta de merutgifter som vilde være forbundet ved en utbedring på det tekniske og civile område.

Den 15. februar rettet statsministeren følgende skrivelse til de forskjellige partiers stortingsgrupper:

«På grunn av de forskjellige internasjonale forhold har Regjeringen drøftet de spørsmål som kan reises i forbindelse med vår nøytrale stilling i krigstilfelle.

Regjeringen er av den opfatning at disse spørsmål i mange henseender er av så stor betydning at det vil være av interesse om spørsmålene blev drøftet på bredest mulig grunnlag før de legges frem for Stortinget. Jeg tillater mig derfor å forhøre om Deres gruppe er villig til å delta i slike forhåndsdrøftelser. Hvis så er tilfelle, vil jeg henstille at gruppen opnevner 3 medlemmer som sammen med representanter fra Regjeringen får i oppdrag å tre sammen omkring 1. mars for å forhandle om disse spørsmåls løsning.

Likelydende henvendelse er i dag sendt: Arbeiderpartiets, Bondepartiets, Høyres og Venstres stortingsgrupper, likesom også det Kristelige folkeparti og Samfundspartiet er anmodet om i tilfelle å la sig representere.»

Henvendelsen blev velvillig mottatt, både i de forskjellige grupper og av offentligheten. Oslo Arbeiderpartis representantskap vedtok således den 23. februar en resolusjon som gav Regjeringens tiltak sin fulle tilslutning.

Vårt partis stortingsgruppe valgte som sine representanter Støstad, Magnus Nilssen og Alb. Christiansen. Fra Regjeringen deltok Nygårdsvold, Koht og Monsen, senere også Bergsvik.

Forhandlingene begynte den 1. mars. Efter at drøftelsene var avsluttet blev det den 28. april utsendt meddelelse om resultatet.

Flertallet, nemlig representantene for Arbeiderpartiet, Bondepartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre, var blitt enig med Regjeringen om at det til disse formål burde vedtas en økning av den ekstraordinære formuesskatt og en tilleggs-

skatt på større inntekter, beregnet tilsammen i 3 år å innbringe 21 mill. kr. For tillegsskattens vedkommende blev det foreslått å løfte den skattefrie inntekt med 5000 kr. for alle forsørgelsesklasser.

Av det ekstraordinære beløp som således skulde komme inn blev 2 mill. kr. å bruke til å påskynde ferdigbygningen av riksveien gjennom Nord-Norge.

Om beløpenes fordeling i 3 års perioden skulde Regjeringen snarest fremkomme med forslag.

Høire fremla en forsvarsplan på 90 mill. kr. fordelt på 6 år og dekket ved et forsvarslån som skulde amortiseres på 20 år. Subsidiært sluttet Høire sig til flertallet.

Samfundspartiets representant frarådet foranstaltningene.

Regjeringen fremla 21. mai proposisjon om saken hvori fordelingen blev foreslått slik:

Civilt luftvern	kr.	666 700.00
Veiarbeider	«	666 700.00
Hæren	«	2 166 700.00
Marinen	«	2 833 300.00
Kystartilleriet	«	666 600.00

Dekningen skulde skje på følgende vis:

Ordinær skatt på formue og inntekt forhøies med	kr.	5 500 000.00
Ekstraordinær formuesskatt forhøies med	«	1 500 000.00

Kr. 7 000 000.00

I Militærkomitéen la flertallet, Arbeiderpartiet, Bondepartiet og Venstre, proposisjonen til grunn. Ved detaljbehandlingen var der imidlertid et borgerlig flertall i komitéen for en noe anderledes fordeling av beløpene, uten at hovedsummene til de forskjellige formål blev endret. Det gjaldt bl. a. å bevilge 1.5 mill. kr. til påbegynnelse av en U-båt mot som av Regjeringen foreslått 2 mine-sveipere.

Debatten fant sted i Stortinget 10. og 11. juni. Vårt partis ordfører i saken, Alb. Christiansen, fremholdt sterkt at forslaget måtte sees som en sikring av landets nøyralitet, mens Høyres forslag måtte betegnes som et oprustningsforslag. Det norske folk var villig til å oprettholde en nøytralitetsvakt, men ikke å gå til en oprustning til krig.

Venstres fører Mowinkel holdt et stort foredrag om nøytraliteten. Han sa bl. a.:

«Men, sies det, — og det er en meget viktig side av argumentasjonen — nøytraliteten idag er anderledes enn den var i 1914. Ja, her er vi ved et kjernepunkt og et spørsmål som efter min mening ikke omfattes med den opmerksomhet som det skulde omfattes med, nemlig selve nøytralitetsspørsmålet. Og dette nøytralitetsspørsmål spiller i virkeligheten en større rolle for det som man kaller vår fredsberetning, enn noen millioner mere eller mindre til forsvaret. Det blev sagt

idag av herr Ørbæk at vi var ikke nøytrale under konflikten med Italia, og det er riktig. Men hvorfor var vi ikke nøytrale under konflikten med Italia? Fordi vi dengang ennu trodde — og hadde grunn til å tro — at Folkeforbundet var et instrument som kunde vareta rettens interesser, at alle land stod sammen i Folkeforbundet for å være politi mot lovbrøyteren. Sådant tenkte vi oss Folkeforbundet, sådan hadde vi ønsket det skulde være. Og vi hadde fattet sådan tillit til Folkeforbundet, at vi følte oss nokså trygge på, at hvis Folkeforbundet sammen vilde verge mot lovbrøytere og fredsbrytere, da vilde freden være ganske godt sikret. Så skuffet Folkeforbundet, først i striden i Mandsjuria, men siden også i striden i Etiopia. —

Utviklingen gjennom disse skuffelser førte bort fra det som vi hadde håpet av Folkeforbundet, og til en dessverre nokså tydelig markert blokkdannelse i Europa mellom visse makter på den ene side og visse makter på den annen side, begge grupper under oprustningens tegn. Og dette har gitt oss et varsel som fører direkte inn på spørsmålet om vår nøytralitetspolitikk. Jeg synes ikke — jeg har sagt det før — at vi i tilstrekkelig grad har forstått varslets styrke, ikke hurtig nok, ikke sterkt nok. For hvad betyr dette varsel? Det betyr at man utenom og ved siden av Folkeforbundet, som om Folkeforbundet ikke eksisterte, atter igjen kan komme op i en stormaktskrig mellom to grupper. Skal vi da under slike omstendigheter være bundet til Folkeforbundet på en måte som kanskje kan hindre den nøytralitet som beskyttet oss gjennom de fire redselsfulle år fra 1914 til 1918, — skal vi det? Det er her jeg mener — og jeg har sagt det før, jeg har sagt det fra denne plass, og jeg har sagt det fra andre talerstoler — at Norge og helst Norden sammen i tide skal erklære greit og tydelig at vi vil være vår egen skjebnes herre, hvor det gjelder disse viktige spørsmål, vi vil ikke op i en krig av den art, vi vil det ikke! Og vi skal si på forhånd at vi ikke vil det, således at ingen baketter skal si at vi har forsømt å si fra.»

Statsminister Nygårdsvolds innlegg i debatten vakte stor oppmerksomhet. Han sa bl. a.:

«Det har under denne debatt og også ellers under diskusjonen om disse spørsmål vært sagt både bebreidende og kanskje også hånende, at Arbeiderpartiet har skiftet standpunkt i denne saken. Ja, efter den debatt som blev ført her igår, kunde man jo være tilbøielig til å si at også en hel del andre visstnok har skiftet standpunkt; men jeg skal ikke innlate mig på det. Jeg kan innrømme, at hvis man ser på Arbeiderpartiets stilling til disse spørsmål for eksempel i 1932—33 — som det blev sagt av en taler her igår — og de forslag som vi da optok, så kan man nok si at vi har skiftet standpunkt. Vi vet at denne skiftning av standpunkt i dette spørsmål kan bli litt forskjellig bedømt. Men like overfor disse som fremhever dette så sterkt — enten det nu er for å håne eller bebreide oss — vil jeg først og fremst få lov å hevde det som jeg har hevdet så mange ganger før, at jeg tror det er en stor styrke for et partis politikk, at partiet kan la sin politikk tilpasses efter den utvikling og de forhold som tiden skaper. Det kan kanskje være noget besnærende i dette at et parti kan peke på, at hvordan enn utviklingen går, og hvordan enn forholdene arter sig, så er partiets politikk og standpunkt til spørsmålene de samme. Det kan være noget besnærende i det, men jeg tror ikke det er formålstjenlig, især ikke i en tid som vår, hvor forholdene har skiftet så kolossalt på kort tid, hvor situasjonene skifter fra tid til annen.

Herr Mowinkel pekte på at vi efter krigen i Etiopia har høstet en hel del

erfaringer om hvor meget vi kan bygge på Folkeforbundets evne til å avverge krig. Ja, jeg behøver ikke her nevne vår stilling til Folkeforbundet. Det norske Arbeiderpartis stilling til Folkeforbundet har gjennom årene vært den, at vi har hatt liten tro på dets evne til å gjennomføre det som virkelig skulde være dets hovedoppgave, nemlig å få en nedrustning i stand, få en avspenning i stand etter verdenskrigen. Men etter hvert som situasjonen er blitt vanskeligere og mer tilspisset, har Det norske Arbeiderparti sagt — med den realitetsbetonte politikk som vi vil føre i alle spørsmål — at vi vil være med i Folkeforbundet for å forsøke om det kanskje kan redde verden i vanskelige situasjoner. Vi vil være med på at også Norge yder sin støtte til å få løst spørsmålene på en fredelig måte. Derfor var det også vi gikk inn for at Norge skulde være med på det som kaltes for sanksjonene. Jeg er bekjent med at en hel del mennesker også hånet dette, og var imot at Norge skulde opptre på det viset. Jeg tror ikke de har rett, og jeg tror at de som gjorde det, bare er folk som av prinsipp mener at makten skal være rett, og at den pansrede neves makt er den høyeste kulturinstans i våre dager. Vi trodde at ved fredelig samvirke og ved påtrykk fra alle nasjoner skulde retten også kunne hevdes for en liten stat. Det har imidlertid vist sig at det ikke gikk på den måte som vi håpet og trodde det skulde gå. Jeg tror imidlertid, som jeg har sagt før, at ingen har rett til å bebreide nogen at man vilde forsøke denne utvei, og at man skulde tro på at fornuften skulde seire. Men hvis man gang etter gang blir skuffet i denne tro, så må man ta lærdom av denne skuffelse. Om man tar lærdom av den, behøver man dog ikke miste troen på at fredstanken en gang skal kunne seire i verden.

Her vil jeg også få lov å si noen ord om begrepet antimilitarisme, fordi også det har vært nevnt i denne debatt igår. Jeg vil personlig erkjenne den ting, at jeg tror antimilitarismen har den største betydning, især i vår tid. Den har den største berettigelse innen samfundene, innen folkene, den har hatt betydning og vil komme til å få det. Den vil ha sin betydning hvis man ser den som en motvekt mot militarismen, og det er det jeg gjør. Jeg ser det slik at antimilitarismen som en personlig opfatning bygger på nedrustningsidéen og avrustningsidéen for sikring av freden. Det er hatet til krigen som har skapt det man kaller antimilitarismen, det er det som har vært antimilitarismens drivkraft. Likedan er det forenlig med antimilitarismen at man i tilfelle av krig vil gjøre sitt til at landet skal bevare sin nøytralitet. Det er håpet og troen på — som jeg sa før — at fornuften skal seire, som ligger til grunn for antimilitarismen. Antimilitarismen bygger — det våger jeg å påstå — på den opfatning som er den alt overveiende hos det norske folk, især i disse tider. Men forholdet har vært det, at de som har vært direkte eller indirekte interessert i at militarismen skulde kunne bre sig innenfor et folk, de har også sittet med maktmidlene, både de økonomiske og de samfundsmessige, så de har kunnet sette antimilitaristene i en særskilt klasse, og klassifisere dem sammen med fedrelandsforrædere.

Når det gjelder det vi håpet skulde komme, nemlig en nedrustning og til slutt en avrustning, er utviklingen dessverre gått i stikk motsatt retning, især i den senere tid. Vi trodde at alle folk skulde ha tatt lærdom av den harde lære som verdenskrigen gav folkene, men det ser dessverre ikke ut til det. Ingen kan nu være blind for at det er en stor fare for gjentagelse av katastrofen i 1914, og at denne fare så å si ikke bare stadig er til stede, men den er også økende. Jeg er opmerksom på at denne utvikling kan ha mange årsaker. Det kan være de samme årsaker som de der bevirket eksplosjonen og katastrofen i 1914, men jeg er også

opmerksom på at der er kommet en hel del nye ting til i tiden efter verdenskrigen, især i den senere tid. De senere års politiske utvikling i Europa er etter min mening også av en nokså stor betydning her. Så truende som situasjonen til sine tider har vært, er det klart at ingen kan undgå å ta sin stilling til disse spørsmål som står i forbindelse med denne situasjon, op til overveielse. Det er det Det norske Arbeiderparti har gjort. Vi har, som jeg har sagt før, gjort det i full overensstemmelse med den realitetsbetonte politikk som vi søker å føre under den vanskelige situasjon som hersker på så mange områder nu for tiden, uten at vi derfor taper av syne vår prinsipielle stilling til samfundsspørsmålene. Og her er det jeg vil si, som jeg har sagt det ved flere anledninger før og som jeg vet er i full overensstemmelse med det syn som Det norske Arbeiderparti alltid har hevdet, at det er nøytraliteten, den absolutte nøytralitet, som i tilfelle av krig er vårt folks redning og frelse. Herr Mowinckel mente igår at vår nøytrale stilling i krigstilfelle ikke var ofret nok opmerksomhet hittil. Godt mulig at den kunde ha vært ofret mer opmerksomhet. Men både innen mitt parti og innen den nuværende regjering er vi fullt ut opmerksom på det som jeg her har forsøkt å gi uttrykk for, nemlig at det er i den vi må søke redningen. Jeg gjentar hvad jeg sa: Det er den absolutte nøytralitet som er vårt folks frelse i tilfelle av en krigssituasjon. Og jeg gjentar hvad jeg har sagt ved en tidligere anledning, at hvis det kan hevdes at vi er bundet av hensyn som skulde gjøre denne nøytralitet vanskelig eller omstridt, ja, så får vi ta under overveielse å si oss fri fra disse hensyn. Jeg er enig i at det er en plikt for oss å si fra om disse ting, og si fra om dem i tide.

Og så kan jeg da komme til det som man kaller vårt endrede standpunkt. Denne nøytralitet som vi vil holde på, den vil vi også holde vakt om med de midler og på den måte som vi anser riktigst. Derfor er det at vi på grunn av den utvikling som har funnet sted, og på grunn av de forhold som er til stede, har funnet å burde gå til å foreslå disse bevilgninger som nu behandles her. Herr Ørbæk spurte igår om denne nøytralitetsvakt som vi nu går inn for, kun skulde brukes til ublodige handlinger. Ja, det vil jeg da på det inderligste håpe, at den bare vil bli brukt til det. Jeg vil håpe at det aldri vil bli tale om noget annet. De blodige handlinger skal vi søke ikke å bli blandet op i. Vi ønsker å stå i et vennskapelig forhold til alle folk, men vi vil ikke bli tatt til inntekt for nogen blokkdannelse i militaristisk henseende, og vi ønsker ikke å bli dradd inn i noget som heter forsvarsforbund, som kan medføre militære eller krigerske forpliktelser hverken for oss eller for andre. Jeg er enig i herr Mowinckels definisjon av hvad disse ekstraordinære bevilgninger skal brukes til, de er til vakt og sikring om vår nøytrale stilling i krigstilfelle. Men jeg må få lov å legge til den ting, at er man enig om dette, så må man heller ikke gi disse bevilgninger til formål som uvegerlig vil måtte trekke andre og større ordinære bevilgninger efter sig. Jeg ser det nemlig slik, at det er med militarisme og krigsmentalitet som med en viss mann: hvis man først gir ham lillefingeren, så vet man ikke av før han har tatt hele hånden.»

Ved voteringen blev det først mot Høires stemmer avgjort at proposisjonen og flertallsinnstillingen skulde legges til grunn.

Under detaljbehandlingen gjorde statsministeren kabinettsspørsmål mot bevilgning til påbegynnelse av en U-båt i steden for som foreslått to minesvepere.

Ved voteringen blev minesvepere vedtatt med 81 mot 53 stemmer. Mindretallet var Høire, Bondepartiet og tre av Venstre.

Kabinetsspørsmål på øvelsestiden.

Regjeringen hadde i sin proposisjon foreslått samme øvelsestid som ifjor, nemlig 72 dager. I militærkomitéen hadde de borgerlige representanter som var i flertall, optatt forslag om 84 dager. Denne forlengelse på 12 dager vilde medføre en merutgift på omlag 750 tusen kroner som de borgerlige foreslo tatt av det beløp som var reservert for tilleggsproposisjoner og som i hovedsaken var tenkt anvendt til tjenestemennenes lønnsforhøielser.

Regjeringen fant at den ikke kunde finne sig i et slikt inngrep i regjeringens finansielle disposisjonsrett og at en forlengelse av øvelsestiden ikke hadde noget som helst å gjøre med de forberedelser til å verge vår nøytralitet som man var prinsipielt enig i. Den besluttet derfor å gjøre kabinetsspørsmål på saken, og stortingsgruppen erklærte sig enig i dette.

Kabinetsspørsmålet vakte en ikke liten bestyrtelse i de borgerlige kretser, særlig hos Venstre som ikke torde ta ansvaret for en regjeringskrise på dette tidspunkt.

Efter en del underhånds drøftelser bøjte Venstre av og det blev fremlagt fra komitéen en endret konklusjon hvorefter det skulde bli 72 dager. Dessuten skulde det avholdes 6 dagers fellessøvelser mot som i proposisjonen forutsatt, 3 dager. Dette medførte en forhøielse av forsvarsbudgettet med 145 tusen kroner.

Venstres fører, Mowinkel, sa i stortingsdebatten at «Venstre ut fra hele sin stilling, ikke kunde se bort fra den betydning som lå i at øvelsesordningen var gjort til et politisk spørsmål fra Arbeiderpartiets side. Det skifte som fant sted for to år siden var ikke et almindelig skifte av regjering, men i virkeligheten et systemskifte når det gjaldt Statens økonomiske politikk. Dette nye syn hadde fremdeles flertall her i salen. Da å kaste landet ut i en regjeringskrise nu, vilde være ansvarsløst handlet.»

Høires og Bondepartiets representanter fastholdt sin innstilling om 84 dager. Statsminister Nygaardsvold uttalte:

Det er sagt her av enkelte talere at de kunde ikke tenke sig at Regjeringen vilde gjøre kabinetsspørsmål på en forøkelse av øvelsene. Ja, de ærede herrer måtte jo kjenne Regjeringens stilling ifjor, og så man den sammen med at Regjeringen nu satt i forhandling om disse spørsmål, så måtte man kunne ha sagt sig selv at Regjeringen vilde si som så: Nei, la nu det spørsmål ligge, og la oss se om vi kan bli enig om alle de andre spørsmål! Jeg vil ikke nu her i kveld ta op nogen almindelig debatt hverken om øvelsenes betydning eller om forsvarsspørsmålet, militærspørsmålet i det hele tatt. Jeg vil ikke komme med nogen deklamasjoner hverken om forsvarsvilje eller om avrustningsvilje. Begge disse viljer kan ha sin betydning. Men jeg tror dog at det har likeså stor betydning at den siste høres i disse dager utover verden som den første. Enhver forsvarsvilje som uttales og deklameres for den hele verden, fører til oprustning og til militarisering. Det kan sies her i kveld fra vårt land og fra dem som ivrer for at vi skal øke øvelsene nettop i år, at vi ruster ikke for å ta fatt på nogen, men vi får være budd på det verste —et uttrykk som enhver som sier sig å handle ut fra

forsvarsvilje, har brukt, og de bruker det også de som nettop i disse dager feirer orgler på militærrustningenes område. Under disse forhold mener jeg at selv avrustningsviljen har sin rett til å bli hørt nettop i disse tider; for det kan hende at det står dårligere til, det ser mørkere ut, nettop for de tanker i dag enn det gjorde for en del år siden. Men jeg bekjenner ærlig den opfatning at skal verden frelles fra hel undergang kulturelt og socialt, så må avrustningsviljen komme til større rett og erkjennelse utover blandt folkene enn den er nettop i dag. Det var bare disse ord jeg vilde si i forbindelse med de nokså høistemte talemåter som nu er levert angående forøkelsen av øvelsene. Regjeringen har ikke kunnet akseptere den gamle innstilling om 84 dager. Den nu foreliggende nye konklusjon som er fremlagt av komitéens formann og ordfører, aksepterer Regjeringen.

Ved alternativ votering mellom komitéens endrede innstilling og Høires forslag, seiret komitéens innstilling med 95 mot 49 stemmer. De 95 var Arbeiderpartiet, Venstre, Maastad av Bondepartiet og Kristelig Folkepartis 2 representanter. Samfundspartiets repr. var fraværende.

Smør på moen.

Under behandlingen av militærbudgettet utviklet det sig en hel landbruksdebatt omkring spørsmålet om bruk av natursmør på moene. Departementet hadde foreslått at man av budgettmessige grunner gikk over til margarin, og stortingskomitéens flertall sluttet sig til dette. Vik av Bondepartiet optok forslag om natursmør, hvilket vilde forårsake en merutgift på 275 tusen kroner. Forslaget blev efter en lengere debatt nedvotert med 93 mot 44 stemmer.

«Olav Tryggvason» til Spania.

I statsråd 9. april blev det fremsatt proposisjon om å sende mineleggeren «Olav Tryggvason» til de spanske farvann. Vedtaket var fattet efter henstillinger fra rederhold. Meromkostningene ved å sende krigsskipet til de spanske farvann var beregnet til omlag 60 tusen kroner for resten av inneværende budgettår. Det gjorde sig imidlertid underhånden gjeldende sterkt forskjellige meninger om saken blandt stortingsmennene, og utenriksministeren sendt den 16. april et brev til Stortingets utenrikskomité hvori han uttaler at saken kan utstå en tid. Han begrunnet dette med at stillingen hadde endret sig slik at det nu kunde være håp om å få tatt op igjen en tanke som den norske regjeringen hadde fremsatt i mars, men som da var strandet. Denne gikk ut på at de vaktiskib som holdt opsyn ved Spanias kyster i henhold til Non-intervensjonsavtalen, også skulde beskytte nøytrale handelsskib. Utrustningen av «Olav Tryggvason» skulde imidlertid gå sin gang for det tilfelle at det blev nødvendig å sende skibet.

Den 11. juni sendte regjeringen melding til Stortinget om at proposisjonen var tatt tilbake. Forsøket på å få de internasjonale vaktiskibene til å verge den nøytrale skibsfarten var tatt op av de nordiske regjeringer efter utenriksministermøtet i Helsingfors den 22. april, og Non-intervensjonsnevnden hadde sendt fore-

spørsmål til de respektive regjeringer om dette. Samstundes hadde krigsførselen dernede fått andre former som gjorde det mindre ønskelig å sende et norsk orlogsskip, og norsk skibsfart i disse farvann var dessuten minsket betraktelig. En fikk derfor iallfall vente til høsten og se hvorledes saken utviklet sig.

Den forsterkede utenriks- og konstitusjonskomité innstilte enstemmig på at saken blev henlagt, hvilket blev vedtatt i Stortinget enstemmig og uten debatt.

Kontorchefstillingen ved skytterkontoret.

I 1936 blev Arne Hatlebak ansatt som kontorchef i Det frivillige Skyttervesen. Ansettelsen forårsaket et stort opstyr i den borgerlige presse og sterke angrep på den da fungerende forsvarsminister, Oscar Torp. Representanter Ørbech (h) interpellerte i Stortinget om saken i 1936, og Torp uttalte under debatten at også han ønsket saken gransket i protokollkomitéen. Under henvisning til dette hadde forsvarsministeren Monsen oversendt sakens dokumenter til komitéen. Profokollkomitéen gjorde saken til gjenstand for en utførlig behandling, og 4 av de borgerlige medlemmer tok skarpt avstand fra ansettelsen, idet de uttalte at ansettelsen ikke var saklig begrunnet. Komitéens formann, Måstad (b), avgir en særuttalelse hvori han i det vesentlige erklærer sig enig med de øvrige borgerlige, og finner det uheldig at skytterstyrets innstilling er satt ut av betraktning. Arbeiderpartiets medlemmer i komitéen er enige i ansettelsen.

Under debatten i 1936 hadde Oscar Torp uttalt at om en ansøker holdt mål i kvalifikasjoner, så anså han det som et plus at de hadde sin fagforeningsbok i orden. De fire før nevnte borgerlige måtte «på det skarpeste påtale statsråd Oscar Torps uttalelser for så vidt som de må antas å være et uttrykk for de retningslinjer hvorefter han utøver den ham tillagte ansettelsesmyndighet som departementschef. Maastad finner uttalelsen uheldig, men kan ikke tillegge den en slik betydning som de øvrige.

I Stortinget blev saken av Høire blåst op til et stort partipolitisk nummer, tydeligvis med henblikk på den kommende kommunevalgkamp. Det blev imidlertid tatt kraftig til motmæle fra vårt partis side. Oscar Torp uttalte bl. a. i debatten:

«Det spørsmål som forelå, var jo: Kunde man finne frem til en habil kandidat til å skjøtte om det frivillige skyttervesen? Og der mener jeg at hr. Hatlebak stod sterkt, for ikke å bruke et sterkere uttrykk. Jeg vil ikke gi karakter til de andre, det er ingen grunn til det, for de holder sikkert mål hver på sitt område, men jeg kom nu til at hr. Hatlebak besatt de kvalifikasjoner som var nødvendige for den stilling han skulde ansettes i. Personlig har jeg ikke hatt anledning til å følge hr. Hatlebaks arbeide i stillingen. Jeg sa ifjor under interpellasjonsdebatten, at hvis han møttes med den nødvendige lojalitet, trodde jeg at hr. Hatlebaks ansettelse bare kunde gi ett resultat, nemlig det at det vilde bety en styrkelse for det frivillige skyttervesen i vårt land. Jeg har spurt i Forsvarsdepartementet hans nærmeste foresatte kanskje, avdelingschef oberst Abel, om

han kunde gi mig en uttalelse om hr. Hatlebaks arbeide i dette året som var gått, og jeg spurte også for å være sikker: Kan jeg referere for Stortinget den uttalelse De gir mig i denne sak. Oberst Abel svarte ja, og han sa at Forsvarsdepartementet for sitt vedkommende intet annet enn godt hadde å si om hr. Hatlebaks arbeide. Jeg vil si at spørsmålet om hr. Hatlebaks kvalifikasjoner var et skjønsspørsmål ved ansettelsen, men hans arbeide gjennom 1 år er allikevel den beste attest, og ingen av dem iallfall som jeg mener skulde være de første til å kunne utale sig, har hatt noget å utsette på hans arbeide. Derfor understreker jeg at hr. Hatlebaks ansettelse ikke har ført til nogen skade for det frivillige skyttervesen.

En annen side av saken som også hr. Torp (hørerrepresentanten, redaktør Torp fra Trondheim, som førte an i debatten fra Høires side) var inne på: han appellerte sterkt på sett og vis til at man skulde stå ved sine uttalelser. Jeg står ved mine uttalelser, men jeg tar avstand fra den opfatning som Høire har søkt å tillegge mig i denne forbindelse. At det er et plus for et menneske å ha sin fagforeningsbok i orden, det er det jeg står ved. For mig fortøner det sig slik at det tilkjennegir en organisasjons- og samfundsinteresse, som ikke bare knytter sig til den faglige organisasjon jeg selv er medlem av. I vår tid er nær sagt alle yrker organisert, og den som står utenfor sin faglige organisasjon, blir betraktet som en der ikke oppfyller sin plikt. Derfor er det klart at å opfylle sine medlemsplikter og gjøre interessert arbeide, gir vedkommende en attest som har en viss verdi. Den gir ingen fortrinsrett til stillinger, der er det kvalifikasjonene som er avgjørende, men for mig forteller dette at han har sin fagforeningsbok i orden, noget om vedkommende som menneske og som samfundsborger. Men når Høire, først ved en interpellasjon ifjor og så i innstillingen nu, lager opstyr om denne ansettelse, så er det dessverre ut fra den opfatning at fagforeningsboken efter deres mening bør diskvalifisere en ansøker for stillingen. Det å ha sin fagforeningsbok i orden er i deres øine et minus. Hadde Hatlebak ikke vært medlem av fagorganisasjonen vilde de formentlig ikke tat slik på vel.»

Også våre partimedlemmer i protokollkomitéen sa tydelig i fra med hensyn til de partipolitiske spekulasjoner som lå bak denne aksjon, likeledes statsministeren og gruppeføreren, Støstad.

Venstres fører, Mowinkel, benyttet anledningen til å si fra om den måten protokollkomitéen efter hans mening ofte behandlet slike saker på. Han mente at komitéens stilling og anseelse blev svekket ved dette. Han vilde fordømme partipolitiske ansettelser om de måtte forekomme, men en regjering kan ikke fordømmes om den ansetter en partifelle som saklig holder mål. Han fant den nærværende fraksjonsuttalelse å være et skrikende eksempel på at man hadde glemt at man i protokollkomitéens bedømmelse av regjeringens handlinger skal være strengt objektiv og upolitisk og ikke gjøre sig til løpergutt for partipolitiske interesser.

Hele den bombastiske aksjon endte uten at det blev optatt noget forslag, og protokollkomitéens innstilling blev enstemmig godkjent.

Sikring av Nord-Norges forsyninger.

Høsten 1936 var der av Regjeringen truffet en del ekstraordinære foranstaltninger for å sikre Nord-Norges forsyninger for det tilfelle at landsdelen skulde bli isolert under en krig. Det kom av den farlige situasjon som opstod den 23. oktober 1936 på grunn av at non-intervensjonskomitéen holdt på å bli sprengt fordi Sovjet-Samveldet truet med å gå ut.

Stortinget vedtok enstemmig den 9. mars å opføre som ekstraordinær utgift i det løpende budgett, statsbudgett 1936---37, 3 848 000 kroner til dette formål.

Ikke-Intervensjonskomitéen.

På Norges part falt det 136 tusen kroner som bidrag til Ikke-Intervensjonskomitéens plan for kontrollen med at det ikke skulde komme våben og frivillige utenfra til de kjempende parter i Spania.

Under debatten herom uttalte Mowinckel (v) bl. a.:

«Hvad nu selve kontrollen angår, må jeg si at jeg stiller mig overmåte skeptisk. Jeg har svært liten tro på det hele og vil nærmest karakterisere det som et litt kunstig anstaltmakeri for på denne måte å demonstrere en slags utvendig enighet mellom de ellers, og også i dette spørsmål, uenige stormakter. Hadde det vært alvor i saken, så hadde selvfølgelig den beste og sikreste kontroll kunnet etableres ved at hver enkelt av de deltagende européiske makter hadde gjennomført en samvittighetsfull kontroll ved sine egne grenser når det gjelder eksport til Spania både av våben og av mennesker. Det har ikke kunnet lykkes, og så har man istedenfor samlet sig om denne flåtebevoktning av de spanske kyster. Det hele er et forhold som naturlig må vekke både harme og sorg hos oss som er tilskuere til alt hvad der skjer nede i Spania. I virkeligheten er krigen blitt en krig mellom stormaktsinteressene i en uhyggelig grad.»

Utenriksminister Koht uttalte:

«Eg kann i mangt og mykje vera samd med hr. Mowinckel i det han sa um helle krigen og krigsvilkåra i Spania. Men det som er det viktige med denne freistnaden på kontroll, det er just dette at det er eit tiltak til å få krigen til å bli berre det som han frå fyrsten var: ein indre krig i Spania, soleis at stormaktene skal vera utanfor. Og vi kann vel då ha den vona at når det spanske folket sjølv fekk avgjera spursmåla sine, so vart dei avgjorde på den måten som var til størst gagn for sjølve det spanske folket.»

Innstillingen blev enstemmig vedtatt.

Utenrikspolitisk debatt.

I utenrikskomitéens innstilling S. nr. 184 og S. nr. 231, var behandlet Norges forhold til Folkeforbundet og Norge og ufreden i Spania. Utenriksminister Koht holdt en stort anlagt tale om disse spørsmål. Han omtalte først Etiopiaspørsmålet. Nogen stater hadde allerede anerkjent Italias erobring av Etiopia. Men de fleste hadde holdt sig tilbake. Statsråden vilde ikke hevde at det var nødvendig for

Folkeforbundet å ta standpunkt til Italias herredømme i landet, men det var hans mening at Folkeforbundsstatene burde stå mest mulig sammen om å løse de spørsmål som utgangen på krigen hadde reist. Norge burde iallfall ikke gjøre noget alene i saken.

Når det gjaldt Spania, var det «ikke-innblandingspolitikken» en skulde ta standpunkt til. Tanken med denne var å lokalisere krigen. En kunde ha mye å si på iverksettelsen av disse foranstaltninger. En kunde synes det var følt at den lovlige regjeringen ikke skulde kunne få midler til å forsvare sig med. Men hovedsaken for oss alle må være å hindre at redslene får bre sig til en almindelig européisk krig.

Av Stort.med. nr. 37 vilde Stortinget se at utenriksministeren hadde søkt å verge Norges rettigheter så langt råd var. Grunntanken i hele hans utenrikspolitikk hadde vært *at vi vil ikke være med i krig.*

Vi kan imidlertid ikke isolere oss fra verden og vi må derfor være med i arbeidet for å trygge fred og rett mellem folkene.

En viktig del av denne aktive fredspolitikken må *gjøres* innenfor Folkeforbundet. Han henviste her til det som var meddelt i Stort.melding nr. 3 — 1937.

Troen på Folkesambandet er minsket de siste år. Sanksjonene mot Italia falt maktesløst til jorden og Folkeforbundet har ikke kunnet gjøre noget for å stoppe.

Årsaken til halvheten i Folkeforbundspolitikken ligger i at de stormaktene som må ha førerskapen i første rekke, først og fremst tok hensyn til sine egne interesser. Slik som stats- og samfundstilstandene er, er vi nødt til å regne med dette faktum.

Småstatene må ikke gå ut av Folkeforbundet, men de må sette som vilkår for sitt medlemskap at det ikke skal trekke dem med i nogen krig. Artikkel 16 i pakten har gitt nøytraliteten et nytt innhold. Den har pålagt medlemmene å ta parti mot en fredsbryter. Men det forutsettes at Folkeforbundet har makt til å stoppe fredsbryteren. Norge anerkjenner ingen forpliktelse til å være med i militære sanksjoner mot en fredsbryter. Til økonomiske sanksjoner trenges samtykke av de norske statsmakter. Norge vil opfylle sine forpliktelser mot pakten. Men vi vil selv avgjøre når slike forpliktelser foreligger. Vi ønsker ikke å bli en brikke i et stormaktsspill. De nordiske land er enige i dette. Men militære drøftelser mellem disse land har ikke funnet sted.

Også Venstres fører Joh. Ludv. Mowinckel benyttet anledningen til et stort inlegg hvori han hevdet nøytralitetspolitikken og sluttet sig til Koht.

Hambro (h) gav i sin tale et varmt innlegg for Folkeforbundet og mente at vi i vårt arbeide måtte gjøre alt for at Folkeforbundets opprinnelige idé kunde bli realisert mest mulig.

Støstad, Arbeiderpartiets fører, sa bl. a.:

Ifjor blev det reist spørsmål om vi skulde gå ut av Folkeforbundet, om det

var riktig lengere å fortsette å være medlem av et forbund som gang på gang svikter sin oppgave. Det blev sagt da, og det er også sagt her i dag, at vi kan ikke isolert gå ut av Folkeforbundet. Vi er som en liten stat interessert i å bevare vårt medlemsskap i Folkeforbundet. Det er kanskje til syvende og sist det eneste håp de små stater har, når det gjelder å kunne bevare sin selvstendighet, det å ha en internasjonal organisasjon som bygger på rett og rettferdighetsprinsippet. Det er derfor heller ikke nu noget aktuelt i og for sig å reise spørsmålet om utmeldelse, men jeg er jo enig med dem som har sagt at skal vi fortsatt opprettholde vårt medlemsskap i denne internasjonale organisasjon, da må vi også kreve, og det må være en forutsetning, at man iallfall litt etter litt begynner å vende tilbake til det som fra først av var Folkeforbundets oppgave. Det må være forutsetningen at det også blir et vern for alle dem som vil opprettholde demokratiet og folkestyret rundt omkring i verden. Jeg er således enig i at slik som stillingen nu engang er, så er det ikke aktuell politikk for oss å endre vår stilling til Folkeforbundet. Vi kan underskrive det som utenriksministeren la så sterk vekt på i sitt foredrag her, at vårt arbeide i Folkeforbundet må være et arbeide for å bringe Folkeforbundet dithen at det blir en forebyggende faktor i det internasjonale samarbeid, som tar fatt på problemene før de er kommet så langt at det næsten ikke er mulig å løse dem uten ved en åpen konflikt.

Jeg er også enig i at vår politikk må være fremfor alt å holde landet nøytralt, utenfor de stridende stormaktsgruppers interesser og utenfor en eventuell krig mellom disse stormaktsgrupper. Vi må ikke komme op i den situasjon at vårt land blir en slagmark hvor stormaktsinteressene tørner sammen. Vi må ved vår politikk forsøke å holde oss utenom disse grupperinger som i dag er til stede i Europa. Vi har våre sympatier —nogen kanskje med de demokratiske strømninger, andre kanskje med de diktatoriske og fascistiske. Men på tross av våre forskjellige opfatninger om disse spørsmål burde det være en oppgave fremfor alle andre å holde vårt land nøytralt og utenfor alle krigerske forviklinger.»

Vegheim (a) uttalte:

«Selv om vi — som forholdene ligger an — må ta våre reservasjoner mot å bli innblandet i kommende kriger, så må det på det sterkeste fremholdes *nødvendigheten av snarest mulig å gi folkeforbundspakten kjøtt og blod*. Det må være denne oppgave som er den primære, og kan den løses, så er det sannelig ikke *spilte offer*, selv om ofrene skulde bli ganske store.»

Begge innstillinger blev enstemmig besluttet vedlagt protokollen.

Overenskomst mellom Oslo-statene.

Det forelå en innstilling fra utenrikskomitéen om vareutveksling mellom Oslo-statene. Efter en debatt vedtokes enst. følgende forslag:

«Stortinget samtykker i at et 28. mai 1937 undertegnet arrangement mellom Norge, Belgia, Danmark, Finnland, Luxemburg, Nederland og Sverige for utvikling av vareutvekslingen godkjennes for Norges vedkommende.»

Nobelkomitéens sammensetning.

I forbindelse med Nobelkomitéens årsberetning blev det ført en stor debatt om komitéen og dens sammensetning. Stortingets presidentskap hadde i denne anledning fremlagt en oversikt over Nobelkomitéens historie og virksomhet i

Innst. S. nr. 208—1937. Foranledningen til dette var den situasjon som var oppstått ved at utenriksminister Koht og stortingsmann J. L. Mowinkel hadde bedt sig fritatt for hvervet ved foregående utdeling av prisen. Denne blev det året som kjent tildelt Carl von Ossietzky.

Stortinget vedtok enst. følgende forslag:

«Reglene for valg av medlemmer av Det norske stortings Nobelkomité gis følgende tillegg: Dersom noget medlem av komitéen i sin funksjonstid blir utnevnt til medlem av Regjeringen eller dersom et medlem av Regjeringen blir innvalgt i komitéen, trer han ut av komitéen så lenge han innehar sitt ministerembede; og første varamann inntrer som medlem i hans sted.

Dersom nogen som blir valgt til medlem av Nobelkomitéen, ikke ønsker å motta dette valg, har han innen fjorten dager efter valget å gi Stortinget meddelelse herom. Dersom et medlem som har mottatt valg, senere finner å burde tre ut, har han straks å meddele dette til Stortingets presidentskap. Nytt valg vil da snarest bli å foreta efter innstilling fra valgkomitéen, er Stortinget ikke samlet, kan presidentskapet sammen med valgkomitéens formann og næstformann foreta en midlertidig opnevneelse.»

Trotskyssaken.

På dette års storting kom Trotskyssaken op i hele sin bredde. I Stortingsmeddelelse nr. 37—1937 finner man Regjeringens redegjørelse for alle de forhold vedr. denne sak. Protokollkomitéen behandlet saken i Innst. O. IVb idet der i sakens anledning var utferdiget et par provisoriske anordninger, og debatten i Stortinget kom op i forbindelse med behandlingen av Regjeringens protokoller.

Leo Trotsky og hustru blev innrømmet opholdstillatelse i Norge 12. juni 1935 for 6 måneder, og ankom 18. juni. De fikk sin bopel hos redaktør Konrad Knudsen i Norderhov. Opholdstillatelsen blev forlenget to ganger til 18. desember 1936 på samme betingelse som ved innreisen, nemlig at han ikke skulde drive politisk virksomhet.

I august 1936 foretok noen unge nazister innbrudd hos Trotsky, og under det opstyret som kom i stand efter dette, blev det påstått at han hadde brutt betingelsene for opholdstillatelsen. Centralpasskontoret fant også at dette måtte antas å være tilfelle.

Trotsky blev av justisministeren forelagt en nærmere utformet erklæring som denne fant nødvendig for å sikre sig at betingelsene blev overholdt, men Trotsky nektet å underskrive denne. Han blev derfor satt under bevoktning i sin bolig i Norderhov.

Den 29. august 1936 fikk Norge en note fra Sovjet-Samveldet hvori det uttales at videre innrømmelse av asyl for Trotsky vilde skade det vennskapelige forhold mellem Norge og Sovjetunionen. Regjeringen fant det da nødvendig å internere Trotsky i Hurum under statspolitiets bevoktning. Det foregikk en videre noteveksling med Sovjetunionen som ikke var tilfreds med det som var foretatt.

På grunn av angrep i bladene «Fritt Folk» og «Arbeideren» vilde Trotsky anlegge sak mot redaktørene av disse to blad, og engagerte adv. Michael Puntervold til å føre sakene. Regjeringen tillot imidlertid ikke at disse saker blev fremmet og der blev utferdiget provisorisk anordning i denne retning.

Imidlertid var det blitt ordnet med at Trotsky og hans hustru fikk opholdstillatelse i Mexico, og den 19. desember 1936 reiste de avgårde med dampskib under statspolitibevoktning.

I mars 1937 meddelte adv. Puntervold at det ikke lengere hadde noen interesse å forfølge de nevnte rettssaker.

Protokollkomitéens borgerlige flertall fant at det ikke hadde foreligget noen plausibel grunn til å gi Trotsky innreisestillatelse til Norge. Stortingets tidligere holdning skulde gitt tilstrekkelig fingerpek til en nektelse. Når det gjaldt de utferdigede provisoriske anordninger, uttalte flertallet at de «finner disse anordninger ved sitt innhold så vidtrekkende, at det i et hvert fall må være en selvfølgelighet, at foranstaltninger av denne art kun kan anvendes under helt ekstraordinære forhold, hvor der ikke finnes tvil om at Statens sikkerhet absolutt krever det.» Denne uttalelse fikk for øvrig også tilslutning fra mindretallet, Arbeiderpartiets medlemmer.

Det borgerlige komitéflertall fant det for øvrig ytterst uheldig at Regjeringen hadde bragt landet i denne stilling, men når Trotsky nu var fjernet vilde de avholde sig fra ytterligere kritikk.

Arbeiderpartiets komitéfraksjon uttalte at Regjeringen ikke kunde ha handlet anderledes enn den gjorde da den gav den syke mann opholdstillatelse. Den gjorde også rett da den senere måtte gripe til ekstraordinære foranstaltninger for å hindre ytterligere vanskeligheter. Slik som situasjonen lå an hadde Regjeringen handlet til varetagelse av landets tarv.

Debatten i Odelstinget kom til å arte sig både som en politisk drøftelse av Trotsky selv, av sakens konstitusjonelle og prinsipielle sider og om asylretten og politiske flyktninger.

Efter den utførlige debatt blev protokollkomitéens innstilling enst. vedtatt.

Da Odelstinget hadde behandlet saken så utførlig, innskrenket utenrikskomitéen sig til å gi en ganske kort uttalelse om Stort.medd. nr. 19. Denne blev i Stortinget vedlagt protokollen, enst. og uten debatt.

Interpellasjoner og diverse.

Interpellasjon fra Getz (h) om arbeidsnevndene.

1. Er Regjeringen opmerksom på det overgrep flertallet i Oslo bystyre gjorde sig skyldig i da de besatte alle plasser i arbeidsnevndene med sine kandidater?
2. Vil Regjeringen fremme forslag for Odelstinget i år om lovbeskyttet adgang

til å kreve forholdstallsvalg i alle tilfelle hvor det er overlatt bystyre eller formannskap å opnevne representasjonen?

På spørsmål 1 svarte statsråd Torp med å referere lovens krav vedr. valg av *slike* nevnder. Når det gjaldt Oslo var disse krav opfylt, og det forelå for så vidt hverken noget formelt eller reelt grunnlag for Socialdepartementet til å gripe inn. Men loven forhindrer selvfølgelig ikke at man tar hensyn til minoriteten. Da mindretallet var representert i alle de utvalgene i Oslo som kommer inn under kommuneloven, var det statsrådets opfatning at Oslo bystyre burde ha fulgt samme regel også i det foreliggende tilfelle.

Statsråd Lie besvarte spørsmål 2 med å referere kommunallovkomitéens innstilling om saken som gikk ut på å påby forholdstallsvalg i slike tilfeller når det blev forlangt. Saken vilde bli fremmet slik at Stortinget kunde vedta de nødvendige regler allerede først i neste sesjon.

Statsråd Lie erklærte også at han intet hadde imot å *sende* ut et sirkulære om saken i *overensstemmelse* med det innhold som var antydnet av nuværende fylkesmann Nordanger (a) i 1934.

Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser.

Ved behandlingen av dette budgett hadde utenriks- og konstitusjonskomitéen påtalt et innkjøp av instrumenter for kartlegging fra luften som var foretatt uten at saken var forelagt Stortinget. Det gjaldt et beløp på 120 tusen kr. som skulde tilbakebetales med 6 tusen kr. fra Ishavsundersøkelsene og 6 tusen kr. fra Norges Geografiske Opmåling hvert år. Foreløbig var pengene lånt hos Fred. Olsen & Co.

Komitéen uttalte at dette var en utglidning, og gikk ut fra at de resp. departementer for fremtiden strengt vilde iakta at slike omgørelser av Stortingets bevilgningsmyndighet ikke måtte forekomme.

Stortingsdebatten viste at hele Stortinget var enig om at det ikke måtte forekomme noget inngrep i Stortingets bevilgningsmyndighet. I samme forbindelse drøftet man også forskjellige andre forhold vedr. Opmålingen og Svalbardkontoret.

Komitéinnstillingen blev enstemmig vedtatt.

Komitéarbeide mellem sesjonene.

Det blev enstemmig besluttet at følgende komitéer skulde tre sammen mellem sesjonene:

1. Administrasjonskomitéen. 2. Et utvalg av finanskomitéen. 3. Justis-komitéen. 4. Kirke- og skolekomitéen. 5. Kommunal-komitéen. 6. Et utvalg av kommunal- og protokollkomitéen. 7. Landbrukskomitéen. 8. Militærkomitéen. 9. Post-, telegraf- og kystfartskomitéen. 10. Socialkomitéen. 11. Utenriks-komitéen (forsterket med 4 medlemmer opnevnt av valgkomitéen). 12. Vei- og jernbanekomitéen.

Oslo, jan. 1938.

Sverre Støstad, formann.

Fredrik Haslund.

Register for Stortingsgruppens beretning.

	Side
<i>I. Gruppens sammensetning m. v.</i>	
Gruppens sammensetning	96
Gruppens konstituering	97
Stortingets konstituering	97
Presidentvalgene	97
De faste komitéer	98
Ingen spesialkomité for krisebevilgningene	98
 <i>II. Trontale og budgett.</i>	
Trontalen	99
Budgettet	101
Trontale- og finansdebatten	103
Budgettsalderingen	108
Oversikt over Stortingets budgettbehandling 1937	108
 <i>III. Skatte- og finansspørsmål.</i>	
Rentelettelser i Hypotekbanken	109
Midlertidig omsetningsavgift	110
Statstilskudd til sparebanker	111
Lov om forsikringsavtaler	111
Arveavgift	111
Stempelavgift for dokumenter	112
Bankinnskuddskatt	112
Bensinavgift for motorbåter	112
 <i>IV. Lønnsreguleringer.</i>	
Lønnsregulering for offentlige tjenestemenn	114
Bistillingsregulativet	116
Havnevesenets arbeidere	116
Fly- og merkevesenets arbeidere	117
 <i>V. Industri og arbeidsledighet.</i>	
Industrielle tiltak og reiselivet	117
Statsgaranti til nye arbeidstiltak	118
Tilleggsbevilgning til avhjelp av arbeidsledigheten	118
7.5 mill. kroner til lindring av krisen	119
Statsgaranti til sagbruk og høvlerier	119
Statens skibsfond	120

VI. Jordbruket.

Bureising og jorddyrking	120
Landbrukets krisebevilgninger	122
Jordloven	129
Gjeldsordning for jordbrukere	129

VII. Fiskeriene.

Saltvannsfiskeriene	130
Ekstraordinære bevilgninger til saltvannsfiskeriene	130
Kvalitetskontroll for fisk	130
Fredning av kveite	131
Gjeldsordning for fiskere	131

VIII. Offentlige arbeider og kommunikasjoner.

Veivesenet	132
Jernbanene	135
Bil og ferje, Odda—Eide m. v.	135
Den civile luftfart	135
Kyst- og lokalfarten	136

IX. Sosialpolitikk og boligspørsmål.

Friluftsløven	137
Skibakker og idrettsplasser	139
Kontorchef hos Riksmeglingsmannen	140
Utdannelse av helsesøstre	140
Asylnøden i Nord-Norge	141
Tilskudd til kommunenes tuberkulosevesen	141
Edruelighetspropaganda	142
Vinlegging på husmorskolene	142
Bedring av boligforholdene på landsbygda	142
Husleielov for Oslo	143

X. Handel og sjøfart.

Forandring av sjøfartsloven	143
Det handelspolitiske kriseråd	143

XI. Kommunale spørsmål.

Kommunal stemmerett	144
Kommunenes portoutgifter	145
Kommunenes økonomi	147
Skattefordelingsfondet	147

XII. Kulturelle og videnskapelige saker.

Ny rettskrivning	148
Lærerskolene	149
Rikskringkastingen	151
Støtte til bankene	151
Prestegårder og prestelønninger	152
Yrkesopplæring	153

XIII. Rettsvesen, grunnlov og lovsaker.

Kvinnefengslet	155
Politireformens gjennomførelse	155
De nye tinghus	155
Forbud mot deltagelse i krig i fremmed land	155
Forbud mot transport av krigsmateriell etc.	156
Uniformsforbud	156
Grunnloven	156
Lov om underfogder	157
Ny sportellov	157
Trustloven	157
Tippeloven	158
Ekteskapsloven	159
Arvelovgivningen	160
Lover vedtatt i 1937	162
(Andre lover, se også under socialpolitikk).	

XIV. Utenrikspolitikk og forsvarsspørsmål.

Forsvarsspørsmålet	164
Kabinettsspørsmål på øvelsetiden	169
Smør på moene	170
Olav Trygvason til Spania	170
Kontorchefstillingen ved skytterstyret	171
Sikring av Nord-Norges forsyninger	173
Ikke-intervensjonskomitéen	173
Utenrikspolitisk debatt	173
Overenskomst mellom Oslo-statene	175
Nobelkomitéens sammensetning	175
Trotskysaken	176

XV. Interpellasjoner og diverse.

Arbeidsnevndene	177
Norges Svalbard og Ishavsundersøkelser	178
Komitéarbeide mellom sesjonene	178

XVI. Register 179

